ตารางที่ 4.41 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
41.5 มีผู้นำที่ดีมีความจริงใจ	3	8.82
41.6 คนในชุมชนมีอาชีพเสริมนอกจากการทำนา	3	8.82
41.7 รู้จักตนเองโดยใช้ข้อมูล	3	8.82
41.8 สร้างกระบวนการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ ฝึกฝน ทำความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้และต่อยอดอย่างต่อเนื่อง	3	8.82
41.9 มีการยอมรับข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย	2	5.88
41.10 มีการวิเคราะห์และตกผลึกให้เป็นแผนของชุมชนเองได้	2	5.88
41.11 มีศูนย์การเรียนรู้	2	5.88
41.12 สุขภาพคนในชุมชนดี	2	5.88
41.13 สร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อให้ทราบผลประโยชน์ของทุกส่วน ชาวบ้าน/ท้องที่/ท้องถิ่น	2	5.88
41.14 ชุมชนต้องรักการศึกษา	2	5.88
41.15 มีระบบการจัดการที่ดีมีหลักการ กฎเกณฑ์สอดคล้องกับตัวเอง	1	2.94
41.16 มีผู้นำ แกนนำที่มีความน่าเชื่อถือ	1	2.94
41.17 มีการจัดการทุนเพื่อพัฒนาชุมชนของเขาเอง	1	2.94
41.18 กำหนดแผนตัวเอง ทำ สรุปบทเรียน ปฏิบัติและมีเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยได้	1	2.94
41.19 มาจากพื้นฐาน/มาจากความต้องการของชุมชน	1	2.94
41.20 พัฒนาความรู้ชุดทีมนักวิจัยระดับชุมชน (วิทยากรที่เข้าใจกระบวนการวิจัยท้องถิ่น: คณะพัฒนาตำบล)	1	2.94
41.21 มีเวทีเรียนรู้ ปฏิบัติ ประเมินผล ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา	1	2.94
41.22 ชาวบ้านมีลู่ทางในการพัฒนาจากหลายแห่ง	1	2.94
41.23 อบต. ให้การสนับสนุนแก้ไขปัญหาชุมชน	1	2.94
41.24 มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม	1	2.94
41.25 มีข้อตกลงร่วมกันในชุมชน	1	2.94
41.26 มีคนทำความเข้าใจแต่ละเรื่องราวในข้อเท็จจริง	1	2.94
41.27 ต้องฝึกคนเมื่อมีเงื่อนไข และสามารถอธิบายแทนได้	1	2.94
41.28 มีการเพิ่มเติมความรู้ให้พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน	1	2.94
41.29 มีแผนแม่บทชุมชน	1	2.94
41.30 มีโจทย์ที่ชัดเจนว่าจะเข้มแข็งเรื่องอะไร	1	2.94
41.31 ได้เรียนรู้ศึกษากับบัญชีครัวเรือนให้รู้จักรายรับ-รายจ่ายดีพอ	1	2.94

ตารางที่ 4.41 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
41.32 มีแหล่งที่สอดคล้องกับตัวเอง เพราะวิสาหกิจชุมชนสามารถขับเคลื่อนตัวเองได้	1	2.94
41.33 รู้จักใช้ประโยชน์ข้าราชการในพื้นที่ที่ตอบสนองการพัฒนาท้องถิ่น โดยชุมชนต้องเป็นคนสร้าง	1	2.94
41.34 อย่ามองเจ้าหน้าที่ในแง่ลบ	1	2.94
41.35 มีการบูรณาการแผน	1	2.94
41.36 มีคณะทำงานในตำบลในชุมชน	1	2.94
41.37 มีทีมประสานงาน	1	2.94
41.38 มีทีมติดตาม ทวงถาม กดดัน	1	2.94
41.39 คนมีสำนึกว่าเกิดมาเพื่ออะไร	1	2.94
41.40 ลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนได้ชัดเจน	1	2.94
41.41 อบต. เอาปัญหาของชุมชนเข้าข้อบัญญัติมากที่สุด	1	2.94
41.42 ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม	1	2.94
42.43 ครอบครัวต้องเข้มแข็งก่อน	1	2.94
41.44 มีความพออยู่ พอเพียง พอกิน	1	2.94

จากตารางที่ 4.41 พบว่า ในภาพรวมของแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าชุมชนต้องรู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเองได้และปรับตัวกับทุกสถานการณ์ได้ ร้อยละ 41.18 รองลงมาคือ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมีความสามัคคี โต้แย้งในเชิงเหตุผล ร้อยละ 26.47 ถัดมาคือ ควรเริ่มต้นจากกลไกแกนนำชุมชนทุกระดับให้มีจิตอาสา มีความรับผิดชอบ มีความโปร่งใส มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ร้อยละ 14.71 ส่วนคนในชุมชนเป็นผู้เสียสละต่อส่วนรวมบ้างและมีจิตใจเอื้ออาทร มีจิตสาธารณะ ร้อยละ 11.76 สำหรับมีผู้นำที่ดีมีความจริงใจ, คนในชุมชนมีอาชีพเสริมนอกจากการทำนา, รู้จักตนเองโดยใช้ข้อมูล, สร้างกระบวนการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ ฝึกฝน ทำความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้และต่อยอดอย่างต่อเนื่อง, มีการยอมรับข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย, มีการวิเคราะห์และตกผลึกให้เป็นแผนของชุมชนเองได้, มีศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.42 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง (N= 34)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
42.1 จัดกิจกรรมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม/ทำกับข้าวร่วมกัน/ประชุมผู้นำทุกวันที่ 2 ของเดือน/ประชุมตำบลทุกวันที่ 20/จัดวันพัฒนาตำบลทุกวันที่ 30 ของทุกเดือน	6	17.65
42.2 เปลี่ยนวิธีคิด เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน เช่นระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เพราะครอบครัวต้องอยู่ได้ก่อน ชุมชนถึงจะอยู่รอด	4	11.76
42.3 ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมรอยต่อให้เกิดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือสังคม จิตอาสาให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส	4	11.76
42.4 ผู้นำต้องเป็นต้นแบบให้กับชาวบ้าน "ผู้นำต้องมีจิตใจ แก่จิต ส่วนชาวบ้านก็มีแก่ใจ	4	11.76
42.5 ให้ชาวบ้านเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองโดยการบันทึกข้อมูลต่าง ๆและรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล เช่น น้ำขึ้นเดือนไหน , เดือนไหนกรีดยางได้มากที่สุด ฯ	3	8.82
42.6 ทุกคนต้องทุ่มเทในการทำงานด้วยใจจริง	3	8.82
42.7 ปรับแผน ตรวจสอบข้อมูลทุกปีให้ทันสมัย	2	5.88
42.8 ชุมชนต้องคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนในรูปประเด็นความทุกข์ ท้องถิ่นท้องที่วิชาการต้องร่วมกันคุย	2	5.88
42.9 ให้มีอาชีพในชุมชนเสริมจากการทำนาตามฤดูกาล ได้แก่ หลังปักดำ ก่อนเก็บเกี่ยว, ฤดูแล้งปลูกพืชทดแทนข้าว	2	5.88
42.10 ทำความเข้าใจตามหลักประชาธิปไตยพลเมือง เพื่อทำให้คนรู้สิทธิของตนเองก่อน	1	2.94
42.11 ผู้นำเกิดจากคนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ มาก	1	2.94
42.12 ให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงาน	1	2.94
42.13 ทำให้ชาวบ้านรักกัน ศรัทธา เชื่อทำให้เราดึงดูดคนมารวมกันได้	1	2.94
42.14 ชักชวนให้คนมองไปทางเดียวกันให้ได้ เพราะเป็นเครือญาติ มีกฎระเบียบของหมู่บ้าน ห้ามดื่มเหล้าในงานศพ ปรับ 500 บาท ห้ามเล่นการพนัน ปรับ 500 บาท ห้ามยิงปืน ปรับนัดละ 50 บาท	1	2.94
42.15 พัฒนาที่คนทำให้เกิดทัศนคติในการทำงานเข้ากันได้	1	2.94
42.16 คอยช่วยเหลือคนอื่นด้วยความจริงใจและซื่อสัตย์	1	2.94
42.17 ไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน และต้องทำให้คนอื่นเชื่อถือ	1	2.94
42.18 ได้รับการการฝึกฝนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ระดมความคิด ประสอบการณ์ การแลกเปลี่ยน	1	2.94
42.19 มีคณะทำงานตำบล มีคณะกรรมการอำนวยการทางการที่จัดกิจกรรม กับกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านได้ใช้ความรู้ในเรื่องที่อยากทำ	1	2.94
42.20 ทำคนให้มีการศึกษารู้ดี รู้ชั่ว ร่วมรับผิดชอบ	1	2.94
42.21 มีข้อมูลชุมชน และต้องคืนข้อมูลให้ชาวบ้านโดยให้ชาวบ้านคิดหาทางแก้ปัญหา	1	2.94

ตารางที่ 4.42 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
42.22 จัดตั้งกลุ่ม มีผู้เข้าร่วมรวมตัวเป็นกลุ่มทำงานได้ ไม่ทะเลาะกันก็จะทำให้คนอื่นเข้าใจว่าเป็นชุมชน	1	2.94
42.23 ให้แสดงความคิดเห็นได้โดยใครเป็นคนเสนอต้องเป็นคนทำ	1	2.94
42.24 ทำให้ชาวบ้านกล้าแสดงความคิดเห็น และราชการต้องจริงใจยอมรับฟังความคิดเห็น	1	2.94
42.25 มีกระบวนการตามให้ทำ เช่น แก้เรื่องหนี้ ต้องรู้ว่าใครมีหนี้เท่าไหร่ จะได้ทราบว่าจะแก้อย่างไร ใครเป็นผู้ที่จะช่วยได้โดยให้กลุ่มเลือกเองซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ	1	2.94
42.26 ปลูกจิตสำนึกว่าเกิดมาเพื่ออะไร แล้วคิดว่าทำอะไรได้บ้าง แล้วมีอะไรดีบ้างจากตัวเอง ขยายสู่ครอบครัวและชุมชน	1	2.94
42.27 ทำโครงการต้นกล้ารักอุบลให้กับเยาวชน	1	2.94
42.28 คนในชุมชนยอมรับมติส่วนใหญ่เพื่อแก้ปัญหา	1	2.94
42.29 สร้างความสามัคคี	1	2.94
42.30 มีการพูดคุยกันมากขึ้นในชุมชน	1	2.94
42.31 ผู้นำไม่ควรห้ามคนอื่นพูด	1	2.94
42.32 กลไกแผนชุมชน 9 ขั้นตอน	1	2.94
42.33 ภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่หรือเป็นอยู่	1	2.94
42.34 แผนชุมชนที่มีชาวบ้านร่วมทำมากกว่าร้อยละ 70	1	2.94
42.35 มีระบบบริหารจัดการผลประโยชน์ที่คนในชุมชนยอมรับ	1	2.94
42.36 องค์กรการเงินต้องรู้จักเสียสละ/ออม และช่วยเหลือ	1	2.94
42.37 ใส่ปัจจัยเสริมหรือการจัดการ การบูรณาการกลุ่ม การสร้างรายได้ เศรษฐกิจดีและการเมืองจะดี	1	2.94
42.38 เจ้าหน้าที่จะนำความรู้อะไรให้ อยากให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือ	1	2.94
42.39 อย่ามองเจ้าหน้าที่ในแง่ลบ	1	2.94
42.40 ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ประสานงานโดยเลือกคนที่หมู่บ้านยอมรับ	1	2.94
42.41 พาไปเรียนรู้ที่ที่ประสบความสำเร็จเพื่อที่จะนำแนวคิดมาปรับใช้	1	2.94
42.42 มีการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ	1	2.94
42.43 ส่งเสริมสุขภาพ ตรวจสุขภาพ ออกกำลังกาย	1	2.94
42.44 ต้องขยันมากขึ้น	1	2.94
42.45 ต้องประหยัดมากขึ้น	1	2.94

ตารางที่ 4.42 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
42.46 รู้จักตนเองจากการทำบัญชีครัวเรือน	1	2.94

จากตารางที่ 4.4.2 พบว่า ในภาพรวมของวิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม/ทำกับข้าวร่วมกัน/ประชุมผู้นำทุกวันที่ 2 ของเดือน/ประชุมตำบลทุกวันที่ 20/จัดวันพัฒนาตำบลทุกวันที่ 30 ของทุกเดือน ร้อยละ 17.65 รองลงมาคือ เปลี่ยนวิธีคิด เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน เช่นระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เพราะครอบครัวต้องอยู่ได้ก่อน ชุมชนถึงจะอยู่รอด, ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมรอยต่อให้เกิดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันและสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือสังคม จิตอาสาให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส, ผู้นำต้องเป็นต้นแบบให้กับชาวบ้าน "ผู้นำต้องมีจิตใจ แก่จิต ส่วนชาวบ้านก็มีแก่ใจ ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือการให้ชาวบ้านเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองโดยการบันทึกข้อมูลต่างๆและรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล เช่น น้ำขึ้นเดือนไหน, เดือนไหนกรีดยางได้มากที่สุดฯ, ทุกคนต้องทุ่มเทในการทำงานด้วยใจจริง ร้อยละ 8.82 การปรับแผน ตรวจสอบข้อมูลทุกปีให้ทันสมัย, ชุมชนต้องคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนในรูปประเด็นความทุกข์ ท้องถิ่นท้องที่ วิชาการต้องร่วมกันคุย, ให้มีอาชีพในชุมชนเสริมจากการทำนาตามฤดูกาล ได้แก่ หลังปักดำ ก่อนเก็บเกี่ยว, ฤดูแล้งปลูกพืชทดแทนข้าว ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.43 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ (N= 34)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
43.1 มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สาธิตการตลาด มีศูนย์การเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้	7	20.59
43.2 ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีภูมิต้านทาน พร้อมรับทุกสถานการณ์และแก้ปัญหาได้	5	14.71
43.3 เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่มีวันสิ้นสุดเรื่องที่เป็นเรื่องดี	5	14.71
43.4 คนในชุมชนสามารถบอกกล่าวให้คนอื่นฟังได้นำความรู้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกได้	4	11.76
43.5 ชุมชนต้องรู้จักตัวเอง มีประวัติศาสตร์ของชุมชน	3	8.82
43.6 ชุมชนต้องรักการเรียนรู้มีการค้นหาความรู้และแก้ปัญหา	3	8.82
43.7 มีการเรียนรู้ทุกภาคส่วนร่วมกัน	3	8.82
43.8 มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง เล่า ปฏิบัติ และทดลอง โดยฝึกให้คนตั้งคำถามจากข้อมูลที่เขามี	3	8.82
43.9 มีการถ่ายทอด โดยทุกคนในกลุ่มต้องสามารถถ่ายทอดได้	2	5.88
43.10 กำหนดแผนตัวเอง ทำ สรุปบทเรียน ปฏิบัติและมีเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยได้ในระดับกลุ่ม ชุมชนและหมู่บ้าน	2	5.88
43.11 มีการร่วมกันคิดร่วมกันทำ	2	5.88

ตารางที่ 4.43 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
43.12 นำความรู้มาปฏิบัติและปรับใช้ได้จริง	2	5.88
43.13 ทำไปเรียนไป Learning by doing ร่วมกันคิดร่วมกันทำ	1	2.94
43.14 มีการจัดการทุนเพื่อพัฒนาชุมชนของเขาเอง	1	2.94
43.15 มีการอบรม เพิ่มศักยภาพ กลับมาพัฒนาชุมชน	1	2.94
43.16 สร้างการเรียนรู้บทเรียนกับตนเองและผู้เรียน และนำมาต่อยอดได้	1	2.94
43.17 มีทำเนียบปราชญ์ชาวบ้าน	1	2.94
43.18 ปรับความสัมพันธ์ราษฎร์กับรัฐ จาก "รัฐเป็นผู้สร้างปัญหา" แต่ต้องมองว่ารัฐมีคน มีงบประมาณในการพัฒนาซึ่งเป็นกลไกหลักที่จะพัฒนา ต้องปลดปล่อยความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและยอมรับข้อมูลกัน	1	2.94
43.19 มีคนมาดูงานแล้วทุกคนจะมานั่ง AAR ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นการเรียนรู้เพื่อรู้ และพัฒนากันเอง	1	2.94
43.20 มีความสามัคคี	1	2.94
43.21 ให้โอกาส ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน	1	2.94
43.22 ไม่เห็นแก่ตัว	1	2.94
43.23 มีกิจกรรม	1	2.94
43.24 มีคนบริหาร จัดการ	1	2.94
43.25 เราเรียนรู้จากพื้นที่เพื่อให้คนอื่นมาดูเรา	1	2.94
43.26 เรียนรู้จากภายนอกเพื่อปรับปรุง	1	2.94
43.27 มีการบันทึกเรื่องราว	1	2.94
43.28 มีชุดความรู้	1	2.94
43.29 มีการเรียนรู้ทุกเรื่องรอบตัวในการทำงาน	1	2.94
43.30 มีการเรียนรู้ทุกโอกาส	1	2.94
43.31 ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนมีการรวบรวมถ่ายทอดอย่างเป็นระบบและใช้ประโยชน์ให้ได้ เช่น มีปราชญ์ ผู้นำดั้งเดิมมีประสบการณ์ในอดีต	1	2.94
43.32 ให้แกนนำมาเรียนรู้ก่อนกลุ่มอื่นในชุมชนแล้วค่อยไปขยายต่อ	1	2.94
43.33 มีการอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม	1	2.94
43.34 เป็นต้นแบบให้ผู้อื่นได้เกิดการเรียนรู้	1	2.94

จากตารางที่ 4.43 พบว่า ในภาพรวมแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่คือมีแหล่งเรียนรู้ศูนย์สาธิตการตลาด มีศูนย์การเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้ ร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีภูมิต้านทาน

พร้อมรับทุกสถานการณ์และแก้ปัญหาได้, เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่มีวันสิ้นสุดเรื่องที่เป็นเรื่องดี ร้อยละ14.71 ถัดมาคือ คนในชุมชนสามารถบอกกล่าวให้คนอื่นฟังได้นำความรู้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกได้ ร้อยละ 11.76 ในส่วนของชุมชนต้องรู้จักตัวเอง มีประวัติศาสตร์ของชุมชน, ชุมชนต้องรักการเรียนรู้มีการค้นหาความรู้และแก้ปัญหา, เรียนรู้ทุกภาคส่วนร่วมกัน, มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง เล่า ปฏิบัติ และทดลอง โดยฝึกให้คนตั้งคำถามจากข้อมูลที่เขามี ร้อยละ 8.82 มีการถ่ายทอด โดยทุกคนในกลุ่มต้องสามารถถ่ายทอดได้, กำหนดแผนตัวเอง ทำ สรุปบทเรียน ปฏิบัติและมีเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยได้ในระดับกลุ่มชุมชนและหมู่บ้าน ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.44 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ (N= 34)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
44.1 สอนให้คนในชุมชนพูดเป็นถ่ายทอดเป็นและนำไปปฏิบัติต่อ จนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ	6	17.65
44.2 สร้างต้นแบบให้เป็นตัวอย่าง มีคนต้นแบบ และต้นคิด เพราะคนจะกล้าทำเมื่อมีคนทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง	5	14.71
44.3 สร้างคนรุ่นใหม่ทั้งผู้ใหญ่และเด็กโดยการพาไปศึกษาดูงาน	4	11.76
44.4 ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาโดยเจ้าของภูมิปัญญาของแต่ละด้านในชุมชนมาเป็นลายลักษณ์อักษร มีการบันทึกเรื่องราวในชุมชน	3	8.82
44.5 ถ้ามีเจ้าหน้าที่เข้าพบชาวบ้านบ่อยๆชาวบ้านจะเชื่อถือในกลุ่มบุคลเหล่านี้	2	5.88
44.6 มีต้นแบบของความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม	2	5.88
44.7 นำโครงการให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรม เป็นหลักสูตรของโรงเรียนโดยใช้ครูเป็นตัวเชื่อม	2	5.88
44.8 คนต้องมีจิตอาสา	2	5.88
44.9 ใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ที่มีอยู่เดิม	2	5.88
44.10 พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง พูดให้น้อย ทำให้มาก	2	5.88
44.11 ทำให้เขาอยากเรียนรู้ โดยเห็นโทษเห็นภัย ว่าถ้าร่วมกันทำแล้วได้ประโยชน์อะไรถ้าไม่ทำแล้วเสียอะไร โดยเน้นการเรียนรู้จากปัญหา	1	2.94
44.12 ผู้นำต้องประชาสัมพันธ์ พูดคุย ให้เขามีการรวมตัวอยู่	1	2.94
44.13 ยกประเด็นความเดือดร้อน /ปัญหา มาเป็นพื้นฐานในการพูดคุยกัน	1	2.94
44.14 สรุปบทเรียนทุกครั้งหลังปฏิบัติงาน	1	2.94
44.15 สิ่งที่สะท้อนบทเรียนจะถูกนำมาใช้ในการต่อยอด	1	2.94
44.16 มีการเก็บรวบรวม และถอดความรู้ไว้โดยเยาวชน เช่น การทำประวัติหมู่บ้านด้วยผ้าขาวด้ายดิบ	1	2.94
44.17 คนสามารถเรียนรู้และจัดการตัวเองได้	1	2.94
44.18 อาชีพที่ชาวบ้านทำ ต้องหาเหตุ และปัญหาต้องสามารถวิเคราะห์ได้	1	2.94

ตารางที่ 4.44 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
44.19 เก็บหนังสือที่ไปอบรม	1	2.94
44.20 ทำข้อมูลบริบทชุมชนปราชญ์ชาวบ้าน	1	2.94
44.21 มีผู้รู้ในชุมชน	1	2.94
44.22 เรียนรู้จากการทดลอง เกิดกลไกจากตนเอง	1	2.94
44.23 ให้เรียนรู้โดยธรรมชาติตัวเราเอง	1	2.94
44.24 ฝึกให้คนตั้งคำถามจากข้อมูลที่เขามีแล้วเกิดการเรียนรู้	1	2.94
44.25 ตลาดนัดความรู้ ในช่วงเทศกาลเดือน 10 เป็นการนำเสนอการจัดการความรู้ของจังหวัด ทำให้เกิดแรงบันดาลใจไปทำต่อ และมีแนวทางทำต่อไป	1	2.94
44.26 ให้วิทยากรมาช่วยสอน	1	2.94
44.27 ต้องบอกความจริงให้กับชาวบ้านโดยสร้างความเข้าใจควรมีความรู้เท่าเทียมกัน	1	2.94
44.28 มีผู้บริหารในชุมชน	1	2.94
44.29 วิเคราะห์ว่ามีสถานที่อะไรบ้างในชุมชน	1	2.94
44.30 ส่งเสริมให้เกิดวิธีการใหม่ในการทำงาน	1	2.94
44.31 เปิดโอกาสในการเรียนรู้	1	2.94
44.32 มีรูปแบบการจัดการที่ทำให้คนมีศักยภาพในการจัดการ	1	2.94
44.33 เชิดชูเกียรติคนดี คนเก่งในชุมชน	1	2.94
44.34 กระตุ้นส่งเสริมด้วยการให้รางวัล เช่น มอบใบประกาศ ให้ค่าตอบแทนฯ	1	2.94
44.35 ประกาศผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้	1	2.94
44.36 เชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยสอนได้	1	2.94
44.37 คนต้องคิดว่าตัวเองต้องอยู่ได้กับสิ่งที่ตัวเองทำ	1	2.94
44.38 ให้โอกาสได้เรียนรู้ตลอดเวลา รับรู้ทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยถูกสถานที่ ถูกเวลา	1	2.94
44.39 มีการติดตามประเมินผล	1	2.94
44.40 มีการเรียนรู้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่	1	2.94
44.41 ให้มีเวที/พื้นที่ให้ปราชญ์ ผู้นำได้แสดงออก	1	2.94
44.42 มีการเรียบเรียงความรู้อย่างเป็นระบบให้คนเข้าใจได้	1	2.94
44.43 ข้าราชการ ครู หมอมีบทบาทเป็นตัวชี้นำในการปฏิบัติในหมู่บ้านได้จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา	1	2.94
44.44 ถ้าเชิญมา 3 ครั้ง แล้วไม่มาให้ตัดออกไปเลย	1	2.94
44.45 หลังการไปศึกษา แล้วมาพูดคุยให้กับคนในชุมชน และนำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับศักยภาพของคนในชุมชน	1	2.94

ตารางที่ 4.44 แสดงการวิเคราะห์วิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ (N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
44.46 ใช้แกนนำจิตอาสา กระตุ้น/อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1	2.94

จากตารางที่ 4.44 พบว่า ในภาพรวมของวิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่สอนให้คนในชุมชนพูดเป็นถ่ายทอดเป็นและนำไปปฏิบัติต่อจนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 17.65 รองลงมาคือ สร้างต้นแบบให้เป็นตัวอย่าง มีคนต้นแบบ และต้นคิด เพราะคนจะกล้าทำเมื่อมีคนทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือ สร้างคนรุ่นใหม่ทั้งผู้ใหญ่และเด็กโดยการพาไปศึกษาดูงาน ร้อยละ 11.76 ในส่วนของการถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาโดยเจ้าของภูมิปัญญาของแต่ละด้านในชุมชนมาเป็นลายลักษณ์อักษร มีการบันทึกเรื่องราวในชุมชน ร้อยละ 8.82 ถ้ามีเจ้าหน้าที่เข้าพบชาวบ้านบ่อยๆชาวบ้านจะเชื่อถือในกลุ่มบุคลเหล่านี้, มีต้นแบบของความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม, นำโครงการให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรม เป็นหลักสูตรของโรงเรียนโดยใช้ครูเป็นตัวเชื่อม, คนต้องมีจิตอาสา, ใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ที่มีอยู่เดิม, พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง พูดให้น้อย ทำให้มาก ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.45 แสดงการวิเคราะห์ผลข้อเสนอแนะ(N= 34)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
45.1 อยากให้มีการสนับสนุนโครงการแก้ปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง	5	14.71
45.2 ควรมีการสนับสนุนให้กับพื้นที่ในการดำเนินงานต่อ เช่น ปัญหาทางการเกษตร พันธุ์ข้าว ด้านอาชีพ	2	5.88
45.3 ควรมีนักวิชาการมาเสริมความรู้ให้มากกว่าเดิม เพราะการให้ความรู้มีน้อย	2	5.88
45.4 ส่งเสริมกระบวนการการขับเคลื่อนของประชาชนในการแก้ปัญหาของตนเอง ทั้งพื้นที่เก่าและใหม่	2	5.88
45.5 งบประมาณควรเข้าถึงชุมชนจริง	2	5.88
45.6 ส่งเสริมความรู้ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในชุมชน	1	2.94
45.7 ควรมีการสานต่อในงานเชิงประเด็น (การทำบัญชีครัวเรือน, แผนชุมชน, กองทุนสถาบันการเงินชุมชน, ผลิตภัณฑ์ชุมชน)	1	2.94
45.8 พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคน ส่งเสริมการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง	1	2.94
45.9 ควรทำแผนที่ความรู้ชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม	1	2.94
45.10 กระบวนการการทำบัญชีรับจ่ายยังไม่ค่อยเกิดผล ควรยึดชุมชนไม่ควรยึดหน่วยงาน	1	2.94
45.11 ต้องการให้มีวิจัยชาวบ้าน/ชุมชนให้มากขึ้น/ปัญหาที่ดินทำกิน	1	2.94
45.12 นักวิชาการต้องตีแผ่ให้นักการเมืองเอาไปแก้ปัญหาต่อไป	1	2.94

ตารางที่ 4.45 แสดงการวิเคราะห์ผลข้อเสนอแนะ(N= 34) (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
45.13 เชื่อมต่อกับฝ่ายวิชาการยากมาก	1	2.94
45.14 ชาวบ้านอยากทำวิจัยแต่ไม่รู้วิธีประสานงาน	1	2.94
45.15 การพัฒนาต้องการเรื่องราวใหญ่ แต่ฐานที่มีขนาดเล็ก คุณภาพเล็ก เนื่องจากสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงภาพการเชื่อมโยง	1	2.94
45.16 ในบางครั้งไม่สามารถเคลื่อนพื้นที่ใหม่พร้อมกับพื้นที่เดิมที่มีอยู่แล้วได้	1	2.94
45.17 อยากให้แตกกระจายของความรู้โดยซึ่งควรผ่านความรู้ที่มั่นคง เช่น ระบบวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน ซึ่งควรใช้แบบฟอร์มที่ง่ายไม่ซับซ้อน	1	2.94
945.18 กระบวนการเรียนรู้ของโครงการทำให้มีเพื่อนใหม่ เพื่อนคิด เพื่อนคุย เพื่อนร่วมงาน และก่อให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอด	1	2.94
45.19 ทำงานเป็นระบบภาคี	1	2.94
45.20 พื้นที่ที่ทำแล้วประสบผลความสำเร็จ เช่นการแก้ไขเรื่องน้ำ อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้	1	2.94
45.21 อยากให้หน่วยงานไปทบทวนบทบาทเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในชุมชน	1	2.94
45.22 จังหวัดต้องสนับสนุนงบประมาณ และกำหนดเป็นนโยบาย	1	2.94
45.23 ควรขยายโครงการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนโดยให้หน่วยงานอื่นสนับสนุนงบประมาณร่วมกับอบต.	1	2.94
45.24 ควรมีเอกสารเผยแพร่ความรู้ในการสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน	1	2.94
45.25 ควรมีคนเชื่อมประสานที่สามารถบอกได้ว่าเรื่องนี้ได้ เรื่องนี้ไม่ได้	1	2.94
45.26 ควรบูรณาการกลไก ข้อมูล ต้นแบบ เป็นองค์ประกอบการพัฒนาชุมชน	1	2.94
45.27 ให้เอาบัญชีครัวเรือนไปสอนในวิชาคณิตศาสตร์	1	2.94
45.28 ควรมีการติดตามแผนโครงการของ อบต. ว่า มีของชุมชนมากน้อยเพียงใด	1	2.94
45.29 ทำบัญชีครัวเรือนมีประโยชน์อย่างไรให้คนในชุมชนรู้ว่ามันมีประโยชน์กับตัวเอง	1	2.94
45.30 มีการติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง	1	2.94
45.31 การออกแบบบัญชีครัวเรือน ควรทำให้ง่ายสำหรับชาวบ้าน	1	2.94
45.32 ในการทำบัญชีชาวบ้านยังไม่ได้อบรมตัวอื่นมีแต่ สกว	1	2.94
45.33 1 ไร่ 1 แสน เป็นเรื่องบริหารจัดการ ควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นประเด็นที่น่าคุยกันในสภาองค์กรชุมชน	1	2.94
9.34 การเป็นหนี้ของชาวบ้านเพราะมีแหล่งทุนใกล้ตัว	1	2.94
9.35 หน่วยงานกลางควรจะเข้ามาตรวจสอบดูว่าแต่ละชุมชนประสบปัญหาอะไรบ้าง	1	2.94

จากตารางที่ 4.45 พบว่า ในภาพรวมของข้อเสนอแนะ พบว่า ส่วนใหญ่อยากให้สนับสนุนโครงการแก้ปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 14.71 รองลงมาคือ ควรมีการสนับสนุนให้กับพื้นที่ในการดำเนินงานต่อ เช่น ปัญหาทางการเกษตร พันธุ์ข้าว ด้านอาชีพ, ควรมีนักวิชาการมาเสริมความรู้ให้มากกว่าเดิม เพราะการให้ความรู้มีน้อย, ส่งเสริมกระบวนการการขับเคลื่อนของประชาชนในการแก้ปัญหาของตนเอง ทั้งพื้นที่เก่าและใหม่, งบประมาณควรเข้าถึงชุมชนจริง ร้อยละ 5.88 ในส่วนของการส่งเสริมความรู้ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในชุมชน, ควรมีการสานต่อในงานเชิงประเด็น (การทำบัญชีครัวเรือน, แผนชุมชน, กองทุนสถาบันการเงินชุมชน, ผลิตภัณฑ์ชุมชน), พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคน ส่งเสริมการพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง, ควรทำแผนที่ความรู้ชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม, กระบวนการการทำบัญชีรับจ่ายยังไม่ค่อยเกิดผล และควรยึดชุมชนไม่ควรยึดหน่วยงาน ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

1.3 ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติต่างๆ ในการพัฒนาชุมชน สามารถนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับจากการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 แห่ง ซึ่งได้สรุปตามกรอบดังนี้ 1) รูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึก 2) วิธีการบันทึก 3) วิธีการสรุปข้อมูล 4) สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 4.1) ระดับครัวเรือน ประกอบด้วย การรู้จักตนเอง ด้านการลดรายจ่าย การออม การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มรายได้ การวางแผนชีวิต และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และ 4.2) ระดับชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน กิจกรรมการพัฒนาชุมชน และความสัมพันธ์ภายในชุมชน 5) การวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 5.1) ความหมาย สภาพปัญหา แนวทางในการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมกับการวางแผนชุมชน 5.2) สถานการณ์ วิธีการสร้างเสริมสุขภาพ และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.3) ความต้องการ วิธีการจัดสวัสดิการ และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.4) ความต้องการ วิธีการจัดการศึกษา การเรียนรู้ การจัดการความรู้ภูมิปัญญา และความเชื่อ รวมถึงข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.5) สภาพ วิธีการส่งเสริมสนับสนุน และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.6) แผนชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งผล และขั้นตอนในการจัดทำแผน 5.7)การบูรณาการกับแผนอื่น เช่น แผนอบต. อบจ. เป็นต้น 5.8) กลไกในการทำงานทุกภาคส่วน และ5.9) การแก้ปัญหาแบบเป็นระบบครบวงจรของชุมชน 6)แนวคิดและวิธีการของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” และ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 7) ข้อเสนอแนะ

ในการสรุปภาพรวมของข้อมูลจากการถอดความรู้ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนประเภทรายจ่ายสามารถบอกถึงสาเหตุของปัญหาในชุมชนได้ แต่ทั้งนี้จะต้องให้เข้าใจในภาพรวมว่าสาเหตุ 1 อย่างสามารถส่งผลกระทบได้หลายมิติในเชิงของการพัฒนาชุมชนไม่ใช่แค่ 1 ปัญหาจะเกิดเพียงแค่ 1 สาเหตุ หรือ 1 สาเหตุจะทำให้เกิดปัญหาได้เพียงอย่างเดียวเช่นกัน โดยสมมติฐานก่อนการไปสัมภาษณ์ว่า กลุ่มเป้าหมายมีแนวทางการใช้สถิติใดสามารถวิเคราะห์บริบทชุมชนได้ แต่หลังจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว พบว่า การนำข้อมูลตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนของชาวบ้านคือ ยอดค่าใช้จ่ายตัวหลัก ๆ ที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอดมากกว่า สำหรับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติต่างๆ ในการพัฒนาชุมชน สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องจากข้อมูลตัวเลขไปยังประเด็นของการนำไปสู่การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนได้ ดังปรากฏตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 4.46 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ด้านทรัพยากรธรรมชาติ**	**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
รายจ่ายสูง	ค่าปุ๋ยเคมี / ค่ายาฆ่าแมลง	1. ปริมาณของปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลง	1.1 สำรวจด้วยแบบสอบถามเพื่อประเมินสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาจัดลำดับปัญหา
		2. มีสารเคมีตกค้างในปลา	2.1 สอบถามกับคนหาปลาในท้องที่ว่าลักษณะของปลาขณะนี้เป็นอย่างไร
		3. มีสารพิษตกค้างในพืช ผัก และผลไม้	3.1 จัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์เพื่อให้ความรู้และถ่ายทอดการลด ละ เลิก ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงงเกษตรกร
	ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจากเครื่องสูบน้ำ	1.ต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น	1.1 ทำฝายแม้ว/ ฝายกั้นน้ำ
	ค่าพลังงาน (ค่าไฟฟ้า, ค่าแก๊ส)	1.ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันสูง	1.1 ทำเตาชีวมลประหยัดพลังงาน
			1.2 ผลิตแก๊สชีวภาพ
	ค่าน้ำ	1.ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก	1.1 จัดทำแผนที่ร่างมือเพื่อศึกษาทางน้ำและการจัดการแก้ปัญหาร่วมกันทั้งสายน้ำ
	ค่าจัดเก็บขยะ	1.ปริมาณขยะมีจำนวนมาก	1.1ธนาคารขยะเพื่อคัดแยกประเภทและสามารถสร้างเป็นรายได้
	จากการซื้อปลากิน เนื่องจากปลามีน้อย	1.แหล่งน้ำขาดความอุดมสมบูรณ์	
	ต้นทุนการผลิต	1.ใช้ปุ๋ยเคมี	1.1ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์
	ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล	1.ประชาชนไม่แข็งแรง	1.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ
	ค่าเมล็ดพันธุ์	1.ผลผลิตไม่มีคุณภาพจึงไม่สามารถเป็นเมล็ดพันธุ์ได้	1.1 ปรับปรุงระบบการผลิต

ตารางที่ 4.46 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน (ต่อ)

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ด้านทรัพยากรธรรมชาติ**	**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
	ค่าหัวอาหารในการเลี้ยงไก่ไข่		
	ค่าอาหาร	ถ้าซื้อมากแสดงว่าในพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์	1.1 ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารไว้กินเอง
รายจ่ายลดลง	-	-	-
รายได้สูง	-	-	-
รายได้ลดลง	จากการหาสัตว์ทะเล (กุ้ง หอย ปู ปลา) ไปขาย	1.แหล่งน้ำขาดความอุดมสมบูรณ์	1.1 ใส่จุลินทรีย์ก้อนลงในแหล่งน้ำ
			1.2 เปรียบเทียบปริมาณของสัตว์ทะเลก่อน ระหว่าง และหลังการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำว่าสามารถจับได้
		2.มีการจับปลาในฤดูวางไข่	
		3. มีเรือลุนมาเข้ามาลักลอบจับปลาในเขตชุมชน	3.1 ออกบทลงโทษการจับปลาในช่วงที่ห้ามจับ เป็นข้อบัญญัติตำบล
	จากการเก็บของในป่าชุมชนไปขาย	1.ป่าขาดความอุดมสมบูรณ์ ถูกทำลาย	1.1โครงการธนาคารต้นไม้
			2.สร้างเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
	รายได้จากการขายผลผลิตลดลง		

ตารางที่ 4.47 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสุขภาพในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ด้านสุขภาพ**	**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
รายจ่ายสูง	ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล	1.คนในชุมชนมีสุขภาพไม่แข็งแรง	1.1จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก
	ค่ายา	1.คนในชุมชนมีสุขภาพไม่แข็งแรง	1.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย
	ค่าเหล้า	1.คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง	1.1 ส่งเสริม รณรงค์ งดเหล้าในงานศพ, งดเหล้าเข้าพรรษา
	ค่าบุหรี่	1.คนในชุมชนอาจมีความเสี่ยงต่อโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และถุงลมโป่งพอง	1.1 สร้างความตระหนักถึงอันตรายจากบุหรี่
	ค่าสารเคมีในการทำเกษตรกรรม	1.สุขภาพของคนในชุมชนอาจมีสารพิษตกค้างในกระแสเลือด	1.1 ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำการเกษตร
	ค่าผักที่กิน	1.สุขภาพของคนในชุมชนอาจมีสารพิษตกค้างในกระแสเลือด	1.1 ปลูกผักไว้กินเอง
	ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด	1.ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการมีสุขภาพของแต่ละคนในชุมชน	
	ค่าข้าวสาร	1.ในพื้นที่ที่ปลูกข้าวขาย แต่ชาวนาต้องซื้อข้าวกินเป็นเพราะสาเหตุใด	1.1 ทำให้ชาวนาปรับวิธีคิดในการปลูกข้าวไว้ขาย เป็น “ปลูกข้าวเหลือกิน แล้วเอาไปขาย”
	ค่าเงินทำบุญในงานศพ	1.ปริมาณของผู้เสียชีวิตด้วยโรคต่าง ๆ	

ตารางที่ 4.47 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสุขภาพในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน (ต่อ)

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ด้านสุขภาพ**	**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
	ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร	1.ทำให้เกิดการสะสมของสารเคมีในร่างกายของคนในชุมชน	1.1ผลิตเครื่องปรุงแต่งอาหารจากวัตถุดิบธรรมชาติภายในชุมชน
		2. ทำให้คนในชุมชนเสี่ยงต่อโรคความดันโลหิตสูง	
	ค่าขนมขบเคี้ยว	1.ทำให้เยาวชนมีภาวะโภชนาการที่ไม่ดี	1.1จัดตั้งกลุ่มอาชีพในการผลิตขนมประเภทขบเคียวไว้ขายในชุมชน
	ค่าแชมพูสระผม	1.ทำให้มีสารพิษตกค้างในร่างกายของคนในชุมชน	1.1จัดทำแชมพูสมุนไพร
	ค่าน้ำยาล้างจาน	1.ทำให้มีสารพิษตกค้างในร่างกายของคนในชุมชน	1.1 จัดทำน้ำยาล้างจานจากธรรมชาติ
	ค่าเนื้อสัตว์	1.ทำให้สุขภาพไม่ดี เช่น ไขมันอุดตันในเส้นเลือด ท้องผูก	1.1 รณรงค์ส่งเสริมให้กินเนื้อปลาแทนเนื้อหมู
รายจ่ายลดลง	ค่ายาเวชภัณฑ์ลดลงโดยการใช้ยาสมุนไพรไทย	1.ทำให้ลดรายจ่ายได้	
รายได้สูง	-	-	-
รายได้ลดลง	-	-	-

ตารางที่ 4.48 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสวัสดิการในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ด้านสวัสดิการ**	**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
รายจ่ายสูง	ค่ารักษาพยาบาล	1.คนในชุมชนมีเงินในการรักษาหรือไม่	1.1ให้สวัสดิการในการเบิกค่ารักษาพยาบาล
	ค่าเมล็ดพันธุ์	1.เกษตรกรมีต้นทุนการซื้อเมล็ดพันธุ์สูงหรือไม่	1.1 จัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์
	ค่าน้ำดื่ม	1.คนในชุมชนเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำมาก	1.1 จัดตั้งโรงน้ำดื่มสวัสดิการ
	ค่าจัดงานศพ	1.คนในชุมชนมีเงินเพียงพอในการจัดงานศพหรือไม่	1.1 ให้สวัสดิการในการจัดงานศพ
	ค่าเนื้อสัตว์	1.คนในชุมชนเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อเนื้อสัตว์มาก	1.1 จัดตั้งเขียงเนื้อในชุมชนเพื่อได้เนื้อสัตว์ถูกลง
	ค่าเล่าเรียน	1.ลูก-หลานของคนในชุมชนส่วนใหญ่เรียนที่โรงเรียนที่ไหน	1.1 ควรพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียนในชุมชน
		2. ลูก-หลานของคนในชุมชนมีทุนการศึกษาเพียงพอหรือไม่	1.2 ให้สวัสดิการทุนการศึกษากับเด็กเรียนดี
	ค่าจ้างแรงงานในชุมชน	1.การลงทุนในการผลิตสูงหรือไม่	1.1 จัดตั้งกลุ่มธนาคารแรงงาน, การให้แรงช่วยงาน
	ค่าซื้อหวย	1.คนในชุมชนเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อหวยมาก	1.1 นำเงินที่ซื้อไปให้กับกลุ่มออมทรัพย์แทน
	ค่าเล่นการพนัน	1.คนในชุมชนเสียค่าใช้จ่ายเล่นการพนันมาก	
	ค่าข้าวของชาวนา	1.ชาวนาเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวมากิน ทั้งที่เป็นคนปลูกเอง	1.1 ทำให้ชาวนาปรับวิธีคิดในการปลูกข้าวไว้ขายเป็น “ปลูกข้าวเหลือกิน แล้วเอาไปขาย”
	ค่าเงินออม	1.คนในชุมชนมีเงินออมในธนาคารสูง	
รายจ่ายลดลง	-	-	-
รายได้สูง	ทำให้ไม่มีคนกู้		1.ชุมชนควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสร้างรายได้ให้กับกองทุนต่าง ๆ

ตารางที่ 4.48 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านสวัสดิการในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน (ต่อ)

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน			
ลักษณะข้อมูล	**ลักษณะข้อมูล**	**ลักษณะข้อมูล**	**ลักษณะข้อมูล**
	จากร้านค้าชุมชน		1.1 ให้สวัสดิการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน
รายได้ลดลง	ตอนเจ็บป่วย		1.1 ให้สวัสดิการชดเชยในกรณีหาเงินไม่ได้ในช่วงป่วย
	สำหรับคนด้อยโอกาสและคนพิการ		1.1 ให้สวัสดิการกับคนด้อยโอกาส และคนพิการ

ตารางที่ 4.50 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านวัฒนธรรมในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน

การประยุกต์ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน				
ลักษณะข้อมูล	**ด้านวัฒนธรรม**		**ความเชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน**	**แนวทางการแก้ไขปัญหา**
รายจ่ายสูง	ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร	1.ลูก-หลานของคนในชุมชนมีทุนการศึกษาเพียงพอหรือไม่	ให้สวัสดิการทุนการศึกษากับเด็กเรียนดี	
	ค่าใช้จ่ายในการบริโภคร้านเช่นอีเลฟเว่นมีกาช้า	1.เอาวัฒนธรรมซื้อสินค้า อาหารในร้านต่างๆ	1.1 จัดตั้งกลุ่มอาชีพที่สามารถผลิตขนมขบเคี้ยวขายให้กับเด็กในชุมชน	
	ค่าทำบุญ	1.ลูก-หลานของคนในชุมชนส่วนใหญ่เรียนที่โรงเรียนที่ไหน	1.1 ควรพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของโรงเรียนในชุมชน	
	ค่าอาหาร	1.คนในชุมชนซื้ออาหารมากกว่าทำเองหรือไม่		
	ค่าการลงทุน / ขาดทุน	1.คนในชุมชนต้องการความรู้อะไรบ้างที่จะทำให้ลดต้นทุนการผลิต และไม่ขาดทุน	1.1 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับคนในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ในการลดต้นทุน การบริหารจัดการ การลด ละ เลิกปุ๋ยเคมี / ยาฆ่าแมลงเป็นต้น	
	ค่าโต๊ะจีน ดนตรี	1.คนในชุมชนนิยมการกินอาหารแบบโต๊ะจีนและดนตรีในการจัดงานอย่างไร	จ.1 ส่งเสริมการจัดงานแบบประหยัด งดเหล้า	
	ค่าปุ๋ยเคมี / ยาฆ่าแมลง			
	ค่าจัดงานบวช	1.คนในชุมชนเป็นหนี้เพราะจัดงานบวชหรือไม่		
	ค่ายา	1.คนในชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับดูแลสุขภาพอย่างไร	1.1 ควรสนับสนุนส่งเสริมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกในการดูแล รักษา และป้องกันสุขภาพของตนเอง	
	ค่าจัดงานเลี้ยง	1.คนในชุมชนเป็นหนี้เพราะจัดงานเลี้ยงหรือไม่อย่างไร		
รายจ่ายลดลง				
รายจ่ายสูงลง	ค่าปลาน้อย เพราะหากินเองได้ไม่ต้องซื้อ	1.แสดงว่าทรัพยากรธรรมชาติยังมีความอุดมสมบูรณ์	-	
รายได้สูง	อาชีพเสริม (EM, น้ำส้มควันไม้, น้ำหมักชีวภาพ ขายถ่าน ขายพวงหรีด)	1.คนในชุมชนต้องการความรู้อะไรบ้างในการพัฒนาอาชีพเสริม และกลุ่มอาชีพ	1.1 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยกระดับคุณภาพอาชีพเสริม และกลุ่มอาชีพ	
	ค่าแรงช่วยบ้านที่อาศัยแรงช่วยกัน	1.ค่าใช้จ่ายด้านแรงงานในชุมชนเป็นอย่างไร	1.1จัดตั้งธนาคารแรงงาน , การให้แรงมาช่วยงานกัน	
	กลุ่มอาชีพ			
รายได้ลดลง	อาชีพเสริม			
รายได้สูง	จากการทอผ้า		1.1 สร้างความตระหนักให้กับคนในชุมชนเกี่ยวกับรายได้ของอาชีพเสริมของสังคมไทยที่ยังอยู่ในระดับต่ำ	1.1จัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาฝีมือ
รายได้ลดลง	-	-	อาศัยจากปัจจัยภายนอกมาก เช่น นโยบายการเมือง	โอกาสที่

จากตารางที่ 4.50 แสดงความเชื่อมโยงของข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติด้านวัฒนธรรมในการนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชน สามารถสรุปได้ว่า

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ รายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี / ค่ายาฆ่าแมลง, ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจากเครื่องสูบน้ำ, ค่าพลังงาน (ค่าไฟฟ้า,ค่าแก๊ส), ค่าน้ำ, ค่าจัดเก็บขยะ ฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในด้านคุณภาพของแหล่งน้ำ สารพิษตกค้าง ปริมาณขยะมาก โดยชุมชนสามารถกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหา เช่น ต้นทุนการผลิตสูง เพราะใช้เครื่องสูบน้ำ ใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไป เป็นต้น

2) ด้านสุขภาพ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล, ค่ายา, ค่าเหล้า, ค่าบุหรี่, ค่าสารเคมีในการทำเกษตรกรรม, ค่าผักที่กิน, ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด, ค่าข้าวสาร, ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร และค่าขนมขบเคี้ยว ฯ สิ่งเหล่านี้ถึงพฤติกรรมการบริโภคของคนในชุมชนที่เสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ และเสี่ยงต่อการซื้อพืชผักที่มีสารพิษจากตลาด โดยชุมชนสามารถลดความเสี่ยงด้วยการ ลด ละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่าง ๆ และหันมาปลูกพืชผักไว้กินเองได้ในครัวเรือน เป็นต้น

3) ด้านสวัสดิการ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่ารักษาพยาบาล, ค่าเมล็ดพันธุ์, ค่าน้ำดื่ม, ค่าจัดงานศพ, ค่าเนื้อสัตว์, ค่าเล่าเรียน, ค่าจ้างแรงงานในชุมชน, ค่าซื้อหวย, ค่าเล่นการพนัน, ค่าข้าวของชาวนา และค่าเงินออม สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงภาวการณ์พึ่งตนเองได้น้อยของคนในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านสุขภาพ อาชีพ อาหาร การศึกษา แรงงาน รวมถึงการใช้ชีวิตแบบหวังโชคชะตาแทนการประกอบอาชีพที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้โดยชุมชนสามารถจัดรูปแบบสวัสดิการด้วยการใช้วิธีการรวมกลุ่มต่าง ๆ และใช้การออมเงินมาเป็นตัวผลักดันกิจกรรม เช่น กองทุนเมล็ดพันธุ์ กลุ่มธนาคารแรงงาน กลุ่มออมทรัพย์ และนำผลตอบแทนมาบริหารจัดการในรูปของสวัสดิการที่คนในชุมชนต้องการ เป็นต้น

4) ด้านการเรียนรู้ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร, ค่าใช้จ่ายรับ - ส่งเด็กนักเรียนในเมือง, ค่าการลงทุน / ขาดทุน, ค่าปุ๋ยเคมี/ยาฆ่าแมลง, ค่ายา สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงวิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชนว่าส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ รวมถึงความรู้ที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการดูสุขภาพของตนเองหากรายจ่ายดังกล่าวสูงมากยิ่งส่งผลทำให้ชุมชนควรพัฒนาให้คนในชุมชนมีความรู้ที่เพียงพอในการประกอบอาชีพและการดูแลตนเอง

5) ด้านวัฒนธรรม ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคร้านเซเว่นอีเลฟเว่น , บิ๊กซี, ค่าทำบุญ ค่าอาหาร, ค่าโต๊ะจีน ดนตรี, ค่าจัดงานบวช และ ค่าจัดงานเลี้ยง สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงวิถีการใช้ชีวิตของคนในชุมชนที่สามารถบ่งบอกถึงการสิ้นเปลือง การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น

ซึ่งชุมชนสามารถวางแผนเพื่อสร้างวัฒนธรรมการจัดงานต่างๆ แบบประหยัดได้ เช่น การงดเหล้าในงานศพ หรือ การจัดกลุ่มอาชีพเพื่อผลิตขนมให้เด็กในชุมชนแทนการซื้อขนมในร้านสะดวกซื้อต่างๆ ที่ไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 10 คน เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน สามารถสรุปเป็นประเด็นตามตารางด้านล่างนี้

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
1.หลักในการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความกับข้อมูล	-ข้อมูลศักยภาพชุมชนเป็นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน แต่ยังไม่ถูกนำมาจัดการ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไม่ถูกเอามาใช้ เช่นทักษะการจับสัตว์น้ำ มันหายไป พืชสมุนไพรที่อยู่ในท้องถิ่น ควรเชื่อมโยงกับบัญชีครัวเรือน	-ดูสัดส่วนของรายรับภายใน-นอก จะสามารถบอกถึงความสมารถในการพึ่งตนเอง	-ใช้ Simple Logic ให้รู้จักปัญหา ต้องทำให้เขาเป็นคนดีในสังคม และอยู่ตรงข้ามกับอบายมุข โดยใช้ วิกฤต เป็นตัวหลักในการรวมข้อมูล	-บัญชีครัวเรือนของชาติ, จังหวัด, ท้องถิ่น, ชุมชน , ครัวเรือน ควรอยู่ที่ประชาชน -เน้นให้เห็นคุณค่าของข้อมูล อบต./อบจ.จะทำเงินตามสั่ง ทำให้การตระหนักไม่ค่อยเกิดขึ้น คุณค่าของข้อมูลครัวเรือนที่ควรรู้ คือ ครัวเรือนพึ่งตนเองได้หรือไม่	-รายจ่ายสูงสุด 5 ลำดับแรก แสดงถึงการพึ่งผู้อื่นที่ไม่สามารถผลิตได้	-ถ้าสามารถจัดการข้อมูลในชุมชน, ทักษะในการจัดการ (ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ รู้ Timing ของตลาด), การตลาดได้ ก็จะทำให้เห็นคนจนน้อยลง	-เรียงลำดับค่าใช้จ่ายสูงสุดไปถึงต่ำสุด ในแต่ละประเภท ให้เขียนโดยละเอียด	-ถ้าเราเก็บจะเหลือเงิน สื่อให้เขาเข้าใจว่าสามารถออมได้ -ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา	-ควรมองกลุ่มเป้าหมายในอนาคต หาแกนที่จับเชื่อมโยงกัน -มองชุมชนเป็นประเทศ Activity ครัวเรือน/ธุรกิจ/บริการ/อุตสาหกรรม	- เป็นค่าใช้จ่ายที่ Flow ตลอด เช่น ค่าผ่อนบ้านกี่ปี , ค่าซ่อมบ้านต่อเดือน/ต่อปี
	-บัญชีครัวเรือนสะท้อนให้เห็นครัวเรือน มี 2 ส่วน คือรายได้	-ดูรายจ่าย 5 อันดับแรก และควรนำไปสัมพันธ์กับอาชีพของคน	-เป้าหมายสุดท้ายไม่สำคัญ แต่ Process ผิด	-ทำให้เกิดความระหนักของครัวเรือน	-แผนการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง จะเกิดกับ คน, เครือข่าย ที่มี	-รัฐบาลเวียดนาม สอนเกษตรกรให้ลดรายจ่าย(ลดการ	-ดูว่าค่าใช้ที่ควรจะเกิด ที่สามารถลด/เพิ่มเป็นรายได้			-ค่าของใช้ในชีวิตประจำวันวิเคราะห์กี่บาทต่อเดือน/

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	และค่าใช้จ่าย 1 .รายได้ ดูว่าพึ่งตนเองได้หรือไม่ รายได้ที่เกิดใน/นอกชุมชน ยั่งยืนหรือไม่ เช่น รายได้จากการผลิต สัตว์/ของอยู่ในชุมชนหรือไม่ ถ้าอยู่ในชุมชนจะบอกถึงความยั่งยืน ถ้านอกชุมชน เช่นถูกส่งมาให้ แหล่งรายได้อยู่ชุมชนอื่น คนในชุมชนมีโรงงานนอกชุมชน ไปรับจ้างชุมชนอื่น ถ้างานเลิกรายได้จะหมด	ทำบัญชี ถ้าเขาทำนาแต่มีรายจ่ายทางด้านการศึกษา เราต้องวิเคราะห์ว่าเขานำเงินมาจากไหนที่นำไปใช้กับการศึกษา และต้องดูว่าลดรายจ่ายนี้ได้หรือไม่ เช่น ค่าปุ๋ย ลดไม่ได้ ค่าน้ำมันรถสูง (แต่ไม่สะท้อนถึงอาชีพ)	เป้าหมายก็จะผิด Wisdom		ภูมิคุ้มกันในเชิงเศรษฐกิจพอเพียง รายจ่ายฟุ่มเฟือย เป็นการคิดตื้น, ตกเป็นทาสของทุนนิยม, เชื่อ Campeuge -การออมคือการไม่ประมาทและคิดได้ไกล	ใช้ปุ๋ย ลดการใช้ยาฆ่าแมลง ลดต้นทุน) เพิ่มประสิทธิภาพ, เพิ่มกำไร แต่รัฐบาลไทยเพิ่มราคา ให้จำนำข้าว ชาวนาจึงใส่ปุ๋ย ใส่ยาเยอะเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก แต่ไม่ได้สร้างภูมิปัญญาให้ชาวสวน	เช่นอาชีพประมง ขายปลา แต่ซื้อปลากิน			ต่อปี อะไรเป็นเรื่องอุปโภค/บริโภค (การบริโภคที่จำเป็น และอะไรเป็นเรื่องฟุ่มเฟือย โดยอาหารในบ้านสามารถแบ่งเป็นซื้อมาปรุงเอง หรืออาหารนอกบ้าน โดยสามารถแบ่งเป็นแบบจำเป็นและฟุ่มเฟือย , อะไรเป็นด้านสาธารณูปโภค (ค่าน้ำ,ค่าไฟ) และการวิเคราะห์ที่เรียกว่า Cost

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	หรือไม่ ถ้าเป็นโรงงานในชุมชน เป็นของชุมชนหรือไม่ Product เป็นสิ่งที่จำเป็นของชุมชน หรือชุมชนอื่นต้องการ (สินค้าในชุมชนอื่นเขาใช้หรือไม่) 2. ค่าใช้จ่ายมี 7 หมวด ไม่ค่อยชัดเท่าไหร่ของ สกว. เพราะรายละเอียดไม่สามารถนำไปวางแผนชุมชน เช่น ค่าบริโภค สัตว์ปีก ค่าอะไรบ้าง มันแยกไม่ออกว่าเป็น เป็ด ไก่ หมู เพราะ									Saving ในกรณีที่มีการทำให้เกิดไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น ปลูกผักชีไว้ทาน เก็บมารับประทาน สัปดาห์ละ 5 กำๆ ละ 10 บาท เป็นเวลา 4 สัปดาห์ สามารถคิดเป็นตัวเงินเท่ากับ 200 บาท ที่ทำให้เขาประหยัดได้ การคิดออกมาเป็นตัวเงินจะทำให้ทราบได้ว่าเราสามารถประหยัดได้

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ค่าใช้จ่ายจะเกี่ยวข้อง Demand Supply ในชุมชน ค่าใช้จ่ายเป็นทั้ง 2 อย่าง ถ้าอยากให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ผลิตเพื่อใคร ประการแรก ต้องผลิตเพื่อชุมชน เช่น ทั้งหมู่บ้านกินไก่บ้าน 4 หมื่นตัว:ปี ทำให้ทราบ Demand ถ้าจะเป็นแผนชุมชน ทำให้รู้ข้อมูลเบื้องต้นชาวบ้านต้องการไก่ 4 หมื่นตัว : ปี ถ้าจะพึ่งตนเองชาวบ้านต้อง									เท่าไหร่

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ผลิตเอง เป็นแผนการผลิตไก่ ในภาพรวมต้องการไก่ 4 หมื่นตัว									
	-ตอนจัดกระบวนการเวที 4 หมื่น/ข้อมูลการบริโภค จะทำให้ทราบข้อมูลการขยายตอนอยู่ในเวที	-รายจ่าย 7 หมวด ต้องดูคู่กับรายได้หลัก ควรดูเป็นสัดส่วน ควรแยกออกจากรายได้ ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับอาชีพควรแยกให้ชัด เช่น ค่าโทรศัพท์ ค่าการศึกษา	-คนที่สบายเกินไป จะไม่มีการคิด	-ต้องให้ชาวบ้านมีบัญชีครัวเรือนของตัวเอง			-การโยนคำถาม ว่ามีพื้นที่ แล้วทำไมต้องซื้อข้าวกิน			-ค่าใช้จ่ายด้านอาชีพให้แบ่งเป็นนอกภาคการเกษตร/ภาคการเกษตร (ปุ๋ย,ยาฆ่าแมลงฯ) เพื่อให้เห็นประเด็นในการวิเคราะห์และสามารถแบ่งได้อีกว่าเป็นอาชีพที่มั่นคง หรือไม่มั่นคง

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-เอาค่าใช้จ่ายแปลงเป็นแผนแสดง Supply บางตัวก็ทำไม่ได้ เช่น น้ำมัน	-รายจ่ายฟุ่มเฟือยสามารถลดได้ในสิ่งที่ไม่ส่งผลต่ออาชีพและคุณภาพชีวิต เช่น หมวดการศึกษา คนส่งเด็กไปเรียนนอกพื้นที่ จึงเกิดรายจ่ายค่าน้ำมันที่ต้องส่งลูกไปเรียนนอกพื้นที่ จึงคิดว่านำค่าน้ำมันทั้งตำบล ทั้งปี มารวมกัน แล้วนำเงินมาพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่ให้มีคุณภาพมากขึ้นทำให้เด็กไม่เหนื่อยกับการเดินทาง	-ปัญหารายได้มีทางเดียว แต่รายจ่ายมีหลายทาง แต่ปัญหาจริงๆคือรายจ่าย ต้องดูอะไรที่สามารถลดรายจ่าย ชาวบ้านอยู่ในระบบอุปถัมภ์มานาน และต่อมาเป็นธุรกิจการเมือง มีเงินบวกกับสติปัญญาที่สามารถบิดเบือนข้อมูลคนเลยติดกับดักที่คอยต้องให้มีคนช่วยเหลืออยู่เสมอ	-ให้มีการเชื่อมโยงกับการจัดการตนเองของครอบครัว มีแผนชีวิต เช่น แผนใช้จ่าย, แผนรายได้ , แผนของบุตรหลาน สามารถทำนายอนาคตครอบครัวเพื่อให้ตัวเองอยู่ได้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้			-หลักคือการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย			-การวิเคราะห์ค่าอาหารต้องทำให้เกิดแนวคิดว่าที่ใช้เงินซื้อทั้งหมดเป็นเงิน 80 บาท และประหยัดได้หากมีการปลูกอยู่ในบ้านทำให้เกิดประหยัดได้ 20 บาท แต่สิ่งที่ต้องสร้างกระบวนการคิดต่อคือ ทำอย่างไรถึงจะลด 80 บาท ให้เหลือ 60 บาท โดยครัวเรือนต้องรู้จักปลูกเอง

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
										หรือเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาหารไว้กินเองอย่างไรหรือไม่ หรือที่เรียกว่า “เอารายจ่ายมาตีเป็นมูลค่า”
	-ข้อมูลดิน น้ำ ป่า เป็นทุนชุมชน ในเวทีเรียนรู้จะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพได้อย่างไร เช่น แผนในการดูแลป่าไม้/แหล่งน้ำ/พื้นที่สาธารณะชุมชน/พื้นที่เลี้ยงสัตว์ จะมีแนวทางอย่างไร	-หนี้สิน การออม ควรลดรายจ่าย ให้เกิดการออมมากขึ้น สามารถไปเพิ่มความสารถในการชำระหนี้ได้ เช่น กินลิโพวันละ 2 ขวด ลดลงx30วัน แล้วนำไปผ่อนหนี้การเคหะได้ ซึ่งนำไปสู่การชำระหนี้ได้เป็นแผนการ	-ปัญหาชาวบ้านไม่ยอมเสียภาษีองค์กรท้องถิ่นไม่ทำตัวเป็นตัวแทนประชาชน แต่กลับทำตัวเป็นตัวแทนส่วนกลาง	-จัดกลุ่มคนกลุ่มที่พึ่งตนเองไม่ได้/พึ่งตัวเองได้/ต้องช่วยเหลือ โดยทั้งหมดนี้พื้นที่ต้องสามารถบอกได้เป็นตัวเลขเพื่อเป็นฐานการพัฒนาชุมชน						-ในการวิเคราะห์สำหรับการลดต้นทุนได้ (Cost Saving) ซึ่งทำให้ครัวเรือนเกิดการประหยัดได้ แต่สิ่งที่ต้องคิดต่อคือสามารถนำมาสร้างเป็นรายได้หรือผลกำไรได้อีกหรือไม่

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ชำระหนี้ซึ่งสามารถต่อรองกับการเคหะได้ เป็นโครงการปรับโครงสร้างหนี้ โดยการออมควรเก็บเป็นรายวัน								เช่น การนำมูลสัตว์ที่เลี้ยงมาใช้แล้วเหลือจึงนำไปขายให้เกิดรายได้ต่อไปอีก
	-ภูมิปัญญาทักษะการผลิตของใช้ประโยชน์ในชุมชน แห อวน ในการหาปลา กระติบข้าว จะทำอย่างไรเพื่อให้คนในชุมชนให้กลายเป็นอาชีพของเขาได้ โดยสิ่งเหล่านี้จะต้องเอามาใช้ในเวที		-กลุ่มสุขุมวิท 41 มีอุปสรรค รัฐบาลทำปักษ์ใต้เป็นอุตสาหกรรม ควรให้ความรู้ในช่วง Crisis เช่น ในช่วงชักหน้าไม่ถึงหลัง แล้วบางทีเขามองไม่ออกว่าเป็นปัญหาหรือมองไม่ออกว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างไร	-ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานครัวเรือน ที่พึ่งตนเองไม่ได้มีจำนวนเท่าไร เพราะคนจนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง					-ในการวิเคราะห์เราต้องนำรายรับ-รายจ่าย ดูว่ามีเงินเหลือหรือไม่ ถ้าเหลือมีการออมหรือไม่อย่าง

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เรียนรู้ ในหมู่บ้านต้องช่วยจดข้อมูลชุมชน ในการศึกษา/วิจัยครัวเรือนถ้าทำได้มากที่สุดยิ่งดี เพราะความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพราะกระบวนการเรียนรู้จะเป็นของคนในชุมชนให้มากที่สุด		ดังนั้น พวกที่ทำงานมวลชนดีกว่า ก็รวมคนได้มากกว่า							
	-เวทีเรียนรู้ชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันในประวัติศาสตร์ชุมชน เรียนรู้สิ่งดีๆในชุมชนอดีตไม่มี		-ข้อมูล1.เพื่อลดรายจ่าย 2. สร้างเสรอมรายได้ทางเศรษฐกิจ 3.ลดปัญหาทางสิ่งแวดล้อม 4. ลดปัญหา	-ควรสนใจกับกลุ่มที่พัฒนาไม่ได้ก่อน คนที่พึ่งตนเองไม่ได้อยู่ที่ไหน มีกี่ครัวเรือน -ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ คือ						-ไม่ควรนำรายการกู้ยืมไปยังกับรายรับ-รายจ่าย เช่น เรามีเงิน 100 บาท กู้มา 50 บาท รวมเป็น

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เครื่องจักร ไม่มีรถไถ แทรกเตอร์ ต้องใช้แรงงาน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม มันบอกถึงความเป็นเจ้าของ กินร่วมกัน ร่วมกันคิด ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ อดีตขุดคลองร่วมกันเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นหัวใจของชุมชนเข้มแข็ง มีปัญหาแล้วเกิดการมาร่วมกันทำ		สุขภาพ 5.ลดปัญหาสังคม	เขาต้องมีบัญชีของเขาเอง มาเป็นบัญชีธนาคารของตัวเขาเอง ควรให้องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ Inplond					รายรับ 150 บาท แต่อีก 50 บาทต้องจ่ายดอกเบี้ยซึ่งอาจทำให้เกิดความสับสน

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-ถ้าทำบัญชีครัวเรือนให้มากที่สุด ทำให้เกิดแผน แผนจะเป็นของคนทั้งชุมชนทำให้เกิดความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมกัน ทำให้แผนมีชีวิตสามารถปฏิบัติได้									-การวิเคราะห์รายรับให้ดูว่าเราสามารถพึ่งตนเอง (ต้องพึ่งด้วยสองขาของตนเท่านั้น) หรือพึ่งภายนอก ซึ่งอาจหมายถึงภายนอกครัวเรือนหรือนอกชุมชน, เช่น รายได้จากการขาย /ให้เช่าที่ดิน เป็นการพึ่งคนอื่นไม่ใช่การพึ่งตนเอง และการวิเคราะห์รายรับอาจจัดกลุ่มที่ได้จาก

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
										ผลผลิตซึ่งต้องมีการวิเคราะห์ต้นทุนจากลงแรง และลงทุน
	-ทำบัญชีครัวเรือนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงให้เกิดความเป็นเจ้าของมากที่สุด (บริหารจัดการแผนร่วมกัน ทำบัญชีให้มากที่สุด การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน วางแผนร่วมกัน (การนำแผนไปปฏิบัติอย่างไรให้เกิดงานใน									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชุมชน) แบ่งงานกันทำ เช่น แผนอาหาร สัตว์ แผนปุ๋ย อินทรีย์)									
	-จะแก้ปัญหาความยากจน คนในชุมชนจะต้องมีงาน/รายได้ที่ยั่งยืน งาน/รายได้ ที่อื่น/จังหวัด/ในตำบล วิเคราะห์ให้เห็นงานในพื้นที่ โดยมาดูบัญชีครัวเรือน จึงทำให้ทราบหลัก Demand – Supply ของคนในชุมชน/ตำบลมีเท่าไหร่ อย่างน้อยจะต้องให้เกิดสินค้า/									-การกู้ยืมต้องวิเคราะห์ว่ามีการกู้จากนอก/ในชุมชน และดูว่ามีการบริหารจัดการในชุมชนหรือไม่

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	บริการ ในชุมชนได้ก่อน จะสร้างต่อได้อย่างไร เพราะงานจะไม่เกิด และรายได้ก็จะเกิดตาม									
	-จะต้องเชื่อสังคม/วัฒนธรรม/การเรียนรู้ เช่น ค้นหา Culture ดีในหมู่บ้าน เพื่อจะมารับใช้ชุมชน เช่น บ้านบัวมีธนาคารแรงงานมาตั้งแต่อดีต โดยใช้เอาใจมาร่วมทำให้เกิดทุนทางสังคม ทำให้เกิดรากเหง้า									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ทางสังคม Bact To The Root ได้ เช่น จะผลิตสินค้าอะไร/อย่างไร ในเวทีชัยภูมิจะต้องเพิ่ม For Who เพื่อใคร									
	-ทำให้เกิดการพึ่งตนเอง พึ่งกันเอง ทำให้เกิดการฟื้นฟูการร้อยรัดเกาะเกี่ยวกัน “พริกบ้านเกลือบ้านใต้” เป็นสิ่งดีงามในอดีต “การยึดเหนี่ยวในสังคมโดยเวทีเรียนรู้จะช่วยสร้างการยึดเหนี่ยวในเวทีหมู่บ้าน									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ในเวทีทุกเดือนเปลี่ยนจากเวทีทางการ เป็นเวทีเรียนรู้ โดยในท้องที่/ท้องถิ่นมาร่วมกัน									
	-แผนเป็นรองแต่การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก									
	-กระบวนการมีส่วนร่วมมีมาก โดยให้ความสำคัญกับผู้ที่เข้ามาในเวทีให้มีส่วนร่วมทุกคน โดยให้ทุกคนพูดคนละ 1 นาที การให้ความสำคัญของกำนัน/									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ผู้ใหญ่บ้านเป็นของพวกเขา แผนเป็นผลิตผล แผนจะดีเพราะกระบวนการเรียนรู้									
2. ค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.1ค่าปุ๋ยเคมี/ยาฆ่าแมลง	-เป็นรายได้ของที่อื่น	-สามารถลดได้ แต่เลิกใช้เลยไม่ได้	-คนจนไม่ค่อยคิดถึงสิ่งแวดล้อม แต่อาจคิดถึงสุขภาพ แต่ไม่ใช่ปัญหาทางสังคม แต่สำคัญคือเรื่องเศรษฐกิจ	-การสร้างนิสัยบันทึกรายจ่ายของตนเอง	เสียความสมดุลของระบบนิเวศธรรมชาติ	-การใส่ปุ๋ยที่เหมาะสมควรใส่ในอัตรา 100 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่	-ควรรวมค่าปุ๋ยทั้งหมู่บ้าน โดยดูจากคนที่ใช้ปุ๋ย 1คนแล้วx กับคนทั้งหมู่บ้าน และสะท้อนเป็นค่าของหมู่บ้าน ถ้าสามารถลดได้ก็จะเกิดผลดี/เป็นจุดแข็ง	-โรงเรียนสร้างนวัตกรรมใหม่เกษตรชีวภาพใช้แรงงาน		
	-ค่าใช้จ่าย จะหลุดออกไปจากชุมชน เราสามารถผลิตมันได้หรือไม่	-ค่าใช้จ่ายการจับปลา, ปูคือค่าน้ำมันเรือ -หยุดจับร้อย	-ปัญหาคือชาวบ้านไม่อยากคิด ทำอย่างไรจะประหยัด ลด	-สมุดธนาคารความดี ให้ประชาชนทำเองบันทึกเอง		-การทำฟาร์มในเชิงธุรกิจ/แต่เดิมเป็นฟาร์มเพื่อวิถีชีวิต และนี่คือปัญหา		-Indicator ทางนวัตกรรมต้องเป็น Dynamic -โรงเรียนต้องสัมผัสกับ		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	โดยจะรักษามันได้หรือไม่ ถ้าผลิตได้ จะเป็นการสร้างงานให้กับชุมชน ถ้ามันใช้ตลอดไป ก็จะทำให้เกิดการสร้างงานต่อไป	คอยจับล้านนำไปสู่เขตอนุรักษ์ ธนาคารปูไข่ เกิดรายรับจากแหล่งธรรมชาติ	รายจ่าย แต่จะคิดว่า “ทำอย่างไรถึงจะเพิ่มรายได้”	โดยท้องถิ่นต้องคิดเมนูกี่แต้มเอง ซึ่งเป็นความดีซึ่งหน้า ความซื่อสัตย์ โดยท้องถิ่นต้องลงทุนให้ครัวเรือนมีบัญชีครัวเรือนให้จดทุกวัน โดยท้องถิ่นให้รางวัล/ประมวลผล ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง อย่าใช้การถามจากความจำ		ของประเทศไทย ถ้าชาวบ้านมีความรู้ เชิงการจัดการไร่นา โดยทำบัญชีฟาร์ม เพื่อวิเคราะห์ในการจัดการไร่นา		ชาวบ้าน		
	-ใช้สารในท้องถิ่น เช่น สะเดา สบู่แดง มาผสมแล้วใช้เป็นยาฆ่าแมลง	-ผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่ไม้ซุง เช่น สมุนไพร/สัตว์ป่า/หน่อไม้	-ปตท. ทำอย่างไรถึงจะพลิกใจ จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน	-การวิเคราะห์โดยดูจากรายรับมากกว่ารายจ่าย ไม่ต้องสนใจ ถ้า						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ยาฉุน/ตะไคร้หอม/พริก ทำให้เกิดงาน		การทำ KM	รายจ่ายมากกว่ารายรับต้องสนใจ, รายจ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ตอบสนองคุณภาพชีวิตที่ดี ความสุขจากบริโภค/ความสุขจากความพอเพียงต้องมีการ Refine ใหม่จึงทำให้เกิดปัญหา						
	-ทำให้เกิดมิติสิ่งแวดล้อมกลับมา ไม่ทำลายดิน น้ำ ป่า	-การเก็บของป่า ต้องดูที่หมวดย่อย ทำเกิดการรักษาป่า คนรักป่า		-ดูรายจ่ายความจำเป็นที่แท้จริงและไม่จำเป็น เช่น อาหาร, สาธารณูปโภค, เครื่องนุ่งห่ม, ค่ารักษาพยาบาล,						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				การศึกษา, อาชีพ -การพึ่งตนเอง						
	-มีวัวไปกินน้ำที่มียาฆ่าหญ้า วัวตายหมด			ได้ บางทีคนเลียนแบบค่าใช้จ่ายเกินตัวทำให้ไม่พอกิน ความไม่พอในสิ่งที่เกินความจำเป็น						
2.2ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (เครื่องสูบน้ำ)	-ใช้ทุนทางสังคม โดยสร้างเป็นสหกรณ์น้ำมัน หาน้ำมันราคาส่งแล้วนำไปสู่การปันผล แม้จะลดไม่ได้มาก แต่ให้มันเกิดการเกาะเกี่ยว ในวิกฤติเป็นโอกาส โดยให้พี่น้องมาร่วมกัน มีส่วนร่วม		-ทำฝายแม้วต้องทำหลายคน	-การส่งเสริมพืชผัก รั้วกินได้ ทำให้ประหยัดความจำเป็นที่แท้จริง	-ทรัพยากรน้ำถูกแย่งชิง	-ใช้ไปในทางไม่ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการผลิต	-ใช้เรือใบแทนการใช้น้ำมันในการหาปลา	-ควรใช้ทางเลือก เช่น การใช้พลังงานลม		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	พูดจากัน ในของที่ผลิตเองไม่ได้ โดยลงหุ้น ใช้น้ำมันปั๊มเรา แล้วแบ่งส่วนแบ่งให้สมาชิกเรา									
	-ใช้ไบโอดีเซลมีเครื่องทำไบโอดีเซล อาจมีปัญหาอุปสรรคน้ำมันดีเซลไม่เป็นไปตามกลไกตลาด ถูกกว่าน้ำมัน		-วิธีแก้ Bio Desel ทำได้โดย ต้องมีวัตถุดิบ เช่น ปริมานน้ำมันเหลือใช้จำนวนมากผสมกับโซดาไฟ ต้นทุนลิตรละ 15 บาท (แต่ไม่มีน้ำมันเหลือทิ้ง)		-การจัดการการผลิตนอกฤดูกาล ชุมชนมีชุด เรื่องน้ำมาจัดการ	-ขาดการจัดการ บริบทในครัวเรือนพึ่งพาเงินกู้เพียงอย่างเดียว		-อย่าทำเกษตรเชิงเดี่ยว		
	-ใช้พืชเป็นแหล่งพลังงานทดแทน อ้อย/มันสำปะหลัง อาจต้องใช้การ		-เก็บน้ำไว้ในพื้นที่ อดีตใช้กังหันวิดน้ำ ปัจจุบันใช้แรงงาน Lobour							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	มีส่วนร่วมมาก โดยจะเป็นทั้ง จังหวัด โดยใช้ กรับวนการ เรียนรู้ต้องเป็น เครือข่าย ทั้ง จังหวัด ร่วมกัน ทำทางด้าน พลังงาน ทางเลือก โดย เราจะเป็น จังหวัดเข้มแข็ง โดยสร้าง กระบวนการ เรียนรู้ทั้ง จังหวัด		Intensive อีก ประการหนึ่ง กังหันลมชุด รหัส อาจเป็น แนวทาง โดย วิเคราะห์ ลักษณะพื้นที่ ของชุมชน							
			-สบู่ดำ ต้นทุน สูงกว่า 30 บาท เพราะทางเลือก เชื้อเพลิงไม่มี คนใช้ เพราะ รัฐบาลตรึง ราคาดีเซล 30							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			บาท							
2.3ค่าพลังงาน (ไฟฟ้า, แก๊ส)	-แก๊สชีวมวล เอาตัวอื่นมาใช้แทน เตาอัจฉริยะ ถังแดง 200 ลิตร โดยตัดกิ่งต้นไม้(กระถิน)		-ทุกอย่างต้องดูสภาพข้อเท็จจริง และปัจจัยอื่นๆ เช่น หมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี ชาวบ้านมีเทคโนโลยีแก๊สชีวภาพ ต้นทุน 2,500 บาท แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยทำ เพราะคนไปซื้อแก๊สง่ายกว่า บางครั้งต้องเสียเวลาไปหาขี้วัว บางคนมองว่าไม่จำเป็น	-สามารถนำมาคิดเรื่องสังคม สะท้อนข้อมูลการบริโภค ความตระหนักในการใช้เชื้อเพลิง และภาวะโลกร้อน	-แสดงถึงชุมชนหนาแน่น	-ใช้ในครัวเรือนเพื่อความบันเทิง พัดลม ตู้เย็น โทรทัศน์	-ค่าแก๊สสูง แต่ชาวบ้านมองว่าไม่ส่งผล เพราะราคายางสูง รายได้สูง	-ครอบครัวควรมีสัดส่วนการใช้เงิน		-สามารถนำไปวิเคราะห์กับสินค้าทดแทน เช่น การใช้เตาชีวมวลโดยใช้แกลบเป็นเชื้อเพลง สามารถทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน (Cost Saving) ได้เท่าไร่สามารถวิเคราะห์ออกมาเป็นตัวเงินได้ต่อเดือน
	-มันเป็นแต่ละครัวเรือน ทำถ่านเพื่อแทน		-เกิดคำถาม ทำอย่างไรจะได้	-สามารถนำไปพันกับ	-การผลิตที่ทันสมัย		-กลุ่มที่จะแก้ไขได้ดีคือ กลุ่ม			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	แก๊ส โดยให้ครัวเรือนตัดสินใจแทนที่จะตัดกิ่งไม้ซึ่งสามารถนำมาทำเป็นถ่านเป็นแก๊สได้		ความรู้จากคำถามเหล่านี้ให้มาพลิกชีวิตไม่งอมือ งอเท้า และหันกลับมาสู้กับปัญหา	ครอบครัว การแบ่งกลุ่มคน แม้ค่าใช้จ่ายตัวเดียวกัน ก็ต้องแยกกลุ่ม	(ยกระดับขึ้น) มีโรงสี , วิสาหกิจชุมชน		ประมงชายฝั่งใรกรณีที่ออกเรือไม่ได้			
			-ปัญหาคือรัฐบาลชอบช่วยชาวบ้านแก้ปัญหาชาวบ้านไม่แก้เอง	-กลุ่มที่ก้าวหน้าค่าพลังงาน/ค่าเชื้อเพลิงจะเป็นอีกแบบ กลุ่มคนจน จะสะท้อนความเป็นอยู่แบบพอเพียง	-การบริโภคทรัพยากรที่เพิ่มขึ้น เกิดการแปรรูปทรัพยากร					
			-เศรษฐกิจพอเพียงไปไม่ได้ ธุรกิจปกติ , ธุรกิจท้องถิ่น, ทำอย่างไรให้เกิดธุรกิจแบบ	-รัฐบาลไม่สนใจครัวเรือนไม่ตระหนักถึงการประหยัดพลังงานในชุมชน เช่น มาตรการ ปิด						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			พอเพียง ความยากคือแรงกดทับข้างบน	ร้านค้า,ปิดห้างตามเวลา ในเมืองก็จะจัด Zoning						
			-ปัญหาความเป็นไปได้ เช่น จังหวัดกาญจนบุรี ตุ่มหมักน้ำ ต้นทุน 2,500 บาท ตุ้มทุน 3 ปี เขาจะได้ปุ๋ยอินทรีย์ด้วย	-ควรมีการสรุปว่าครัวเรือนแบบไหนที่ใช้/บริโภคมากกว่ากัน ครัวเรือนก้าวหน้า/ครัวเรือนล้าหลัง						
			-ปัญหาคุณพร้อมจะเดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คิดว่าจะคุ้มไหมถ้ากลับไปรับจ้างเพราะรายจ่ายสูง							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
2.4ค่าน้ำ	-ไปใช้ในการรดพืชผักสวนครัวได้หรือไม่ การจัดการน้ำไปโยงกับพืชผักสวนครัว ทำให้พืชผักได้ประโยชน์จากการใช้น้ำมะกรูดมะนาวมันจะไปสร้างรายได้ให้เราอีก เช่นน้ำยาอเนกประสงค์มะกรูดทำน้ำยาล้างจาน		-มีเงื่อนไขที่จะทำ หลักคือ 1. ทำให้เป็นวิกฤต 2.วิกฤตที่เขาจัดการได้ 3.เขาต้องพลิกใจ	-สะท้อนวัฒนธรรม	-คุณภาพน้ำในพื้นที่ไม่มีคุณภาพ น้ำมีแต่ขาดการจัดการ ขาดทรัพยากร	-แต่เดิมเรารองน้ำฝนเพื่อดื่มกิน แต่ปัจจุบันต้องซื้อน้ำกิน	-ไม่มีผล ตัวเลขไม่สูง คนไม่กินน้ำบ่อ เพราะเป็นค่านิยม ไม่ใช่ปัญหาสำหรับคนที่นี่ เขาอยากทำให้มันสบายๆ สะดวกสบาย บางอย่างก็ต้องยอม เถ้าเขามีเงิน บางคนฉุกคิดแต่ไม่ได้ทำ เพราะเรื่องลด/ประหยัดต้องทำทั้งครอบครัว	- ควรทำท่อพัก , ประปาหมู่บ้านมาแทน		
	-ปัญหา คนใช้น้ำไม่ประหยัด ทำอย่างไรเราจะใช้น้ำจากบ่อเลี้ยงปลา ปลูกพืชรอบบ่อ เราจะให้คุณค่า		-ทำแผน	-ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ทำให้เกิดการตระหนักค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และสร้าง Hobit,	-การเกษตร ลบกับข้อ 2.2 เครื่องสูบน้ำ	-น้ำในลำห้วยคลองสกปรก จึงพึ่งพาน้ำจากท่อ ระบบประปาหมู่บ้าน ซึ่งมีต้นทุนสูง				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ของน้ำไม่สูญเปล่าได้อย่างไร เช่น จับปลาโดยวิดน้ำทิ้ง โดยใช้อวนแทน โดยจับปลาที่ตัวใหญ่ ตัวอวนต้องตาใหญ่ เพราะจะเอากลับมาเป็นรายได้ต่อ			บรรทัดฐาน ในการทำแผนพัฒนา						
					-นากุ้งต้องซื้อน้ำมาเปลี่ยน					
					-ทำเกษตรนอกฤดูกาล					
2.5ค่าจัดเก็บขยะ		-ชุมชนมีการคัดแยกขยะ(ทำให้เกิดการจัดการ)	-การประเมินสภาพแวดล้อมภาคกลาง ข้าว นาปรัง ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ใช้ปุ๋ยเคมีถึงจะได้ข้าว		-ชุมชนหนาแน่น	-ทุคนพยายามจัดการโดยให้สิ่งแวดล้อมจัดการ แต่ชุมชนควรจัดการเพื่อคุณภาพน้ำ ถ้า		-ควรเป็นระบบนิเวศน์ แยกขยะเพื่อทำเป็นปุ๋ยได้		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
						คุณภาพน้ำไม่ดี ทำให้ผลผลิตไม่ดีตามไปด้วย				
		-มีการแจกพันธุ์สัตว์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น รัฐบาลแจกเป็ดและอาหารเป็ดบางส่วน ต่อมาเกิดปัญหาชาวบ้านต้องซื้ออาหารมาเลี้ยงเป็ด แล้วไม่รู้จะทำอย่างไร ดังนั้นรัฐบาลควรคิดว่าควรให้อะไรกับชาวบ้าน แต่รัฐบาลไม่มีการเตรียมการ เช่น	-ถ้ารอบๆพื้นที่ใช้แต่เขาไม่ใช้ชาวบ้านกลัวแมงจะมาที่เขา		-มลพิษในพื้นที่เกิดการจากการบำบัดที่ไม่ดี ดังนั้นแผนต้องมีการจัดการขยะ			-ลดขยะ เช่น ซื้อของไม่ใช้ถุงพลาสติก		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ข้อมูลของกรมประมง/กรมปศุสัตว์ ในการแจก แล้วดูข้อมูลบัญชีครัวเรือนควบคู่กันไปก่อนแจก								
			-แยกขยะได้ควรใช้ขยะเปียกไปเลี้ยงไส้เดือน, กบ, ก็จะได้ปุ๋ย							
			-ของคุณเดชาปลูกข้าว และปลูกพืชอื่นหลายชนิดเพราะมีแมลงหลายชนิด แต่ถ้าปลูกพืชเชิงเดี่ยวอาจทำได้ยาก							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			-ค่าปลาดุก/กบ คนเลี้ยงกันเยอะ ใช้เวลาพื้นที่ไม่เยอะ (ใช้ยางรถยนต์เลี้ยงกบ เป็นกบคอนโด)							
			-ปัญหาคือ คนพร้อมที่จะดัดแปลงแค่ไหน							
2.6ค่าซื้อปลากิน	-แหล่งผลิตปลาในหมู่บ้านเราอยู่ที่ไหน/หรือมาจากที่ไหน/ซื้อมาจากที่ไหน	-ค่าการศึกษาลูก, ค่าหวย, ค่าการพนัน เปรียบเทียบ 3 ยอดนี้ว่าครอบครัวใช้จ่ายอะไรมากกว่ากัน			-แหล่งน้ำสาธารณะเสียแสดงต่อสายน้ำบริโภค	-ภาครัฐขาดการดูแล		-เลี้ยงปลาเอง		
	-ต้องผลิตหมู่บ้านเรามีพื้นที่/แหล่ง	-การกินกาแฟวันละ 7 ซอง มีผลกับสุขภาพ			-ขาดแผนการใช้ทรัพยากรในแหล่งน้ำ มี	-ปลาจากแหล่งธรรมชาติหายไป ทำให้				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ผลิตปลาได้หรือไม่ ตอนเก็บข้อมูลแหล่งศักยภาพชุมชน ว่าในหมู่บ้านมีหนองคลอง สระ บึง อะไร มีเนื้อที่เท่าไหร่ เช่น สระมีพื้นที่ 400 ไร่ ตำบลกระฮากจับปลาธรรมชาติมาขาย ทำให้ทราบรายได้จากแหล่งธรรมชาติ	(ค่าดูแลสุขภาพ)			แหล่งน้ำ ที่อธิบายด้วยค่าสูบน้ำ แสดงว่าเราไม่ได้ใช้ประโยชน์ จากแหล่งน้ำ	เกิดการเพาะเลี้ยง ต้องพึ่งพาจากตลาดมากขึ้น ถ้าครัวเรือนมีฐานะไม่ดี ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายนี้มาก				
	-ถ้ามีแหล่งเลี้ยงปลา จะทำให้เกิดงาน/รายได้ จะทำอย่างไร ถ้าทำ									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ได้จะเลี้ยงอย่างไร 1 ปี 4 หมื่นกิโลกรัม ในตำบลจะต้องเลี้ยงกี่คน เช่น ปลา 4 เดือน จับขาย จุดคุ้มทุน เช่น ปลา 1 กิโลกรัม = 50 บาท ครัวเรือนจะขายกี่ตัวถึงจะอยู่ได้ โดยรายได้วันละ 200 บาทอยู่ได้ จะเป็นปลากี่กิโลกรัม ถ้าเป็น 4 เดือน จะต้องเป็นกี่กิโลกรัม โดยหักทุนไปแล้ว โดยจะต้องวิเคราะห์ข้างนอกก่อนนำเข้า									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ข้อมูลในเวที ก่อน จะทำให้ ได้กลุ่มเลี้ยง ปลา ไก่บ้าน เลี้ยงหมู เพาะ เห็ดฟาง ปลูก ผักปลอด สารพิษ ต้องทำ เป็นกลุ่ม จะ เกิด กระบวนการ เรียนรู้									
	-มีการขาด แคลนทุน ใช้ วิสาหกิจชุมชน เวทีประชา พิจารณ์แผน พอช. เข้าร่วม เกษตร พัฒนาการ เกษตรอำเภอ จะช่วยพูด วิสาหกิจชุมชน									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	7 คนขึ้นไป จด เป็นนิติบุคคล ขอเงิน สนับสนุนได้ จัดบูธ ระดับประเทศ ฟรี									
2.7ค่ารักษาพยาบาล	-เชื่อมกับสุขภาวะ มลภาวะที่เป็นพิษ ฉีดยาฆ่าหญ้าลงไปในดิน น้ำ ชาวบ้านได้รับผลกระทบ ลมหายใจ/ผิวหนัง ต้องไปรักษาตัวเอง	-นำไปเปรียบเทียบกับค่ายา, ค่าสารเคมีสูง ต้องนำไปรักษาตัวเองเท่าไหร่	-ต้องรู้ด้วยว่าไม่แข็งแรงเพราะอะไร เกิดจากปัญหาอะไรบ้าง เช่น สารเคมี ก็ต้องลดสารเคมี		-ดูจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร/สภาพแวดล้อมที่เสียหาย	-วิถีการกินของคนเปลี่ยนไป 1 .โภชนาการ ก็เอาง่ายเข้าว่า ซื้อกับข้าวถุงจากตลาดมากกว่า 2.การดูแลสุขภาพในวัยต่างๆควรใส่ตั้งแต่แรก	-ให้อนามัยดำเนินการ 1.ดูปริมาณการใช้ยา 2.ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล 3.ค่ายาสูง ยาแก้ปวด	-หาสาเหตุของโรค แล้วหันมาใช้สมุนไพรแทน		
	-ควรนำกลุ่มสมุนไพรมาช่วยในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เช่น ฟ้าทะลายโจร,	-จ่ายต้นทุน จ่ายค่ายา รัฐบาลเสีย 30 บาททุกโรค กับการกินคะน้า	–มีการใช้อวัยวะที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น กัมหลังมากเกินไป ไม่ใช่ กิจกรรม		-เป็นภูมิแพ้/เป็นพิษ/(มาจากสารพิษ) เบาหวาน/ความดัน(เกิดจากการกิน/	- สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง คุณภาพชีวิตก็เปลี่ยนแปลง	-พืชสมุนไพรในหลายเวทีไม่มีคนพูดถึง ทำให้คนไม่มีความสามารถในการดูแล			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ต้นแค ดอกแค แก้ไข้หวัด	กิโลกรัมละ 20 บาท มันคุ้มกันหรือไม่ ควรมีการตีมูลค่าได้	ต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง		กรรมพันธุ์)		ตนเอง เกิดโรคอะไรก็จะไปหาหมออย่างเดียว			
	-ออกกำลังกาย		-ปัญหาคือ คนนิยมซื้อยามากินเอง		-การทะเลาะวิวาท /ค่าเหล้า	-ค่ารักษาพยาบาลเป็นปัจจัยที่ทำให้คนยากจน				
	-มิติการป้องกันให้คนในชุมชนเกิดการป้องกันเสียก่อน (กระบวนทัศนดูแลสุขภาพ)				-อุบัติเหตุ/จำนวนมอเตอร์ไซค์					
2.8ค่าเมล็ดพันธุ์ (รายจ่ายสูง)	-ข้าว, ข้าวโพด ทำไมต้องซื้อทั้งๆที่มีมานาน ทำไมเมล็ดพันธุ์ราคาข้าว, ข้าวโพดมีราคาสูง ทำอย่างไรที่จะผลิตเมล็ดพันธุ์ได้	-ค่าใช้จ่ายที่เราซื้อ ถือเป็นโอกาสของธุรกิจที่จะเกิดขึ้นในชุมชน แต่ต้องดูศักยภาพของชุมชน (ข้อมูลบัญชีวัว, ขี้เป็ด	-ปัญหาคือเมล็ดพันธุ์ข้าวชาวนาต้องซื้อ		-การทำเกษตร Monocrop /การใช้พืชต่างถิ่น/การใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการผลิตเพื่อส่งออกปลูกปริมานมาก	-เดิมชาวบ้านเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้เอง แต่ปัจจุบัน ไปซื้อจากตลาด ทำให้เห็นพันธุ์ปลอมปน		-พยายามทำเองให้ได้		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ตัวอย่าง บ้านโศก ผลิตพันธุ์ข้าวได้ก็ลดค่าใช้จ่าย	เพื่อจะมาจัดการกับโอกาสเหล่านี้ และพบจากบัญชีครัวเรือน								
		-วิธีลดรายจ่าย เช่น แชมพู น้ำยาล้างจาน ควรคิดเป็นร้อยละ 10 ดอกเบี้ยที่เสียคือ ร้อยละ 10 ดังนั้นเราประหยัดแชมพู, น้ำยาล้างจานมาจ่ายดอกเบี้ยได้ ในการทำน้ำยาล้านจาน/แชมพูเองถ้าทำคนเดียวจะแพง ทำเป็นกลุ่มจะถูก ทำให้เกิดการเรียนรู้การ	-วิธีการเพาะปลูกต้องทำแปลงกล้า เอาต้นกล้าไปปลูกไว้ในน้ำ			-สาเหตุที่คนไม่เก็บพันธุ์ไว้เอง 1.ไม่มีแรงงาน 2.ไม่มีทักษะ 3. ข้าวถูกปลอมปนเพาะปลูกไม่ดีในแปลงที่ต้องดูแล		-ต้องมีการคัดสรร		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		จัดการ รวมกันซื้อ, ขาย และทำให้เกิดความสัมพันธ์ในครัวเรือน รวมถึงสามารถขยายทักษะไปสู่การจัดการเรื่องอื่นๆ เช่น รวมกลุ่มน้ำยางพารา ต้องมองว่าเป็นฐานของการต่อยอดจาดเรื่องเล็กๆ ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจที่ให้เขาสำเร็จ								
			-ความเชื่อของชาวบ้าน ข้าวเม็ดเดียวให้ต้นข้าว 1 ต้น แต่ความจริงขึ้น							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			เป็นกอ							
			-ค่าแรงสูง ในการไถนา เพาะกล้า ดำนา นาน้ำตรม นำข้าหว่าน ทำให้ต้นทุนสูง นาโยน ปลูกต้นกล้าที่รากมีดินแล้วโยนไป							
			-ค่าแรงขึ้นอยู่กับผลผลิต ข้าวในญี่ปุ่นแพงกว่าข้าวไทย 7 เท่า							
2.9ค่าหัวอาหารในการเลี้ยงไข่ไก่ (รายจ่ายสูง)	-วิเคราะห์ตนเอง มีวัตถุดิบมาก มีมันสำปะหลังมาก/ปลายข้าวมาก/ ค่าหัวอาหารแพง	-นำส้มควันไม้ สารทาร์ เป็นสารก่อมะเร็ง จึงประสานกับ มอ.สร้างเครื่องกลั่นน้ำส้มควันไม้ เดิมทำแล้ว	-เทคโนโลยีเลี้ยงไก่ โดยเลี้ยงปลวกให้ไก่กิน นำเศษไม้โดนน้ำให้ปลวกมากิน แล้วนำไปให้ไก่		-ไม่ใช่ไก่พื้นบ้าน ไม่ใช้ทรัพยากรพื้นเมือง	-Contact Farming มีความรู้ที่ดีกว่าชาวนา ไก่กินทุกวัน		-มีการลองผิดลองถูก ทำให้มีค่าใช้จ่าย		

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	แล้วเราสามารถผลิตเองได้หรือไม่ เปิด website ของม. เกษตรฯกำแงแสน แล้วศึกษาการทำหัวอาหาร ลดค่าใช้จ่าย	ต้องตั้งไว้ 4-5 เดือนถึงจะใช้ไก้ แต่ปัจจุบันสมารถใช้ได้เลย	(ต้องดูระบบฟาร์ม)							
		-แผนแม่บทคนแบ่งกันทำทั้งหมด แทนที่จะสร้างเครือข่ายข้ามตำบล ห่วงโซ่เศรษฐกิจจึงไม่สามารถสำเร็จในหมู่บ้านนั้น ดังนั้นควรทำเป็นแผนเครือข่าย			-อาจเป็นพันธ์ CP คนอยากได้เงิน/ดูแลระบบวิตามิน โดยต้องวิเคราะห์บัญชี 80% เป็นค่าอะไร เราได้อะไร ได้เท่าไหร่	-ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสัญญา บริษัทมีมาตรฐานของตัวเอง กดราคาเกษตรกร สร้าง Monopoly ในปัจจัยการผลิตของเกษตรกร		-เราปฏิเสธความรู้สากลไม่ได้ ถ้าเรากล้าทดลองใหม่ๆต้องลงทุนให้น้อย		
					-ต้องสร้างอำนาจการ	-ตลาดผูกขาดพันธุ์ไข่ไก่ ทำ				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					ต่อรอง	ให้รายเล็กสู้ไม่ได้ ดังนั้นควรมีเครือข่ายชุมชน				
						-การขยายของ CP ทำให้วิถีชาวบ้านเปลี่ยนแปลง CP มีตลาดที่แน่นอน แต่สัญญาไม่มีคนดูแล เป็นสัญญาที่เอารัดเอาเปรียบ				
2.10 ค่าอาหาร (รายจ่ายสูง)	-กว้างเกินไป ควรระบุ พืช สัตว์ เห็ด ควรระบุให้ชัดในเวทีเรียนรู้ โดยใช้กระดาษทำการ อาจดูในภาพรวมค่าอาหาร		-ปัญหาการจัดการ จากความรู้ในการปลูกพืชชนิดต่างๆ มีความรู้พอที่จะจัดการในที่ดินเหล่านี้หรือไม่ ความรู้ในการปรับปรุง		- ทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่เป็นแหล่งอาหาร เช่นปลูกยางกันทุกคน ป,กยูคาลิปตัส	-พึ่งพาระบบตลาด ควรพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น ทำให้เขาไม่มีอำนาจต่อรองใด	-ไม่สะท้อนเพราะพื้นที่สมบูรณ์ ไม่ขาดแคลนเรื่องอาหาร			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เท่าไหร่		ดินเป็นสิ่งสำคัญ							
	-รวมไก่บ้านเดือนละตัวได้ไหมของแต่ละครอบครัว 1 ปี/ 12 ตัว, ปลาเดือนละกิโลได้ไหม โดยเนื้อปลาจะไม่เกินราคาภาพรวม โดยแบ่งเป็นจำนวน เมื่อได้ปริมาณ เนื้อแปลงเป็นจำนวนตัว แปลงเป็น Demand		-ต้นกระถิน ใบจะมีไนโตรเจนช่วยเพิ่มธาตุในดิน		-มีดินกับน้ำ แต่ขาดแรงงาน ขาดทักษะ เพราะออกไปรับจ้างกันหมด					
2.11การหาสัตว์ทะเลไปขาย(กุ้ง, หอย, ปู,			-อาหารทะเลสร้างความอุดมสมบูรณ์ ช่วยแก้ปัญหาชายฝั่ง		-ทรัพยากรน้ำเสื่อมโทรม		-ทำให้เกิดการอนุรักษ์ เกาะสาหร่าย แต่เกิดกลุ่มต่อต้านจากกลุ่ม			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
ปลา)							ผลประโยชน์			
			-ควรมีการสร้างกลุ่มให้มีความเข้มแข็ง แล้วค่อยมีกฎของตำบลบ้านแหลม มีกลุ่มอนุรักษ์หอยแครง บางทีใช้คราดจับหอยทำให้เสียหอยเล็กหอยน้อย กลุ่มจึงให้ใช้ไม้กระดานจับ จะช่วยอนุรักษ์หอยได้ โดยร่วมมือกับกรมประมง, กรมป่าไม้		-ดินแลนบนฝั่งโรงงานปล่อยน้ำเสียโดยใช้ทรัพยากรเกินสิ่งที่มีชีวิต อยู่ได้				
					-มีกิจกรรมมาก ประมงชายฝั่งมาก ทั้งยังมีอุตสาหกรรม					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					การท่องเที่ยวมาก แต่ไม่มีทรัพยากรชายฝั่ง					
2.12การเก็บของป่าในชุมชนไปขาย	-อันตรายจากการบริโภคของป่า เช่น ฉีดยาฆ่าหญ้าบริเวณที่เกิดเห็ดป่าจนกลายเป็นเห็ดเบื่อ ทำให้กินไม่ได้ เพราะสภาพแวดล้อมเป็นพิษ				-พื้นที่ป่าลดลงและถูกบุกรุก	-ครัวเรือนมีรายได้จากเกษตร/ ไม่ใช่การเกษตร				
	-มีการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้เกิดเชื้อเห็ดตะไคร้ มักเกิดกับป่าไม้เต็งทำให้ขาดแหล่งอุดมสมบูรณ์ทำให้ขาดแหล่งอาหาร				-ขาดกติกาที่ควบคุมการใช้พื้นที่ป่า ขาดการการจัดการตนเอง ถ้ามีป่าที่ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากร	-ปลูกปาล์ม/ รายได้เป็นสัปดาห์ มี Cash Flow Limitant incorn				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ธรรมชาติ (ทำให้มีการดูแลป่าไม้มีความหลากหลายได้อย่างไร) เห็ดตะไคร้ มีคุณค่าโปรตีนสูง อย่าทำให้ไฟไหม้									
	-พระอาจารย์ไพศาลวิสาโรวัดป่าสุขโต จะมีโครงการ เด็กรณรงค์ดูแลป่าไม่ให้ไฟไหม้									
						-ปลูกข้าวต้องหารายได้เสริม				
2.13การขายผลผลิตลดลง	-ราคาน่าจะชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาได้				-ปริมาณลดลง/คุณภาพลดลงเนื่องจากสภาพเสื่อมโทรม ใช้โดยไม่บำรุง					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-คุณภาพสินค้าแทนที่จะขาย น่าจะนำไปเป็นวัตถุดิบสินค้าอื่นได้ไหม เช่น มันสำปะหลังไปทำเป็นหัวอาหาร ข้าวโพด ไปทำอย่างอื่นได้หรือไม่				-ใช้ทรัพยากรมากทำจนล้นตลาด ขาดการวางแผนควบคุมการผลิต					
	-มูลค่าลดลง ปัญหาเนื้อที่ผลิตลดลงหรือไม่ ทำให้ผลผลิตลดลง				-ขาดความสามารถในการแรรูปขายของสดเพิ่ม Value Chain					
	-โรคพืช เพลี้ยลง ต้องหาสาเหตุแต่ละอย่าง เพลี้ย หา									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	วิธีการไล่เพลี้ยแบบอินทรีย์									
	-ปัจจัยการผลิตดินเสื่อมสภาพในเวทีการเรียนรู้ สามารถทำพืชตัวอื่นได้หรือไม่ ต้องหาสิ่งอื่นมาทดแทน เปลี่ยนวิธีคิดด้วยเหตุด้วยผล									
3.ประเด็นอื่น ๆ ในด้านทรัพยากร	-ต้องเน้นให้มีกลไกการดูแลสิ่งแวดล้อมให้ชัด		-ควรให้ชาวบ้านทำแผนที่คมนาคม(นำมาเปรียบเทียบปัญหา/จะใช้วิธีขุดคลอง นำชลประทานนำน้ำมาใช้/ถนน), ที่อยู่อาศัย,		-สัมพันธ์กับวัฒนธรรม ผ้าป่าขยะ จะสะท้อนจิตสำนึกของคน การจัดงานบวชป่า จะสะท้องความสามัคคีในชุมชน และวิธี		-ใช้ข้อมูลของการซื้อปุ๋ย บอกโทษของสารเคมี			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ทรัพยากร(บริเวณไหนมีทรัพยากรมาก/น้อย, มีการคมนาคมดีหรือไม่ดี, สามารถจัดลำดับความสำคัญของโครงการ)		คิดในการรักษาทรัพยากร					
	-มีคณะทำงานสิ่งแวดล้อมให้ชัด นำมาสู่ยุทธศาสตร์ของแผนแม่บท มีคนดูแลบริหารจัดการให้ดี มีคนรับผิดชอบประเมินผลติดตามเป็นประจำ		-บัญชีครัวเรือนทำให้คนรู้จักปัญหาของตนเอง				-เพราะมองว่าการจ้างแรงงานหายาก จ้างคนวันละ 300บาท, 500 บาท ถ้าเขาไม่ทำแบบนี้จะให้เขาทำอย่างไร เกษตรที่ยั่งยืน/อินทรีย์ยังมีไม่เยอะ			
			-ทำให้เกิด				-ปัญหาคือคน			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ข้อมูลผลิตภาพ , สิ่งแวดล้อม, สุขภาพ, เศรษฐกิจ ดูว่าเชื่อมโยงอย่างไร แต่เป็น Abstract สำหรับชาวบ้านมาก				ไม่คิดว่าเกษตรพอเพียงจะทำให้เขาอยู่ได้ เขาไม่รู้ว่าจะมีอนาคตอย่างไร เขาต้องรู้ว่า หาเงินได้ แล้วต้องใช้อย่างไร แต่เขารู้แค่ว่าต้องหาเงินแค่นั้น			
			-ข้อมูลบัญชีครัวเรือน สามารถสะท้อนปัญหา ของชาวบ้านในหมู่บ้าน และตำบล และสะท้อนถึงขั้นวางแผนได้ โดยแผนจะต้อง Reflect				-ทำยาง 7 ไร่ ถ้าเงินไม่พอใช้ก็ไปยืม ไม่คิดว่าจะทำอย่างไรกับ 7 ไร่ให้พอใช้			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			-แผนลดรายจ่าย คนไม่อยากทำ จึงต้องการการพลิกใจ							
			-มีการสร้างรายได้ ดูค่าใช้จ่ายที่เราต้องซื้อเข้ามาในชุมชนจากภายนอก							
			-ต้องเริ่มดูว่าเราสามารถผลิตเองได้ในชุมชนหรือไม่ ใครเป็นผู้ผลิต ถ้าเป็นขนาดใหญ่วิสาหกิจชุมชนจะทำได้ไหม ต่อไปจึงวางแผนวิสาหกิจชุมชน							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
4. ค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อสุขภาพ 4.1ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล	-ปัญหาในการดูแลสุขภาพ ถ้าชุมชนสามารถดูแลสุขภาพได้ควรใช้หลักการป้องกันโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พืชสมุนไพร	-รายจ่ายสุขภาพ นำมาเปรียบเทียบกับต้นทุนค่ายาสารเคมี แล้วดูอัตราเปรียบเทียบ (อัตราการเสียชีวิต)	-ต้องหาสาเหตุที่แท้จริง	-เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐาน	-ความสมดุลของการให้บริการของสาธารณสุข	-จ้างเหมารถไป	-มีเรือฟรีบริการรับส่งคนบนเกาะ			
				-เป็นการมองในเชิงบวก เป็นการลดต้นทุนสุขภาพ เป็นการสร้างเสริมสุขภาพเข้มแข็ง	-มีการเข้าถึงบริการในพื้นที่	-Preventive ต้องสร้างกระบวนการป้องกัน มีสถานีอนามัยดูแล				
				-มีการป้องกันก่อนเป็นโรค ชาวบ้านรู้จักใช้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อไม่ให้เป็น เช่นข้อมูลการ	-มีการเกิดโรคใหม่ในพื้นที่					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				ตรวจเลือด ปัสสาวะ ทำให้เกิดการป้องกันสุขภาพ เช่น สารเคมีตกค้างในเลือด						
				-ค่าใช้จ่ายในเชิงลบ คือการรักษาตนเอง	-ขาดการป้องกันตนเองด้วยภูมิปัญญาในพื้นที่					
					-คนมีเงินอยากเดินทางมาโรงพยาบาลที่ดีในกรณีคนที่มีเงินออม					
4.2ค่ายา	-ขาดการดูแลสุขภาพ	-ทำเงาะนอกฤดู ต้องนำข้อมูลมาเจาะลึก เพื่อขับเคลื่อนให้ได้ประโยชน์	-มีการเชื่อมโยงต้องเป็นคน แต่ต้องมีความรู้แบบ Expert ในการเชื่อมโยง		-ค่ายาควรเชื่อมโยงกับอนามัย/ร้านยาในชุมชน ดูว่ายาอะไรขายดีที่สุด(แก้ไข้/เวชสำอาง) จะ	-Preventive	-ซื้อเองเป็นหลัก			-วิเคราะห์ว่ายาดังกล่าวใช้ในการรักษาโรค หรือการดูแลสุขภาพ

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					สามารถรวบรวมข้อมูลได้ด้วยตัวมันเอง					
	-มีกลไกในการเรียนรู้ในการดูแลสุขภาพควรมีศูนย์โรงเรียนสุขภาพในมิติสุขภาวะ เช่น องค์ความรู้เรื่องดูแลสุขภาพมันคืออะไร เป็นอย่างไร จะป้องกันอย่างไร		-ปัญหาค่าปุ๋ย ค่ายา หา เหตุผลที่ต้องการใช้ และต้องเชื่อมโยงกับสาเหตุ		-วิเคราะห์ว่ายาอะไร ยาสตรี/ตานขโมย/นอนไม่หลับ/หวัด 1.ต้องวิเคราะห์เชิงป้องกัน 2.อสม.ไม่มีประสิทธิผลเชิงป้องกัน 3.ตลาดท้องถิ่นเขา AD ยาท้องถิ่น				
	-“โรคอะไร มาเร็ว มาอย่างไร” จัดชุดความรู้ที่ควรมีในชุมชน มีแผน วิธีการให้คนเกิดการ		-ปริมานปลา มีแมลงตัวห้ำตัวเหี่ย จัดการกบ เขียด หาย ทำให้อาหารหายากด้วย และ		-โรคเรื้องรังวิเคราะห์สาเหตุ 1.จากอาหาร สารเคมีจากสารพิษ 2.จาก					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เรียนรู้ในชุมชน ได้อย่างไร และ มีคนติดตาม แผน รับผิดชอบ ปฏิบัติตาม ประเมิน		กำจัดโรคพืช ยากขึ้น		กรรมพันธุ์ 3.นิสัยการ บริโภค 4.การดูแล สุขภาพ ออก กำลังกาย					
4.3ค่า เหล้า	-เป็นค่าใช้จ่าย ไม่ส่งเสริม สุขภาพที่ดี	-การฟุ่มเฟือย มีผลกระทบต่อ สุขภาพ (เครื่องดื่มบำรุง กำลัง, ขนมขบ เคี้ยว สามารถ ลดได้ก็จะดี)	-ทำอย่างไรให้ ลดเหล้าให้ได้ เช่นโครงการ รณรงค์ โดยจะ ตระหนัก ภายใน ครอบครัว		-อุบัติเหตุ/ ทะเลาะวิวาท	-ทำให้ยอดเงิน เหลือที่จะ นำไปใช้อย่าง อื่นลดลง	80%อิสลามไม่ กินเหล้า			
	-วิธีลดรูรั่ว จะ หากลยุทธ์ เช่น ต.บ้านขาม อ. จัตุรัส งานศพ งดเหล้า โดยทำ เวทีประชาคม โดยเริ่มจาก ผู้นำในชุมชน	-รายจ่าย ฟุ่มเฟือย นำมา เปรียบเทียบกับ รายจ่ายหมวด อื่น เช่น การศึกษา(ไปดู งาน เช่นดูเรื่อง เห็ด กลับมาตั้ง	-สิ่งเสพย์ติด ต้องอาศัยพลัง ใจ ไม่ใช่กติกา		-สัมพันธ์กับ แอลกอฮอล์ แสดงถึงการ รณรงค์เรื่อง เหล้าไม่ได้ผล					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เพราะกลัวคนไม่ไปงานเพราะไม่มีเหล้าโดยเอาเจ้าภาพจัดงานมาเล่าให้ฟังว่า จัดงานไม่มีเหล้าประหยัดได้มาก	ฟาร์มเห็ดหลังจากกรีดยางเสร็จ)โดยเปรียบเทียบข้ามหมวด								
	-จำนวนสูงที่แยกเป็นวัน/เป็นเดือนให้เห็น จะกลายเป็นเงินออมในชุมชนและเงินทุนในการผลิต									
	-แผนการลดเหล้า บุหรี่ โดยใช้เวทีสร้างความเข้าใจข้อมูลครัวเรือน									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	1 ครัวเรือน ค่าเหล้า 1 ปี 12,000 บาท 1 หมู่บ้าน(100 ครัวเรือน) 180,000 บาท 1 ตำบล(10 หมู่บ้าน) 18,000,000 บาท ถ้าลดค่าใช้จ่ายเป็นวิธีการสร้างรายได้เหมือนกัน									
4.4 ค่าบุหรี่	-วิธีการเข้าสู่แผน 1.แผนลดค่าใช้จ่าย 2.แผนสร้างรายได้ ค่ากิน ปลา กินไก่ 3.แผนขยายโอกาส ดูศักยภาพชุมชน	-ก่อนวัดเวทีบัญชีครัวเรือนต้องมาวิเคราะห์ก่อน			-สัมพันธ์กับทางเดินหายใจ โรคถุงลมโป่งพอง		-พ่อลูกที่ทำอาชีพประมง สูบวันละ 2 ซอง = 120 บาทต่อวัน ถ้าไม่สูบจะเครียด -ถ้าความคิดไม่เปิด เขาก็จะไม่เชื่อ			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เช่น แผนการท่องเที่ยวชุมชน “ค่าใช้จ่ายคือแผน”									
		-รายรับไม่ได้น้ำหนัก ขายข้าวได้เงิน 30,000 บาท แต่ไม่ได้บอกว่าขายไปกี่กิโลกรัม แต่ตอนคิดต้นทุนคิดเป็นต่อกิโลกรัม ดังนั้นต้องเอาใบเสร็จจากสหกรณ์ในแต่ละช่วง ทำให้ตอบไม่ได้ว่าขายได้กิโลกรัมละเท่าไหร่ เช่น เงาะ ให้คิดต้นทุน ต่อต้น			-การสูบบุหรี่จะมีผลต่อสุขภาพ พื้นที่ในสาธารณะชุมชนไม่เกิดจริงๆ คนก็จะรับก๊าซสูดดม แม้ตัวเองไม่ได้สูบ					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ต่อกิโลกรัม นำมาเปรียบเทียบน้ำหนักที่ขายได้ และน้ำหนักที่ผลิตได้								
		-ถ้าเขามีรายได้จากปาล์ม 150,000 บาท เขาขายได้กี่กิโลกรัม ทางใต้ให้เกิดใบเสร็จถ้าจะเจาะลึกเรื่องไหน ประกอบกับการบันทึกบัญชีครัวเรือน จะทำให้เข้าใจภาพและได้รายละเอียด			-มีการรณรงค์เข้าไม่ถึงค่านิยมของพวกสูบใหม่ ไม่สำเร็จ					
					-คนเปลี่ยนบุหรี่นอกระบบมาเป็นในระบบ					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					-ผู้สูงอายุเปลี่ยนจากการสูบใบจากมาเป็นบุหรี่ซอง					
4.5ค่าสารเคมีในการทำเกษตร	-สุขภาพเชื่อมถึงพิษภัย ถ้าทำเป็นเกษตรอินทรีย์ ทำให้สุขภาพดี	-ถอดนามธรรม/รูปธรรม เพื่อนำไปใช้กับปัญหานั้น เช่น เรื่องอาหารสัตว์ 60-70% จากการเก็บบันทึกข้อมูลจากนั้นดูวัตถุดิบ และหาพันธุ์ที่ตอบสนองในพื้นที่ รายรับอาจไม่สูง แต่เมื่อหักรายจ่ายแล้ว รายได้อาจสูง		-ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ	-ทำให้เกิดภูมิแพ้					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					- กรมวิชาเกษตรที่ทำคุณภาพ ที่บอกว่าเป็นผักปลอดสาร (ใช้สารเคมี 7 วันก่อนการเก็บ) อาจไม่ได้รับการปฏิบัติจากเกษตรกร และจะกลับไปสู่นิเวศ					
					-สุขภาพเสียจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ					
4.6ค่าผักที่รับประทาน	-ผักที่มีสารปนเปื้อน ควรเปลี่ยนวิธีการปลูกรักษาสิ่งแวดล้อม	-ต้นทุนสุขภาพจากอาชีพเกษตร ค่ายา, ค่ารถ,ค่าที่รัฐบาลจ่ายต่อหัว, ลงทุนค่ายาสารเคมี, จังหวัด,			-ถ้าผักมีสารเคมีทำให้สุขภาพแย่ แต่ถ้าผักไม่มีสารเคมี ก็จะทำให้สุขภาพดี	-ไม่ปลูกกินเองในสมัยก่อนคนจะปลูกกินเองทำให้มีสุขภาพดี	-มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกผักกินเองทำได้ไม่เยอะเพราะหลังจากตัดยางกลับมาก็เหนื่อยอยากจะพัก			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ประเทศ, อำเภอ, ตำบล								
	-ดูในเชิงปริมาน มาก/น้อย ขนาดไหน (ชุมชนให้ความสนใจดูแลสุขภาพ)	-ปัญหาบัญชีครัวเรือน คุณภาพ/ปริมาน, ปริมาน/คุณภาพ, ค่าสารเคมี/นโยบาย ต้องตีความ แปลความ และหาความสัมพันธ์			-พฤติกรรมการบริโภคผัก พื้นบ้านที่เก็บหาเองน้อยลง		-มีตลาดอยู่ใกล้บ้าน ต้องทำให้เขาคิดว่าถ้าตลาดไม่เปิดเขาจะอยู่อย่างไร			
	-ควรระบุว่าซื้อผักปลอดสารพิษ จะทำให้เห็นภาพมากกว่า จะโยงไปสู่การดูแลสุขภาพ									
	-อาหาร									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ปลอดภัย แผนการผลิตอาหารปลอดภัยควรผลิตอย่างไร									
	-เกิดงานได้ เช่น การผลิตผัก แต่ไม่เห็นเชิงคุณภาพของผักว่าควรจะปลูกแบบไหน									
4.7 ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด	-ควรมีกี่แยกประเภททำให้เห็นปัญหา เข้าใจปัญหา ทำให้นำไปตอบปัญหาได้ แล้วหาวิธีการแก้ปัญหาได้		-มีข้อมูลที่ชัดเจน แยกประเภทละเอียด มีข้อมูลมากขึ้น ต้นทุนในการเก็บข้อมูลก็จะมากขึ้น ดังนั้นการคุ้มค่ากับการลงทุนในการเก็บข้อมูล		-คนที่จด ไม่ได้คำนึงถึงสุขภาพ	-มีการกินอาหารที่ซ้ำ เช่น ถั่วฝักยาว ปลาหมึก Hygenic ไม่ดี ความปลอดภัยไม่มี				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			กับผลที่จะได้							
			-สังคมไทย (Verbal Society) ชอบพูดคุย เพราะ บรรยากาศ ไม่ใช่ส่งเสริม การจดบันทึก		-อาหารปรุง แล้ว แสดงถึง พฤติกรรมการ กินที่ทำ ซับซ้อน เช่นมัสมัน ทำ ยาก					
			-บางอย่างเราก็ นำมาจากใน บ้าน เก็บกิน ไม่รู้ว่าจะ วิเคราะห์ อย่างไร							
4.8ค่า ข้าวสาร	-ข้อมูลการผลิต มาก/น้อยแค่ ไหน ผลิตที่ ไหน ครอบคลุม กับการบริโภค ในชุมชน หรือไม่		-อดีตชาวนามี ยุ้งฉาง ปัจจุบัน เก็บเกี่ยวเสร็จ ไปไว้ในโรงสี เลย		-จำนวนคนต่อ หัว มีอยู่มากที่ บริโภคแป้ง เยอะสัมพันธ์ กับ โรคเบาหวาน					
	-ปลูกข้าว แต่		-ชาวนาภาค		-สังคมเกษตร/					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ซื้อข้าวกิน ภาคอีสานมียุ้งของตัวเอง ทำไมไม่มีข้าวกิน ดังนั้นแผนการแก้ปัญหาการซื้อข้าวกิน ข้อมูล 1 คน ผลิตข้าวได้กี่ไร่ ในเวทีประชาคม โดยผลิตข้าวในชุมชน ยังไม่ต้องนำไปขาย ควรนำมาขายในชุมชน ทำให้ชุมชนได้ซื้อข้าวในราคาไม่แพง แล้วนำเศษข้าวไปทำหัวอาหาร ปลูกไว้กินเหลือขายแล้วทำเป็นกลุ่มวิสาหกิจ		กลางปลูกข้าวไม่อร่อย ปลูกข้าวคุณภาพต่ำ เพราะปลูกได้เยอะ ถ้าไม่มีเครื่องสีเองก็ต้องตำกินเอง		ทำนา แต่ไม่รู้จักการวางแผน ที่จะเก็บไว้กินเอง					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชุมชน ไม่ต้องต่างคนต่างอยู่ ร่วมกันปลูกเกิดการออมขึ้นในกลุ่ม									
4.9ค่าเงินทำบุญงานศพ	-เงินมีน้อย		-อาจต้องศึกษาสาเหตุแล้วนำมาสะท้อน		-คนตาย สุขภาพไม่ดี ตายเพราะอะไร ควรวิเคราะห์ก่อน					
	-เห็นความผูกพัน ช่วยเหลือค่าทำศพ พึ่งพาอาศัยกัน				-ในพื้นที่มีแต่คนแก่ แรงงานอยู่นอกพื้นที่					
	-มีค่าฌาปนกิจ				-ผลผลิตในพื้นที่ต่ำ เพราะแรงงานหมด					
	-สะท้อนการรวมกลุ่ม				-ทรัพยากร นา/ปุ๋ย จะเชื่อมโยงกันหมด					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-ทางอีสานไม่สะท้อน									
4.10ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร	-คนกินผงชูรสเป็นค่านิยมเปลี่ยนมาใช้ผงนัวภูมิปัญญาชาวบ้านแทนผงชูรส ลดค่าใช้จ่าย จะทำให้เป็นรายได้		-พิจารณาเป็นประเด็นว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง โดยแบ่งตามภูมิภาค		-คนบริโภคห่างไกลธรรมชาติมากขึ้น					
	-เป็นวัฒนธรรมสะท้อนพฤติกรรมของข้อมูลข่าวสารว่า เขาไม่รู้ถึงประโยชน์/โทษของผงชูรส -“คนไม่กลัว” กินก็ตาย ไม่กินก็ตาย ชาวบ้านใช้ความรู้สึกในการพูด ไม่มีข้อมูลข่าวสาร									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ใช้ความคิดแบบผิวเผินมากกว่าความคิดเชิงระบบ									
4.11ค่าขนมขบเคี้ยว	-ถ้าเขารู้ข้อมูลข่าวสาร ว่าขนมเป็นขยะในเวทีเรียนรู้ควรทำให้รู้ว่าขนมไม่มีประโยชน์ และยังจะให้เกิดโทษ โดยจะต้องให้เด็กชอบในสิ่งที่นำมาทดแทน เช่นฟักทอง เผือก ข้าวโพด สามารถนำมาทำขนมในเชิงคุณภาพได้ เช่น อาหารว่างขนมเผือก,		-เป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น		-ขาดสารอาหารโดยดูข้อมูลที่โรงเรียน ดูน้ำหนักและส่วนสูง		-ถ้ามีลูกเล็กๆก็จะมีค่าใช้จ่ายส่วนนี้เยอะมาก ปัญหาคือเด็กไม่ยอมกินขนมพื้นบ้าน เป็นเพราะกระแสของสื่อ			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	กล้วย ขามใส่ไส้ เป็นขนมที่อร่อย ฟักทอง+กล้วย ทำให้เกิดการสร้างงาน									
			-ขนมไทย มีปัญหาคือ ทำแล้วต้องกินภายใน 1 วัน		-ดูสุขภาพฟัน		-เด็กไทยกินขนมไทยไม่เป็น ควรแก้ตั้งแต่เด็ก			
			-ร้านค้าในชุมชนส่งเสริมขนมพื้นบ้าน ไม่รับขนมมาไว้ในชุมชน							
4.12ค่าแชมพูสระผม	-เราสามารถทำเองได้จากผลิตภัณฑ์ของเรา เช่น มะกรูด มะนาว ขมิ้นชัน อัญชัน เป็นแผนลดค่าใช้จ่าย ทำ		-ทำให้เงินออกนอกชุมชน ทำไมถึงไม่ทำเอง		-ถ้ามีผู้หญิงเยอะก็มีค่าใช้จ่ายตัวนี้เยอะ ในเมืองฝุ่นเยอะ ต้องใช้บ่อย					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เองได้ ใช้เคมีน้อย									
					-คนทำงานออกแรงเยอะต้องสระผม					
					-ของแพงขึ้นอยู่กับปัญหาว่าคืออะไร					
					-ทำเองได้แต่ไม่กล้าใช้					
4.13ค่าน้ำยาล้างจาน	-ช่วยกันทำเองเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพราะไม่มีสารเคมี ลดค่าใช้จ่าย		-ทำให้เงินออกนอกชุมชนทำไมถึงไม่ทำเอง		-กินในบ้านเราต้องล้างจานเองซึ่งจะดีกว่ากินนอกบ้านเพราะเราได้กินของสด		-ทำใช้กันเอง			
					-กินแต่ของมัน					
4.14ค่าเนื้อสัตว์	-ความเชื่อโปรตีนจากเนื้อ		-ควรเทียบปริมาณต่อ		-นำบัญชีอาหารนำธหลัก					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เป็นอาหารของมะเร็ง คนอีสานชอบทานเนื้อ และควรทำให้สุก		เดือน ต่อปี จะบอกถึงปัญหาที่กินมากเกินไปแล้วค่อยเจาะต่อไป		โภชนาการฉลากมาวิเคราะห์กับคนแคลลอรี่จำนวนคนในชุมชน					
			-รณรงค์กินปลาแทน แต่ต้องดูความพร้อมว่าพื้นที่นั้นมีปลากินหรือไม่							
4.15ค่ายาเวชภัณฑ์ลดลงจากการใช้ยาสมุนไพร	-ข้อมูลควรไปดูจากเวทีอีกครั้งว่าค่ายาลดลงเพราะอะไร 1.เรากินอาหารที่มีคุณภาพ 2.ออกกำลังกายมากขึ้น รัฐมีงบสนับสนุนให้ออกกำลังกายมากขึ้น 3.มีแผนดูแลสุขภาพแบบ		-ควรเน้นการดูแลสุขภาพการป้องกัน		-แสดงว่าในพื้นที่มีหมอภูมิปัญญา					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	องค์รวม									
			-ควรให้ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร		-คนไม่เป็นโรคร้ายแรง					
5.ประเด็นอื่น ๆ ในด้านสุขภาพ	-มีอารมณ์ที่ดีจะทำให้สุขภาพดี มีบางเวที โดยมีปลัด อบต. ทำสมาธิก่อนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีจิตใจจดจ่อร่วมกัน				-แยกแยะให้ชัดโยงอาหารเข้ากับสุขภาพ, ทรัพยากร, บัญชีครัวเรือน ควร Test กับพื้นที่	-ยาเสพติด -มีเครื่องดื่มชูกำลัง	-พฤติกรรมการอาหาร โรตีขนม มีแป้งเยอะ และน้ำชากาแฟด้วย			
	-ถ้าคนในชุมชนมีอารมณ์ได้ มีจิตใจไม่ว้าวุ่น สวดมนต์ ให้พระเป็นส่วนหนึ่ง โดยตามวิถีของทางแต่ละคน				-ปัญหา การเชื่อมข้อมูลหลายมิติ,แต่บางครั้งขาดบริบทจริง , ถามหาทรัพยากรในพื้นที่ที่มี ถ้าไม่					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					มีก็อาจพัฒนาขึ้นมาได้ เช่น ทักษะ, ภูมิปัญญา, แรงงาน, เงินทุน					
6. ค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อสวัสดิการชุมชน 6.1ค่ารักษาพยาบาล	-ส่วนใหญ่มีแต่ชาวบ้าน ไม่มีข้าราชการ ในระดับชุมชนกองทุนจะช่วยเหลือชุมชนได้อะไร ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ให้สวัสดิการกับตัวเอง	-ระบบครัวเรือนสวัสดิการ ออมวันละบาท ทำให้ลดรายจ่ายวันละบาท	-วิเคราะห์สาเหตุ	-สวัสดิการการศึกษา, พยาบาล, อาชีพ, อายุ เด็ก, สตรี, คนพิการ, ผู้ด้อยโอกาส, ผู้สูงอายุ, คนเป็นโรคต่างๆ	-สปสช, บัตรทองเข้าไม่ถึงเนื่องจากมีคนตกสำรวจ		-ทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ เกิดจากการมีหนี้สิน จึงคิดที่จะช่วยเหลือสมาชิก เกิดเป็นกลุ่มเป็นธนาคารชุมชน			
	-บ้านขาม ค่าห้อง ค่าใช้จ่ายผู้ป่วย คืนละ 100 บาท ไม่เกินปีละ 10 คืน จาก		-วิเคราะห์ความคุ้ม	-จำเป็นต้องรู้ว่าครัวเรือนที่เลี้ยงตนเองไม่ได้ มีปัญหาเกี่ยวกับคนเหล่านี้อยู่หรือไม่ คน						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	สวัสดิการวันละ 1 บาท			พิการ สิทธิ สัญชาติ ช่วย ตนเองไม่ได้ เป็นโรคบาง ชนิด คนติดยา เสพติด						
	-ตาย ส่วนใหญ่ ออมแบบจ่าย ขาด มีกว่า 40 ต.ในชัยภูมิ			-ต้องรู้ปัญหา ครัวเรือนก่อน จึงเชื่อมต่อกับ สวัสดิการ ต้อง คลี่ปัญหาออก จากครัวเรือน/ ชุมชนเป็น ตัวกำหนด สวัสดิการ						
6.2ค่า เมล็ดพันธุ์	-สร้างเมล็ด พันธุ์ข้าวเอง สะท้อนถึงภูมิ ปัญญา ในอดีต ปลูกข้าว จะ คัดเลือกข้าว ปลูกแยกไว้		-ตั้งกองทุน เมล็ดพันธุ์ นำ เงินไปใส่ใน กองทุนแล้วไป ซื้อเมล็ดพันธุ์	-สวัสดิการ ผู้สูงอายุ อยู่ใน เกณฑ์ที่ พึ่งตนเองไม่ได้ จึงจ่ายเงิน 500 บาท ตอนหลัง จ่ายทุกคนกับ	-กรมส่งเสริม สหกรณ์สร้าง นิสัยให้ ชาวบ้านโดย การแจกฟรี					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	คัดเลือกในนาตัวเอง			ประชานิยม ยกเว้น เด็ก เช่น สแกนดิเนเวีย จะเลี้ยงดูทุกครอบครัว						
	-พันธุ์ CP คนต้องพึ่งพาบริษัท เดิมเราพึ่งตนเอง		-ตั้งกลุ่มเมล็ดพันธุ์ โดยแบ่งงานกันทำ แจกแบ่งปัน ร่วมกันเรียนรู้ แบ่งปันและผลิตเมล็ดพันธุ์ขึ้นมาเอง	-ตัวอย่างท้องถิ่นต้องรู้ว่าจำนวนครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ/คนพิการ/เด็กถูกทอดทิ้ง/เด็กเร่ร่อน พึ่งตนเองไม่ได้กี่คน มาเป็นตัวกำหนดสวัสดิการ	-Monocrop					
				-ครัวเรือนที่ถูกวาตภัย, อุทกภัย ทำให้เกิดการให้	-ไม่มีการจัดการเรื่องการผลิต					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				สวัสดิการครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เป็นผู้ที่พึ่งตนเองไม่ได้ ตามประเภทสวัสดิการ						
				-สวัสดิการการศึกษา ต้องให้กับครัวเรือนที่มีเด็กไม่มีเงินเรียน, สวัสดิการคนพิการ ต้องให้กับครัวเรือนที่มีคนพิการ	-เป็นเครือข่ายต่อรองอำนาจการผลิต เป็นสวัสดิการภายใน การพึ่งตนเอง					
				-สวัสดิการไม่ใช่สังคมสงเคราะห์ ให้กับทุกคน						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
6.3ค่าน้ำดื่ม	-ปริมานน้ำฝนมีน้อยเลยต้องซื้อน้ำกิน		-ควรมีแนวทางในการผลิตน้ำในชุมชน แทนการซื้อน้ำดื่มโดยทำเป็นโรงงาน มีเครื่องกรองน้ำ ซึ่งทำได้ในเขตเมืออง แต่ในชนบท น่าจะเป็นน้ำฝน ต้องคิดว่าทำอย่างไรให้มีที่เก็บน้ำฝนรวมแล้วแบ่งกันดื่ม		-ไม่รู้จักใช้บัญชีค่าใช้จ่ายในการพึ่งตนเอง ต้องฉวยโอกาสพึ่งตนเองข้างใน		-เดือนละ 30-40 บาท คนไม่ค่อยเห็นความสำคัญ			
	-หลังคากระเบื้องมีสารเคมี คนไม่กล้าดื่มน้ำฝน		-จุดควรวิเคราะห์ ถ้าพื้นที่ชาวบ้านไม่มีโรงงาน สามารถนำน้ำมากินมาใช้ได้		-โอกาสทางการตลาดที่เราจ่ายให้คนอื่น ปีละหลายล้าน ต้องคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะรักษาเงินส่วนนี้ได้					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
6.4ค่าจัดงานศพ	-ต้องดูรายรับจากสมาคมสงเคราะห์ศพ (ฌาปนกิจ) ดูว่าด้านรับ-จ่ายสมดุลกันหรือไม่ ค่าใช้จ่ายพอไหม				-รวมกลุ่มเพื่อจัดการด้านการเงิน					
	-สะท้อนการฟุ่มเฟือย รับมากแต่จ่ายน้อย อาจมีเงินเหลือ									
6.5ค่าเนื้อสัตว์บริโภค	-ถ้าราคาเนื้อตกต่ำ ไปหาคนในชุมชนที่เลี้ยงหมู แล้วหาคนมาแบ่งซื้อ (แบ่งพูด/กอง)				-รวมกลุ่มเพื่อการผลิต ในปริมาณเท่าเดิม นำของถูกและแพง มาขายในราคาคละกัน					
6.6ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน	-วิเคราะห์ในแต่ละระดับ ประถม รัฐช่วย		-ค่ารถเป็นค่าใช้จ่าย Opportunity		-รวมกลุ่มจัดการด้านการเงิน		-ไม่สูงมาก จะหมดไปกับค่ากิน/ค่าอยู่/ค่า			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	มาก ปริญญาตรี มหาวิทยาลัย เอกชนต้อง ละเอียด มันจะ กลายเป็นวิธีคิด ของพ่อแม่ ดังนั้น ม.เปิด ค่าเล่าเรียนสูง		เสื้อผ้า หนังสือ รัฐบาลจะแจก ให้				เดินทาง			
	-สะท้อนระดับ การศึกษา/ เรียนที่ไหน		-ต้องคิดว่า อยากให้ การศึกษาไป ไกลขนาดไหน และควรทำ อย่างไร มัน ไม่ใช่แค่ มาตรฐาน แต่ เป็นเรื่องใหญ่ ไม่สามารถ ตัดสินเฉพาะ ตอนนี้ได้							
	-อบต.ใช้แผน ประชาสัมพันธ์		-ทำอย่างไรให้ ลูกหลานเรียน							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ให้เด็กมาเรียนในพื้นที่ ครูดูแลเด็กได้ดีกว่าผู้ปกครองท่านไหน ให้สวัสดิการ 500 บาท ให้ทุนการศึกษา		ตามความสามารถและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน							
			-มีการให้เด็กอยู่ในชุมชนเป็นผลดีหรือไม่ บางคนที่ออกไปจากหมู่บ้าน แต่ไปเห็นแล้วกลับมาอยู่บ้าน ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องอื่นๆ การออกจากบ้านเป็นเรื่องดี ถ้าจัดการศึกษาให้อยู่ในชุมชนก็จะคับแคบ ส่งเด็กไปเรียน							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-ควรพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในชุมชน เปลี่ยนค่านิยมเรียนโรงเรียนที่ใหญ่กว่า เมืองเจริญกว่า		เมืองนอกไม่ล้มเหลวถ้าเด็กเรียนได้ไม่เกเร แต่จะทำอย่างไรในการเตรียมความพร้อม							
			-การศึกษาดึงคนออกจากนอกพื้นที่ การเก็บไว้ทั้งหมดก็มีปัญหา							
			-คน/แมงเม่าอยากเห็นแสงสี แม้จะอันตราย ถ้าความรู้ไม่มากพอ ก็ถูกไฟไหม้ตาย ดังนั้นหน้าที่ของท้องถิ่นต้องเตรียมให้แมงเม่ารู้ว่าเอา							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ตัวรอดไฟไหม้ได้อย่างไร ถ้ามีอุตสาหกรรมขนาดย่อยในพื้นที่ น่าจะมีทางเลือกมากขึ้น							
			-ทำโรงเรียนในท้องถิ่นให้ดี							
6.7ค่าจ้างแรงงานในชุมชน	-อีสานค่าแรงสูง ทำให้ต้นทุนสูง		-ธนาคารสะท้อนความคิดทางธุรกิจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นแนวคิดการลงแขก		-ทดลองแรงงานในพื้นที่					
	-สร้างเวทีธนาคารแรงงาน		-กลุ่มหมุนเวียนแรงงาน จะนัดกันทุก 2 อาทิตย์/เดือน		-สวัสดิการลงแขกไม่มี ช่วยแรงกันไม่มี					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	สามารถแก้ปัญหาได้ แต่ควรใช้เวทีหล่อหลอมกระบวนการเรียนรู้		เวียนไปที่บ้านไหน บ้านนั้นก็จะทำอาหารเลี้ยงหรือบางคนก็นำอาหารตนเองไปด้วย โดยตัวเจ้าของบ้านจะกำหนดว่าจะให้เพื่อนทำอะไร จึงทำให้ได้ความเป็นเพื่อนมากกว่าแรงงาน ถ้าสามารถสร้างระบบนี้ ระบบอื่นก็จะเข้มแข็งด้วย							
	-ปัญหาขาดแคลนแรงงาน วิธีแก้คือ สำนึกรักท้องถิ่น ช่วยงานกัน		-กลุ่มธนาคารแรงงาน ควรมีอะไรที่ผูกกันให้ลึกซึ้ง							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เป็นเพื่อนทุกข์เพื่อนยากกัน โดยทำทุกเรื่องมีงานช่วยกันทุกเรื่อง									
6.8ค่าหวย			-ทำให้เลิกให้ได้		-สวัสดิการทางการเงินไม่ดี คนเลยพึ่งพาด้านนอก	-สูงมาก				
					-คนโลภ					
					-วัดส่งเสริมให้คนขอหวย					
6.9ค่าเล่นการพนัน			-ทำให้เลิกให้ได้		-คนว่างงาน -เล่นตามงานศพ	-มีรายจ่ายด้านนี้มาก ทำให้ชุมชนไม่เข้มแข็ง หวังน้ำบ่อหน้า ไม่ยอมทำงาน				
					-มีสวัสดิการมากไป งานศพอยู่นานขึ้น					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
6.10ค่าซื้อข้าวของชาวนา	-มีหนี้สินมาก ค่าตกเขียว จำเป็นต้องหาเงินซื้อกิน				-โรงสีชุมชน					
	-ส่วนใหญ่ทำไร่ซื้อข้าวกิน				-ขาดการรวมกลุ่ม					
					-ขาดข้อมูลราจ่าย ที่จะนำมาทำเป็นสวัสดิการ					
6.11 ค่าเงินออม	-แสดงถึงการจัดการที่ดีของกลุ่ม วิเคราะห์ต่อ		-มีการลงทุนนี้มีความเสี่ยงในการลงทุน แต่ผลผลิตมันคุ้ม		-คนเชื่อมั่นในการจัดการชุมชนมาก/สวัสดิการดี	-ฌาปนกิจ	-คนมองว่าเงินออมไม่ใช่ค่าใช้จ่าย แต่ค่าแชร์เป็นค่าใช้จ่าย			
	-รายได้จากสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์เบี้ยเฝ้าคนป่วย ทำให้ทราบว่ามีสวัสดิการ -ให้สินเชื่อกับ				-มีการบริหารงานในชุมชนดี แสดงถึงความสามารถในการจัดการ	-เงินกองทุน				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	สมาชิก ดอกเบี้อต่ำ/ไม่มีดอกเบี้ย									
	-ออมทรัพย์เพื่อการผลิต, กลุ่มทอผ้า สัจจะเกิดฐานการออมเพื่อการกู้ยืมเงิน									
	-กู้ได้ที่ธนาคารชุมชนที่เดียว กลุ่มต่างๆจะไปฝากที่ธนาคารชุมชนไว้ที่เดียวและทำกู้ได้สูง กู้เพื่อการผลิต/ลงทุน					-รัฐบาลไม่สอนให้คนออม				
6.12เงินออมสูง	-มีการให้คุณค่าของสถานการณ์ใด/สถานการณ์หนึ่ง จะให้		-กลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เมื่อเทียบกับดอกเบี้ยนอกระบบก็ถูกกว่า		-ความสำเร็จของสวัสดิการที่สามารถลดรายจ่ายได้					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	คุณค่าถูก/ผิด วิธีคิดมัน เหมาะ/ไม่ เหมาะ									
			-เมื่อคนทีเงินมากขึ้นการกู้ก็น้อยลง							
			-ควรให้คนที่มีเงินทุน มาลงทุนให้มากกว่านี้ เงินรักษา Portfolio แล้วทำให้ไม่เกิดความเสี่ยงมาก มีการลงทุนหลายอย่าง ถ้าเงินไม่มีการลงทุนค่าเงินก็จะลด ผลตอบแทนสูงจะอยู่ในระยะสั้น แต่ผลตอบแทนต่ำ							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			จะอยู่ในระยะยาว							
6.13การขายสินค้าในร้านค้าชุมชน	-ปริมาณการขายน้อย การอุดหนุนของสมาชิกค่อนข้างน้อย เนื่องจากสินค้าไม่ครบ ไม่หลากหลาย		-ชุมชนมุสลิมเดิมใช้คนชุมชนเซ็นต์ลงบัญชี ใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน เป็นลักษณะร้านค้าชุมชน 1.มีการจ้างแรงงานเพิ่มเมื่อขยายกิจการ ถ้าใครมาทำงาน จะนับแต้ม แล้วนำไปหักกับสินค้าที่ซื้อ 2. นำวัตถุดิบไปให้คนทำผลิตสินค้า แล้วนำมาขายในชุมชน ทำให้		-มีรายได้สูง รายรับมาก แสดงถึงความหมุนเวียนเศรษฐกิจข้างใน โดยมีร้านค้าเป็นทางผ่าน					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			เขามีรายได้ 3. คนไม่มีเงิน สามารถยืม แต้มมาซื้อของ ในร้านได้ ดังนั้นทุกคน ต้องซื้อของใน ร้าน 4.บางคน ให้เงินบางส่วน เพื่อไปซื้อของ จากข้างนอก แต่ถ้าเป็น สินค้าในชุมชน ให้ใช้แต้มซื้อ ทุกคนต้องมา ซื้อที่ร้านนี้ เท่านั้น							
	-มีความเป็น เจ้าของของคน ในชุมชน									
	-มีส่วนร่วมใน การลงทุนของ									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชาวบ้านใน ร้านค้า									
6.14ตอน เจ็บป่วย			-ควรดูตามฐาน ของความ จำเป็น ถ้า ช่วยเหลือ ตัวเองไม่ได้		-มีการจัด การเงิน นอน โรงพยาบาล แล้วจ่ายเงินให้		-ประชานิยมทำ ให้คนไทย อ่อนแอ ชาวบ้านคิดเอง ไม่ได้ เห็นว่า ปัญหาเป็นเรื่อง ของคนอื่นที่ ต้องดูแลเรา			
6.15คน ด้อย โอกาส และคน พิการ	-ต้องดูแลคน พิการ/ด้อย โอกาสได้ เขา ต้องดูแลตนเอง ชุมชนไม่ ทอดทิ้ง มีแต่ เงินของรัฐที่ สนับสนุนให้				-สวัสดิการดูแล แต่สมาชิก แต่ ไม่ช่วยดูแล สังคม ไม่ดู ภาพรวมใน สังคม					
	-มีสวัสดิการวัน ละบาทให้กับ ครอบครัว ยากจน ให้ ทุนการศึกษา				-คนไม่ ช่วยเหลือกัน					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	**01**	**02**	**03**	**04**	**05**	**06**	**07**	**08**	**09**	**10**
	กับครอบครัวยากจน ซ่อมแซมบ้านไม่ให้เป็นตัวเงิน เช่น ซื้อสังกะสี ซื้อไม้มาให้ซ่อม ให้โดยไม่คิดเงิน									
7.ประเด็นอื่นในด้านสวัสดิการ	-ชุมชนน่าจะดูแลผู้ยากไร้/คนด้อยโอกาส/คนพิการ/คนชรา ควรมีสวัสดิการที่ดีกว่านี้				-การเรียนรู้นอกระบบ การเพิ่มปัญญาให้กับคนในชุมชน โดยการให้ความรู้	-ให้สวัสดิการได้ตั้งแต่เกิด	-มีการรวมกลุ่มตั้งเป็น สถาบันการเงิน ทำให้เกิดสวัสดิการนอกจากการเงิน			
	-คุณภาพชีวิตมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้คนดี/ให้สนับสนุนให้กำลังใจกันแทนตัวเงิน ทำให้ไม่ต่างคน				-ให้มองผลตอบแทนที่นอกเหนือจากตัวเงิน					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ต่างอยู่									
					-ให้มีสวัสดิการเพิ่มความฉลาดโดยมองครบทั้งวงจรการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
8. ค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของชุมชน 8.1 การศึกษาของบุตร	-ต้องวิเคราะห์เป็นรายกรณี เพราะ Norm ไม่เหมือนกัน			-ควรแยกประเด็น เรียนพิเศษ, ค่าเทอม, ค่าหนังสือ, ค่าซื้อคอมพิวเตอร์, CD, Tabet, Internet โดยแตกประเด็นให้เยอะให้ค่าเยอะ แยกเป็นการศึกษาจำเป็นและการศึกษาเพิ่มเติม จะทำให้ได้นโยบายการศึกษาของกระทรวง	-ค่าเรียนพิเศษเด็กไม่ได้เรียนรู้ในบริบทรอบตัว -โรงเรียนเอกชน แสดงการเรียนเพื่อการแข่งขัน บริบทชิงวิชาเด็กต้องออกนอกพื้นที่(การเรียนในพื้นที่จะไม่มีการแข่งขัน)	-เป็นตัวแปรของหมู่บ้าน ที่ทำให้คนเกิดความอยาก	-เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องจ่าย			
							-ไม่เรียน			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
							โรงเรียนใกล้บ้าน ต้องมาเรียนโรงเรียนไกลบ้าน			
8.2รับ-ส่งเด็กนักเรียนนอกชุมชน	-คุณภาพการศึกษาในชุมชนต่ำ			-มีสถาบันการศึกษาในชุมชนหรือไม่ ควรเป็นโรงเรียนของท้องถิ่น	-เด็กอยู่ในระบบการเรียนแบบแข่งขัน	-มีรถโรงเรียนช่วย Save Cours ของชุมชน เช่น อบต.ซื้อรถและมีคนขับให้	-มีการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของผู้ปกครองที่ไม่เชื่อมั่นในคุณภาพของโรงเรียนใกล้บ้านแก้ยาก			
	-บางที่ก็เป็นค่านิยมของผู้ปกครอง				-คุณภาพการศึกษาของชุมชนไม่ดี ยกระดับการศึกษาของชุมชนไม่ดี		-การศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องลงทุน			
					-คุณภาพโรงเรียน/ครู ไม่ดี					
					-ทัศนคติของ					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
					พ่อแม่ มอง การศึกษาแบบ ขั้นบันได แบบ ขึ้นไปเรื่อยๆ					
8.3การ ลงทุน	-ต้องรู้ว่าลงทุน อะไร และ เปรียบเทียบกับ ผลตอบแทน เป็นอย่างไร คุ้ม/ไม่คุ้ม ต้อง ดูข้อมูลให้ครบ มันจะทำให้เห็น Process แล้วจะ เป็น Output จะ ทำให้รู้ว่า Input ถูกหรือไม่			-คนจะคิดได้ หลังจาก วิเคราะห์ตนเอง ว่าการผลิต คลาดเคลื่อน หรือไม่	-มีความรู้น้อย จึงต้องจ่ายมาก เช่นซื้อเมล็ด พันธุ์ เพราะเรา ทำเมล็ดพันธุ์ เองไม่ได้ จริง แล้วเราซื้อค่า ภูมิปัญญาของ คนอื่น เพราะ ไม่ใช่สติปัญญา ของตัวเอง		-ต้นทุนบางตัว ไม่น่าเกิดขึ้น เช่นการจ้าง แรงงาน ความ จริงควรใช้ แรงงานใน ครอบครัวโดย ให้ลูกเข้ามา ช่วย			
	-ปุ๋ย ต้นทุนการ ผลิตสูง/แปลง สาธิต เพราะ เกษตรอยาก เห็นว่าคุ้มต่อ การลงทุน หรือไม่			-ถ้าเป็น เกษตรกรรม ควรมีพื้นที่ พอสมควร			-ในอนาคต ลูกหลานจะทำ การเกษตร น้อยลง			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				-SME ควรวิเคราะห์แยกส่วน						
				-ครัวเรือนที่มีน้อย จะไม่ค่อยคิด						
8.4การขาดทุน	-ปัญหาเกิดจากสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ เช่นภัยธรรมชาติออาจแก้ไม่ได้ ปัญหาที่เกิดจากขาดความคิดเชิงระบบ/องค์รวม เราชอบคิด ทำแบบนี้จะได้อย่างนี้ ควรมีการวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์ปัญหา คิดเชิงสาเหตุและผล			-ใช้จ่ายเกินตัวจากสิ่งที่ไม่จำเป็น	-โง่ มองไม่เห็นว่าลงทุนไปแล้วจะขาดทุน					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-ทำให้เกิดกระบวนการคิดโดยเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าใจเอง			-ชาวบ้านใช้ปุ๋ยมากเกินไป						
	-ชอบจ้าง ไม่มองดูจุดคุ้มทุน ไม่เอากระบวนการคิดทำสืบๆกันมา ไม่ทำแล้วใครจะทำ ให้แก้ปัญหาโดยบัญชีฟาร์ม			-มีการประมาณการชีวิต แผนชีวิต แผนดำรงชีพ						
				-Credit Card ชาวนา เอาเงินมาแล้วต้องไปใช้หนี้ จะทำให้กลายเป็นวัวพันหลัก						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				-แผนชีวิต สามารถ พิจารณาตนเอง และรู้จัก ประมาณตนเอง						
8.5ค่าปุ๋ย	-เอาเงินไปซื้อปุ๋ยเพื่อผลิต เพื่อให้ได้เงิน เปลี่ยนแปลงด้วยการลดต้นทุนจะทำให้เกิดความรู้ กระบวนการคิด จึงทำให้เกิดผู้จัดการนา ไม่ใช่ชาวนาต้องทำเอง				-ใช้ปุ๋ยเพราะไม่มีความรู้ ดินต้องการอะไรก็เติมลงไป		-ราคายางถูก เขาต้องใช้ปุ๋ย เพื่อให้น้ำยางมีมาก ควรทำให้เขาตระหนักว่าเขาควรใช้วิธีการอื่นๆ ส่วนน้อยที่จะใช้ปุ๋ยชีวภาพ			
	-มีกระบวนการทำปุ๋ย เป็นกระบวนการทางสังคม การเกาะเกี่ยวกลายเป็น									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชุมชนที่เข้มแข็ง ต้องช่วยกันสร้างกระบวนการเรียนรู้									
	-ต้องเป็นส่วนที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ เอาหญ้าในแปลงนา ไปให้วัว ก็จะได้ปุ๋ย แล้วนำปุ๋ยไปใส่ให้พืช									
8.6ค่ายาฆ่าแมลง	-ชาวบ้านยังไม่คิดเชื่อมโยงใช้ยาเพราะผลผลิตเพิ่มเพราะฆ่าแมลงได้ แล้วเรื่องอื่นไม่ต้องคิด ไม่เป็นไรหรอก ขอให้หญ้ามันตายก็พอ				-ไม่รู้เรื่องการจัดการ ระบบนิเวศ1.อย่าปลูกพืชซ้ำ 2.อย่าปลูกแปลงเดียว 3.ปลูกตะไคร้ไล่แมลง		-ดูเหมือนเป็นเรื่องปกติ ไม่คิดคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เห็นผลแค่ว่าหญ้าตาย			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-คิดง่ายๆ คิดชั้นเดียว ช่างมันเถอะ คนเราเกิดมาก็ตาย ทั้งนั้น ไม่มีคนไหนเกิดมาแล้วไม่ตาย ต้องค่อยๆทำค่อยๆพูด									
	-มีการนำเสนอครบหรือไม่ เช่น ความเข้มข้นของสูตร วิธีการใช้ควรฉีดตอนไหน									
8.7ค่ายารักษา	-มีการดูแลสุขภาพในชุมชนเป็นอย่างไร			-งานศพให้ต้นไม้แทนพวงหรีด เป็นการทำบุญด้วยต้นไม้ ช่วยลดโลกร้อน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตนเอง/	-ไม่รู้จักการจัดการดูแลตัวเอง					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				ชุมชน ดังนั้น ต้องสร้าง มูลค่าเพิ่ม ให้กับตนอง, ชุมชน และ ท้องถิ่น จึงเป็น เรื่องใหญ่						
	-คนในชุมชน มี ช่องทางในการ เรียนรู้สมุนไพร มาใช้ใน ชีวิตประจำวัน ข้อมูลการซื้อ-ขายสมุนไพร				-ไม่เรียนรู้ใน เชิงป้องกัน อะไรที่เป็น ปัญหาที่แก้ได้ เอง					
	-ใช้แพทย์แผน ไทยมารักษาใน ชุมชน									
	-ตั้งใจทำงานไม่ ดูแลสุขภาพ ตนเอง									
8.8อาชีพ เสริม(EM,	-สะท้อน กระบวนการ	-คนทำบัญชี จะ ชอบเรียนรู้			-อาชีพเสริม ควรเป็น	-กลุ่มน้ำมัน สกัดเย็นที่เกาะ				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
น้ำส้มควันไม้, น้ำหมัก ชีวภาพ, ขายถ่าน, ขายพวงหรีด)	เรียนรู้เพิ่มขึ้น	ชอบบันทึก แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ใฝ่รู้			เศรษฐกิจแทรกกลาง คนรู้จักวิเคราะห์ห่วงโซ่อาชีพในพื้นที่ (เราจะทำห่วงโซ่ให้แข็งแรงได้อย่างไร)	สาหร่าย				
	-งานศพทำให้เกิดรายได้ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ การจัดดอกไม้ การจัดผ้า	-การทำนากุ้งต้องจดเวลา, แสงแดด, ปริมาณน้ำ			-ความรู้ จากภูมิปัญญา	-กลุ่มทอเสื่อกก				
	-เดิมมีกลุ่ม OTOP แต่อยู่ลำบาก เนื่องจากมีสินค้าคลองถมเข้าไปขายในชุมชนอาทิตย์ละ 1-2 วัน	-คนไทยปากเป็นเอก เลขเป็นโท -คนไม่มี Input แต่ควรมี Process -หาคนที่มีปัญหาการเงิน, หนี้สิน			-แสดงถึงความขวนขวายในการแสวงหาความรู้ของคนในชุมชน	-มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชน				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	- EM,น้ำส้มควันไม้ เป็นการนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเองจะอยู่ได้	-หาคนที่เห็นความสำคัญ, อาชีพ, หาต้นทุน เช่น บัญชี/ตลาด/ร้านค้าชุมชน			-ไม่ได้วิเคราะห์ชุมชน อาชีพเสริมต้องดูความเป็นไปได้					
	-ควรคิดในลักษณะชุมชนอยู่ได้ถ้าสร้างกรับวนการเรียนรู้ดีๆ เช่น น้ำยาล้างจานแชมพู เพราะสำนึกรักท้องถิ่นไม่เกิดแตกต่างที่หีบห่อ ไม่มีสารตกค้างของเคมีว่าเราทำดีที่สุดหรือยัง				-คนนอกเข้าไปช่วยเสริม					
	-ปัญหาผิดพลาด OTOP เป็นปัญหาจาก									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	การตลาดที่เกินจริง เช่น ผลิตแล้วตลาดจะซื้อจริงไหม									
	-วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองได้โดยใช้วัตถุดิบในชุมชน และตลาดในชุมชน แต่ว่าไม่ใช่ธุรกิจของชุมชน เช่น ธุรกิจชุมชนไปรับ Order มาแล้วผลิตแล้วส่งออกนอกชุมชน เพราะตลาดภายในไม่มี									
9.ประเด็นอื่นในด้านการเรียนรู้	-ข้อเสนอเชิงการพัฒนาชุมชนมีศักยภาพดีๆ	ค่าเดินทาง/ค่าน้ำมัน/ค่าไฟฟ้า/ค่าอินเตอร์เน็ต/		-ถ้าคนที่เป็นเจ้าของครัวเรือน ไม่รู้จักตีค่าของ	-ชุมชนต้องช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนสวัสดิการสร้าง	-มีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสูงก็จะทำให้มีความร่วมมือ	-ควรเห็นมิติภาพรวมทั้งหมด เพื่อสะท้อนถึงการ			-ควรแยกค่าเทอมกับค่าเรียนพิเศษและค่า

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ถ้ายังไม่เกิด/ไม่มี เราจะทำหรือไม่ ซึ่งอาจใช้จากกระบวนการเรียนรู้ หรือมาจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่น่าจะเป็นไปได้ที่เหมาะกับสภาพแวดล้อม	เกมเด็ก/โน้ตบุค ไม่ได้สร้างการเรียนรู้ ดังนั้นควรตอบโจทย์การเรียนรู้สูงขึ้น และควรใช้ประโยชน์ในการผลิต		ข้อมูลบัญชีครัวเรือนของตัวเอง เช่น การประหยัด, ค่ายา, สารเคมี	การเรียนรู้		ทำแผน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เขาได้ประโยชน์ในเชิงข้อมูล ในการใช้ข้อมูลและการวางแผน			กิจกรรมพิเศษ เพราะจะทำให้วิเคราะห์ถึงคุณภาพการศึกษา โดยทำให้ทราบว่าเด็กพึ่งพิงข้างนอกมากว่าในกรณีมีค่าเรียนพิเศษสูง และในกรณีที่มีการเก็บค่ากิจกรรมพิเศษสูงเกินไปจะทำให้สะท้อนถึงปัญหาของผู้ปกครองที่มีรายได้น้อยว่าต้องมีส่วนใดเข้าไปสนับสนุนกับ

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
										ปัญหาในการให้โอกาสในการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างไร -ควรวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายประเภทของโรงเรียนแยกเป็น รัฐ / เอกชน และอยู่ใน/นอกพื้นที่
	-ทำให้คนมีบทบาท มีส่วนร่วม มีหลายมุมได้นำเสนอคิดเป็นทุกคน โดยทำให้คนกล้าคิด กล้านำเสนอ สำหรับคนที่ยังไม่ได้พูด โดยหาเทคนิคการ	-ค่าหนังสือคนซื้อน้อย		-การศึกษา จะสะท้อนการวางแผนนโยบายของกระทรวงศึกษาฯ และการจัดการศึกษาของชุมชนท้องถิ่น -การสร้างมูลค่าเพิ่ม กับ			-ควรนำนายกอบต. เข้าร่วมจะทำให้เกิดการวางแผนในชุมชนได้ดีขึ้น ต้องอาศัยเวลาช่องทาง คนที่มีส่วนร่วม			-ควรหาค่าเฉลี่ยรายจ่ายของแต่ละครัวเรือนเพื่อทำให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

(ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	**01**	**02**	**03**	**04**	**05**	**06**	**07**	**08**	**09**	**10**
	แบ่งกลุ่ม ไม่ควรเป็นกลุ่มใหญ่จะดีกว่า			ตัวเองและชุมชน เช่น การให้ต้นไม้ผล/พืช แทนพวงหรีดในงานศพ						รับผิดชอบในด้านการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้เกิดความชัดเจน
				-ถูกโลกทุนโจมตี สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองโดย รู้รายรับ-รายจ่าย ทำให้ปัญหาลดลงได้						
10. ค่าใช้จ่ายที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมชุมชน 10.1การบริโภค	-บอกกระบวนทัศน์วิธีคิดของคนในชุมชน ในเวทีจะแสดงวีคิดในอดีตการใช้ชีวิตแบบยังชีพ	-ภาษีสังคม มีปัญหาความสัมพันธ์คือไปงานโดยไม่มีความสัมพันธ์กับเจ้าของงานกลายเป็น	-เป็นค่าใช้จ่ายระดับฟุ่มเฟือย ถ้าจ่ายตามฐานะก็ไม่เป็นไร	-ควรแยกแยะงานวัฒนธรรม/ประเพณี/งานเลี้ยง/งานประจำชุมชน	-วัฒนธรรมบริโภค ตกเป็นทาสโฆษณาไม่มีสติ		-วัฒนธรรมการกินอยู่ การแบ่งปันหายไป ปัจจุบันทุกอย่างซื้อได้หมด			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

(ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง 01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
สินค้าฟุ่มเฟือย (เซเว่น, บิ๊กซี)		วัฒนธรรมเชิงหารายได้จากงานบุญ/ดอง -มีการยืมเงินเพื่อไปงานบุญ ถ้าค่าสูงต้องจัดการ								
	-ทำให้รู้ว่ารากเหง้าเปลี่ยนแปลงเป็นบริโภคนิยม โดยจะต้องลดค่าใช้จ่าย เรียนรู้ด้วยตนเอง แบบพูดฟังเก่ง เกิดจากนักวิทยากรกระบวนการ		-มีการลงทุนของชาวบ้านถือเป็นการลงทุนทางสังคม ถ้าเขาเป็นใหญ่เป็นโตมีคนนับหน้าถือตา มีข้าราชการเคารพ ถือว่าเขากำไร คนจำนวนน้อยทำแล้วประสบความสำเร็จ คนส่วนใหญ่ทำแล้วไม่ประสบ	-การทำบุญ ทำได้ง่าย ไม่เห็นเป็นค่าใช้จ่าย แต่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ สามารถนำของมาขายได้ เช่นผลผลิต สินค้าแปรรูปมาขายในชุมชน			-มีร้านสะดวกซื้อทำให้วัฒนธรรมหายไป ไม่ต้องพึ่งใคร ถ้ามีเงินก็ไป 7/11			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

(ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ความสำเร็จเป็นการเห็นช้างขี้ ขี้ตาม							
			ช้าง	-มีการจัดงานประเพณี ไม่มีกำไรหรือขาดทุน สามารถนำของไปขายได้ ถือเป็นค่าใช้จ่ายที่สามารถทดแทนกันได้						
10.2ค่าทำบุญ	-ต้องดูวิเคราะห์ภูมิภาค ภาคกลาง ใช้เงินมาก อีสานไม่ใช่เงินมาก -ใช้วิถีของชุมชน มองเห็นวัฒนธรรม ปริมานเงิน		-ให้ดูค่าเฉลี่ยรายได้ระดับเฉลี่ย รายจ่ายระดับเฉลี่ย ถ้าชุมชนไม่เป็นหนี้ถือว่าไม่เกินตัว ถ้าเป็นหนี้ถือว่าเกินตัว		-ทำเพื่อหวังชาติหน้า		-ไม่สูง สะท้อนให้เห็นการร่วมกิจกรรม การบริจาคให้กับวัด/มัสยิดน้อยลง ทำให้เห็นความห่างเหินไม่ใกล้ชิด			-เป็นการจ่ายที่ช่วยเหลือคนอื่น ทำแล้วมีความสุข
	-งานมงคล ถ้า		-ประเด็นอยู่ที่		-ทำเพื่อความ					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ไม่บอกจะโกรธ น้อยใจ เหมือนไม่ให้เกียรติ		ภาระหนี้สิน ถ้ารายจ่ายนี้ไม่เกิน 5-10%		ศรัทธา เพื่อการช่วยเหลือ					
			ของรายจ่ายทั้งหมด		-ผูกกับศาสนามากเกินไป จนกลายเป็นวัฒนธรรม -มีการทำบุญให้เด็กกำพร้า หมาจรจัด แสดงให้เห็นว่าเห็นแก่ผู้อื่น มีความโอบอ้อมอารีย์					
10.3 ค่าอาหาร	-ต้องแยกประเภทจะตีความหมายได้ เช่น เนื้อวัวเป็นงานแต่งถือว่าเป็นงานใหญ่				-เป็นวัฒนธรรมคนเมือง ไม่ปรุงกับข้าวเอง		-ทำให้เกิดการลดการพึ่งตนเอง			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	-ทางอีสาน เนื้อปลา จะเป็นงานศพ จะไม่ใช้เนื้อสัตว์ใหญ่				-ซื้อมาก เพราะรายได้สูง					
10.4ค่าโต๊ะจีน	-มีน้อย ระดับผู้นำชุมชน ชั้นกลาง นายก อบต./กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม	-ดูจากบัญชีครัวเรือน ดูว่าคุ้มไหม จากการทำบัญชีช่วยงาน			-ง่าย สะดวก เกิดความขี้เกียจ					
	-ในทางกลับกันแสดงความรัก/ความผูกพันของคนในชุมชน น้อยลง เพราะชาวบ้านจะช่วยกันทำกับข้าว ใส่ถุงกลับบ้าน									
10.5ค่าจัดงานบวช	-ปัญหาคือค่าเหล้าสูงมาก การไปช่วยเงิน				-วิธีการไม่ควรฟุ่มเฟือยกับงานบวช					-สะท้อนวัฒนธรรมชุมชน เช่น

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

(ต่อ)	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	งานบวช									วัฒนธรรมชาวจ.ตรังหากมีงานจะมีการปิดโปสเตอร์ประกาศให้กับทุกคนทราบ และถ้าใครรู้ก็จะไปร่วมงาน โดยจะสะท้อนถึงความเป็นชุมชนดั้งเดิมวิถีชุมชนในแต่ละภูมิภาคได้
	-อดีต จะบวช 3 เดือน บวชพร้อมๆกันทั้งหมู่บ้าน บวชให้เป็นคนดี									
	-คนจะท่องก่อน									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	บวช ไม่ค่อยให้ความสำคัญ ต้องท่องเป็นเดือน ขานนาค การขานนาค ความพยายาม มีความรู้									
10.6ค่าจัดงานเลี้ยง (รายจ่ายสูง)					-วัฒนธรรมหน้างาน ประกาศตนต่อสาธารณะ		-อิสลาม พิธีการสะดวก ไม่ฟุ่มเฟือย			
10.7ค่าซื้อปลา (รายจ่ายลดลง)					-วัฒนธรรมข้าว ปลา เกลือ (ปลาร้า) -วัฒนธรรมลุ่มน้ำหายไปคนไม่ได้อยู่ริมน้ำ คนออกมาอยู่ไกลน้ำ ไม่เคารพน้ำ น้ำจึงเน่า					
10.8 ค่าแรงซ่อมบ้าน					-มีการรวมกลุ่มหายไป -เงินไม่เป็น					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
ที่อาศัยแรงช่วยกัน (รายจ่ายลดลง)					ใหญ่					
10.9จากการทอผ้า (รายได้สูง)	-เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนบท ถ้าชุมชนไหนยังทออยู่ แสดงว่าวิถีชีวิตยังพึ่งตนเองอยู่ เป็นแนวโน้มที่ดี				-เป็นการลดรายจ่าย ไม่ต้องซื้อเสื้อผ้า					
	-มีการนุ่งผ้าไทย ไปวัด ไปทำบุญ ผ้าถุง				-สามารถนำไปขายได้เป็นการเพิ่มรายได้					
	-ปัญหา การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง				-เป็นการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญา ไปผูก					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง

(ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	**01**	**02**	**03**	**04**	**05**	**06**	**07**	**08**	**09**	**10**
					กับระบบกลไกตลาด					
	-จะต้องเปลี่ยนวิธีคิด งานแต่งงานบวช เครื่องแต่งกายที่มีค่า ชุดผ้าไหม ผ้าทอมือ									
11. ประเด็นอื่น ๆ ในด้านวัฒนธรรมประเพณี		-คนที่จดบัญชีครัวเรือน เมื่อมีปัญหา สามารถใช้บัญชีครัวเรือนในการจัดการปัญหาของตัวเอง			-งานบุญ, งานบวชป่า, งานรักษาแหล่งน้ำ งานรักษาทรัพยากรกับแหล่งน้ำ ไม่มีข้อมูลบัญชีครัวเรือน ควรเก็บจากกิจกรรมของกลุ่ม	-ทุนทางสังคมลดลงในชุมชน เช่นโต๊ะจีน ถ้าบ้านไหนทำเองก็จะถูกชาวบ้านว่า	-รายจ่ายด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูง ข้อมูลประกอบคือ ภาษีสรรพสามิตที่เก็บได้สูง			-ค่าใช้จ่ายตามหมวด 6.3,6.6,6.7,6.8 เป็นค่าใช้จ่ายที่จ่ายแล้วไปช่วยเหลือคนอื่นและมีความสุขกับการได้จ่าย (เงินทำบุญหรือบริจาค, เพื่อความพักผ่อนหย่อนใจ ,ซื้อสัตว์เลี้ยง,

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
										ช่วยเหลือญาติ
		-คนทำบัญชีครัวเรือนควรกำหนดเป้าหมายชัดเจน จะเริ่มจากใครก็ได้ ธกส. สกว. ดังนั้น จะเหลือเฉพาะคนที่เห็นประโยชน์ จากเพื่อชวนจดและจากการบริหารจัดการตนเอง				-เน้นการหารายได้ของครัวเรือนเป็นหลัก	-80%เป็นมุสลิม ถ้าสังเกตพฤติกรรมวัยรุ่น จะดื่มเหล้ามากขึ้น ซึ่งทำลายหลายๆเรื่อง			-ค่าใช้จ่ายเพื่อการเสี่ยงโชค เสี่ยงดวงถือเป็นสิ่งไม่ดี ซึ่งอาจมาจากการมีรายได้น้อย
12.หลักในการเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนที่สะท้อน	-วิเคราะห์เศรษฐกิจชุมชน ถ้าเรารู้ค่าใช้จ่ายของชุมชน แปลงเป็นแผนชุมชน ทำให้เราได้	-ระบบการลงบัญชีแบบออนไลน์ จะทำให้เกิดสังคมออนไลน์(เดิมใช้ระบบออฟไลน์)	-ภาพรวมไม่สำคัญเท่ากับ Key Point ว่าปัญหาตรงกับใจเขา	-การเขียน Mild Map รายรับ-รายจ่าย	-ทำให้เห็นแนวคิดทัศนคติของชุมชน ในประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง 1.มี	-ส่อพฤติกรรมครัวเรือน ค่าอินเตอร์เนตสูง (ดูหนัง/ฟังเพลง) ค่ายา/แอลกอฮอล์สูง	-ควรให้มีคนทำบัญชีครัวเรือนมากกว่านี้ ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ ควรมีกฎกติกาอะไรที่นำเสนอ			-ยอดเงินภาษีสังคมสูง แสดงถึงการให้ความสำคัญกับความบันเทิง

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
ภาพรวมของปัญหาในชุมชน	Demand ของชุมชน ถ้าจับประเด็นนี้ไม่ออก Demand-Supply ชุมชนโดยให้ทำเพื่อตลาดภายในชุมชนก่อนเสมอ แต่ไม่ได้หมายความว่าจะปฏิเสธภายนอก ควรพึ่งตนเองก่อน				ภูมิคุ้มกัน 2.มีเหตุผล 3.ความพอประมาน -ข้อมูลควรอธิบายถึงดีกรี 1.เศรษฐกิจพอเพียง 2. ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง 3.ความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากร		ถึงสถานะตนเองก่อน เช่นการทำบัญชีครัวเรือน			พักผ่อนหย่อนใจ
	-มีเวทีผู้นำหมู่บ้าน/ระดับตำบล ผู้นำชุมชนต้องเข้ามาเต็มที่ ต้องเป็นต้นแบบให้ได้ เช่น ผู้นำไม่กินเหล้าในงานศพ ไม่มีเหล้าและผู้นำต้องไม่	-ความรู้ไม่ควรกับบุคคลควรขยายไปสู่บุคคลอื่นด้วย และสมารถนำข้อมูลมาดูเชิงนโยบายท้องถิ่น เช่น ค่าข้าวสารภาคใต้ ซื้อข้าว	-ทำอย่างไรถึงจะใช้บัญชีครัวเรือน ไปกระตุกเขา ว่าทำบัญชีครัวเรือนสำคัญและเริ่มคิดหาทางแก้ปัญหา คือจุดสำคัญของ	-ให้คำจำกัดความค่าใช้จ่ายบางประเภทแล้วแต่เราจะตีค่าว่าเราจะนำไปตอบสนองกับอะไร	-ดีกรี ใช้ข้อมูลเปรียบหลายๆ ข้อมูล และนำค่าในอุดมคติมากำหนด	-มีการศึกษาตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ Economic Indicator อนาคต พ่อแม่สบาย,	-ทำให้ชาวบ้านรู้ว่าเขาไม่ได้ยากจน แต่ทำให้เขารู้ตัวเองว่าเขามีอะไรอยู่ในสถานะไหน มีของดีอยู่ในมือ แต่ใช้ประโยชน์ไม่เป็น			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ไปร่วมงานศพ เพื่อให้ได้ผู้นำ และให้ผู้ตามทำ ต่อในเวที เรียนรู้ระดับ ชุมชน เราใช้ เวทีพูดคุย ปัญหา เวที ผู้ใหญ่บ้าน/ กำนันมาพูดคุย กันในชุมชน ต้องเอามาคุย กัน ถ้ามีเรื่อง ใหญ่ก็มาคุยกัน ในเวทีตำบล ผู้นำขาดไม่ได้ ต้องสื่อสาร ตลอดเวลา ข้อมูลต้องถึง กันหมด	100 ล้าน แต่ก็ ขายข้าวได้ 100 ล้านบาท จึงทำให้เกิด การจัดการ แต่	การพลิกใจ							
	-ใช้หอกระจาย ทุกหมู่บ้าน	-ปัญหา จะช่วย สร้างโอกาส ให้กับชาวบ้าน/	-ภาพรวม เกิด จากการที่ ชาวบ้านระดม	-ควรทำ Mild Map จะช่วย แก้ปัญหา						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ชุมชน แต่ถ้าพลาดจะเป็นโอกาสของเอกชน ดังนั้นชาวบ้านที่ทำในบริบทของเขา แต่ควรไปอยู่ใน Policy	สมองมาเป็นแผน คนนอกไปถามแบบคนโง่ ว่าเขาควรคิดอะไรต่อ แต่ถ้าไปแบบคนฉลาด เราจะโง่ที่สุด	ชุมชนอย่างครบวงจรได้และรู้การวางแผน โดยต้องบอกวิธีการทำบัญชีครัวเรือน ตระหนัก จดเอง ควรเป็นข้อมูลถูกต้อง/ตรงประเด็น						
13.ข้อควรระวังในการเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนต่อการวิเคราะห์ชุมชน	-ข้อมูลต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ เช่น กินสัตว์ต้องแยกรายละเอียดได้	-ปริมานจำนวนครัวเรือนต้องมากพอ ถ้าชุมชนมี 5,000 ครัวเรือน แต่ทำเพียง 30 ครัวเรือน จะไม่สามารถนำมาขยายผลได้	-อย่าคิดลึกเกินไป อย่าคิดแทนชาวบ้าน ถ้าเชื่อมโยงมากเกินไป ในขณะที่ชาวบ้านยังมองไม่เห็น แต่ถ้าเราเก่ง แม่นจริง ชาวบ้านอาจตกใจและพลิกใจได้ แต่ถ้าไม่แม่นจริง	-ต้องใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์ ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็น ในการวางแผน ควรวิเคราะห์จากตัวเลข/ปริมานที่สะท้อน แล้วมีข้อมูลคุณภาพตามมา	-ทำให้ชุมชนเห็น คิดเชิงระบบ เห็นเป็น Supply Chain ทำให้เห็นปัญหาในภาพรวม เห็นองค์ประกอบย่อยของภาพใหญ่ และเห็นกติกา	-รายรับมีที่มาจากการเกษตร/และไม่ใช่การเกษตร -รายจ่าย ในการผลิต	-ต้องมีคนชี้นำชาวบ้าน คนที่นำต้องเข้าใจเรื่องวิเคราะห์ ต้องมองภาพให้ออก ไม่ใช่เขียนแค่จ่าย/รับแค่นั้น แล้วแยกเป็นหมวดหมู่ เขียนทุกวัน เหมือน QC เช่นค่าปุ๋ย จะทำให้เห็นค่า			-ค่าขนมของลูกถือเป็นต้นทุนของพ่อแม่ แต่ในส่วนของลูก ถ้านำไปซื้อขนมถือเป็นค่าใช้จ่าย แต่ถ้านำไปหยอดกระปุกถือเป็นการออม

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ต้องการแสดงอวดรู้ จะเป็นปัญหา				ปุ๋ยในพื้นที่ว่าใช้เท่าไหร่ และจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยขนาดนั้นหรือไม่			
	-จำนวนข้อมูลต้องมากเพียงพอครอบคลุม เวลาเรียนรู้จะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของแผน 50% ของคนในชุมชนต้องเป็นข้อมูลส่วนใหญ่ ต้องตอบคำถามได้	-ดูข้อมูลกลุ่มอาชี/รายได้/ค่าน้ำให้ครอบคลุม	-ถ้าเราไม่อยู่ในพื้นที่จริง จะไม่ทราบปัญหาเพราะมี Factor ซับซ้อนมาก		-ระบบใหญ่ให้ใส่ Supply Chain ของชาวบ้านใช้ การคิดเป็นระบบ		-บัญชีทรัพย์สินนำไปใช้คาดการตลาดทุเรียนจะออกพอกับความต้องการของตลาดทั้งประเทศได้ ควรจัดการอย่างไร			-มีการฝากเงินธนาคาร, ซื้อพันธบัตร, เงินออม,เงินแชร์ ถือเป็นการออม
	-เน้น จะต้องส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ระดับหมู่บ้าน/ตำบล	-ต้องตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง เพราะคน key ผิดทำให้ข้อมูลผิดทั้งวงจร ต้องระวัง			-ข้อควรระวังอย่าลืมบริบทเพราะปรากฏการณ์ขึ้นอยู่กับฐานความคิด/ความ					-มีการจ่ายดอกเบี้ยให้วิเคราะห์ว่าเป็นดอกเบี้ยเพื่อการลงทุน

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	อย่างต่อเนื่อง สำเร็จ/ไม่สำเร็จ ขึ้นอยู่กับข้อนี้มาก				เชื่อ/บริบท					หรือไม่ เกี่ยวข้องกับการลงทุน
	-ต้องหาผู้นำทางธรรมชาติ อปราชญ์ชาวบ้าน จะช่วยถ่วงดุลย์ผู้นำทางการ และปราชญ์ชาวบ้านจะปฏิบัติจริง เราไม่ทอดทิ้งเขา และเขาจะเป็นผู้นำตลอด	-ควรมีการฝึกอบรมคนวิเคราะห์เชื่อมโยงความรู้ใหม่จากข้อมูล และทักษะในการสร้างความรู้ใหม่								-หากมีการออกเงินกู้ในชุมชน อาจต้องวิเคราะห์ถึงหนี้นอกระบบที่อาจจะเกิดขึ้นในชุมชน
										-มีการนำตัวเลขมาวิเคราะห์ต้องดูว่าการกรอกข้อความต้องมีความชัดเจน

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
										เพราะอาจทำให้เกิดความหมายของข้อมูลที่ไม่ชัดเจน เช่น เบี้ยประกันชีวิตสะท้อนถึงสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความหมายคนละแบบ
14.วิธีการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในการแก้ปัญหาชุมชนอย่างเป็น	-ข้อมูลมาจากบัญชีครัวเรือนเป็นของจริงแล้วนำมาใช้เพราะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ เพราะชาวบ้านจดเอง เพราะเขาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง	-มีการเชื่อมโยงเรื่องผลกระทบตัวบัญชีครัวเรือน ดูจาก บัญชีครัวเรือนฐานอาชีพ ว่าเป็นมนุษย์เงินเดือนหรือชาวบ้าน ดูต้นทุนการผลิตอาชีพและ	-ใช้ตัวเลขบัญชีครัวเรือนเป็นชั้นๆ 1.ทำให้เกิดความรู้สึกสภาพวิกฤต 2.การพลิกใจ 3.เห็นช่องทางการมีรายได้ 4.เห็นแนวทางที่จะลดรายจ่าย		-ใช้กระบวนการเวที ในระบบมีคนได้/เสียมาก	-ความสำเร็จทำให้มีบัญชีครัวเรือนมีการเคลื่อนไหว	-มีการทำความเข้าใจกับสังคมเพราะ ชาวบ้านเข้าใจ บางครั้งนักวิชาการในพื้นที่อาจทำเรื่องไกลตัว ขาดความรู้ความเข้าใจ			-มีการซื้อทองถือเป็นการออม แต่คิดเป็นค่าใช้จ่าย และอาจทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ได้

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
ระบบครบวงจร	สมาชิกในครัวเรือนจดเองจะดีกว่านักวิจัยในชุมชน	บริบทของชุมชน	โดยให้ความสำคัญในการเพิ่มรายได้คู่กันเขาถึงจะยอม 5.มีการออมเพื่อความปลอดภัยในระยะยาว 6.ดูผลกระทบกับตัวเขา และสิ่งใกล้ตัว เช่น ปัญหาสังคม, สุขภาพ, สิ่งแวดล้อม ปัญหาที่สำคัญขึ้นอยู่กับความทนของคนแต่ละคน ปัญหาแต่ละด้านบอกไม่ได้ว่าอะไรสำคัญกว่า 7.บอกความเชื่อมโยงกับ							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			เรื่องทั้งหมดได้อย่างไร							
	-ข้อมูลที่ได้มาต้องแปลความหมายแล้วจะนำไปใช้ได้	-บัญชีครัวเรือนสำหรับชุมชนแออัด ควรออกแบบให้เหมาะกับกลุ่มคนที่มีฐานอาชีพแตกต่างกัน			-เวทีต้องอธิบายคน ในเรื่อง 1.ความประนีประนอม 2.Obtimize ประโยชน์ของชุมชน ชาวนาเข้าใจอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมเข้าใจชาวนา	-ข้อมูลบัญชีครัวเรือนสะท้อน ข้อมูลที่เป็นรูปแบบชีวิต -การพัฒนาเศรษฐกิจ ของชุมชน ต้องดูค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น			-ควรมองเชื่อมโยง บัญชีฟาร์ม/บัญชีธุรกิจ/บัญชีครัวเรือน ควรสำรวจโครงการณ์เริ่มจากนโยบายที่มาจากข้างล่างสู่บน	-ต้องวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและพิจารณาความสัมพันธ์ เช่น ข้าวเมล็ดพันธ์เป็นต้น
	-มีแผนผังชีวิตเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เกิดวิสาหกิจชุมชน โดยเกิดจากปัจจัย 4 “วิธีคิด” ทำอย่างไรเราจะผลิตปัจจัย4	-ค่าเฉลี่ยบางตัว คนไทยซื้อน้ำดื่มทั้งประเทศ เราสามารถจัดการเชิงนโยบายเพราะน้ำเป็นปัจจัยครอบคลุมทุกอาชีพ				-ปัญหาขึ้นอยู่กับการจัดการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้			-บัญชีครัวเรือนสร้างจิตสำนึกการออมเครื่องมือ ในการทำนายอนาคต สร้างพลังในการวางแผน เป็นการส่งเสริมธุรกิจชุมชน	

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ให้กับชุมชน									
	-ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ศักยภาพชุมชน ข้อมูลภายนอกชุมชน ทำให้เกิดแผนเศรษฐกิจชุมชนที่ตอบสนองกับปัจจัย 4 ได้อย่างดี	-บางครัวเรือนมีมอเตอร์ไซค์ 3 คันซึ่งไม่จำเป็น							-มีการใช้ข้อมูลมือสองมาช่วยกรองสถานการณ์ เช่น ถ้าจะใช้บัญชีครัวเรือนต้องมีวิธีการนิเทศน์	
		-นำข้อมูลเชิงปริมานมาสร้างคุณค่าใหม่ในสังคม								
		-คนว่างงาน บัญชีครัวเรือนนำมาสู่ประเด็นสำคัญทางสังคม เช่น ตลาดหุ้น								

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		เหมือนบัญชีครัวเรือน ทำให้ติดตามข้อมูลได้ เช่น ความสามารถในการออม, ค่าหวยในเชิงประเด็นที่น่าสนใจโดยใช้ระบบ ออนไลน์ ประมวลผลเพื่อสร้างความประหยัด มีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล								
15.หลักในการใช้บัญชีครัวเรือนเพื่อการวางแผนในชุมชน	-,นการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน	-ชาวบ้านต้องระเบิดจากข้างใน วิเคราะห์เองได้ จากข้อมูลของเขาเอง จากความรู้ที่เขามี จะทำให้เห็นมิติ คน วิเคราะห์/คนที่	-ทำอย่างไรที่จะนำข้อมูลนี้มาอยู่ในแผนอย่างครบถ้วน และถูกต้อง โดยนำยุทธศาสตร์, คนทำบัญชี, คนวางแผน จะต้องทำ	-1.มีการค้นหาข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน 2.ครัวเรือนตระหนักเป็นเจ้าของข้อมูลเอง 3.ตระหนักในข้อเท็จจริงของ	-มีหลักการ 1. ความสามารถในการเข้าใจข้อมูล ข้อมูลมาก 2.ความสามารถในการสังเคราะห์	-นำตัวอย่างภาพรวมทั้งหมดของชุมชน และตัวอย่างของผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน และให้ผู้นำ/ปราชญ์ชาวบ้าน มา	-วิเคราะห์แล้วต้องมีคนนำไปใช้ คนเข้าร่วมไม่เห็นประโยชน์ แต่คนที่ทำจะเห็นประโยชน์			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		มีส่วนร่วม/คนเขาทำเอง	อย่างไร โดยให้คนกลุ่มนี้มาร่วมกันคิดร่วมกันทำ	ข้อมูล 4.การให้กลไกในชุมชน คนที่เป็นตัวกลางในชุมชน ฝนการบูรณาการข้อมูล คือใคร 5.รัฐบาล สัวสดิการ/ประชานิยม ข้อมูลบัญชีครัวเรือนไม่นำมาใช้เป็นฐานการพัฒนาชุมชน		ช่วยขับเคลื่อน				
	-มีข้อมูลภายนอกชุมชน	-มีกระบวนการถ่ายทอด คือการทำเครือข่ายความสำเร็จ Best Practice รายครัวเรือนควรจะมีทุกภาค การเก็บรักษาระหว่าง	-ผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือน ช่วยวิเคราะห์ด้วยกัน 1.ต้องใช้ข้อมูลจากคนจำนวนเป็นจุดเริ่มต้นมาวางแผน 2.นำผู้ที่ทำ	-รัฐบาลพัฒนาประเทศควรใช้เป็นกลไกองค์กรชุมชนในท้องถิ่นองค์กรท้องถิ่นโดยให้ความสำคัญมากกว่า	-มีกระบวนการ 1.กระบวนการเรียนรู้ในเวทีงานจำนวนมากไม่ใช่กระบวนการเวที ไม่เชื่อว่าชาวบ้านเรียนรู้ได้ ให้นำ	-หมู่บ้านที่เปิดพัฒนา,ช่วยทำให้เกิดการ Empowerment				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ครัวเรือน ชุมชน เป็น สานุศิษย์ ร่วมกัน คนทำบัญชีครัวเรือน ควรสร้าง เครือข่าย ครัวเรือนใน ระดับกว้างขึ้น ในระดับเหนือ ชุมชน ตำบล ควรมีเวที แลกเปลี่ยน เรียนรู้ในระดับ จังหวัดและ ประเทศ เพิ่มขึ้นเพื่อ เสริมพลังให้กับ คนที่ทำ	บัญชี แล้ว วิเคราะห์เก่งมา คุยกับผู้ที่มี หน้าที่วางแผน เพื่อร่วมกัน วางแผน		ความรู้ไปสอน เขามากกว่าให้ เขาไปเรียนรู้ เขาไม่ได้มีส่วน ร่วมในการ วางแผน					
	-ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ที่ เกิดจากเวที เรียนรู้ของเวที	-คนทำบัญชี ครัวเรือน คือ คนที่ทำวิจัยใน ชีวิตตนเอง		-องค์กรกำนัน/ ผู้ใหญ่บ้าน รัฐบาล/อำนาจ ส่วนกลางสร้าง	-หลักคิด 1.บัญชี รายรับ จ่าย ของชุมชน โดยรวมจากทุก					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชุมชน	การค้นพบวิจัยชิ้นนี้ ควรรวมมาจากหลายคน หลายภาค โดยแสดงให้เห็นถึงความรู้ที่ได้จากบัญชีครัวเรือน เช่น ม.1-ม.5 มีรายได้หลักจากทรัพยากรชุมชน ซึ่งนำไปสู่การผลิต แล้วดูว่าคนในท้องถิ่นมีรายได้มาก-น้อยแค่ไหน กี่คน		คุณค่าให้กับตัวเองมากเกินไป ทำให้เป็นอุปสรรคในการเชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนชุมชน	คน รายจ่าย คือการพึ่งตนอื่นขาดศักยภาพการผลิตในพื้นที่ รายรับ แสดงถึงศักยภาพในการผลิต					
	-มีการคิดผุดบังเกิด ต้องระเบิดจากข้างในของคนในชุมชน ที่จะแก้ปัญหา	-รายได้ข้างนอกทำให้เกิดการพึ่งตนเองไม่ได้								

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เพราะเขาเป็นเจ้าของข้อมูล เขาเชื่อจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้									
16.เทคนิคในการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้บัญชีครัวเรือน	-สรุปหารายได้รายจ่าย 5 ลำดับแรกโดยชาวบ้านช่วยกันคิดเขียนเอง โดยแบ่งเป็นกลุ่มรายได้ รายได้โดยเขาค้นหาเอง ของชุมชนนี้ เช่นอาจมี 10 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้าน ทำเองแล้วมารวมเป็นตำบล โดยเขาจะต้องทำด้วยมือเขาเอง ให้เขาคิดว่าข้อมูลที่เขาจดมา มัน	-วิทยากรกระบวนการต้องทำบัญชีครัวเรือนด้วยต้องฝึกทำ แม้ทำไม่ตลอดเพราะชาวบ้านจะไม่เชื่อ	-ทำอย่างไรให้คนอยากทำบัญชีครัวเรือนเพราะหน้าที่ไม่ใช่เพราะเป็นครู ก,ข	-ต้องทำให้เขาเห็นว่าบัญชีครัวเรือนมีผลต่อครัวเรือนของเขา โดยเชื่อมโยงบูรณาการ เจ้าภาพบัญชีครัวเรือนไม่ควรมีคนเดียว โดยมีทุกภาคส่วนมาร่วมกันสร้างระบบข้อมูลบัญชีครัวเรือน	-มีการเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของชาวบ้านก่อน ว่าเขาใช้วิธีการเรียนรู้อย่างไร เพื่อมาออกแบบการเรียนรู้ เพื่อ Inharce การเรียนรู้ของชุมชน	-จัดเวทีร่วมให้เขาไปเรียนรู้จากหมู่บ้านหนึ่งไปยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง	-มีการตั้งคำถาม ต้องถามนำให้ชาวบ้านมองเห็น เช่น การทำปลาเค็มเคยทำแบบอื่นบ้างไหม (ถ้าถามเรื่องใกล้ตัวจะเป็นประโยชน์กับเขา)			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ใช่หรือไม่ แล้วตรวจสอบอีกรอบว่าใช่หรือไม่ โดยกานำเสนอ โดยวิทยากร กระบวนการคอยถาม									
		-ควรหยิบประเด็นเสริมบางเรื่องที่สอดคล้องกับชาวบ้าน ทำให้โดนใจกับผู้ที่เริ่มเรียนรู้ (ชาวบ้านกินข้าวสารเดือนละ 2 ถัง x จำนวนคนในหมู่บ้าน/ตำบล= ? จะทำให้เกิดพลังข้อมูล)	-ทำอย่างไรให้เขาลงบัญชีอย่างสม่ำเสมอ มีแรงจูงใจอะไร สิ่งที่ตามมาคือชวนคนที่ลงบัญชีทั้งหมดมาร่วมกันวิเคราะห์ และร่วมกันแก้ปัญหาอย่างไร	-ชาวบ้านต้องตอบข้อมูล โดยทำบัญชีครัวเรือน โดยให้ท้องถิ่น/รัฐบาลต้อมทุ่มทุนในแง่การกระจายอำนาจนำเงินส่วนกลางไปให้ท้องถิ่น โดยไปทำบัญชีครัวเรือนเพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มมูลค่า เช่น มีงบตรวจสาร	สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เป็นอย่างไร ไม่เปิดโอกาสให้คนเรียนรู้ หรือ มีโอกาสแต่คนไม่รู้ เช่นเขาเรียนรู้โดยการสัมผัส การมองเห็น การได้ยิน แล้วจึงออกแบบกระบวนการเรียนรู้	-เปิดใจ เปิดกว้าง				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				ตกค้างกับเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรม มีงบพัฒนาสุขภาพ						
		-1.ต้นทุนการผลิต ต้องเช็คอาชีพ 2.ระบบเอกสารต้องปริ้นท์ออกมา นำ อบต.มาร่วมกันโดยมีข้อมูลรายคน เปรียบเทียบเดือนเก่า-ใหม่ , เปรียบเทียบกับคนอื่น และต้องเลือกหมวดที่ร่วมกันทุกคน เช่น สนใจเรื่องลดต้นทุนเรื่องดิน โดยกำหนด	-วิเคราะห์บัญชีครัวเรือน ต้องมีวิธีการให้เกิดฉันทานุมิติร่วมกัน คนเห็นร่วมกัน ไม่ทะเลาะกัน	-งานพัฒนาภายนอกภายใน ต้องปฏิวัติตนเอง ครัวเรือนต้องทำข้อมูล	-คำถามควรเริ่มต้นจากเรื่องราว แล้วตั้งคำถาม แล้วทำให้เขาเข้าไปอยู่ในเรื่อง ให้เขาเป็นตัวละครตัวหนึ่ง					

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		เป้าหมายในการพูดคุย เป็นปัญหาร่วมกัน ความต้องการร่วมกัน เช่น การหากิจกรรมร่วม เช่นการทำแชมพูร่วมกันทำลดต้นทุน ให้เห็นเป็นรูปธรรม								
		-ข้อต่อไหนทำจากข้อมูล ดึงจากห่วงโซ่อาชีพ แล้วนำมาจัดการความรู้โดยต้องเลือกเรื่องที่เป็นหัวใจ		-ชาวบ้านต้องทำบัญชีครัวเรือน ควรใช้ วิถีใหม่ที่กระตุ้นเขามากกว่านี้ ควรตั้งชื่อใหม่ เชิญชวนให้ชาวบ้านตระหนักรู้ได้ เช่น โครงการเก่งก่อนเกิด จะทำให้แม่เด็กอยากทำ	-ข้อมูล เรื่องหนี้สิน การทำมาหากิน สิ่งฟุ่มเฟือย ทำให้เขารู้ตัว เพราะเขาไม่เคยเห็นข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบ				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
17.ปัญหาของการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปวางแผนชุมชน	-ค่าใช้จ่ายบางตัวชาวบ้านว่าน้อยเกินไป แสดงว่าจดไม่ครบ	-ข้อมูลไม่จริง ไม่เขียนของจริง แม้จะปริมานน้อย แต่ถ้าข้อมูลไม่จริงก็ใช้ไม่ได้	-คนไม่อยากทำบัญชีครัวเรือน มีคนจำนวนน้อยที่อยากทำบัญชีครัวเรือน	-1.ชาวบ้านไม่ตระหนัก 2.ข้อมูลไม่ใช่ข้อเท็จจริง 3.ชาวบ้านไม่สามารถเรียนรู้ได้ 4.ต้องเป็นข้อมูลกินได้ โดยให้คนท้องถิ่นนำมาใช้	-ไม่มีความคิดข้างนอกใหม่เข้าไปช่วย ควรกระตุกให้เขาคิด และตั้งคำถามจากตัวเลข ให้เข้าถึงสาเหตุว่าเกิดจากอะไร ถ้าเป็นแบบนี้แล้วจะเกิดอะไร	-ข้อมูลปลอม ไม่สัมพันธ์ ทำให้ปัญหาผิด วิธีการแก้ปัญหาก็ผิด	-ข้อมูลไม่ครบถ้วน บางคนเขียนต้นทุน บางคนไม่เขียน พอวิเคราะห์ออกมาจะไม่ตรง เช่น คนเล่นหวยมากในหมู่บ้าน แต่ข้อมูลไม่มีค่าหวยเพราะเขาไม่บันทึก ทุกคนไม่เขียนข้อมูลจริง			
	-ปัญหากลุ่มวัยกลางคน ให้ความร่วมมือน้อย	-ปริมาเควรมีพอสมควร 10-15% ต่อจำนวนครัวเรือนในพื้นที่	-คนไม่รู้ว่าชีวิตเขามีวิกฤต			-ดูปัจจัยภายใน/ภายนอก ไม่ใช่แค่บันทึก แต่ต้องดูบริบท Enviranment	-อาศัยคนนอกมาช่วยวิเคราะห์/วิธีใหม่ Chart/รูปภาพ/กราฟแล้วเปรียบเทียบอะไรสูง ต่ำ ทำให้เห็นชัดเจน			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

	กลุ่มตัวอย่าง									
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		-มีการขาดการจัดเวทีคืนความรู้ ตีความและถอดความรู้มาวิเคราะห์ (เห็นจากพื้นที่ที่ไม่มีก็จะไม่จดบัญชีครัวเรือน)	-ต้องทำบัญชีครัวเรือนเพื่อตอบโจทย์ตัวเองให้ได้			-ชุมชนขายยางใช้กลไกในการสร้างคุณภาพผลิตภัณฑ์/ตลาด/การจัดการตนเอง				
		-หากิจกรรมจากบัญชีครัวเรือน ไม่รู้ว่าจะนำไปทำอะไร ต้องหาผลกระทบจากบัญชีครัวเรือน								
18.ลักษะของชุมชนเข้มแข็ง	-ชุมชนต้องมีการเรียนรู้ตลอดเวลา และพร้อมที่จะเรียนรู้ รับรู้ข้อมูลข่าวสารติดตามตลอดเวลา	-รายได้หลักควรมาจากทรัพยากรในพื้นที่ สัดส่วนในหมวดนี้ควรสูงกว่ารายได้จากข้างนอก	-ชุมชนที่มีความรู้รักสามัคคี มีสติปัญญา มีความรักเอาอาทรต่อกัน ปัญหาที่แก้ไม่ได้ก็สามารถ	-เป็นนามธรรมกินไม่ได้ ความเข้มแข็งของชาวบ้าน ต้องกลับไปสู่ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม ชาวบ้านต้อง	-เข้มแข็งทางความคิด จากฐานความคิดข้างล่าง ปรากฏการณ์จะออกมาเป็นเข้มแข็งเองหลายชุมชน	-เป็นชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูง	-ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ จัดการตนเองได้			-คน ชุมชน ทรัพยากร มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ รวมถึงวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ไม่เช่นนั้น ชุมชนจะไม่รู้ว่าสถานะของตนอยู่ตรงไหน		ผ่อนหนักเป็นเบาได้	บอกเองว่าตัวเองเข้มแข็ง มีความเป็นปึกแผ่น เป็นเรื่องของชาวบ้าน ที่เขาต้องคิดเอง แต่ละชุมชนจะไม่เหมือนกัน บริบทต่างความเข้มแข็งก็จะต่างกัน	เข้มแข็งเอง มาจากฐานคิดที่ดีเอง					ของตนเอง
	-มีอิสระในการตัดสินใจ เช่น ปีนี้จะปลูกอะไร ต้องมีสภาผู้นำของเขาเอง โดยไม่ถูกครอบงำโดยคนอื่น สามารถตัดสินใจเองได้		-แหล่งที่มาของความรู้ ควรเป็นแหล่งที่ดีจึงจะทำให้เกิดประโยชน์	-มีความเป็นปึกแผ่น						
	-มีหลายกลุ่ม/									

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	องค์กร จักสาน กองทุน ซึ่งมี ทุนเงินออมของ เราเอง และมี ทุนทางสังคม มี กติกาของ ชุมชน ทุนทาง ธรรมชาติ ป่า สาธารณะ ป่า ชุมชน คลอง บึง ทุนทาง ปัญญา โดย ชุมชนสามารถ บริหารจัดการ ทุนทั้งหลายได้ ด้วยตนเอง ได้ อย่างมี ประสิทธิภาพ เช่น ป่าเป็น ซุปเปอร์มาเกต มีผลผลิตตลอด ปี ไม่มีสารพิษ เจือปน บริการ กองทุน ให้			-พึ่งตนเองได้						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	ชุมชนได้รับประโยชน์ รวมถึง คนชรา ผู้ด้อยโอกาส โรคเอดส์ ได้รับผลประโยชน์ มีส่วนร่วม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้									
	-มีความยั่งยืน ต้องเริ่มจากการพัฒนาที่จิตใจ โดยศีลธรรมต้องมา โลกาจะไม่วินาศ ธรรมาภิบาล			-มีความสามัคคี						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ประเด็น	กลุ่มตัวอย่าง									
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				-มีธรรมะ						
				-เอื้ออาทรต่อกัน ไม่ขัดแย้ง มีพลังในการทำงาน						
18.1 วิธีการทำให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง		-ควรทำภาพเศรษฐกิจมวลรวม	-คนสามัคคีกันได้ จะต้องมีวิกฤตถึงจะร่วมกันได้ และไม่เอาเวลาไปนั่งนินทา ทำให้เสียเวลา เมื่อมีปัญหาก็ร่วมกันแก้	-ต้องเริ่มจากเขาเอง เขาอยากที่จะให้เข้มแข็ง ต้องดูแลบ้านตัวเอง	-ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน ใช้ NGO ให้มากขึ้นในมหาวิทยาลัยให้มากขึ้น	-ชาวบ้านต้องมีใจเพื่อตนเอง ประกอบกับทำงานเพื่อขับเคลื่อนทุนทางสังคม	-สอนให้ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง			(ใช้ให้เป็น ไม่ทำลาย ใช้ให้ยั่งยืน) และเหมาะสมกับบริบทของตนเอง ทุนทางสังคม เช่นการถ่ายทอดวัฒนธรรมการปลูกข้าวให้คงอยู่และยอมรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงได้

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		-สร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพนั้นๆ เช่น ส่วนยาง ขายแต่ยางแผ่น, น้ำยาง แต่ทำไม่ครบ Loop ควรนำมาจัดการให้ครบห่วงโซ่อาชีพหลายชิ้น แต่ทำในเชิงบริบทชุมชนและเครือข่ายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น ปลูกข้าว , จมูกข้าว/รำข้าว โดยทำเป็นเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น จะทำให้เกิดการหมุนเวียน	-ค้นคว้าหาความรู้จริง คนเราจะรักกันต้องมีการร่วมทุกข์กัน ถ้าร่วมสุขจะไม่รักกัน ชุมชนต้องร่วมทุกข์ด้วยกัน			-จักการภาพในชุมชนของสังคมร่วมกันโดยจัดระบบองค์กรแบบไม่เป็นทางการเพื่อผูกโยงกับผลประโยชน์ร่วม เช่น การรวมตัวกันดูแลผลประโยชน์สิ่งแวดล้อม				

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		เศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น								
19. ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้	-คนในชุมชนต้องมีความพร้อม กระหายเรียนรู้ตลอดเวลา พร้อมที่จะเรียนรู้ ติดตามข่าวสาร รู้แลเรียนรู้ในระดับปัจเจกของครอบครัว เพราะดึงข้อมูลไม่เท่ากัน ความรู้ไม่เท่ากัน การเรียนรู้ไม่เท่ากัน ดังนั้นต้องไปเรียนรู้ในเวทีหมู่บ้าน/ตำบล	-มีการนำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาตีความและคืนข้อมูลในเวที	-ชุมชนต้องมีการต่อยอดความรู้ตลอดเวลา	-ควรเริ่มจากจุดเล็กๆ เขารู้ตัวเอง เริ่มจากครอบครัว เขาเป็นใคร ปัจจุบันเป็นอะไร เป็นอย่างไร เขควรทำอะไร รู้จักตนเอง ชุมชนตนเอง Define ได้ ให้ความหมายได้	-ชุมชนที่มีการปรึกษาหารือ สนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเคารพความคิด ใช้เหตุ ใช้ผล ไม่เป็นทางการในการแลกเปลี่ยนเรียนทางความคิด	-ชุมชนชาวสวนดำเนินการจัดการชุมชนโดยรวมตัวกัน จัดหาทุน แล้วสร้างโรงพยาบาล	-ทุกคนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดซึ่งกันและกัน			-คนในชุมชนต้องมีการรับรู้ข่าวสารตลอดเวลา
	-คนในชุมชนต้องแลกเปลี่ยน	-คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยน	-คนต้องมี			-ช่วยเหลือกันโดยใช้ความรู้	-กระตือรือร้นที่			

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
	เรียนรู้ในเวทีเรียนรู้เป็นประจำ เวทีประชาคมหมู่บ้านทุกเดือน โดยมีผู้คอยกระคุ้น พี่เลี้ยง ให้กำลังใจ ผู้นำหมู่บ้าน/นายกอบต.กำนัน/ผู้นำ/ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำทางศาสนาจะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เรียนรู้คุยกัน	ประเด็นให้ขบคิดตลอดเวลาทุกเรื่องจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง			เป็นตัวหลักในการจัดการในวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ	จะให้ความช่วยเหลือ			
	-คนในชุมชนเคารพและรับฟังความคิดของเพื่อในชุมชน แตกต่างได้ แต่ขอให้ฟัง	-ควรมีทรัพยากรในพื้นที่ ที่มีอยู่ในประเทศ มาสร้างคุณค่าเพิ่ม(ห่วงโซ่ที่	-เป็นคนใฝ่รู้ หาความรู้อย่างต่อเนื่อง							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ต่อเนื่อง) มาต่อกับชุมชนของเขาได้อย่างไร คิดเชื่อมต่อกับตลาด เวลาน้ำยางสูง คนไม่เห็นความสำคัญกับขี้ยาง คนไม่เห็นความสำคัญกับการเรียนรู้								
	-คนในชุมชนยอมรับความสามารถของคนอื่น ไม่มีเฉพาะเรา		-ต้องเป็นโดยสันดานของเขาเอง							
19.1 วิธีการทำให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้	-เคารพกฎกติกาของชุมชนที่สร้างขึ้นมาเอง	-ควรมีกลุ่มคนรวมกลุ่มจะทำให้ได้ทรัพยากรมาก แรงงานมาก การเรียนรู้ในเชิงกลุ่ม	-มีการเขียน Blog เป็นตัวแทน Verbal Society พยายามจับประเด็นว่าคนอื่นพูดอะไร	-ถ้าเขารู้ตัวเองเขาต้องเข้มแข็ง วิธีการจะมาเอง เขาร่วมมือกันทำได้	-จัดกระบวนการเวทีให้ดี		-ควรทำให้ชุมชนมีประสบการณ์ร่วมกัน จึงจะช่วยหาทางกันแก้ปัญหา เช่น			-คนในชุมชนใฝ่หาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และมีสารสนเทศ

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			แล้วมาจับเป็นความรู้				ยางราคาตก คนจะมารวมกลุ่มคุยกัน			อย่างไรบ้าง
	-ทำให้คนคิดเชิงระบบ เชื่อมโยงปัญหาได้ ควรแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเวที คนนำวิทยากรกระบวนการทำให้เขาศรัทธา จะเปลี่ยนแปลงให้เขาเชื่อมั่นเราก่อน ทำให้เขารู้ว่าเป็นพวกเดียวกันก่อนจะทำอย่างอื่น	-นำความรู้จากภายนอกมาเสริมกับความรู้เดิม -ความร่วมมือของชาวบ้านกับภาคีต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้เกิดขึ้น		-ต้องตระหนักในชุมชนตัวเองก่อน หวงแหน	-ให้เรียนรู้ตัวเองจากข้างนอก อย่าให้คนนอกมาสอนการเรียนรู้ให้คนข้างใน					-มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตลอดชีวิต เพราะชุมชนได้เจอกับปัญหา และมีมิติการเรียนรู้ที่หลากหลาย
		-สามารถสร้างความสัมพันธ์		-มีอาสาสมัครักษ์ต้นไม้, มี						-สามารถเรียนรู้ใน

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		ใหม่ในภาคีต่างๆ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ โดยทำงานบนข้อมูล		การไกล่เกลี่ยจากผู้สูงอายุ, การถ่ายทอดหม้อแกง เป็นวิธีการง่ายๆ ของชาวบ้าน						ระดับนโยบายด้วย โดยพวกเขาสามารถต้องรู้ว่าเขาได้ประโยชน์และเสียประโยชน์อะไรบ้าง โดยเขาต้องเลือกตัดสินใจได้ว่าโครงการอะไรที่เหมาะสม ไม่ใช่เป็นรองรับนโยบาย ซึ่งพวกเขาสามารถบอกนโยบายของประเทศได้
				-แสดงในรูปของชมรมอาสาสมัคร,						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
				ปราชญ์ชาวบ้าน โดยเรียนรู้จากผู้สูงอายุ						
20. ข้อเสนอแนะ		-ถ้าชาวสวนทำบัญชี จะมีฐานการรวมตัวอย่างหนาแน่น และเป็นการสร้างวินัยให้ตนเองได้หลายเรื่อง	-คู่มือไม่เหมาะแต่ควรเป็นคำแนะนำ			-มีการสร้างนวัตกรรมในชุมชนควรนึกถึงประโยชน์ที่จะได้รับ(ความร่วมมือร่วมใจ, อยู่เย็นเป็นสุข, ต้องมีหลายมิติ, อาศัยหลายบริบท, ใช้ทดสอบ Hypothesis) และจัดทำเป็น Output	-นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง			
		-ควรสร้างเครือข่ายครัวเรือนกับครัวเรือน	-พวกหมอคิเก่งมีความคิดเป็นกลไก เป็นระบบ ในโลก							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			ของความเป็นจริงมีความเฉพาะเจาะจงของบริบทบุคคล -ภูมิสังคม ควรติดอาวุธให้ชาวบ้าน							
		-ความสำเร็จของการทำบัญชีครัวเรือนรายต้องมีการสื่อสารคนในชุมชนแล้วให้ธกส. /กรมส่งเสริมการเกษตรทำต่อ	-ปัญหาที่คนอยู่ไม่ได้คือ คนไม่มีความรู้ และไม่อยากเรียนรู้							
		-ควรรักษาเครือข่ายคนทำบัญชีครัวเรือนโดยนำมาเป็นครู/ต้นแบบ	-เกษตรประณีตที่ดิน 1 ไร่ การทำนุบำรุงดินเป็นตัวปัจจัยให้คนมาสนใจ ถ้า							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
		โดยการถอดความรู้ แล้วนำไปขยายต่อโดยคู่มือ	ทำ 1 ไร่ สำเร็จก็จะค่อยๆ ขยายต่อไป ในที่สุดจะถูกกล่าว ว่าเกษตรปราณีตมีแค่นี้ สภาอุตสาหกรรม 1 ไร่ 1 แสน ยกระดับ จากความรู้ ปัญญาไปสู่เงิน							
			-การทำให้ชาวบ้านมีความรู้ “การพัฒนามนุษย์” ทำให้ความรู้มีความหมาย 1. การพัฒนาความสามารถทางปัญญาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบารมี ปัญญากรรมของแต่ละ							

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			คน ชาวบ้าน / ปราชญ์ ชาวบ้านเคย บวชเรียนเป็น พระ หลุดพ้น อบายมุข มี ความคิดลึกซึ้ง รอบรู้ สามารถ จัดการความรู้ ของตนเองได้ 2.กลุ่มยาก (Challenge) โดย ให้เขาเข้าใจ Logic แบบ Simple แต่ถ้าเขา มีวิธีจัดการ ตัวเองให้เขา เป็นคนดีขึ้นที่ ทำให้รู้จัก อบายมุข มี ศักดิ์ศรี รู้จัก Logic เขาจะ หลุดพ้นได้ แต่ พวกคนที่ยาก/						

ตารางที่ 4.51 แสดงประเด็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

กลุ่มตัวอย่าง										
ประเด็น	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
			คนที่ติดนั่นนี่ เราจะใช้ เครื่องมือใหม่ๆ							

จากการสังเคราะห์ข้อมูลในตารางการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) จำนวน 10 คน เกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้ 1) หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล 2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน 3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน และ 4) ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน รายละเอียดดังนี้

1. หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล

ข้อมูลจะไม่มีความหมายหากไม่มีการจัดการข้อมูลที่สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจได้ถึงสิ่งที่ซ่อนหรือปัญหาที่อยู่ภายใต้ข้อมูล สำหรับหลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูลสามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 การจัดกลุ่มข้อมูล ซึ่งอยู่กระจัดกระจายในส่วนของรายรับ – รายจ่ายต่าง ๆ จะต้องสะท้อนถึงความหมายของสถานภาพชุมชนในมิติ เช่น การเห็นตัวเลขรวมตามตัวอย่างข้างล่างนี้

1.2 การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง โดยนำข้อมูลให้มีค่าอยู่บนฐานเดียวกัน หรือที่มีหน่วยเดียว ในกรณีที่ข้อมูลได้สรุปว่านาย ก มีรายรับจากการขายข้าว 50,000 บาท กับนาย ข มีรายรับ 10,000 บาท ซึ่งทั้งคู่มีพื้นที่นาแตกต่างกัน ดังนั้นการเปรียบเทียบข้อมูลจึงไม่สามารถทำได้ ดังนั้นจำเป็นต้องหา **“ค่าจำเพาะ”** หมายถึง ค่าที่อยู่บนฐานเดียวกันเพื่อให้เปรียบเทียบกันได้ นั่นก็คือ ปริมาณผลผลิต **“กิโลกรัมต่อไร่”** เป็นต้น

1.3 การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น สามารถทำได้เมื่อมีข้อมูลจำเพาะในการเปรียบเทียบกันแล้ว และนำไปผูกความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ได้ เช่น รายจ่ายในการใช้ปริมาณปุ๋ยต่อไร่ในรายครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยของทั้งตำบลอย่างไร ได้แก่ เป็นส่วนน้อย หรือ ส่วนใหญ่ เป็นอย่างไร หากส่วนใหญ่มีการใช้ปุ๋ยเคมีแนวโน้มของชุมชนจะเป็นอย่างไร รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับหนี้สินของครัวเรือนว่า สาเหตุของการเป็นหนี้ของเกษตรกรเกิดจากการซื้อปุ๋ยมาใช้ ดังนั้นการเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลอื่นกับข้อมูลบัญชีครัวเรือนจะทำให้เกิดความหมายต่อยอดย่อย ๆ ได้ในการตีความหมาย

1.4 **การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด** ทำให้สามารถเข้าใจในปรากฏการณ์ว่าทุกอย่างล้วนสัมพันธ์กัน จนในที่สุดรู้ถึงความหมายของข้อมูล ซึ่งเรียกว่าเป็นการรู้ความหมายที่ทำให้เกิดความหมาย เช่น การเห็นตัวเลขรวม สัดส่วน และความสำคัญ

2. ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สำหรับข้อมูลสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

2.1 ศักยภาพชุมชน

หมายถึง ข้อมูลด้านทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน อันถือว่าเป็นทุนของชุมชน ได้แก่

1) **ด้านสิ่งแวดล้อม** ประกอบด้วย สภาพของทรัพยากรดิน น้ำ และป่าที่มีในเขตของชุมชน เป็น

1.1) ข้อมูลทางกายภาพ ขนาดของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิ เส้นทางคมนาคม สภาพดินและคุณภาพดิน แหล่งน้ำและคุณภาพน้ำเพื่อการเกษตร การประมง การเลี้ยงสัตว์และการอุปโภค-บริโภค ปริมาณน้ำฝนในรอบปี ขนาดของพื้นที่ป่าและสภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า ภัยธรรมชาติ

1.2) ข้อมูลทางชีวภาพ ได้แก่ **1)ระบบการผลิตทางการเกษตร** การปลูกข้าวนาปี นาปรัง การทำสวน การปลูกพืชผัก การทำปศุสัตว์ พันธุ์พืชที่ปลูก (พันธุ์ส่งเสริม, พันธุ์พื้นเมือง) ไม้ผล พันธุ์สัตว์เศรษฐกิจ **2) ประเภทของการใช้ที่ดิน** ได้แก่,พื้นที่ในเขตปกครอง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการประมงในชุมชน **3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ** ขนาดการถือครองที่ดินต่อครัวเรือนในการประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ทำนาปลูกข้าว ทำสวนแบบไร่นาสวนผสม ฯ (ดังปรากฏในตารางพื้นที่ทำการเกษตรในตำบลบางจาก แยกเป็นรายหมู่บ้าน, ตารางแสดงพื้นที่ทำกินของเกษตรกรในตำบลบางจาก) จำนวนแรงงานที่ใช้ในภาคการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน และ อัตราการจ้างแรงงานภายนอกในการทำการเกษตรต่อปี

2) ด้านภูมิปัญญาความรู้ เช่น ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่างๆ การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค การเกษตรแบบผสมผสาน ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

3) ด้านวัฒนธรรมของชุมชน ขนบธรรมเนียม ความคิด ค่านิยม การรวมกลุ่ม กองทุนชุมชน สวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มอาสาสมัครเพื่อป้องกันภัยพลเรือน (อปพร.) และกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมสวัสดิการต่างๆ ของชุมชนในด้านการผลิต การพัฒนาคุณภาพชีวิต และฌาปนกิจ

2.2 รายรับ หมายถึง จำนวนเงินที่ได้จากการขายผลผลิตจากการทำนา ทำไร่ ทำสวน, ขายสัตว์เลี้ยง, ขายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรมหรืองานฝีมือต่างๆ, การค้าขายสินค้าที่ซื้อมารวมทั้งการขายอาหาร, ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ, เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น, การขายที่ดิน บ้าน เครื่องมือ ยานพาหนะต่างๆ, การให้เช่าที่ดิน บ้าน รถไถ เครื่องมือ ยานพาหนะต่างๆ, ดอกเบี้ยเงินกู้ /

ธนาคาร พันธบัตรรัฐบาล เงินปันผลจากหุ้น ประกันชีวิต การลงทุน เงินคืนจากลูกหนี้, เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่างๆ, การเสี่ยงโชค, เงินที่ลูกหลาน ญาติพี่น้องส่งมาให้ และจากแหล่งอื่นๆ เป็นต้น

2.3 รายจ่าย หมายถึง เงินที่ต้องจ่ายออกไป 1) เพื่อประกอบอาชีพ เช่น ค่าจ้างแรงงาน, ค่าเช่า/ซื้อวัสดุอุปกรณ์ หรือลงทุนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ, ค่าโดยสารรถ เรือ รถไฟ เครื่องบินรวมทั้ง ค่าแสตมป์ ไปรษณีย์ และค่าส่งพัสดุภัณฑ์, ค่าพลังงานและน้ำมันในการประกอบอาชีพ, ค่าปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยอินทรีย์, ค่าปุ๋ยเคมี, ค่ายาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช, ค่าซื้อสัตว์เพื่อการประกอบอาชีพ, ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ, และค่าซื้อสินค้าเพื่อมาจำหน่าย 2)เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น ค่าข้าวสารทุกชนิด, เนื้อสัตว์บก สัตว์ แมลง และสัตว์อื่นที่ใช้เป็นอาหาร, ผักสด ผลไม้ พริก หัวหอม กระเทียม ขิง ข่า ตะไคร้ กระขาย ฯลฯ และเครื่องเทศ, ไข่สด, อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง อาหารหมักดองทุกชนิด อาหารสำเร็จรูป และเครื่องปรุงอาหาร, อาหารสำเร็จที่ซื้อจากร้าน, น้ำดื่มสะอาด, น้ำอัดลม ชา กาแฟ เครื่องดื่มเกลือแร่, นมทุกชนิด โอวัลติน ไมโล โกโก้ น้ำผลไม้, และค่าเชื้อเพลิงในการหุงต้ม 3)ค่ายา และเครื่องนุ่งห่ม เช่น ค่ายาและค่ารักษาพยาบาล, เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องนอนของสมาชิกในครัวเรือน, ค่าใช้จ่ายในการเสริมสวย และของใช้ประจำวัน 4) ที่อยู่อาศัย เช่น ค่าซ่อมแซมต่อเติมหรือปลูกบ้าน ปรับปรุงบริเวณบ้าน,ค่าซ่อมหรือซื้อเครื่องใช้ในบ้าน, ค่าไฟฟ้า, ค่าน้ำประปา, ค่าโทรศัพท์ทั้งครัวเรือน และค่าภาษีต่าง ๆ รวมถึงค่าเก็บขยะ ฯ 5)เพื่อการลงทุนและงานสังคม เช่น จ่ายดอกเบี้ย และผ่อนใช้หนี้เงินกู้ เงินยืม เล่นแชร์, เงินทำบุญ หรือเงินช่วยงาน, เงินเดือนหรือเงินที่ส่งไปช่วยเหลือญาติในครอบครัวที่อยู่ที่อื่น และจ่ายเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ 6) เพื่อการศึกษา เช่น ค่าเทอม ค่าเรียนพิเศษ ค่ากิจกรรมพิเศษ, ค่าอุปกรณ์การเรียน และชุดนักเรียน ชุดพละ ชุดลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด, ค่าขนมที่ให้เด็กไปโรงเรียนรายวัน หรือรายเดือน และค่ารถรับส่งเด็กไปโรงเรียนแบบประจำและรายเดือน 7)ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ขนมขบเคี้ยว ขนมกรุบกรอบ ลูกอม, เครื่องดื่มชูกำลัง, เหล้า เบียร์ ยาดอง ไวน์ กระแช่ สาโท, ยาสูบ บุหรี่ หมาก ยานัตถ์ฯลฯ, เงินที่เสียไปโดยไม่เต็มใจ และเงินที่จ่ายเพื่อการเสี่ยงโชค เสี่ยงดวงต่าง ๆ

2.4 เงินออมและหลักประกัน หมายถึง เงินที่มีการจัดเก็บในรูปแบบต่างๆ เช่น จ่ายเบี้ยประกันชีวิต เบี้ยประกันสุขภาพ และเบี้ยประกันภัย, ฝากธนาคาร ซื้อพันธบัตร ฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ ออกเงินกู้, ซื้อทอง เงิน นาก เพชร พลอย และเครื่องประดับที่มีค่าอื่นๆ, เงินสด เงินดาวน์ หรือเงินผ่อน เพื่อซื้อหรือเช่าที่ดินหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆ และเงินสด เงินดาวน์ หรือเงินผ่อนเพื่อยานพาหนะ

2.5 หนี้สิน หมายถึง เงินที่ได้มาจากกู้ยืมจากตัวบุคคล บริษัท ห้างร้าน ธนาคาร และกลุ่มหรือสถาบันการเงินในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทได้ในรูปแบบของการนำมาลงทุนให้เกิดรายได้ หรือหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือแบ่งออกเป็นกู้ใน – นอกระบบ และการผ่อนใช้หนี้เงินกู้ใน –

นอกระบบ เช่น เงินกู้ใน- นอกระบบ นำไปใช้เพื่อการลงทุนและการประกอบอาชีพมีอัตราดอกเบี้ยกี่ %, เพื่อการศึกษาบุตรหลานอัตราดอกเบี้ยกี่% และเพื่อการใช้จ่ายอื่น ๆ อัตราดอกเบี้ยกี่% สำหรับการผ่อนใช้หนี้เงินกู้ใน – นอกระบบ เป็นเงินต้น และดอกเบี้ยเท่าไหร่

3. หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน

3.1 เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง โดยใช้**ตัวเลขรวม**ที่บ่งบอกถึงวิกฤตของสถานการณ์เปรียบเทียบในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ซึ่งจะต้องทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึก นึกคิดในการปรับเปลี่ยนตนเองไปในทางที่ดีในลักษณะที่ทำให้เขาเกิดความคิดอย่างมีเหตุมีผล รู้จักพอประมาณ และนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันให้กับตนเองต่อไป

3.2 สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวม โดยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการแสดงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนได้ ความพอเพียง และความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรได้ โดยจะต้องคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

3.2.1 แยกประเภทของรายรับว่ามาจากแหล่งไหน โดยแยกเป็น 2 ประเภท คือ 1) พึ่งตนเอง (การพึ่งด้วยกำลังของผู้มีรายรับด้วยตนเองเท่านั้น) หรือ 2) พึ่งภายนอก เช่น รายได้จากการขายผลผลิต ค้าขายสินค้าที่ซื้อมา ขายสัตว์เลี้ยง ขายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม เป็นการพึ่งตนเอง แต่รายได้จาก เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ ดอกเบี้ยเงินกู้ /ธนาคาร พันธบัตรรัฐบาล เงินปันผลจากหุ้น ประกันชีวิต การลงทุน เงินคืนจากลูกหนี้, เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่างๆ, การเสี่ยงโชค, เงินที่ลูกหลาน ญาติพี่น้องส่งมาให้ และจากแหล่งอื่น ๆ ถือเป็น **การพึ่งภายนอก**

3.2.2 วิเคราะห์ว่ารายจ่ายในด้านต่าง ๆ ใดที่ชุมชนไม่สามารถผลิตหรือจัดการได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะถือว่ารายจ่ายดังกล่าวเป็นรายจ่ายที่ต้องพึ่งภายนอก เช่น ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ ค่าจ้างแรงงานมาจากคนภายในหรือภายนอกพื้นที่ เป็นการพึ่งภายนอก, สำหรับมีการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายค่าปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยอินทรีย์กับค่าปุ๋ยเคมีแสดงถึงการพึ่งตนเองและการมีภูมิคุ้มกันของชุมชน ค่าใช้จ่ายผักสด ผลไม้ พริก หัวหอม กระเทียม ขิง ข่า ตะไคร้ กระขาย ฯลฯ และเครื่องเทศ เปรียบเทียบความสามารถในการปลูกอยู่ปลูกกินเองได้ของชุมชนแต่มีค่าใช้จ่ายยังสูงอยู่ ซึ่งแสดงถึงความไม่พอเพียง หรือค่าข้าวสารที่ต้องซื้อกินแต่ในขณะที่ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาซึ่งสามารถสะท้อนถึงความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประเด็นสำคัญในการเชื่อมโยงกับปัญหาในมิติต่างๆ ของชุมชนต่อไป

3.3 ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้ เนื่องจากการลงตัวเลขในบัญชีครัวเรือนสามารถทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล เห็นได้จากการที่คนเรามีเงิน 1,000 บาท ถ้าหากกู้มาเพิ่มอีก 2,000 บาท บางคนอาจเข้าใจว่าเขามีรายรับรวมเป็น 3,000 บาท แต่เขาลืมไปว่าเงิน 2,000 บาทเขาต้องมีการจ่ายดอกเบี้ยอีกครั้ง

3.4 การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด เช่น การจ่ายแบบต่อเนื่องเป็นประจำทุกวัน ทุกเดือน หรือปีละครั้ง ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจของรายจ่ายได้อย่างถูกต้องรวมถึงทำให้การสรุปข้อมูลรายจ่ายในภาพรวมมีความถูกต้องยิ่งขึ้นด้วย ค่าประกันรถยนต์ ค่าซ่อมบ้าน สำหรับค่าผ่อนบ้าน ค่าเบี้ยประกันชีวิต เบี้ยประกันสุขภาพ เบี้ยประกันภัย ถือเป็นการออม

3.5 การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม

3.6 ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น ค่าอินเตอร์เน็ต ค่าเหล้า บุหรี่ ดูหนัง ฟังเพลง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกับการลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นได้

3.7 สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหาในภาพรวม ภาพย่อย และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน (Supply Chain) เช่นช่วยกันผลิต รวมถึงการคิดเป็นเครือข่ายสายโซ่มูลค่า (Value Chain) ในลักษณะของการกระจายผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในพื้นที่

3.9 ต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนที่สามารถสะท้อนในการวิเคราะห์ได้ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้เพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

4. ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
1. ศักยภาพชุมชน	1.การผิดปกติในด้านยอดรวมของรายรับลดลง-รายจ่ายสูงขึ้นที่ได้จากการประกอบอาชีพของในชุมชนอาจจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากศักยภาพชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาความรู้และวัฒนธรรมชุมชนมีอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบให้เกิดความผิดปกติดังกล่าว	-รายรับจากการจับสัตว์น้ำไปขายลดลง โดยวิเคราะห์สาเหตุเหล่านั้นว่าเกิดจากอะไรได้บ้าง เช่น ภัยธรรมชาติ คุณภาพน้ำต่ำทำให้ไม่มีปลาอาศัยอยู่ได้ หรือความขี้เกียจของชาวบ้าน	-สาเหตุของปัญหาสามารถนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาได้อย่างแท้จริง **เช่น ปัญหาของรายรับจากการจับสัตว์น้ำไปขายลดลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมและคุณภาพน้ำต่ำ สิ่งเหล่านี้อาจจะต้องสะท้อนให้ชาวบ้านช่วยกันคิดถึงการพัฒนาคุณภาพของแหล่งน้ำก่อนทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ จนนำไปสู่มาตรการการดูแลต่าง ๆ ภายในชุมชน ต่อไป เพราะความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำจะทำให้มีสัตว์น้ำ การมีสัตว์น้ำก็จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้ต่อไป**
		-ต้นทุนในการผลิตสูง สามารถวิเคราะห์จากข้อมูลเปรียบเทียบปริมาณต้นทุน ต่อ 1 ไร่ โดยให้วิเคราะห์ประเด็น ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าจ้างไถเพื่อเตรียมดิน ค่าจ้างปลูก ค่าปุ๋ยเคมี ค่ายากำจัดวัชพืชและแมลง ค่าจ้างกำจัดวัชพืชและแมลง ค่าจ้างเก็บเกี่ยว และค่าจ้างรถบรรทุกในการนำไปส่งขาย เพราะค่าใช้จ่ายในการผลิตสามารถสะท้อนถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายจากปุ๋ยและยากำจัดแมลง ปัญหาด้านน้ำที่อยู่ใกล้แหล่งเพาะปลูก และปัญหาของการรวมกลุ่มเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการผลิตตามวิถีชีวิตของเกษตรกรไทย	-ค่าใช้จ่ายทุกอย่างที่เพิ่มขึ้นเกิดปัญหาจากการจ้างแรงงานซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมในอดีตของไทยที่มีการรวมตัวเพื่อเป็นการเอาแรงกันซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์อันดีของคนภายในชุมชน และก่อให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนอีกด้วย **ดังจะเห็นได้จากการการรวมกลุ่มเป็น “ธนาคารแรงงาน” ซึ่งเป็นการรวมตัวในการช่วยเหลือด้านแรงงานในการทำการเกษตร หรืออาจจะใช้รูปแบบในอดีตที่เรียกว่า “การลงแขก” เพื่อแก้ ด้านต่าง ๆ**
		-ค่าใช้จ่ายในด้านรักษาพยาบาลสูง สามารถวิเคราะห์จากภูมิปัญญาความรู้ของชุมชนว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการรักษาและส่งเสริมสุขภาพในเชิงป้องกันได้หรือไม่	**-**สามารถนำสมุนไพรไทยมาใช้ในการรักษาโรคเบาหวาน การต่อกระดูก หมอเป่า และการแก้พิษงูด้วยการแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น**โดยการส่งเสริมเป็นกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในชุมชนทั้งนี้เพื่อเกิดการลดค่ายาถ้าหากชุมชนสามารถปลูกสมุนไพรดังกล่าวเองได้ รวมถึงเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังโรงพยาบาลที่ไกลจากชุมชน เนื่องจากในชุมชนมี**

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
			ความสามารถในการรักษาได้ อีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านไทยให้มีการสืบสานกันอย่างแพร่หลายมากขึ้นอีกด้วย
2. รายรับ	2.1 ความมั่นคงของรายรับในครัวเรือน/ชุมชน	-วิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่เกิดจากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ชุมชน **ระดับครัวเรือน =** (รายรับที่เกิดจากการผลิต x 100%) / รายรับรวมของครัวเรือน **ระดับชุมชน =** (รายรับที่เกิดจากการผลิตทั้งหมดในชุมชน x 100%) / รายรับรวมของชุมชน (ทำนา/ทำไร่, ขายสัตว์เลี้ยง,ขายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม, ขายสินค้าที่ซื้อมา รวมทั้งการขายอาหาร ขายพืชหรือสัตว์ที่หาได้จากแหล่งธรรมชาติ,ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ, รายรับจากการค้าขายหรือให้เช่าที่ดิน บ้าน รถไถ)	-ในการวิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่เกิดจากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ชุมชน จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 – 100 แปลผลได้ว่า หากสัดส่วนที่ได้มีค่าเข้าใกล้ 100 แสดงว่ารายรับส่วนใหญ่ของครอบครัว/ชุมชนนั้นเกิดจากการผลิตของครัวเรือน ซึ่งถือได้ว่า ครัวเรือน/ชุมชนมีศักยภาพในการหารายได้ด้วยตนเองสูง หรือมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองสูง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาภายนอกหรือลูกหลาน **(ในการวิเคราะห์แนวโน้มสามารถนำข้อมูลรายรับที่มีการจดบัญชีมากกว่า 1 ปีขึ้นไปนำมาเปรียบเทียบว่ามีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น หรือลดลงอย่างไร หากมีแนวโน้มที่สูงขึ้นแสดงว่ารายรับดังกล่าวจะมีความมั่นคงในระยะยาวได้)**
		-วิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่ไม่ได้เกิดจากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ชุมชน **ระดับครัวเรือน** = (รายรับที่ไม่ได้เกิดจากการผลิตของครัวเรือนทั้งหมด X 100%) / รายรับรวมของครัวเรือน **ระดับชุมชน** = (รายรับที่ไม่ได้เกิดจากการผลิตของชุมชนทั้งหมด X 100%) / รายรับรวมของชุมชน	-ในการวิเคราะห์สัดส่วนรายรับที่ไม่ได้เกิดจากการผลิตต่อรายรับทั้งหมดของครัวเรือน/ชุมชนจะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 – 100 แปลผลได้ว่า หากสัดส่วนที่ได้มีค่าเข้าใกล้ 100 แสดง ัวส่วนใหญ่ของครอบครัว/ชุมชนนั้นไม่เกิดจากการผลิตของครัวเรือน ซึ่งถือได้ว่า ครัว รนมีการพึ่งพาจากภายนอกในการสร้างรายได้ด้วยตนเอง
		-วิเคราะห์สัดส่วนการกู้ยืมต่อรายรับที่ได้จาการผลิต **ระดับครัวเรือน** = (รายรับที่ได้เกิดจากการกู้ยืมของครัวเรือนทั้งหมด x 100%) / รายรับจากการผลิตทั้งหมดของครัวเรือน **ระดับชุมชน**	-ในการวิเคราะห์สัดส่วนการกู้ยืมเป็นกระแสเงินเข้าที่เกิดจากการกู้ยืม (มิใช่รายรับซึ่งหมายถึงรายได้) แสดงถึงความเป็นหนี้ของครัวเรือน/ชุมชนต่อรายรับที่ได้จากการผลิต จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 – 100 แปลผลได้ว่า หากสัดส่วนที่ได้มีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าครัวเรือน/ชุมชนดังกล่าวมีภาระที่จะต้องชำระคืนน้อย **ซึ่งแสดงให้รู้ว่าน่าจะอยู่ในวิสัยที่สามารถชำระคืนได้โดยง่ายและไม่เป็นการพึ่งพาการกู้ยืมมากเกินไป**

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
		= (รายรับที่ได้เกิดจากการกู้ยืมของชุมชนทั้งหมด x 100%) รายรับจากการผลิตทั้งหมดของชุมชน	
3.รายจ่าย	3.1 ความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือน/ชุมชนตามรายได้ของครัวเรือน/ชุมชน	-วิเคราะห์สัดส่วนค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบตามหมวดค่าใช้จ่าย	-สามารถนำหมวดค่าใช้จ่ายตามกรอบแนวคิดของโครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะ ซึ่งได้แบ่งไว้ 7 หมวด ได้แก่ 1. ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ 2. ค่าอาหาร 3.ยา-สุขภาพอนามัย 4. เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับ 5. ที่อยู่อาศัย 6. ค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุน งานสังคม พักผ่อนหย่อนใจ 7. ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา **หมายเหตุ** **สำหรับค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพสามารถแบ่ง 2 ประเภท** **1. นอกภาคการเกษตร (อาชีพที่มั่นคง และอาชีพที่ไม่มั่นคง)** **2. ภาคการเกษตร (อาชีพที่มั่นคง และอาชีพที่ไม่มั่นคง)** **ในกรณีที่เป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำในด้านต่าง ๆ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท** **1. จำเป็นต่อการดำรงชีวิต** **2. ฟุ่มเฟือย**
	3.2 สัดส่วนรายจ่ายแต่ละหมวดต่อรายรับที่เกิดขึ้น	-วิเคราะห์สัดส่วนรายจ่ายแต่ละหมวดต่อรายรับที่เกิดขึ้น สามารถวิเคราะห์ให้เห็นในมิติต่าง ๆ ได้ดังนี้ 1. สัดส่วนการประกอบอาชีพของครัวเรือน/ชุมชน = รายจ่ายในการประกอบอาชีพของครัวเรือน /ชุมชน รายได้จากการประกอบอาชีพของครัวเรือน / ชุมชน	-เป็นการวิเคราะห์ว่าในการมีรายได้จำนวน 1 บาท จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบระกอบอาชีพเท่าไหร่ ยกตัวอย่างเช่น ครัวเรือนตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 19,750 บาท มีรายจ่ายในการประกอบอาชีพ 8,069 บาท และมีรายได้จากการประกอบอาชีพ 16,200 บาท ดังนั้น สัดส่วนของรายจ่ายในการประกอบอาชีพ / รายได้จากการประกอบอาชีพ = 16,200 / 8,069 = 0.498 หมายความว่า การมีรายได้ 1 บาท ครัวเรือนลงทุนเป็นค่าใช้จ่าย 49.80 สตางค์

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
			ในกรณีที่ต้องการภาพรวมของชุมชน สามารถนำยอดรวมของรายจ่ายและรายรับของชุมชนมาวิเคราะห์ตามวิธีดังกล่าวข้างต้นได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอธิบายภาพรวมถึงการสัดส่วนในการประกอบอาชีพของชุมชน
		2. สัดส่วนรายจ่ายประจำจากการผลิตต่อรายรับจากการผลิตของครัวเรือน/ชุมชน = รายจ่ายในการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน x 100% รายรับที่เกิดจากการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน	-หากชุมชนต้องการทราบว่าในการผลิตของครัวเรือน/ชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การทำนา , การปลูกข้าวโพด, การเลี้ยงสุกร, การเลี้ยงปลาดุก ครัวเรือน/ชุมชนมีรายจ่ายประจำอะไรบ้าง และเทียบกับรายรับจากการผลิตแล้วมีสัดส่วนที่คุ้มค่า กำไร หรือขาดทุนอย่างไรบ้างทั้งในระดับครัวเรือนและในภาพรวมของชุมชนได้ ในการวิเคราะห์จะต้องจำแนกประเภทรายจ่ายในแต่ละการผลิต
		3. สัดส่วนรายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จากการผลิตต่อรายรับจากการผลิตของครัวเรือน/ชุมชน = รายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จากการผลิตของครัวเรือน/ชุมชนx100% รายรับที่เกิดจากการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน	-ในกรณีที่ชุมชนต้องการเข้าใจถึงรายจ่ายที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้จากการผลิตต่อรายรับจากการผลิตของครัวเรือน / ชุมชน ทั้งนี้เพื่อทำให้ครัวเรือนและชุมชนตระหนักถึงการสิ้นเปลืองอันทำให้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการสร้างกระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล เปรียบเทียบให้เห็นถึงความคุ้มค่ากับรายจ่ายที่ครัวเรือน/ชุมชนต้องเสียไป
		4. สัดส่วนรายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยต่อรายได้ของครัวเรือน/ชุมชน = รายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยของครัวเรือน / ชุมชน x 100% รายรับของครัวเรือน / ชุมชน	-สำหรับการวิเคราะห์สัดส่วนรายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยต่อรายได้ของครัวเรือน / ชุมชน เป็นการสะท้อนถึงความพอประมาณของครัวเรือน / ชุมชนว่ารายจ่ายใดบ้างที่จำเป็น และอะไรบ้างที่ไม่จำเป็น ดังนั้นสัดส่วนดังกล่าวจะช่วยทำให้ครัวเรือน / ชุมชนตระหนักถึงสภาวะการเป็นหนี้ว่าสาเหตุที่แท้จริงคืออะไร และปัญหาดังกล่าวสามารถจัดการได้ด้วยตนเองหรือไม่ เพราะการแก้ปัญหาที่ระดับครัวเรือนสามารถทำได้ทันทีโดยไม่ต้องรอให้ใครหรือหน่วยงานใดมาช่วยเหลือนั่นก็คือ “การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น” ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ง่ายและรวดเร็วที่สุดในชุมชน
	3.3 สัดส่วนการออม	ในการวิเคราะห์เงินออมของครัวเรือนสามารถสรุปได้ 2 ประเภท 1.สัดส่วนเงินออม (ที่ไม่ใช่เงินออมสะสม) = เงินฝากต่าง ๆ รวมของครัวเรือน/ชุมชน x 100% รายได้รวมของครัวเรือน / ชุมชน	-สำหรับการวิเคราะห์ประเด็นสัดส่วนเงินออมที่ไม่ใช่เงินออมสะสมจะบ่งบอกถึงสภาพการออมเงินของครัวเรือน และในภาพเฉลี่ยของการออมเงินของชุมชนซึ่งสามารถสะท้อนถึงศักยภาพทางการเงินของครัวเรือนและชุมชนได้ และเมื่อมีการเปรียบเทียบทิศทางแนวโน้มติดต่อกันหลายปีจะทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนได้

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
		(เงินออมที่ไม่ใช่การสะสม เช่น เงินฝากธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ ฯ) 2.สัดส่วนเงินออมสะสม = เงินออมรวมต่อปีของครัวเรือน / ชุมชน ค่าใช้จ่ายต่อปีของครัวเรือน/ชุมชน หาร 12 เดือน (เงินออมสะสม เป็นเงินที่ได้จากการออมในลักษณะที่มีการฝากเป็นงวด ๆ หรือเป็นประจำทุกเดือน,ทุก 3 เดือน, ทุกปีก็ได้)	-เงินออมสะสมจะสามารถวิเคราะห์ถึงสัดส่วนเงินที่สะท้อนถึงภูมิคุ้มกันของครัวเรือนและชุมชนได้ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีที่ครัวเรือนมีเงินออมสะสมรวมต่อปี 80,000 บาท และค่าใช้จ่ายทั้งหมดต่อปีของครัวเรือน 600,000 บาท เมื่อคำนวณตามวิธีดังกล่าวพบว่า 80,000 / 600,000 / 12 = 80,000 / 50,000 = 1.6 จากสัดส่วนดังกล่าวทำให้วิเคราะห์ได้ว่าครัวเรือน / ชุมชนนั้นสามารถมีเงินออมให้เพียงพอกับการใช้จ่ายหากเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่คาดคิดได้ โดยที่ครัวเรือน /ชุมชนสามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายประมาณ 1 เดือน 18 วัน (ในกรณีที่คำนวณ 30 วันต่อเดือน)
4.กระแสการเงิน	กระแสการเงินของครัวเรือน	-วิเคราะห์กระแสการเงินเข้า-ออกของครัวเรือนทั้งปี โดยสามารถแบ่ง 1 .รายการเป็นการผลิตเกษตร ประกอบด้วย กระแสเงินเข้า (รายรับพืช, รายรับสัตว์, รายรับเกษตรอื่น ๆ,) กระแสเงินออก (ค่าวัตถุดิบ, อาหารและเครื่องดื่ม, ค่าจ้างแรงงาน/เครื่องจักร, ค่าคมนาคม/สื่อสาร, ค่าใช้จ่ายการผลิตอื่น ๆ: ดอกเบี้ย/เงินต้น) 2.รายการนอกเกษตร กระแสเงินเข้า (เงินเดือน, รายรับนอกเกษตรอื่น ๆ ...) กระแสเงินออก (ค่าเดินทางไปทำงาน, การลงทุนอุปกรณ์, ซื้อวัสดุการผลิต, การประกอบอาชีพอื่น ๆ .., ชำระดอกเบี้ย / เงินต้น) 3. รายได้ครัวเรือน กระแสเงินเข้า (ถูกรางวัลชิงโชค, บุตรหลานให้, เงินสวัสดิการผู้สูงอายุ ,ดอกเบี้ยเงินฝาก/เงินให้กู้ อื่น ๆ....) กระแสเงินออก (อาหารและเครื่องดื่ม, เครื่องแต่งกาย, ที่อยู่อาศัย, ยารักษาโรค, และค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ ค่าคมนาคม	ในการวิเคราะห์กระแสเงินของครัวเรือนจากบัญชีครัวเรือนสามารถนำเสนอให้เห็นในระยะเวลา 12 เดือน เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผนการเงินของครัวเรือน ในกรณีที่เกิดปัญหาจะทำให้เข้าใจว่าช่วงใดที่สามารถสร้างรายได้จากโอกาสได้เพื่อนำมาแก้ปัญหากับรายจ่ายบางประเภท หรืออาจทำให้เกิดการวิเคราะห์ครัวเรือนจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายในด้านใดบ้าง หากต้องการจะแก้ปัญหากับสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือน เช่น การลดค่าใช้จ่ายในด้านการสื่อสารเช่น ค่าโทรศัพท์ ค่าเสี่ยงโชค ค่าใช้จ่ายอบายมุข เพื่อนำจ่ายเป็นค่าวัตถุดิบในการผลิตทางการเกษตรแทนเป็นต้น

ข้อมูล	ประเด็นที่น่าคิดของบัญชีครัวเรือน	ความสัมพันธ์ของบัญชีครัวเรือนกับปัญหาชุมชน	การนำประเด็นปัญหาไปสู่การวางแผนชุมชน
		สื่อสาร ค่าใช้จ่ายการพักผ่อน ค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา, เงินออม / เบี้ยประกัน, ค่าใช้จ่ายงานสังคม, ค่าใช้จ่ายใช้หนี้, ค่าใช้จ่ายอบายมุข, ค่าน้ำอัดลม ขนม, ค่าเสี่ยงโชคและที่ไม่ได้ตั้งใจ.....) โดยมีการรวมยอดเงินในแต่ละด้านทั้งกระแสเงินเข้า-กระแสเงินออก (ตามแบบฟอร์มในภาคผนวก.....)	

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้

ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 10 คน เพื่อทราบถึงโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญในคู่มือออกเป็น 3 ประการ คือ

1.1 องค์ประกอบ

1.1.1 คน ประกอบด้วย

1) แกนนำชุมชน

- คุณลักษณะของแกนนำที่ดี
- การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน
- ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ
- บทบาทหน้าที่ของแกนนำ

2) วิทยากรกระบวนการ

- คุณลักษณะ
- ความรู้ ทักษะ ความสามารถ
- บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ

3) ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

1.1.2 การเรียนรู้

- เป้าหมายของการเรียนรู้
- รูปแบบการเรียนรู้
- ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้
- สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
    - ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
    - บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้
    - การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

1.1.3 ชุมชน

- การวิเคราะห์ชุมชน
- รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม
- การวางแผนชุมชน

1.1.4 เทคโนโลยี

1.2 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

1.2.1 การทบทวนแผนเดิม/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน

- สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน
- วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน
- บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน
- วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน
- เทคนิคการให้คำแนะนำ
- เทคนิคการตั้งคำถาม

1.2.2 การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน

- ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน
- วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

1.2.3 การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย

- บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้
- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- ลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี

1.2.4 การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ

- ผู้ที่มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

1.2.5 การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

- ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

- วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

1.2.6 การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน

- ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาของชุมชน
- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน
- วิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน

1.2.7 การจัดการความรู้

- การถอดความรู้
  - ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน
  - วิธีการถอดความรู้
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การนำความรู้ไปใช้
  - วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน
  - ผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้
- การบำรุงรักษาความรู้
  - ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้
  - วิธีการในการบำรุงรักษาความรู้

1.3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

1.3.1 ชุมชนเข้มแข็ง

- ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง
- วิธีการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง

1.3.2 ชุมชนอยู่ดีมีสุข

- ลักษณะของชุมชนอยู่ดีมีสุข
- วิธีการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข

1.3.3 ชุมชนแห่งการเรียนรู้

- ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้
- วิธีการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

1.3.4 ชุมชนยั่งยืน

- ลักษณะของชุมชนยั่งยืน
- วิธีการพัฒนาให้เป็นชุมชนยั่งยืน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
คน	**แกนนำชุมชน** -คุณลักษณะของแกนนำที่ดี	- เปิดรับฟังคนอื่น - สามารถสร้างการมีส่วนร่วม มุ่งมั่น ทำจริง - ได้รับความเชื่อถือจากคนอื่น (คนอื่นฟังเขา) - ประสานงานได้กับคนทุกกลุ่ม - เสียสละ - มีเวลา - มีความกล้ารับผิดชอบ - รู้จริง - กระเหรี่ยงให้คำจำกัดความแกนนำไว้ - มือเป็นไฟ (ทำงานว่องไว) - ใจเป็นน้ำ (ใจเย็น ให้อภัย) - หัวเป็นเข็ม (มีความแหลมคม) - ตาเป็นไฟ (มองทะลุทะลวง มีวิสัยทัศน์) หูเป็นหิน (หนักแน่น)” - มีจิตอาอาสา เวลามีงานจะมาร่วมงาน มักมาใช้ชีวิตอยู่กับวงประชุม - มีความกล้า - ถ่อมตัว - ยินดี เต็มใจถ่ายทอดให้ผู้อื่น - ใฝ่รู้ <u>คุณสมบัติทั่วไป</u> - ซื่อสัตย์ - มีความเป็นผู้นำ มีหลายประเภท (คนหนึ่งคนถ้ามีคุณลักษณะ	- มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองสูง เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปรับแนวคิด เปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนวิถีชีวิตและเป็นตัวอย่างของคนอื่น - มีความใฝ่รู้ พร้อมที่จะแสวงหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เสมอ ไม่ติดอยู่กับความรู้ที่ตัวเองมี - มีโลกทัศน์ที่กว้าง - มีจิตใจที่กว้างขวาง เสียสละ ไม่เอาเปรียบเพื่อนฝูง ใจกว้าง จริงใจ กล้าพูด กล้าทำ กล้าคิด และกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย - มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ มองได้ทุกมุม ไม่ติดอยู่กับกลุ่มตัวเอง - มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน - สามารถสร้างฐานของตัวเอง (มีความพร้อมด้านฐานะและความเป็นอยู่) และมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้ - รับฟังความคิดเห็นชาวบ้าน - ไม่ครอบงำความคิดผู้อื่น เปิดให้คนอื่นได้แสดงความคิดเห็นและเรียนรู้ - พร้อมในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้กับสิ่งใหม่ๆ ไม่ทำตัวเป็นน้ำเต็มแก้ว - มีการเรียนรู้ตลอดเวลา (คนเก่ง) - มีจิตอาสา (คนดี) - การยอมรับคนอื่น ร่วมทำงานกับคนอื่นอย่างมีความสุข (สังเกตได้จาก เมื่อมีการประชุมจะเข้าร่วมตลอด) - มีความพร้อมด้านฐานะ สามารถจัดการตนเองและพึ่งตนเองได้ - พูดอะไรชาวบ้านเชื่อ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		หลายได้ก็ดี) ผู้นำบารมี คนที่มวลชนนับถือ เกรงใจ ไว้วางใจ ผู้นำบริหาร เก่งบริหาร ผู้นำมันสมอง คิดเก่ง วางยุทธศาสตร์ รอบรู้ ข้อมูลกว้างขวาง ผู้นำนักรบ มีกรอบคิดเรื่องการจัดการ มีพื้นฐานเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครอง (ถ้าไม่มีจะมองไม่เห็นประเด็นปัญหาการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ส่งผลต่อเรื่องอื่นตามมา) - มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองสูง และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง - มีความใฝ่รู้ พร้อมที่จะแสวงหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เสมอ ไม่ติดอยู่กับความรู้ที่ตัวเองมี - มีโลกทัศน์ที่กว้าง - มีจิตใจที่กว้างขวาง - มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ มองได้ทุกมุม ไม่ติดอยู่กับกลุ่มตัวเอง มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน - สามารถสร้างฐานของตัวเอง (มีความพร้อมด้านฐานะและความเป็นอยู่) และมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้ - ต้องฟังความคิดเห็นชาวบ้าน - ไม่ครอบงำความคิดผู้อื่น เปิดให้คนอื่นได้แสดงความคิดเห็นและเรียนรู้ - ใจกว้าง - พร้อมในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้กับสิ่งใหม่ๆ ไม่ทำตัวเป็นน้ำเต็มแก้ว - มีการเรียนรู้ตลอดเวลา (คนเก่ง)	- มีความกล้าเสี่ยงในการปฏิบัติ - มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ - จริงใจ มีความตั้งใจที่จะเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในชุมชน มีจิตอาสาอยากช่วย อยากแก้ปัญหา อยากพัฒนา - มีความรับผิดชอบ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- มีจิตอาสา (คนดี) - การยอมรับคนอื่น - มีความพร้อมด้านฐานะ สามารถจัดการตนเองและพึ่งตนเองได้ - พูดอะไรชาวบ้านเชื่อ - มีความกล้าเสี่ยงในการปฏิบัติ - มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ - ปรับแนวคิด เปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนวิถีชีวิตและเป็นตัวอย่างของคนอื่น - ร่วมทำงานกับคนอื่นอย่างมีความสุข (สังเกตได้จาก เมื่อมีการประชุมจะเข้าร่วมตลอด) - มีจิตอาสา อยากช่วย อยากแก้ปัญหา อยากพัฒนา - จริงใจ มีความตั้งใจที่จะเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในชุมชน - มีความรับผิดชอบ - เสียสละ ไม่เอาเปรียบเพื่อนฝูง - จริงใจ กล้าพูด กล้าทำ กล้าคิด และกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย	

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
	-ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ	- สามารถวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและเสนอทางเลือก - ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ ประสานงานได้ - ทักษะการสร้างความร่วมมือ - ทักษะการเผยแพร่ความรู้ การถ่ายทอด - สื่อสารได้อย่างเป็นระบบ สามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องที่ยากๆ ให้มันง่าย (สื่อสารรู้เรื่อง) - ต้องวิเคราะห์เป็น เห็นประเด็น - ต้องนำเสนอเป็น - ต้องเก่งเรื่องการเชื่อมโยงภาคี สามารถให้ความรู้ชาวบ้าน - เข้าใจในหลักของศาสนา สามารถพูด อธิบาย ชี้นำ ยกตัวอย่างได้ - ประสานงาน - การเตรียมข้อมูล - แสดงสิ่งที่เป็นรูปธรรม - สามารถเผยแพร่ - พูดเป็น - การจัดการองค์การ - การระดมพลัง - การมีส่วนร่วม - การวางยุทธศาสตร์ - การจัดการความรู้ - ทักษะการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล / กล้าตัดสินใจ ทักษะในการวิเคราะห์เชิงระบบ (สามารถมองระบบความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม)	**1. ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ** **ทักษะการสื่อสาร** - ทักษะการสื่อสารกับคนหลายๆ กลุ่มได้ - ทักษะการพูด การชวนคุย พูดแล้วชาวบ้านเข้าใจ - เป็นผู้ฟังที่ดี - ทักษะการเขียน - สามารถให้คำปรึกษาแนะนำได้ **ทักษะการแก้ปัญหา** - ทักษะการไกล่เกลี่ย - ทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ - ทักษะในการจัดการความเห็นที่แตกต่าง - สามารแก้ไขสถานการณ์ที่ต้องเผชิญได้ - สามารถประสานงานได้ - เป็นคนช่างสังเกต **ทักษะการคิด** - มีไหวพริบ ปฏิภาณ - คิดเท่าทันตามกระแส - ทักษะการคิดเชิงระบบ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ทักษะการสื่อสารกับคนหลายๆ กลุ่มได้ - ทักษะการคิดเชิงระบบ - ทักษะในการเชื่อมโยงความรู้ ทักษะในการจัดการความเห็นที่แตกต่าง - ทักษะการพูด การชวนคุย - ทักษะการเขียน ทักษะการไกล่เกลี่ย ไม่ต้องพัฒนาอะไร ให้ยอมรับในสิ่งที่ชาวบ้านเป็น - คิดเท่าทันตามกระแส - พูดแล้วชาวบ้านเข้าใจ - มีไหวพริบ ปฏิภาณ - สามารแก้ไขสถานการณ์ที่ต้องเผชิญได้ - สามารถให้คำปรึกษาแนะนำได้ - สามารถประสานงานได้ - เป็นผู้ฟังที่ดี เป็นคนช่างสังเกต	
	บทบาทและหน้าที่ของแกนนำ	- วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา คิดและสร้างทางเลือก - เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ จัดทำแผนชุมชน ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย - เข้าร่วมกับทีมคณะทำงานจังหวัดเพื่อขับเคลื่อนการวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนพัฒนาชุมชน - ลงไปคุยกับชาวบ้านเพื่อหากิจกรรมที่ควรทำ หรือไปร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรมต่างๆ	**บทบาทหน้าที่ของแกนนำ** **<u>ด้านการนำชุมชน</u>** - ระเบิดปัญหาของชุมชนเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อน กระตุ้นเพื่อให้ชาวบ้านได้ขยับ - ขับเคลื่อนแผนชุมชน - การสร้างทีมงาน สร้างเครือข่าย สร้างแกนนำรุ่นใหม่ - การสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านที่สอดคล้องกับหลักวิชาการ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- คอยเป็นที่ปรึกษา และกำลังใจให้กับชาวบ้าน - ทำตนเป็นตัวอย่าง - เสียสละ (ไม่เอาเงินเป็นที่ตั้ง) - พยายามสอดแทรกหลักคุณธรรม หลักศาสนา และทำอย่างต่อเนื่อง พยายามดึงทีมวิจัย และงบประมาณจากส่วนต่างๆ เข้ามาในชุมชน - อำนวยความสะดวก (facilitate organizers) การสร้างการเรียนรู้ - ระเบิดปัญหาของชุมชน - ขับเคลื่อนแผนชุมชน ขับเคลื่อนชุมชน - กระตุ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้ขยับ - เป็นนักไกล่เกลี่ย - เปิดการเรียนรู้ เมื่อเห็นปัญหาอย่าปล่อยวาง - กระตุ้นชาวบ้านให้เรียนรู้ โดยการตั้งคำถาม - ถ่ายทอดความรู้ในเชิงประเด็นที่ตนเชี่ยวชาญ - การสร้างทีมงาน สร้างเครือข่าย สร้างแกนนำรุ่นใหม่ - การประสานพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านอยากเรียนรู้อยากทำ - การสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านที่สอดคล้องกับหลักวิชาการเพื่อป้องกันชาวบ้านอ่อนแอ - การนำคนภายนอกมาช่วยเสริมการเรียนรู้ของชาวบ้าน เป็นที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาชุมชน - ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	เพื่อป้องกันชาวบ้านอ่อนแอ - เป็นที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาชุมชน **<u>ด้านการเรียนรู้ของชุมชน</u>** - เปิดการเรียนรู้ เมื่อเห็นปัญหาอย่า ปล่อยวาง - กระตุ้นชาวบ้านให้เรียนรู้ โดยการตั้งคำถาม - ถ่ายทอดความรู้ในเชิงประเด็นที่ตนเชี่ยวชาญ การนำคนภายนอกมาช่วยเสริมการเรียนรู้ของชาวบ้าน **<u>ด้านการประสานงาน</u>** - ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง - ไกล่เกลี่ย - การประสานพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านอยากเรียนรู้อยากทำ
	วิทยากรกระบวนการ -คุณลักษณะ	- มีความเข้าใจบริบทของตัวชุมชนหรือตำบล - มีความเข้าใจวิธีคิดและความสนใจของคนที่เข้าร่วมเรียนรู้ - มีความเข้าใจสภาพปัญหาและสถานการณ์ปัจจุบัน	**<u>คุณลักษณะส่วนตน</u>** - ช่างสังเกต - พูดแล้วชาวบ้านฟัง ช่างพูดช่างเจรจา

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ต้องมีความรู้เชิงประเด็น - มีความรู้ในเรื่องของการสังเคราะห์ปัญหาของตัวประเด็นนั้น - สามารถสร้างการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนกันอย่างมีส่วนร่วม - เชื่อมโยงตัวประเด็นได้เพื่อนำมาสู่แนวทางแก้ไข - เชื่อมโยงกับหน่วยงานได้ และต้องสามารถผลักดันประเด็นนั้นให้เกิดการเคลื่อนไหวผ่านตัวบุคคล - ยืดหยุ่น มีกลยุทธ์ กลวิธี ที่จะดึงคนเข้าร่วมเรียนรู้ - สนุกกับงาน - สนุกกับคน <u>มุ่งมั่นที่อยากให้ชาวบ้าน /กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ใหม่ๆ</u> มีความปรารถนาที่จะติดเครื่องมือในการคิดและวิเคราะห์ให้กับชาวบ้าน <u>สามารถมองทั้งกระดาน</u> เพื่อชวนชาวบ้านคุยได้ กระตุ้นชาวบ้านได้ - สามารถออกแบบและปรับประยุกต์เวทีเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ - สามารถออกแบบที่จะนำความรู้ในตัวชาวบ้านมาใช้ - ต้องมีทักษะในการจัดการความรู้ เพราะความรู้บางอย่างไม่ได้อยู่ในชุมชน เช่น การจัดการทางน้ำ ต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการเข้าไปช่วย - เชื่อมโยงชาวบ้านกับนักวิชาการ กับชุมชนอื่นๆ - มีเป้าหมาย(ประภาคาร) คอยกำกับทิศทางการทำงานของตัวเอง - มีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน - เคารพกติกาของคนพื้นที่ - ให้เกียรติซึ่งกันและกัน - เคารพกลไกการทำงานในพื้นที่	- เข้าใจชาวบ้าน - เป็นผู้ฟังที่ดี - ไม่ด่วนสรุป - เชื่อมโยงชาวบ้านกับนักวิชาการ กับชุมชนอื่นๆ - มีเป้าหมาย คอยกำกับทิศทางการ - มีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน - มีสมมติฐานที่เห็นคุณค่าในตัวชาวบ้าน ไม่พยายามตัดต่อพันธุกรรมชาวบ้าน - ขยัน อดทน - เคารพกลไกการทำงานในพื้นที่ - เคารพกติกาของคนพื้นที่ - ให้เกียรติซึ่งกันและกัน **<u>ความรู้ ทักษะ ความสามารถ</u>** - สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ - สามารถควบคุมจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการจัดเวที - สามารถช่วยวิทยากรเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิทยากรเนื้อหาเป็นบุคคลภายนอก ไม่รู้จักอัธยาศัยของชาวบ้าน - สามารถควบคุมเวทีให้เป็นไปอย่างราบรื่น - สามารถออกแบบและปรับประยุกต์เวทีเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ - สามารถออกแบบที่จะนำความรู้ในตัวชาวบ้านมาใช้ - ต้องมีทักษะในการจัดการความรู้ เพราะความรู้บางอย่างไม่ได้อยู่ในชุมชน เช่น การจัดการทางน้ำ ต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการเข้าไปช่วย

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ขยัน อดทน - มีสมมติฐานที่เห็นคุณค่าในตัวชาวบ้าน ไม่พยายามตัดต่อพันธุกรรมชาวบ้าน - ช่างพูดช่างเจรจา - เข้าใจชาวบ้าน - สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ สามารถควบคุมจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการจัดเวที - สามารถช่วยวิทยากรเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิทยากรเนื้อหาเป็นบุคคลภายนอก ไม่รู้จักอัธยาศัยของชาวบ้าน - ช่างสังเกต - พูดแล้วชาวบ้านฟัง - สามารถควบคุมเวทีให้เป็นไปอย่างราบรื่น - เป็นผู้ฟังที่ดี - ไม่ด่วนสรุป	
	บทบาทและหน้าที่	- ให้ข้อมูลและบอกแนวทางต่างๆ ที่จะทำให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาได้ โดยเน้นการให้ข้อมูลในเชิงบวก - ชวนชาวบ้านคิดสร้างทางเลือกที่หลากหลาย - ตั้งคำถาม กระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น - โดยไม่ชี้นำ - ทำระบบการเก็บข้อมูล และสร้างเครือข่ายการเก็บข้อมูล - เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ - ประสานงาน ประสานความเข้าใจระหว่างภาครัฐกับชาวบ้าน - การสร้างกระบวนการเรียนรู้ 3 ส่วน คือ วิธีคิด การปรับพฤติกรรม และสร้างทางเลือก	**<u>ด้านการแก้ปัญหาชุมชน</u>** - ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาสังเกตท่าทีการมีส่วนร่วม - ให้กำลังใจชาวบ้าน แต่ไม่ตัดสินแทน - คอยให้คำปรึกษาเมื่อชาวบ้านมีปัญหา - อำนวยความสะดวกให้กับทุกคน - ให้คำแนะนำด้วยตนเอง - ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง - ให้ข้อมูลชาวบ้านเพิ่มเติม - สรุป รวบรวมปัญหาและประเด็นที่คุยกันในแต่ละเรื่อง

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ทุกคนมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น - การตั้งประเด็นคำถาม - การสรุปสิ่งที่คุยหรือเป็นบทเรียนสำคัญออกมาให้ได้ ทั้งนี้การสรุปตัวความรู้ต้องใช้วิทยากรที่เป็นนักวิชาการเฉพาะเรื่อง เช่น เรื่องข้าวโพด หรือพันธ์ข้าว เป็นต้น - การเชื่อมให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของการเรียนรู้ และแสดงให้เห็นประเด็นสรุปที่ชัดเจน - ยกระดับความสามารถของแกนนำชุมชนหรือผู้นำชุมชนให้เป็นคนที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ -คอยจัดกิจกรรม ให้ชาวบ้านมีโอกาสพูดคุย ให้คำแนะนำกับชาวบ้าน - จัดการให้ทุกคนสนุกกับงาน - คอยกระตุ้นสมาชิก - ใช้กระบวนการเรียนรู้ - ใช้กระบวนการกลุ่ม - กระตุ้นให้ถามคำถาม ตอบคำถามเอง - ทำให้ชาวบ้านมีสติ คิดได้ด้วยตนเอง - ฝึกชาวบ้านเขียนโครงการ - ปรับทุกข์ ผูกมิตร เกาะติด จัดตั้ง - สร้างความสัมพันธ์ - สร้างความไว้วางใจ - ติดตามว่าชาวบ้านต้องการแก้ปัญหาอะไร - ติดตามให้ชาวบ้านลงมือแก้ทุกข์ของตนเอง	- เติมเต็มในส่วนที่ชาวบ้านขาด - สร้างบรรยากาศประนีประนอมให้ชาวบ้านเคารพซึ่งกันและกัน - พาผู้เข้าร่วมเวทีมองให้รอบด้าน โดยดึงความรู้จากหลายๆ แหล่ง ทั้งความรู้ภายนอกและภายในชุมชนมาสังเคราะห์และเชื่อมโยง - ประมวลความเห็นของเวที แล้วยกระดับไปสู่คำถามใหม่ (บันไดขั้นที่สอง) เป็นผู้เรียน ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติกับชาวบ้าน **<u>ด้านการเรียนรู้ของชุมชน</u>** - ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย - จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน หาวิทยากรเนื้อหา คอยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้พาไปอบรม หรือดูงาน เป็นต้น - สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ ตั้งคำถาม กระตุ้นให้ชาวบ้านพูดแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน - คลุกคลีให้ได้ใจชาวบ้าน - ต้องเป็นพี่เลี้ยง - ต้องเป็นนักประสานงาน - ต้องเป็นนักกระตุ้น - เป็นครูผู้ให้ความรู้ - เป็นผู้สังเกตการณ์ - เป็นผู้ติดตามประเมินผล - ละลายพฤติกรรมชาวบ้านในเวทีเรียนรู้ - การจัดเวที กำหนดเวลา กำหนดหัวข้อ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- หนุนเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน - เตรียมข้อมูลในการจัดกระบวนการเรียนรู้ - ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และคอยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ - พาผู้เข้าร่วมเวทีมองให้รอบด้าน โดยดึงความรู้จากหลายๆ แหล่ง ทั้งความรู้ภายนอกและภายในชุมชนมาสังเคราะห์และเชื่อมโยง - ประมวลความเห็นของเวที แล้วยกระดับไปสู่คำถามใหม่ (บันไดขั้นที่สอง) - สังเคราะห์ความรู้ และหาบทเรียน - สังเกตท่าทีการมีส่วนร่วมและคอยให้คำปรึกษาเมื่อชาวบ้านมีปัญหาขณะทำเวที - คอยให้กำลังใจชาวบ้าน (แต่ไม่ตัดสิน) - คลุกคลีให้ได้ใจชาวบ้าน - ต้องเป็นพี่เลี้ยง - ต้องเป็นนักประสานงาน - ต้องเป็นนักกระตุ้น - เป็นครูผู้ให้ความรู้ - เป็นผู้สังเกตการณ์ - เป็นผู้ติดตามประเมินผล - เป็นผู้เรียน ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติกับชาวบ้าน - ละลายพฤติกรรมชาวบ้านในเวทีเรียนรู้ - การจัดเวที กำหนดเวลา กำหนดหัวข้อ - การประสานกับวิทยากรเนื้อหาทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน	- การประสานกับวิทยากรเนื้อหาทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน - การจัดฝึกอบรมโดยคำนึงถึงบริบทชาวบ้าน - สังเคราะห์ความรู้ และหาบทเรียน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- การจัดฝึกอบรมโดยคำนึงถึงบริบทชาวบ้าน - จัดกระบวนการเรียนรู้ หาวิทยากรเนื้อหาและเลือกวิธีจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น บางครั้งให้คำแนะนำด้วยตนเอง พาไปอบรม หรือดูงาน เป็นต้น - ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหา - สร้างบรรยากาศประนีประนอมให้ชาวบ้านเคารพซึ่งกันและกัน - ตั้งคำถามกระตุ้นให้ชาวบ้านพูดแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน - ให้ข้อมูลชาวบ้านเพิ่มเติม หรือให้คำปรึกษาชาวบ้าน - ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง - อำนวยความสะดวกให้กับทุกคน สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ - สรุป รวบรวมปัญหาและประเด็นที่คุยกันในแต่ละเรื่องและเติมเต็มในส่วนที่เขาขาด	
	เทคนิคการระเบิดข้อมูล	<u>เทคนิคการใช้คำถาม</u> - ถามสืบ ถามเช็ค เช่น ถามว่าใช่หรือไม่ จริงหรือไม่ ปัญหาเกิดจากอะไร ถ้าไม่รู้ต้องทำอย่างไร เป็นต้น - ถามจี้ตรงประเด็น - ถามย้ำ - ถามเพื่อให้มองไปข้างหน้า - ถามต่อจิ๊กซอเพื่อสร้างทางเลือก ระดับคำถามต้องชวนคิดวิเคราะห์ เป็นแนวปัญหาที่เป็น<u>ขั้นพื้นฐาน</u> ประเภทเทคนิค ระดับคำถามต้องชวนคิดวิเคราะห์ใน<u>กระบวนการปฏิบัติการ</u> เช่น การบริหารงานเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของกลุ่มงานเป็นอย่างไร ระบบ	<u>**หลักการถามคำถาม**</u> - ก่อนจะถามต้องมีข้อมูลเบื้องต้น ไม่ถามเลื่อนลอย - ใช้คำถามที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง - ตั้งคำถามแบบเปิดกว้าง ถามแล้วใครก็ตอบได้ - ถามให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นว่าต้องการอะไร - ตั้งคำถามในสิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่ - ตั้งคำถาม แบบ 5W 1H เช่น ทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ - ถามทุกข์สุขชาวบ้าน - การตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดเกี่ยวกับตัวเอง - การตั้งคำถามแบบโยนโจทย์ร่วมของชุมชนแล้วให้ชาวบ้าน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		บัญชีโปร่งใสตรวจสอบได้หรือไม่ มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอะไรบ้างแล้วจะช่วยสนับสนุนอะไรได้บ้าง บทเรียนที่ทำไปมีอะไรที่สำคัญบ้างทั้งบทเรียนที่ดี และไม่ดี ระดับคำถามที่สนับสนุนวิธีคิดจากปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ทำไมกลุ่มเราออมเงินไม่ได้ ทำไมกลุ่มเราจึงมีคอรัปชั่น - ใช้คำถามง่ายๆ เพื่อกระตุ้นการทำแผนชุมชน เช่น ทำอะไร (กิจกรรม) ทำอย่าง (วิธีการ) ทำกับใคร (ผู้รับผิดชอบ) ทำเมื่อไร (เวลาสถานที่) ใช้เงินกี่บาท (งบประมาณที่ใช้) -นำศาสนา หลักคุณธรรมและจริยธรรม มาคุยในแง่บาปบุญ โดยส่วนใหญ่การตั้งคำถามจะเกิดขึ้นในเวทีประชุมใหญ่ประจำมัสยิด โดยถามให้ชาวบ้านสะท้อนออกมาว่าต้องการอะไร อย่างไร - ถามให้คิด ให้ตอบตัวเอง ให้ถามตัวเอง - ก่อนถามต้องวิเคราะห์ว่าคนมีความถนัดอะไร ถามตามความแตกต่าง - ถามในสิ่งที่ทำ ที่เห็น - ถามเพื่อให้ได้แนวทางนำไปทำต่อ - ใช้หลัก อะไร ทำไม เท่าไหร่ และ แก้ได้ไหม - ถามนำ ชวนให้คิดต่อเพื่อเปลี่ยนทัศนคติ - ตั้งคำถาม ตอบคำถามเป็นกลุ่มย่อย แบ่งตามพื้นที่ 1) ตั้งคำถามเพื่อดึงด้านบวกของชาวบ้านขึ้นมาก ต.ย.คำถาม เช่น - ท่านภูมิใจอะไรมากที่สุดในชุมชน ? - ท่านมีส่วนในความสำเร็จอย่างไร ? - 2) ตั้งคำถามที่ทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ	ช่วยกันหาคำตอบ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตอบส่วนตัว ถ้าเป็นกลุ่มก็แยกกลุ่ม การตั้งคำถามแบบแย้งให้คิด - ตั้งคำถามเพื่อดึงด้านบวกของชาวบ้าน เช่น ท่านภูมิใจอะไรมากที่สุดในชุมชน? ท่านมีส่วนในความสำเร็จอย่างไร ? - ตั้งคำถามที่ทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ - ถามเพื่อตามงาน เช่น ทำหรือยัง? ถ้ายังไม่ทำติดขัดอะไร? ถ้าทำแล้วจะทำอะไรกันต่อ? - ถามเชิงกระตุ้น เช่น โครงการนั้นทำต่อหรือไม่? - ตั้งคำถามแบบจุดประเด็นให้ชาวบ้านคิดต่อเรื่อยๆ เช่น ทำนาเป็นเพลี้ยเมื่อไหร่ เพลี้ยอะไร ตั้งคำถามแบบพามองอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และปัจจุบันเป็นอย่างไร และอนาคตอยากเป็นอย่างไร เป็นต้น

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ถามทุกข์สุขชาวบ้านก่อน - ถามเพื่อตามงาน เช่น ทำหรือยัง? ถ้ายังไม่ทำติดขัดอะไร? ถ้าทำแล้วจะทำอะไรกันต่อ? - ถามเชิงกระตุ้น เช่น โครงการนั้นทำต่อหรือไม่? - การตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดเกี่ยวกับตัวเอง - การตั้งคำถามแบบโยนโจทย์ร่วมของชุมชนแล้วให้ชาวบ้านช่วยกันหาคำตอบ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตอบส่วนตัว ถ้าเป็นกลุ่มก็แยกกลุ่ม - การตั้งคำถามแบบแย้งให้คิด - ก่อนจะถามต้องมีข้อมูลเบื้องต้น ไม่ถามเลื่อนลอย - ใช้คำถามที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง - ตั้งคำถามให้มันเปิดกว้าง ถามแล้วใครก็ได้ตอบได้ - ถามให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นว่าต้องการอะไร - ตั้งคำถามในสิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่ - ตั้งคำถามแบบจุดประเด็นให้ชาวบ้านคิดต่อเรื่อยๆ เช่น ทำนาเป็นเพลี้ยเมื่อไหร่ เพลี้ยอะไร - ตั้งคำถาม แบบ 5W 1H เช่น ทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ - ตั้งคำถามแบบพามองอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และปัจจุบันเป็นอย่างไร และอนาคตอยากเป็นอย่างไร เป็นต้น -	
		<u>เทคนิคการระเบิดความคิดของคนในชุมชน</u> - ใช้มุมมองของเด็กเพื่อสะท้อนปัญหาของชุมชน ทีมพี่เลี้ยง/วิทยากระกระบวนการ/หรือแกนนำ เข้าไปคลุกคลีกับชุมชน	**<u>เทคนิคการระเบิดความคิดของคนในชุมชน</u>** - ใช้มุมมองของเด็กเพื่อสะท้อนปัญหาของชุมชน - ทีมพี่เลี้ยง/วิทยากระกระบวนการ/หรือแกนนำ เข้าไปคลุกคลีกับ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		เพื่อให้รู้	ชุมชน เพื่อให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน - ใช้แรงศรัทธา หรือจุดเด่นของชุมชน เพื่อเป็นตัวดึงให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือแก้ปัญหา เช่น ความศรัทธาของชาวบ้านเกาะแรดที่มีต่อศาลเจ้า เป็นต้น - การพัฒนาคนต้องเริ่มที่การพัฒนาทัศนคติ ถ้าชาวบ้านมีทัศนคติที่ดี ไม่ว่ารัฐจะสนับสนุนหรือไม่ ชาวบ้านก็ทำ - ใช้การตั้งคำถามเพื่อระเบิดความคิดชาวบ้าน และสอนให้คนคิดเป็นระบบ เช่น จะทำอย่างไรกันต่อ? - ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจะอยู่ในพื้นที่จริง เช่น จะคุยเรื่องยายไข่ ก็ไปที่บ้านยายไข่ พอใช้บ่อยๆ ขึ้นจึงใส่ฟังก์ชั่นที่นั่นให้ตรงกับความต้องการ มีการจัดทำแผนชุมชน แต่ไม่ได้ให้น้ำหนักหรือความสำคัญ อาจมีไม่กี่แผนเพื่อแสดงถึงแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน - กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เป็นขั้นตอนแน่นอน บางครั้งไม่มีวาระการประชุม เช่น บางเรื่องไม่จำเป็นต้องหาปัญหาเพราะรู้อยู่แล้ว บางเรื่องไม่ต้องหาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไขปัญหาเลย เป็นต้น
		<u>เทคนิคการมอบหมาย</u> -การนำโจทย์การเก็บข้อมูลให้กับชุมชน โดยการใช้เครื่องมือช่วยในการเก็บข้อมูล นำไปสู่ฐานข้อมูลของชุมชนที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับปัญหาของตัวเอง - นำข้อมูลมาให้ชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ทางออก และการปฏิบัติการ	**<u>การมอบหมายแบบฝึกหัดของวิทยากรกระบวนการ</u>** - ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำ บางเรื่องไม่ต้องฝึก พาไปปฏิบัติจริง ให้ปฏิบัติจริง - ไม่บังคับ ตามความสมัครใจตามศักยภาพของชาวบ้านแต่ละคน - ให้ทำในช่วงจัดเวที ทดลองทำด้วยตนเองแล้วมอบหมายให้กลับไปทำในพื้นที่

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ไม่มีการบ้านสำหรับชาวบ้าน (การมอบหมายการบ้านเป็นเรื่องยาก เพราะให้แล้วไม่เสร็จ) -ให้โจทย์ที่เวทีประกาศหัวข้อการประชุมล่วงหน้า ผู้ที่จะเข้าประชุมจะไปทำการบ้านล่วงหน้าก่อนเข้ามาสู่การประชุม - หัดการวิเคราะห์ เช่นจุดแข็ง จุดอ่อนฝึกเขียนโครงการแบบฝึกหัด เป็นการฝึกต่อมือ ต่อสมอง - -คุยแบบอิสระ - ให้แต่ละพื้นที่เล่าประสบการณ์ เป็น workshop เพื่อทบทวนชาวบ้าน แบ่งกลุ่มย่อยให้ตอบคำถาม -ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำ บางเรื่องไม่ต้องฝึก พาไปปฏิบัติจริงเลย - ให้ปฏิบัติจริงเลย - - ไม่บังคับ ตามความสมัครใจตามศักยภาพของชาวบ้านแต่ละคน - ให้ทำในช่วงจัดเวที ทดลองทำด้วยตนเองแล้วมอบหมายให้กลับไปทำในพื้นที่ - ให้ตัวอย่างที่ทำอยู่แล้วในพื้นที่ เค้าเริ่มทำอย่างไร ให้ชาวบ้านไปศึกษาเพิ่มเติมได้ก่อนลงมือทำ ลงมือทำขณะมีเวทีเลย ยกเว้นการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่มอบหมายให้ชาวบ้านกลับไปทำที่บ้าน แต่ต้องกำหนดระบบการติดตามงาน เช่น ครัวเรือนมีหน้าที่ส่งบัญชีครัวเรือนให้อาสาสมัคร อาสาสมัครส่งให้ทีมตำบล ทีมตำบลส่งให้ อบต. เป็นต้น	- ให้ตัวอย่างที่ทำอยู่แล้วในพื้นที่ เค้าเริ่มทำอย่างไร ให้ชาวบ้านไปศึกษาเพิ่มเติมได้ก่อนลงมือทำ - ลงมือทำขณะมีเวที ยกเว้นการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่มอบหมายให้ชาวบ้านกลับไปทำที่บ้าน แต่ต้องกำหนดระบบการติดตามงาน เช่น ครัวเรือนมีหน้าที่ส่งบัญชีครัวเรือนให้อาสาสมัคร อาสาสมัครส่งให้ทีมตำบล ทีมตำบลส่งให้ อบต. เป็นต้น
	-บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ	-เตรียมเครื่องมือให้ เช่นห้อง/สถานที่/เสียงต้องพูดให้คนฟังรู้เรื่อง ต้องเรียนให้เป็น -ต้องพูดให้เป็น และใช้เครื่องขยายเสียงเป็น	**<u>ด้านการแก้ปัญหาชุมชน</u>** - ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาสังเกตท่าทีการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-จัดคนลงให้ถูกต้อง/เวลา(ปัญหาคนไม่ตรงเวลา) -เตรียมอุปกรณ์(เอกสาร,ลูกน้อง)ให้พร้อมและสร้างความสบายใจให้กับผู้ฟัง/กลุ่มเป้าหมาย -สามารถดึงความรู้จากกลุ่มเป้าหมายได้ -หาเป้าหมายในแต่ละเวที เช่น การดึงความรู้, Sharing ต้องทราบว่าเขาจะไปไหนกัน เราก็จะรู้ว่าต้องทำอย่างไร -ยั่ว กระตุ้น ให้กำลังใจ ไม่ตัดสิน บางเรื่องไม่ต้องตัดสินใจ แขวนไว้ยังไม่ถูกตัด -มีความรู้เชิงประเด็น -มีความรู้ในการสังเคราะห์ของปัญหา -สร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม -เชื่อมโยงประเด็นได้ -นำไปสู่แนวทางแก้ไขได้ -เชื่อมโยงกับหน่วยงาน ผลักให้เกิดความเคลื่อนไหวได้จริง -ผู้นำคุย อิหม่ามโยนให้คนที่ถนัดจะพูดในเรื่องนั้น คนที่อิหม่ามมอบไมค์ก็คือคนที่จะพูดต่อ -เป็นคนที่รู้ปัญหาในเรื่องนั้นๆ -ควรทำหลักจากศาสนา แล้วอธิบายกับชีวิต ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี -ฝึกให้คนพูดในมัสยิด เวทีประชุมแต่ละเดือน ไม่ให้นั่งเก้าอี้ ไม่นั่งพื้น วันนั้นจะบอกว่า ศุกร์หน้าจะแระชุมกันเนื่องอะไร ทำให้ทุกคนเตรียมเรื่องของตัวเองมาก่อนหน้าทำการบ้านมาก่อน -ค้นหาวิทยากรเนื้อหา ที่มีความสามารถในการถ่ายทอด กับชาวบ้านที่สอนแล้วนำไปปฏิบัติได้ -กระตุ้นให้คนที่เข้าร่วมมีการพูดคุย ตั้งคำถามให้ตรงประเด็นกับสิ่งที่	- ให้กำลังใจชาวบ้าน แต่ไม่ตัดสินแทน - และคอยให้คำปรึกษาเมื่อชาวบ้านมีปัญหา - อำนวยความสะดวกให้กับทุกคน - ให้คำแนะนำด้วยตนเอง - ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง - ให้ข้อมูลชาวบ้านเพิ่มเติม - สรุป รวบรวมปัญหาและประเด็นที่คุยกันในแต่ละเรื่อง - เติมเต็มในส่วนที่ชาวบ้านขาด - สร้างบรรยากาศประนีประนอมให้ชาวบ้านเคารพซึ่งกันและกัน - พาผู้เข้าร่วมเวทีมองให้รอบด้าน โดยดึงความรู้จากหลายๆ แหล่ง ทั้งความรู้ภายนอกและภายในชุมชนมาสังเคราะห์และเชื่อมโยง - ประมวลความเห็นของเวที แล้วยกระดับไปสู่คำถามใหม่ (บันไดขั้นที่สอง) เป็นผู้เรียน ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติกับชาวบ้าน **<u>ด้านการเรียนรู้ของชุมชน</u>** - ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย - จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน หาวิทยากรเนื้อหา คอยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้พาไปอบรม หรือดูงาน เป็นต้น - สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ ตั้งคำถาม กระตุ้นให้ชาวบ้านพูดแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน - คลุกคลีให้ได้ใจชาวบ้าน - ต้องเป็นพี่เลี้ยง

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		จะพูดคุยกันให้คนพูดมากที่สุด -รวบรวมปัญหา แต่ละเรื่อง แล้วให้จบไปทีละเรื่อง -ตั้งคำถามก่อนหลัง เวที AIC ตั้งคำถาม ตั้งคำถามชักชวนให้อยู่ในกรอบแล้วเหวี่ยงเข้าไป -สรุปให้ตรงประเด็น -ให้ความเป็นอิสระกับคนพูด ไม่อคติ จุดประเด็นให้เขาคิดต่อ -ทำให้ชาวบ้านคิดว่า อย่าทำเพื่อความร่ำรวย แต่ทำเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง โดยแปลงคุณค่าเป็นมูลค่า ถ้าเรามีความรู้จะแปลงได้ เรามีทรัพยากรมาก แต่จัดการไม่เป็น ให้คนอื่นมาจัดการ -ทำให้คนพึ่งตนเอง เกิดกระบวนการป้องกันแก้ปัญหาให้ตนเอง -จัดเวที กำหนดเวลา หัวข้อ ดูแลความเรียบร้อย -เนื้อหาพูดแล้วชาวบ้านเข้าใจง่าย มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ทั้งจากภายใน/ภายนอก -ใช้แผน/ข้อเสนอเป็น ต้องรู้เรื่องนี้ก่อน ใช้-ขยายผล -ติดตาม -เกาะติดทำงาน -ความเชื่อมั่น/ศรัทธา วิเคราะห์ชุมชน ว่าตระกูลไหนใครนับถืออยู่แล้วจะเอาใครมาเป็นผู้นำ/ภูมิปัญญาท้องถิ่น -ให้ข้อมูลและบอกแนวทาง หลายทาง ช่วยกันคิด โดยให้ชาวบ้านเลือกเองให้ชาวบ้าน แก้ปัญหาในเชิงบวก หรือสร้างความร่วมมือ -นำวิทยากรเกรดเอไปเป็นวิทยากร เรียกว่าหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหลุมพอเพียง หนึ่งไร่ไม่ยากไม่จน -ปราชญ์ชาวบ้านพวกเกรดเอ เราเรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน -ต้องเชื่อว่าทุกชุมชนมี	- ต้องเป็นนักประสานงาน - ต้องเป็นนักกระตุ้น - เป็นครูผู้ให้ความรู้ - เป็นผู้สังเกตการณ์ - เป็นผู้ติดตามประเมินผล - ละลายพฤติกรรมชาวบ้านในเวทีเรียนรู้ - การจัดเวที กำหนดเวลา กำหนดหัวข้อ - การประสานกับวิทยากรเนื้อหาทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน - การจัดฝึกอบรมโดยคำนึงถึงบริบทชาวบ้าน - สังเคราะห์ความรู้ และหาบทเรียน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-ทนฟังให้ได้ ทั้งเรื่องที่ตั้งใจพูดหรือไม่ตั้งใจพูด	
	ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้	- วิทยากรกระบวนการ - พี่เลี้ยง - ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา - กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน - องค์กรเครือข่าย เช่น หมออนามัย - คณะทำงานตำบล /อำเภอ / จังหวัด - เทศบาล, อบต. - เจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ข้าราชการ พช. - คนในชุมชน/ชาวบ้าน - ผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม เจ้าอาวาส พระสงฆ์ - นักวิชาการ, ผู้เชี่ยวชาญ - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุข, กศน. - ผู้นำชุมชน ปราชญ์ - นักจัดการความรู้ชุมชน - นักวิจัยในโครงการของพื้นที่	**<u>ภายในชุมชน</u>** - ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น ผู้นำท้องถิ่น อบต. - แกนนำของชาวบ้าน กำนัล ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน - แกนนำในพื้นที่ /ผู้นำไม่เป็นทางการ (ผู้นำธรรมชาติ) คือผู้นำที่มีใจอาสาเข้ามาทำงาน - ครอบครัว/ชาวบ้าน - คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน - ข้าราชการเกษียณในชุมชน ผู้รู้ในชุมชน ที่มีความรู้ มีภูมิปัญญา - แกนนำกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น - ผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม เจ้าอาวาส พระสงฆ์ - ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา - ภาคีต่างๆ เช่น อสม. สกว. - เจ้าของกรณีศึกษา หรือเจ้าของเรื่องนั้นๆ - บุคลากรโรงเรียน - นักจัดการความรู้ชุมชน **<u>นอกชุมชน</u>** - นักพัฒนา - เจ้าหน้าท่าของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ที่รับผิดชอบโครงการในเรื่องนั้นๆ เช่น องค์กรท้องถิ่น - หน่วยงานของรัฐ - หน่วยงานเอกชน - ทีมวิจัยในพื้นที่

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
			- นักวิชาการมหาวิทยาลัย จากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ชุมชน/ร่วมกันจากหลายฝ่าย
การเรียนรู้	**เป้าหมายของการเรียนรู้**	-เอาชีวิตให้รอด รวยไว้ที่หลัง -สามารถอยู่รอดของชุมชน กับสถานการณ์ที่คุกคามกับชุมชนได้ -ปรับวิธีคิด -เท่าทันโลก/สังคม มีข้อมูลเพียงพอในการตัดสินใจ -สามารถบริหารจัดการชุมชนตัวองได้ เพิ่มอำนาจให้ชุมชน ลดอำนาจรัฐ ให้ชาวบ้านคิดเองได้ ทำเองได้ -สามารถจัดกระบวนการของโครงการที่สร้างการเรียนรู้ อันนำไปสู่สิ่งใหม่ ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ และการต่อยอด - ชาวบ้านไม่มีหนี้สิน มีที่ดิน ลูกหลานมีอนาคต ไม่ติดยาเสพติด - ปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน แล้วเขาจะสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหา -ช่วยแก้ปัญหาของตนเอง -จุดประกายให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ทำ แก้ปัญหา -สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของในการแก้ปัญหาตนเอง ชุมชน ตำบล -เข้าใจระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระบบการเมือง -ชุมชนพึ่งตนเองได้ คิดเป็น ทำเป็นเรียนรู้ได้ ปฏิบัติได้จริง -สามารแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ได้ และไม่หยุดนิ่ง ต้องแก้ตลอดเวลา - สามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการทำให้จินตนาการนั้นสำเร็จ แต่ความรู้ไม่ใช่สิ่งสำคัญ จินตนาการสำคัญกว่า - เรียนรู้เพื่อเอาชีวิตให้รอดได้ด้วยตนเอง แบบผู้ใหญ่	- ชุมชนสามารถจัดกระบวนการทำงานให้เกิดการเรียนรู้ และการต่อยอดการเรียนรู้ได้ - ชุมชนสามารถปรับตัว และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ - ชุมชนมีความตระหนักต่อปัญหาของชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนคิดได้ ทำได้ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- สร้างจิตสำนึกของคนในชุมน (หากเราสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนได้ อย่างอื่นง่ายหมด)	
	รูปแบบการเรียนรู้	- การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงผ่านเครื่องมือร่วมกัน วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ เสนอทางเลือกและลงมือแก้ไขปัญหา - เชิญคนที่มีความรู้ในเชิงประเด็นต่างๆ เช่น เรื่องที่ดิน มาเล่าประสบการณ์ เหมือนเป็น case study ให้ชาวบ้านฟัง - กระบวนการทำแผนที่มือ - การจัดเวทีหมู่บ้าน/เวทีประชาคม/เวทีวิชาการชาวบ้าน - พาไปดูงาน - การทำแผนชุมชนและข้อเสนอชุมชน - การตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา - การเรียนรู้ภูมิปัญญาภายในชุมชน ผสมผสานกับความรู้ภายนอกชุมชน - วง swing การเรียนรู้ของชาวบ้าน - ปัญหา-คิดโจทย์ปัญหา - วิเคราะห์-นำปัญหามาวิเคราะห์ - วางแผน-นำปัญหามาวางแผนปฏิบัติ - สรุปบทเรียน - การเรียนรู้เชิงประเด็น - การเรียนรู้จากกระบวนการเก็บข้อมูล - การเรียนรู้จากการอยู่ร่วมกัน - การวิจัย - KM ชุมชน	**<u>รูปแบบการเรียนรู้</u>** - กระบวนการเรียนรู้จากการทำแผน - การแก้สถานการณ์วิกฤต - การวิจัยที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น แล้วก็รับรู้ผลการวิจัย เป็นวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือวิจัยท้องถิ่น - ปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหาชุมชน 1. อบรม 2. งานวิจัย 3. ไปดูงาน - ชุมชนจุมจังใช้โมเดลหลุมพอเพียง เป็นโมเดลหลักในการพัฒนา ซึ่งมีที่มาจาก เศรษฐกิจพอเพียง (แนวคิดนามธรรม), เกษตรทฤษฎีใหม่ (เป็น action ของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่อาจใหญ่เกินไป), หนึ่งไร่ไม่ยากไม่จน (อาจใหญ่เกินไปสำหรับผู้เริ่มต้น) และหลุมพอเพียง (เหมาะสมสำหรับเริ่มก้าวแรก) - เรียนรู้จากวิกฤติลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหา - แปลงการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ลงสวนจริง ลงมือปฏิบัติจริง - เรียนรู้จากกันและกัน - ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า และใช้วิธีการกระตุ้นให้คนสนใจ - สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เก่า กับความรู้ใหม่ - การจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา - จัดเวทีแลกเปลี่ยน โดยใช้บัญชีครัวเรือนนำ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- กระบวนการวิเคราะห์ - การสรุปบทเรียน - การออกแบบกระบวนการการเรียนรู้ - ยกระดับการทำงาน ข้อไหนอ่อนปิดจุด ข้อไหนเด่นต้องเติม - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน - เรียนรู้จากการแก้ปัญหาของชุมชน - การวิจัยในพื้นที่ เก็บข้อมูล หลักฐาน.ในพื้นที่จริง - ใช้ศาสนาเป็นหลักยึด เช่น ประชุมทางศาสนา และมีกิจกรรมในบริเวณมัสยิด - ส่งตัวแทนไปอบรมภายนอกและกลับมาถ่ายทอดภายในชุมชน เช่น เวทีมัสยิดวันศุกร์ - เรียนรู้จากของจริง - ให้ผู้อื่นมาเรียนรู้ว่าเราทำได้จริง - เรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ - เรียนรู้แบบ บ้านเดียว กิจกรรมเดียว -การแก้ปัญหาในพื้นที่ โดยใช้ “แผนและข้อเสนอเพื่อจัดการปัญหาร่วมของตำบล” (หนึ่งแผน หนึ่งปัญหาเท่านั้น) (1 ตำบล 1 ทุกข์ 1 ปี) - กระบวนการเรียนรู้จากการทำแผน - การแก้สถานการณ์วิกฤต - การวิจัยที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น แล้วก็รับรู้ผลการวิจัยเป็นวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือวิจัยท้องถิ่น - ปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหาชุมชน - อบรม	- คุยแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายอื่น - จัดอบรมตามหลักสูตร - พาไปดูงาน/พาชาวบ้านพบลูกค้า - กระบวนการ AIC

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- งานวิจัย - ไปดูงาน - ชุมชนจุมจังใช้โมเดลหลุมพอเพียง เป็นโมเดลหลักในการพัฒนา ซึ่งมีที่มาจาก - เศรษฐกิจพอเพียง (แนวคิดนามธรรม) เกษตรทฤษฎีใหม่ (เป็น action ของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่อาจใหญ่เกินไป) - หนึ่งไร่ไม่ยากไม่จน (อาจใหญ่เกินไปสำหรับผู้เริ่มต้น) หลุมพอเพียง (เหมาะสมสำหรับเริ่มก้าวแรก) - เรียนรู้จากวิกฤติ ลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหา - แปลงการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ลงสวนจริง ลงมือปฏิบัติจริง - เรียนรู้จากกันและกัน ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า และใช้วิธีการกระตุ้นให้คนสนใจ - สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เก่า กับความรู้ใหม่ - การจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา - จัดเวทีแลกเปลี่ยน โดยใช้บัญชีครัวเรือนนำ - คุยแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายอื่น - จัดอบรมตามหลักสูตร - พาไปดูงาน/พาชาวบ้านพบลูกค้า - กระบวนการ AIC	
		<u>วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</u> เปิดเวทีเพื่อพบปะพูดคุยแบ่งกลุ่มย่อย ตามคุยกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ	<u>วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</u> - เวทีการเรียนรู้ เวทีประชุมกลุ่ม Focus Group - เวทีธรรมชาติ เช่น ในร้านน้ำชา เวทีหลังละหมาด เป็นการพูดคุยปกติที่สอดคล้องกับวิถี เช่น ไปเยี่ยมคนป่วย ไปร่วม

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		แบบไม่เป็นทางการ คือการตั้งประเด็นคุยกันในระดับกลุ่ม แบบข้ามเครือข่าย เช่น ไปดูงาน ระดับตำบล การนำกลุ่มระดับหมู่บ้านและชุมชนมาคุยกัน เวทีจะมี 2 ลักษณะคือ <u>แบบที่คุยไปเรื่อยๆ</u> เช่น จัดเลี้ยงน้ำชา หาเรื่องให้มาคุยกันเยอะๆ <u>แบบที่มีคนนำคุย</u> โดยจะมีแกนนำฝ่ายต่างๆ มีหัวข้อมาเสนอ เช่น เวทีวันศุกร์ (คุยหลังละหมาด) ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างๆ จะมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางชุมชน - เวทีการเรียนรู้ เวทีประชุมกลุ่ม focus group - เวทีธรรมชาติ เช่น ในร้านน้ำชา เวทีหลังละหมาด เป็น - พูดคุยปกติที่สอดคล้องกับวิถี เช่น ไปเยี่ยมคนป่วย ไปร่วมพิธีกรรม ไปร่วมทำบุญ แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ - สนทนากลุ่มย่อย ในพื้นที่ของตัวเอง - การเรียนรู้ข้ามพื้นที่ แต่ละพื้นที่มาเล่าสู่กันฟัง และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย - แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น คุยกันร้านกาแฟ ข้างถนน ข้างกองฟาง กลางลานวัด ในการประชุม - กรณีศึกษาที่ต้องการโฟกัสจะเข้าไปคุยที่ละคน - กรณีคนกลุ่มใหญ่จะใช้กระบวนการกลุ่ม กลุ่มอบรม/สัมมนา - <u>ภายในชุมชน:</u> ใช้การพูดคุยเป็นหลัก เช่น ประชุม พูดคุยผ่านเวที สภากาแฟ	พิธีกรรม ไปร่วมทำบุญ - แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ สนทนากลุ่มย่อย ในพื้นที่ของตัวเอง และการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ แต่ละพื้นที่มาเล่าสู่กันฟัง และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย - แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น คุยกันร้านกาแฟ ข้างถนน ข้างกองฟาง กลางลานวัด ในการประชุม - กรณีศึกษาที่ต้องการโฟกัสจะเข้าไปคุยที่ละคน - กรณีคนกลุ่มใหญ่จะใช้กระบวนการกลุ่มกลุ่มอบรม/สัมมนา - วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน กรณีภายในชุมชน: ใช้การพูดคุยเป็นหลัก เช่น ประชุม พูดคุยผ่านเวที สภากาแฟและภายนอกชุมชน: ใช้การดูงาน เรียนหลักสูตร - มีกิจกรรมที่ลงไปทำให้พื้นที่จริง - จัดเวที **<u>ลักษณะของคนในชุมชน</u>** ลักษณะของคนในชุมชนมี 3 กลุ่ม - กลุ่ม X มี 10% กลุ่มที่มีจิตอาสา (ไข่แดง) - กลุ่ม Y มี 80% พวกมากลากไป (ไข่ขาว) - กลุ่ม Z มี 10% กลุ่มที่อย่างไรก็ไม่เข้าร่วม ไม่เอาอะไร (ขอบจาน) - กลุ่มที่ 1 มี 15% กลุ่มที่พึ่งตนเองได้ อยู่ดีกินดี แต่จะถามถึงความคุ้มค่าในการเข้าร่วม - กลุ่มที่ 2 มี 20% กลุ่มที่คุยกันรู้เรื่อง มีจิตสาธารณะอยู่แล้ว กลุ่มที่สามารถร่วมกันคิด

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ภายนอกชุมชน: ใช้การดูงาน เรียนหลักสูตร มีกิจกรรมที่ลงไปทำให้พื้นที่จริง	กลุ่มที่ 3 มี 60% กลุ่มคนทั่วไป อะไรก็ได้ รอดูก่อน ถ้าดีจะทำด้วย - กลุ่มที่ 1 เร็วไว ใจสู้ - กลุ่มที่ 2 รอทีท่า
		ปัญหาการเรียนรู้ของชุมชน -ชาวบ้าน/เจ้าหน้าที่ไม่ได้นำสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงมาดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา -ชาวบ้านที่มีปัญหาจริงไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ - ฐานข้อมูลกระจัดกระจาย เวลาต้องการใช้ไม่สามารถหาเจอ ทำให้ต้องทำกันใหม่ ระดมความคิดกันใหม่ (ข้อมูลเก็บแล้วหายต้องเก็บใหม่ตลอด) - ชาวบ้านไม่ค่อยมีการบันทึก ชาวบ้านให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาบางอย่างลดลง เช่น ชาวบ้านไม่ค่อยสนใจสมุนไพร ส่วนใหญ่กินยาหมอแผนปัจจุบัน ยาสมัยใหม่ - วิถีชาวบ้านไม่ค่อยซักถาม ชาวบ้านมักไม่ได้สร้างทางเลือกหลายๆ ทางในการปัญหา ชาวบ้านมักจะใจร้อนตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ประหยัด และทางเลือกที่ไวที่สุด วิทยากรกระบวนการบางคนมักติดประเด็น(issue) เช่น เรื่องน้ำ เรื่องปุ๋ย หรือชุดความคิดของตนเอง จนละเลยภารกิจของตนเอง คือ การติดตั้งระบบความคิดและเครื่องมือเพื่อให้ชาวบ้านสามารถจัดการตัวเองได้ - ชาวบ้านมักจะชอบรวบรัดกระบวนการทำแผน เช่น เร่งนำแผน	**ปัญหาการเรียนรู้ของชุมชน** - มีวัฒนธรรมการเรียนรู้นอกชุมชน กล่าวคือ ชุมชนฝากความเชื่อมั่นไว้กับคนอื่น คนข้างในไม่เชื่อกัน บางทีเรื่องเดียวกันต้องให้คนข้างนอกเข้าไปพูด - ผู้ใหญ่บางกลุ่มมีมุมมองการมองปัญหาจากไกลตัว เช่น การมองสาเหตุที่หมู่บ้านไม่พัฒนาว่าเป็นเพราะไม่มีงบประมาณ ราชการไม่ให้ความสนใจ ราชการไม่จริงใจ ไม่มองสาเหตุปัญหาที่เกิดจากตัวเอง เช่น การแตกก๊กแตกเหล่า เป็นต้น - ความเคยชินของชุมชนจะดำเนินการอะไรต้องรอคำสั่งจากรัฐ - ไม่มีการถอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดที่ชัดเจน เนื่องจากชาวบ้านบางคนเขียนหนังสือไม่เป็น บางคนหวงวิชา - ระบบการศึกษาที่กำลังพัฒนาเรื่องอื่น ที่ไม่ใช่ฐานรากของประเทศ ได้แก่เรื่องการผลิตอาหาร - ประเทศไทยขาดองค์ความรู้อยู่ 2 เรื่องหลัก คือ - ขาดความรู้เรื่องการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - ขาดความรู้เรื่องการใช้ข้อมูลร่วมกัน - ชาวบ้านไม่กล้าพูด คิดเป็นระบบไม่ค่อยได้ และไม่มั่นใจตนเองในการตัดสินใจ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ไปหา อบต. แผนไม่ได้เกิดจากการคุยกันจริงๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป - มีวัฒนธรรมการเรียนรู้นอกชุมชน กล่าวคือ ชุมชนฝากความเชื่อมั่นไว้กับคนอื่น คนข้างในไม่เชื่อกัน บางทีเรื่องเดียวกันต้องให้คนข้างนอกเข้าไปพูด - ผู้ใหญ่บางกลุ่มมีมุมมองการมองปัญหาจากไกลตัว เช่น การมองสาเหตุที่หมู่บ้านไม่พัฒนาว่าเป็นเพราะ ไม่มีงบประมาณ ราชการไม่ให้ความสนใจ ราชการไม่จริงใจ ไม่มองสาเหตุปัญหาที่เกิดจากตัวเอง เช่น การแตกก๊กแตกเหล่า เป็นต้น - ความเคยชินของชุมชน จะดำเนินการอะไรต้องรอคำสั่งจากรัฐ - ไม่มีการถอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดที่ชัดเจน เนื่องจากชาวบ้านบางคนเขียนหนังสือไม่เป็น บางคนหวงวิชา - ระบบการศึกษาที่กำลังพัฒนาเรื่องอื่น ที่ไม่ใช่ฐานรากของประเทศ ได้แก่เรื่องการผลิตอาหาร - ประเทศไทยขาดองค์ความรู้อยู่ 2 เรื่องหลัก คือ - ขาดความรู้เรื่องการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1. ขาดความรู้เรื่องการใช้ข้อมูลร่วมกัน - ชาวบ้านไม่กล้าพูด คิดเป็นระบบไม่ค่อยได้ และไม่มั่นใจตนเองในการตัดสินใจ - คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจกัน เช่น คนรุ่นเก่าเมองว่าคนรุ่นใหม่ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด คนรุ่นใหม่มองว่า คนรุ่นเก่างมงาย - ภูมิปัญญาของชาวบ้านยังไม่ค่อยมีการเก็บ มีการเพียงการถ่ายทอดเป็นตัวบุคคล สร้างตัวตายตัวแทน - ทรัพยากรมีมาก แต่ยังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการ	- คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจกัน เช่น คนรุ่นเก่าเมองว่าคนรุ่นใหม่ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด คนรุ่นใหม่มองว่า คนรุ่นเก่างมงาย - ภูมิปัญญาของชาวบ้านยังไม่ค่อยมีการเก็บ มีการเพียงการถ่ายทอดเป็นตัวบุคคล สร้างตัวตายตัวแทน - ทรัพยากรมีมาก แต่ยังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากร - หน่วยงานราชการมักสั่งการให้ชาวบ้านลงมือทำเลย โดยไม่เปิดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อนลงมือปฏิบัติ เช่น กรณีการสั่งการให้ทำรัฐวิสาหกิจชุมชน - ไม่มีใครเป็นตัวกลางในการถอดความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ทรัพยากร หน่วยงานราชการมักสั่งการให้ชาวบ้านลงมือทำเลย โดยไม่เปิดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อนลงมือปฏิบัติ เช่น กรณีการสั่งการให้ทำรัฐวิสาหกิจชุมชน - ไม่มีใครเป็นตัวกลางในการถอดความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน	
	ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้	-การพัฒนาการทำงานเป็นทีม: จะใช้เวทีพูดคุย ทำความเข้าใจ ไม่เข้าใจส่วนไหนของให้ซักถาม เพื่อสร้างลักษณะกล้าพูดกล้า -ให้ชาวบ้านสนใจมาเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก -องค์ประกอบทุกกิจกรรมของหลายหน่วยงาน ต้องกล้าลงทุน รู้ว่าจะลงหุ้นตัวนี้ชุมชนจะกำไร ต้องรู้ว่าจะทำอย่างไร โดยคนนัดจะไม่ต้องไม่ติดกับการเมืองใดการเมืองหนึ่ง -การวิเคราะห์ -การเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ ใช้ Value chain -การเชื่อมโยงเชิงนโยบาย -การทำงานเป็นทีม 1ทีมประกอบด้วยคนหลายวัย -การบริหารจัดการ ควรจัดระบบได้เป็นขั้นตอน จัดการในเรื่องเทคนิค -ภูมิปัญญา ทักษะการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับคนอื่น/ชุมชน (พูดไม่วกวน/ผลิตสื่อได้/สาธิต)บริหารงานดี มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีความรู้ดี มีความพร้อมที่จะให้ -ชาวบ้านต้องอยากเรียนรู้อยากสนใจ ต้องใช้วิธีการทำให้คนสนใจเรียนรู้จากกันและกัน ไปดูของคนอื่น ซึ่งชาวบ้านต้องหาวิธีการแก้ปัญหาใหม่เรื่อยๆ ชาวบ้านเรียนรู้จากของจริงที่เขาพิสูจน์แล้ว ทำให้เกิดความมั่นใจ คนก็อยากนำไปใช้	**<u>เทคนิคการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเป็นระบบในชุมชน</u>** -การพัฒนาการทำงานเป็นทีม: จะใช้เวทีพูดคุย ทำความเข้าใจ ไม่เข้าใจส่วนไหนของให้ซักถาม เพื่อสร้างลักษณะกล้าพูดกล้าทำ -การคิดเป็นระบบ: ทีมพัฒนาทำตัวเป็นแบบอย่าง และเมื่อจบโครงการจะมีการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน และทบทวนแผนการทำงานเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการทำงานแต่ละขั้น รวมถึงการวางแผนการทำงานในขั้นต่อไป - เทคนิคการพัฒนาทักษะการคิดเป็นระบบ ต้องชวนชาวบ้าน ตั้งคำถามและหาคำตอบ การตั้งคำถามได้เยอะแสดงว่าคิดรอบคอบ นำไปสู่กาวางแผนป้องกันปัญหา - เทคนิคการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม: ให้มองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของทีมทำงาน ที่มีคนออกไป คนใหม่เข้ามา - ควรนำวิจัยลงพื้นที่ เพื่อช่วยให้ชาวบ้านเรียนรู้ด้วย เกิดประโยชน์ในการป้องกันปัญหา

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-รู้จักเรียนรู้จากการปฏิบัติ Action Learning ต้องอยู่ในกระบวนการ ต้อง Action ในปัญหาร่วมไม่ใช้ Action งาน Show -การคิดริเริ่ม -การปฏิบัติการ/เฝ้าระวัง/ตามการนัด เฝ้าระวัง/ไปเจรจา -คิดเป็นระบบ -ประสานงาน ถ้อยทีถ้อยอาศัย -การพูดด้วยข้อมูล -การเขียน -การสื่อสาร/ทั้งภายใน/ภายนอก มีข้อมูล/ข้อเท็จจริง -ทักษะการสร้างความสัมพันธ์ สามารถทำงานในชุมชน และพร้อมให้ความร่วมมือ -การมีส่วนร่วมกับผู้อื่น -สามารถจัดการกับความรู้ แล้วให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การถ่ายทอด -การประสานงาน มีลูกล่อลูกชน -สามารถทำแผน/ข้อเสนอ ของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ได้หยุด -กระบวนการถ่ายทอด -ได้แลกเปลี่ยนกับผู้มีประสบการณ์ทำให้ระยะเวลา เส้นทางแห่งนี้มันสั้นลง -เรียนรู้ตัวเองโดยธรรมชาติแล้วพันทุกข์ (เกิดอะไร สาเหตุ ผล บันทึก)	
	สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ -ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	- ข้อมูลของชุมชน - ศักยภาพของชุมชน - แกนนำ - ความมีจิตอาสาของชุมชน - การมีระบบรางวัลเพื่อชื่นชมกัน	**<u>ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน</u>** ได้แก่ 1. วิทยากรกระบวนการ 2. สถานที่ 3. เครื่องมือ 4. อุปกรณ์

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-การคืนข้อมูลสู่ชุมชน - วิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับศาสนา มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางชุมชน วัฒนธรรมที่ชาวบ้านฟังอิหม่าม ดังนั้นควรนำหลักคำสอนของศาสนาเป็นสิ่งตั้งต้นในการพัฒนา การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการเมือง - ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน ได้แก่ 1) วิทยากรกระบวนการ 2) สถานที่ 3) เครื่องมือ อุปกรณ์ 5) งบประมาณ เพราะต้องมีค่าใช้จ่าย เป็นตัวเงินที่ต้องลงทุนเพื่อเปลี่ยนทัศนคติคนในชุมชน - พื้นที่ต้องมีการขัดแย้งในเชิงการเมืองท้องถิ่นไม่มาก บรรยากาศของชุมชนที่เคารพซึ่งกัน ให้เกียรติกัน ไม่มีใครที่ไม่มีคุณค่า ทุกคนก็เต็มใจที่จะเรียนรู้ - การจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมความสามัคคี เช่น เทศกาลกินเจของชุมชน เพราะเวลามีกิจกรรมชาวบ้านจะช่วยกัน แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบงาน - ใช้คนที่ชุมชนเชื่อมั่นศรัทธาเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น พระที่ชาวบ้านนับถือ ใช้ความเป็นเครือญาติในการดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาชุมชน - วัฒนธรรมการสืบทอดเครือญาติ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ เพราะชาวบ้านจะคิดว่าถ้าเขารอด ญาติก็รอด	5. งบประมาณ เพราะต้องมีค่าใช้จ่าย เป็นตัวเงินที่ต้องลงทุนเพื่อเปลี่ยนทัศนคติคนในชุมชน - พื้นที่ต้องมีการขัดแย้งในเชิงการเมืองท้องถิ่นไม่มาก - บรรยากาศของชุมชนที่เคารพซึ่งกัน ให้เกียรติกัน ไม่มีใครที่ไม่มีคุณค่า ทุกคนก็เต็มใจที่จะเรียนรู้ - การจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมความสามัคคี เช่น เทศกาลกินเจของชุมชน เพราะเวลามีกิจกรรมชาวบ้านจะช่วยกัน แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบงาน - ใช้คนที่ชุมชนเชื่อมั่นศรัทธาเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น พระที่ชาวบ้านนับถือ - ใช้ความเป็นเครือญาติในการดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาชุมชน - วัฒนธรรมการสืบทอดเครือญาติ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ เพราะชาวบ้านจะคิดว่าถ้าเขารอด ญาติก็รอด - วิธีการหนุนเสริมของหน่วยงานราชการ ควรจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อนสั่งการให้ปฏิบัติ การสร้างความต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ของผู้นำทางความคิด/แกนนำชุมชน เพราะถ้าไม่ทำต่อก็ขาดตอนทันที - มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และวิสาหกิจชุมชน มีแนวคิดในการพัฒนาศูนย์ดังนี้ - ข้อมูลในแหล่งเรียนรู้ ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ - ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล แกนนำ ชาวบ้าน หรืออาสาสมัครที่เป็น

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		วิธีการหนุนเสริมของหน่วยงานราชการ ควรจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อน - สั่งการให้ปฏิบัติ - การสร้างความต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ของผู้นำทางความคิด/แกนนำชุมชน เพราะถ้าไม่ทำต่อก็ขาดตอนทันที - มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และวิสาหกิจชุมชน มีแนวคิดในการพัฒนาศูนย์ดังนี้ ข้อมูลในแหล่งเรียนรู้ ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล แกนนำ ชาวบ้าน หรืออาสาสมัครที่เป็นชาวบ้าน หรือหลายๆ ฝ่ายช่วยกันเก็บ ผู้ดูแลรักษาข้อมูล ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ หรือหน่วยงาน และควรใช้เทคโนโลยีช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพราะประหยัดที่เก็บ และประเมินผลได้ด้วย - มีโครงสร้าง มีคณะกรรมการ มีแผนงานและกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง การจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2 ลักษณะ - ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีมาตรฐานทำให้คนที่เข้าไปแล้วรู้สึกเชื่อมั่นว่าจะได้รับการเรียนรู้ มีสื่อ อุปกรณ์ หรือมีพื้นที่ให้ดูของจริง พิสูจน์ได้ - เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากชาวบ้าน ที่สามารถเป็นต้นแบบให้คนที่มาศึกษานำไปใช้งานได้เลย มีของจริงให้เห็นเป็นรูปธรรม	ชาวบ้าน หรือหลายๆ ฝ่ายช่วยกันเก็บ ผู้ดูแลรักษาข้อมูล ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ หรือหน่วยงาน และควรใช้เทคโนโลยีช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพราะประหยัดที่เก็บ และประเมินผลได้ด้วย - มีโครงสร้าง มีคณะกรรมการ มีแผนงานและกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง การจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2 ลักษณะ 1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีมาตรฐานทำให้คนที่เข้าไปแล้วรู้สึกเชื่อมั่นว่าจะได้รับการเรียนรู้ มีสื่อ อุปกรณ์ หรือมีพื้นที่ให้ดูของจริง พิสูจน์ได้ 2. เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากชาวบ้าน ที่สามารถเป็นต้นแบบให้คนที่มาศึกษานำไปใช้งานได้เลย มีของจริงให้เห็นเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		<u>เทคนิคการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเป็นระบบในชุมชน</u> การพัฒนาการทำงานเป็นทีม: จะใช้เวทีพูดคุย ทำความเข้าใจ ไม่เข้าใจส่วนไหนของให้ซักถาม เพื่อสร้างลักษณะกล้าพูดกล้าทำ - การคิดเป็นระบบ: ทีมพัฒนาทำตัวเป็นแบบอย่าง และเมื่อจบโครงการจะมีการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน และทบทวนแผนการทำงานเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการทำงานแต่ละขั้น รวมถึงการวางแผนการทำงานในขั้นต่อไป - ใช้คำถามเพื่อให้ชาวบ้านคิดเป็นระบบครบวงจร ตั้งแต่ เป้าหมายการทำเพื่ออะไร ทำเรื่องอะไร มีใครเกี่ยวข้อง ผลที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรมคืออะไร มีผลกระทบอะไรบ้าง เชื่อมโยงให้ชาวบ้านเห็นเป็นภาพ เช่น การสอนเรื่อง value chain .ให้กับชาวบ้าน - การจัดทีมควรประกอบด้วยคนหลายวัย จะทำให้การทำงานมีชีวิตชีวา - การบริหารจัดการชุมชนที่กระจายอำนาจ ต้องไม่รวมศูนย์ ไม่รวมอำนาจ ทุกคนต้องเท่าเทียม - การทำงานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ - การทำงานต้องได้ใจ ต้องอยู่รวมกัน ดูแลกัน ไม่เอาเปรียบ เชื่อใจกัน ทำไปต้องไม่ท้อ มีศรัทธาในการทำงาน - มีจิตมุ่งมั่นร่วมและจดจ่อร่วมกัน มี spirit ในการทำงาน - การส่งเสริมการทำงานเป็นทีม: ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ร่วมกันคิด ร่วมกันเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างทางเลือก ทั้ง อบต. และชาวบ้าน - การส่งเสริมการทำงานเป็นระบบครบวงจร: พาชาวบ้านคิดแบบ	**<u>เทคนิคการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและเป็นระบบในชุมชน</u>** - การพัฒนาการทำงานเป็นทีม: จะใช้เวทีพูดคุย ทำความเข้าใจ ไม่เข้าใจส่วนไหนของให้ซักถาม เพื่อสร้างลักษณะกล้าพูดกล้าทำ - การคิดเป็นระบบ: ทีมพัฒนาทำตัวเป็นแบบอย่าง และเมื่อจบโครงการจะมีการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน และทบทวนแผนการทำงานเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการทำงานแต่ละขั้น รวมถึงการวางแผนการทำงานในขั้นต่อไป

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		เชื่อมโยงกัน เช่น จากการทำบัญชีครัวเรือน จะพบว่ามีปัญหาต้นทุน ชาวบ้านจึงมีการรวมกลุ่มเพื่อซื้อปุ๋ย เป็นต้น	
	-บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้	- ควรมีตัวกลาง - คนต้นแบบควรเป็นคนที่อื่น เพราะถ้าเป็นคนในพื้นที่ ต้องทำสำเร็จก่อน แล้วเขาจะทำตาม - เป็นคนคิดแบบ ขยัน ฉลาด ประหยัด และสามารถสร้างงานที่เป็นรูปธรรม - ผู้นำทางศาสนา - แกนนำ - ครอบครัวต้องเข้าใจงานทางสังคม - ชาวบ้าน - ผู้รู้/ภูมิปัญญาชาวบ้าน - มีกลไกในชุมชน ที่ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ข้างเคียง มีการเชื่อมประสาน - หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ -อบต.	**<u>บุคคลที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ในชุมชน</u>** - ผู้นำ เช่น ผู้นำทางศาสนา แกนนำชุมชน - ชาวบ้าน - ปราชญ์ชาวบ้าน - บุคคลต้นแบบทั้งในและนอกพื้นที่ - ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อทำให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
	-การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	**<u>เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชน</u>** - ต้องเชิญ อบต. เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่แรก เพื่อให้ร่วมรับรู้ปัญหา และสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ - การใช้กล้องวิดีโอช่วยเก็บข้อมูล นำเสนอข้อมูล หรือสรุปบทเรียน จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกตื่นตาตื่นใจและมีส่วนร่วมมากขึ้น - การปรับทัศนคติของชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วย คือ - ให้โอกาสเขาได้วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นว่าเขาไม่เห็นด้วยอย่างไร	**<u>เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชน</u>** - การจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ไม่นัดประชุมในช่วงที่มีการละหมาด เป็นต้น - ควรใช้เทคนิคต่างๆ ในการช่วยระดมความคิดเห็น เช่น บัตรคำ mind map - เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ชุมชน เรียกว่า social mapping เช่น ปฏิทิน แผนที่ผู้รู้ แผนที่ฤดูกาล ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวม เห็นวงจรชีวิต วงจรการผลิตของชุมชน วงจรวัฒนธรรม ข้อมูลระดับ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ใช้ข้อมูลจริงที่มีอยู่ปรับทัศนคติของชาวบ้านว่ามีปัญหาอยู่จริง - นำบทเรียนของคนที่ประสบความสำเร็จมาแลกเปลี่ยนให้ชาวบ้านเห็นว่าสามารถทำได้ - สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เช่น การเชิญพระเข้าร่วม และต้องสร้างความรู้สึกเป็นกันเองในการจัดเวทีให้กับชาวบ้าน - จัดเวทีวิชาการของชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านนำเสนอ ให้ข้าราชการ/เจ้าหน้าที่มานั่งฟังอย่างเดียว และได้รับคำชื่นชม ซึ่งถือเป็นรางวัลของชาวบ้าน - สร้างพื้นที่เปิดสำหรับการเรียนรู้เป็นเวทีแบบพบปะกัน และมีผู้รู้จริงนำคุยที่เป็นรูปธรรม เช่น ที่อนามัย ที่วัด - จัดแหล่งเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน - ไม่พยายามสร้างเวทีใหม่ ให้ใช้เวทีที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว และเติมประเด็นที่ต้องการลงไป - ควรบูรณาการงานจากหน่วยงานต่างๆ เช่น จัดทำแผนชุมชนครั้งเดียวแต่สอดรับกับความต้องการจากหน่วยงานต่างๆ (ไม่ต่างคนต่างทำ) ใช้กระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ ไม่ค่อยใช้เอกสารแต่จะใช้เวทีและใช้สื่อ/อุปกรณ์ช่วยในการจัดกระบวนการ เช่น กระดาษปรู๊ฟ เครื่องเขียนพื้นฐาน PowerPoint - ใช้การเปรียบเทียบให้ชาวบ้านเห็นเป็นรูปธรรม - ใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง เพื่อถ่ายทอดความรู้ - ระดับบุคคลและระดับกลุ่ม - เลือกเทคนิคการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับประเด็น - การจัดกลุ่มในเวทีแลกเปลี่ยน ชาวบ้านที่เข้าร่วมควรมี	ครัวเรือนก็ทำให้รู้จักตัวเอง ระดับชุมชนก็ทำให้รู้จักชุมชน - กรณีชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีไม่เปิดรับที่จะแลกเปลี่ยน อาจใช้เทคนิค ดังนี้ 1. ชี้ทิศทางของการแลกเปลี่ยนให้เข้าใจร่วมกัน และชี้ให้เห็นว่าแต่ละคนมีความสำคัญ มีศักยภาพ และไม่ควรใช้วิธีส่งตัวแทนเพื่อแสดงความคิดเห็น 2. ใช้เทคนิคไดอะล็อก เช่น กำหนดเป็นกติกาว่าถ้าใครถือปากกา คนนั้นมีสิทธิพูด - กรณีผู้เข้าร่วมกระบวนการมีอุดมการณ์แข็งมาก เช่น สายพระ สายแพทย์แผนไทย สาย NGO เป็นต้น วิทยากรกระบวนการต้องให้เขาแสดงออกในสิ่งที่เขา - เชื่อ แต่ต้องไม่เบียดเวลาคนอื่น อาจใช้การแบ่งกลุ่ม 4-5 คน แจ้งเวลาและทุกคนต้องได้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น - เนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น เมื่อข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่ ชั้นผู้น้อยจะไม่คอยกล้าแสดงความคิดเห็น ดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังระวังในการจัดกลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็น - บางครั้งวิทยากรกระบวนการสามารถได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากการกินข้าว การคุยในห้องนอน ห้องน้ำ ได้มากกว่าในห้องประชุม - ควรส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ด้วย เพราะบางครั้งคำถามของเด็กจะช่วยกระตุ้นให้ผู้ใหญ่ได้คิด และควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำร่วมด้วย โดยมีที่ปรึกษาในชุมชน เช่น ครู เป็นต้น - บางเรื่องที่คุยกันในเวทีไม่จำเป็นต้องเร่งตัดสิน วิทยากรควรทำ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ประสบการณ์ใกล้เคียงกัน เช่น ไม่ควรจัดคนที่ไม่มีประสบการณ์กับคนที่มีประสบการณ์มาอยู่ด้วยกัน - ใช้ตัวชี้วัดตำบลเข้มแข็ง 7 ประการในการสรุปบทเรียน ผ่านเวทีพูดคุย วิเคราะห์เป้าหมาย กระบวนการทำงาน ส่งผลที่เป็นรูปธรรมอะไรบ้าง - ในการจัดเวทีต่างๆ ต้องให้เกิดบรรยากาศของการเท่าเทียมกัน เช่น ในการประชุมต้องไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์คนจนไม่ค่อยพูด แต่คนรวยพูดมาก ทุกคนต้องกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการพัฒนาร่วมกันมากยิ่งขึ้น <u>จัดกิจกรรมบ่อยๆ เพื่อให้เกิดเวทีการพูดคุย</u> เช่น กิจกรรมมากินอาหารร่วมกันเดือนละครั้ง(จัดทุกวันศุกร์แรกของเดือน) เปิดสอนภาษามลายูบริเวณป้อมยาม มีเป้าหมายเพื่อสร้างจิตสำนึก และถ่ายทอดสิ่งที่ควรถ่ายทอดในขณะพูดคุยกัน <u>รูปแบบประชุมจะไม่ให้นั่งเก้าอี้ ให้นั่งพื้น</u> อิหม่ามจะประกาศหัวข้อการประชุมล่วงหน้า ผู้ที่จะเข้าประชุมจะไปทำการบ้านล่วงหน้าก่อนเข้ามาสู่การประชุมในวันศุกร์ถัดไป <u>ไม่ปิดกันการแสดงออกของเยาวชน</u> เช่น ไม่ห้ามการเล่นไมโครโฟนของเด็ก ให้เขาคุ้นชินกับไมโครโฟน และจะมอบหมายภารกิจให้เด็กได้มีส่วนร่วมตลอด เช่น มอบหมายให้แสดงละคร ให้เป็นเจ้าภาพเรื่องการต้อนรับแขก เป็นต้น <u>นำหนังสือที่เป็นประโยชน์ไปวางไว้ตามจุดต่างๆ</u> ที่ชาวบ้านมักรวมตัวกัน เช่น ร้านน้ำชา ป้อมยาม <u>อย่ายัดเยียดงานให้ชาวบ้าน</u> ให้ชาวบ้านทำในเรื่องที่ตนถนัด เช่น บางคนชอบไปประชุม แต่บางคนไม่ชอบประชุมแต่ชอบลงมือทำ	หน้าที่บอกว่าไม่จำเป็นต้องได้ข้อสรุปก็ได้ เพราะข้อมูลไม่เพียงพอเพื่อให้ผู้เสนอประเด็นไม่รู้สึกว่าเสียหน้าดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังระวังในการจัดกลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็น **<u>การจัดกิจกรรม/บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน</u>** - จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคล 3 กลุ่มในชุมชน คือ คนแก่ คนหนุ่ม และเด็ก -จัดกิจกรรม ควรเสริมแรงจูงใจให้กับชาวบ้านตามความเหมาะสม เช่น คำติชม หรือรางวัล เช่น ตู้ยา สำหรับครอบครัวที่จัดทำบัญชีครัวเรือนตามที่กำหนด เป็นต้น

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		สร้างเวทีปลูกจิตสำนึก โดยให้ชาวบ้านจัดกลุ่มและเขียนว่าสังคมให้อะไรกับคุณ และคุณให้อะไรกับ สังคมบ้าง ในกรณีเด็กและเยาวชนก็ถามว่าพ่อแม่ให้อะไรกับหนูบ้าง และหนูให้อะไรกับพ่อแม่บ้าง นำวันสำคัญต่างๆ ของศาสนาอิสลาม มาเป็นปฏิทินในการจัดกิจกรรมเพื่อเรียกคนมารวมกันที่มัสยิด - พยายามดึงชาวบ้านทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมแม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม สำหรับคนไม่เห็นด้วยก็ต้องพยายามดึงให้เขายังอยู่ในกลุ่ม เช่น เวลาเก็บเงิน ก็เก็บเขาด้วย มีอะไรก็แจ้งเขา อย่าให้เขามีความรู้สึกว่าสังคมไม่เอา ต้องสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของชาวบ้าน ต้องดึงปัญหาที่ชาวบ้านทุกข์จริงๆ มาแก้ไข ต้องไม่เสนอชุดวิเคราะห์ ที่มีข้อสรุปให้ชาวบ้าน ต้องค่อยๆ ให้ชาวบ้านวิเคราะห์ออกมาเอง ผู้นำในท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และชาวบ้าน ควรเคารพซึ่งกันและกัน เช่น พบปัญหาว่าชาวบ้านลุย แต่ราชการไม่เอาด้วย - การจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ไม่นัดประชุมในช่วงที่มีการละหมาด เป็นต้น - ควรใช้เทคนิคต่างๆ ในการช่วยระดมความคิดเห็น เช่น บัตรคำ mind map - เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ชุมชน เรียกว่า social mapping เช่นปฏิทิน แผนที่ผู้รู้ แผนที่ฤดูกาล ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวม เห็นวงจรชีวิต วงจรการผลิตของชุมชน วงจรวัฒนธรรม ข้อมูลระดับครัวเรือนก็ทำให้รู้จักตัวเอง ข้อระดับชุมชนก็ทำให้รู้จักชุมชน	

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- กรณีชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีไม่เปิดรับที่จะแลกเปลี่ยน อาจใช้เทคนิคดังนี้ 1) ชี้ทิศทางของการแลกเปลี่ยนให้เข้าใจร่วมกัน และชี้ให้เห็นว่าแต่ละคนมีความสำคัญ มีศักยภาพ และไม่ควรใช้วิธีส่งตัวแทนเพื่อแสดงความคิดเห็น 2) ใช้เทคนิคไดอาล็อก เช่น กำหนดเป็นกติกาว่าถ้าใครถือปากกาคนนั้นมีสิทธิพูด - กรณีผู้เข้าร่วมกระบวนการมีอุดมการณ์แข็งมาก เช่น สายพระ สายแพทย์แผนไทย สาย NGO เป็นต้น วิทยากรกระบวนการต้องให้เขาแสดงออกในสิ่งที่เขาเชื่อ แต่ต้องไม่เบียดเวลาคนอื่น อาจใช้การแบ่งกลุ่ม 4-5 คน แจ้ง - จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคล 3 กลุ่มในชุมชน คือ คนแก่ คนหนุ่ม และเด็ก - ในการจัดกิจกรรม ควรเสริมแรงจูงใจให้กับชาวบ้านตามความเหมาะสม เช่น คำติชม หรือรางวัล เช่น ตู้ยา สำหรับครอบครัวที่จัดทำบัญชีครัวเรือนตามที่กำหนด เป็นต้น ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน - ใช้แรงศรัทธา หรือจุดเด่นของชุมชน เพื่อเป็นตัวดึงให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือแก้ปัญหา เช่น ความศรัทธาของชาวบ้านเกาะแรดที่มีต่อศาลเจ้า - เป็นต้น	
		<u>เทคนิคการจัดเวที</u> - การจัดเวทีแต่ละครั้งต้องปรับหลักสูตร กำหนดการให้เหมาะสมกับ	**<u>เทคนิคการจัดเวที</u>** - ในการจัดเวที วิทยากรกระบวนการควรถามคำถามกับชาวบ้าน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		เวลาและงบประมาณที่มีอยู่ - การเลือกสถานที่ในการจัดเวที ควรเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านเดินทางสะดวก เช่น ที่วัด อนามัย หรือ อบต. เป็นต้น - การพูดคุยกับชาวบ้านต้องใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความรู้สึกกลมกลืน ในการเข้ากลุ่มเพื่อพูดคุย มีกติการ่วมกันคือ ห้ามเถียงกัน ทุกความคิดเห็นมีความสำคัญหมด ห้ามลบความคิดคนอื่น ห้ามแย้งความคิดคนอื่น ห้ามบอกว่าของใครผิด ทุกคนรู้หรือมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น - การจัดเวทีบางเวทีหากเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านให้การยอมรรับมาเข้าร่วมจะช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้มากขึ้น - เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบนเวทีสนทนา วิทยากรกระบวนการจะต้องให้ชาวบ้านหยุดการโต้แย้ง และใช้วิธีสรุปทบทวนในประเด็นที่ผ่านมาว่าใครเสนออะไรไว้บ้าง หลักจากการจัดเวที ต้องจัดให้มีพี่เลี้ยงคอยแนะนำเพิ่มเติมในส่วนที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ รวมถึงการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง <u>เทคนิคการจัดเวที</u> - ในการจัดเวที วิทยากรกระบวนการควรถามคำถามกับชาวบ้านที่ไม่ค่อยพูดด้วย อาจใช้วิธีการชี้ให้พูด เรียกชื่อ การใช้บัตรคำ หรือการให้เขียน ซึ่งต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล - ไม่ควรจัดเวทีหลายเวทีซ้ำซ้อนกัน ควรใช้เวทีที่ชาวบ้านมีอยู่แล้ว	ที่ไม่ค่อยพูดด้วย อาจใช้วิธีการชี้ให้พูด เรียกชื่อ การใช้บัตรคำ หรือการให้เขียน ซึ่งต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล - ไม่ควรจัดเวทีหลายเวทีซ้ำซ้อนกัน ควรใช้เวทีที่ชาวบ้านมีอยู่แล้วและเสริมกระบวนการเรียนรู้เข้าไป เพื่อไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นภาระ - เครื่องมือที่ใช้สื่อกับชาวบ้านควรจัดเตรียมได้ง่าย เช่น กระดาษหนึ่งแผ่นก็สามารถจัดกิจกรรมได้ - วิทยากรกระบวนการควรใช้คำพูดง่ายๆ เพื่อสื่อสารกับชาวบ้าน หรืออธิบายเพิ่มเติมในคำศัพท์ที่ชาวบ้านไม่คุ้นชิน เช่น “ผังเมืองคือการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน” เป็นต้น - การที่จะเชิญชวนให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการทำกิจกรรมต่างๆ วิทยากรกระบวนการต้องโยงให้เห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นกับชาวบ้านด้วย เช่น ต้องการให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ในเขตนากุ้งที่ไม่ได้ใช้งาน ก็ต้องชี้แจงว่าการปลูกต้นไม้จะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น - ในการจัดเวที การเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐ (นาย)เช่น นายอำเภอเข้าร่วม จะทำให้ชาวบ้านสนใจมาเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		และเสริมกระบวนการเรียนรู้เข้าไป เพื่อไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นภาระ เครื่องมือที่ใช้สื่อกับชาวบ้านควรจัดเตรียมได้ง่าย เช่น กระดาษหนึ่งแผ่นก็สามารถจัดกิจกรรมได้ - วิทยากรกระบวนการควรใช้คำพูดง่ายๆ เพื่อสื่อสารกับชาวบ้าน หรืออธิบายเพิ่มเติมในคำศัพท์ที่ชาวบ้านไม่คุ้นชิน เช่น “ผังเมืองคือการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน” เป็นต้น - การที่จะเชิญชวนให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการทำกิจกรรมต่างๆ วิทยากรกระบวนการต้องโยงให้เห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นกับชาวบ้านด้วย เช่น ต้องการให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ในเขตนากุ้งที่ไม่ได้ใช้งาน ก็ต้องชี้แจงว่าการปลูกต้นไม้จะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น - ในการจัดเวที การเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐ (นาย) เช่น นายอำเภอเข้าร่วม จะทำให้ชาวบ้านสนใจมาเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก	
		<u>เทคนิคการจัดเวทีชาวบ้าน</u> - การจัดเวทีแต่ละครั้งต้องปรับหลักสูตร กำหนดการให้เหมาะสมกับเวลาและงบประมาณที่มีอยู่ - การเลือกสถานที่ในการจัดเวที ควรเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านเดินทางสะดวก เช่น ที่วัด อนามัย หรือ อบต. เป็นต้น - การพูดคุยกับชาวบ้านต้องใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความรู้สึกกลมกลืน	**<u>เทคนิคการจัดเวทีชาวบ้าน</u>** -การจัดเวทีแต่ละครั้งต้องปรับหลักสูตร กำหนดการให้เหมาะสมกับเวลาและงบประมาณที่มีอยู่ -การเลือกสถานที่ในการจัดเวที ควรเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านเดินทางสะดวก เช่น ที่วัด อนามัย หรือ อบต. เป็นต้น -การพูดคุยกับชาวบ้านต้องใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความรู้สึกกลมกลืน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ในการเข้ากลุ่มเพื่อพูดคุย มีกติการ่วมกันคือ ห้ามเถียงกัน ทุกความคิดเห็นมีความสำคัญหมด ห้ามลบความคิดคนอื่น ห้ามแย้งความคิดคนอื่น ห้ามบอกว่าของใครผิด ทุกคนรู้หรือมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น - การจัดเวทีบางเวทีหากเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านให้การยอมรรับมาเข้าร่วมจะช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้มากขึ้น - เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบนเวทีสนทนา วิทยากรกระบวนการจะต้องให้ชาวบ้านหยุดการโต้แย้ง และใช้วิธีสรุปทบทวนในประเด็นที่ผ่านมาว่าใครเสนออะไรไว้บ้าง - หลักจากการจัดเวที ต้องจัดให้มีพี่เลี้ยงคอยแนะนำเพิ่มเติมในส่วนที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ รวมถึงการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง - บางครั้งก่อนจัดเวทีวิทยากระกระบวนการ/แกนนำ/นักพัฒนาควรเข้าไปคุยกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการก่อน เช่น ไปนั่งกินข้าว ไปนั่งเยี่ยมเยียน โดยเริ่มคุยจากปัญหาเล็กๆ (เทคนิคการระเบิดความคิดชาวบ้าน) - การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ขณะอยู่ในกลุ่ม อาจ.ใช้เทคนิคต่างๆ เช่น สรุปให้ฟัง ชี้ไปที่แต่ละคน ให้หยุดและพูดทีละเคน หรือทบทวนสิ่งที่พูดไปแล้ว แล้วแต่สถานการณ์	ในการเข้ากลุ่มเพื่อพูดคุย มีกติการ่วมกันคือ ห้ามเถียงกัน ทุกความคิดเห็นมีความสำคัญหมด ห้ามลบความคิดคนอื่น ห้ามแย้งความคิดคนอื่น ห้ามบอกว่าของใครผิด ทุกคนรู้หรือมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น -การจัดเวทีบางเวทีหากเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านให้การยอมรรับมาเข้าร่วมจะช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้มากขึ้น -เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบนเวทีสนทนา วิทยากรกระบวนการจะต้องให้ชาวบ้านหยุดการโต้แย้ง และใช้วิธีสรุปทบทวนในประเด็นที่ผ่านมาว่าใครเสนออะไรไว้บ้าง - หลักจากการจัดเวที ต้องจัดให้มีพี่เลี้ยงคอย แนะนำเพิ่มเติมในส่วนที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ รวมถึงการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง -บางครั้งก่อนจัดเวทีวิทยากระกระบวนการ/แกนนำ/นักพัฒนาควรเข้าไปคุยกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการก่อน เช่น ไปนั่งกินข้าว ไปนั่งเยี่ยมเยียน โดยเริ่มคุยจากปัญหาเล็กๆ (เทคนิคการระเบิดความคิดชาวบ้าน)- การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ขณะอยู่ในกลุ่ม อาจ.ใช้เทคนิคต่างๆ เช่น สรุปให้ฟัง ชี้ไปที่แต่ละคน ให้หยุดและพูดทีละเคน หรือทบทวนสิ่งที่พูดไปแล้ว แล้วแต่สถานการณ์
ชุมชน	**การวิเคราะห์ชุมชน**	**<u>ปัญหาชุมชน</u>** -ปัญหาหนี้สิน -ปัญหาที่ดิน	**<u>ปัญหาชุมชน</u>** - เด็กรุ่นใหม่ไม่เข้าหาชุมชน - ลูกหลานที่มีความรู้ไม่อยู่ในชุมชน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ปัญหาการจัดการน้ำ (หน้าแล้งน้ำไม่พอ หน้าฝนน้ำท่วม) - ข้อขัดแย้งเรื่องการถือครองที่ดินระหว่างรัฐกับชาวบ้าน - การพัฒนาจากภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน เช่น การสร้างโรงโม่หิน - ปัญหาต้นทุนการผลิต - เด็กในชุมชนไม่ค่อยเรียนหนังสือ - ชาวบ้านและเยาวชนบางส่วนต้องไปทำงานนอกชุมชน และพบปัญหา เช่น การถูกลวนลาม - ปัญหาการประมง เช่น สัตว์น้ำน้อยลง หาปลาไม่ได้ การจับสัตว์น้ำผิดวิธี เช่น วางยา วางระเบิด - ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย สิ่งปฏิกูลในลำคลอง - ปัญหาการขโมยทรัพยากร เช่น จับสัตว์ในป่า ศาสนาเริ่มเสื่อมลง -ปัญหาเกิดจากการรวมศูนย์อำนาจที่ยาวนาน จนทำให้เกิดปรากฏการต่างๆ เช่น ไม่อยากให้ลูกของตนเองพูดภาษาเมือง ปัญหาเชิงประเด็น เช่น น้ำ - เด็กรุ่นใหม่ไม่เข้าหาชุมชน - ลูกหลานที่มีความรู้ไม่อยู่ในชุมชน - ปัญหาโครงสร้างของสังคม - ความขัดแย้งภายในชุมชน เนื่องจากการเลือกตั้ง - การยุบโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะครูน้อย เด็กน้อย การสัญจรไม่สะดวก งบประมาณน้อย - ปัญหาความปลอดภัยของชุมชน เช่น วัยรุ่นจากข้างนอกนั่งเรือมากินเหล้าในพื้นที่	- ปัญหาโครงสร้างของสังคม - ความขัดแย้งภายในชุมชนเนื่องจากการเลือกตั้ง - การยุบโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะครูน้อย เด็กน้อย การสัญจรไม่สะดวก งบประมาณน้อย - ปัญหาความปลอดภัยของชุมชน เช่น วัยรุ่น จากข้างนอกนั่งเรือมากินเหล้าในพื้นที่ - ปัญหายาเสพติด - หนี้สิน - ปัญหาเหล้าและยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น (มีบ้าง) -ปัญหาการพนันในกลุ่มวัยรุ่น (มีบ้าง) - หนี้สิน ความยากจน - ชาวบ้านบางส่วนรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก - พึ่งรายได้จากอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว - ยาเสพติด ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน - ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ มีเวลาว่าง - ผลผลิตราคาตกต่ำ - ปัญหาคุณภาพการผลิต - ขาดเงินทุน - ปัญหาเรื่องการตลาด เช่น ขายของไม่ได้

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- ปัญหายาเสพติด - ชาวบ้านบางส่วนรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก - พึ่งรายได้จากอาชีพหลักเพียงอย่างเดียว - ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน - ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ มีเวลาว่าง - ผลผลิตราคาตกต่ำ - ปัญหาคุณภาพการผลิต - ขาดเงินทุน - ปัญหาเรื่องการตลาด เช่น ขายของไม่ได้	
		<u>เป้าหมายของชุมชน</u> - เพื่อจัดความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นและสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน - เพื่อจัดความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อม - เพื่อแก้ปัญหาที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ เพื่อให้ชุมชนมีทักษะในการจัดการตัวเองได้ - เพื่อให้ชาวบ้านสามารถจัดการตัวเองในทุกด้านทั้งเชิงภายในและภายนอก - ชาวบ้านสามารถตัดสินใจในการกำหนดชีวิตตนเองได้ โดยไม่ต้องรอนโยบายหรือคำสั่งจากรัฐ - การปรับวิธีคิด - การเท่าทันโลกและสังคม - การจัดการชุมชนของตัวเองได้ บริหารชุมชนตัวเองได้ ทำให้คนสามารถกำหนดอนาคตชีวิตตัวเองได้ บริหารจัดการ	**<u>เป้าหมายของชุมชน</u>** - ชุมชนสามารถจัดการตัวเอง และพึ่งตนเองได้ - ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ ทำกินอยู่ในชุมชนได้ อยู่ได้อยู่รอด ยั่งยืน - เป้าหมายชุมชม 1. การจัดการเรื่องหนี้สิน 2. ความมั่นคงทางอาหาร 3. สวัสดิการชีวิต ทั้งนี้เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาก็คือต้องการทำให้ชาวบ้านพ้นทุกข์ - ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ - เพื่อแก้ปัญหาชุมชน/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างทันท่วงที - เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: หยุดเลิกคิดถึงความร่ำรวย “ใช้เศรษฐกิจพอเพียง” นำ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ทรัพยากรท้องถิ่นได้ ทำให้คนตัวเล็กตัวน้อยเป็นผู้ประกอบการทางสังคมได้ <u>เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน</u> การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อรักษาป่า รักษาน้ำ รักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อความอยู่รอดของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง - สามารถทำงานเป็นกลุ่ม - แก้ปัญหาได้ - รักท้องถิ่นของตนเอง - ชุมชนสามารถปกครองตนเอง รู้ เข้าใจ ตระหนัก และปฏิบัติการด้วยตนเอง - ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจระบบการเมือง - การทำงานเพื่อส่วนรวม บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าแก้ปัญหาส่วนรวมเพื่อตนเอง และแก้ปัญหาตนเองเพื่อส่วนร่วม - ชุมชนสามารถจัดการตัวเอง และพึ่งตนเองได้ - ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ ทำกินอยู่ในชุมชนได้ อยู่ได้อยู่รอด ยั่งยืน ได้แก่ 1)การจัดการเรื่องหนี้สิน **2)**ความมั่นคงทางอาหาร และ3)สวัสดิการชีวิตทั้งนี้เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาก็คือต้องการทำให้ชาวบ้านพ้นทุกข์ - ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ - เพื่อแก้ปัญหาชุมชน/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างทันท่วงที - เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: หยุดเลิกคิดถึงความร่ำรวย “ใช้เศรษฐกิจพอเพียง” นำ	- เพื่อพัฒนาด้านสุขภาวะ: ไม่คิดถึงแพทย์ พยาบาล ไม่กินยาเป็นอาหาร แก่กินอาหารเป็นยา - เพื่อการเรียนรู้ที่ไม่เกิดปัญหาใหม่ เช่น ไม่ควรใช้โครงการที่ให้เงินเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะน้า เพื่อสร้างคน เมื่อชาวบ้านพร้อมแล้วจึงสร้างเครื่องมือให้ เป้าหมายภาพรวมคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป้าหมายย่อยคือ - แก้ปัญหาความยากจน สังคม และสุขภาวะของชุมชน - สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของปัญหา จุดประกายให้ชาวบ้านช่วยกันคิด ทำเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน สร้างให้ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนอื่นได้ถูกต้อง

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- เพื่อพัฒนาด้านสุขภาวะ: ไม่คิดถึงแพทย์ พยาบาล ไม่กินยาเป็นอาหาร แก่กินอาหารเป็นยา - เพื่อการเรียนรู้ที่ไม่เกิดปัญหาใหม่ เช่น ไม่ควรใช้โครงการที่ให้เงินเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะน้า - เพื่อสร้างคน เมื่อชาวบ้านพร้อมแล้วจึงสร้างเครื่องมือให้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป้าหมายย่อยคือ - แก้ปัญหาความยากจน สังคม และสุขภาวะของชุมชน - สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของปัญหา จุดประกายให้ชาวบ้านช่วยกันคิด ทำเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน สร้างให้ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนอื่นได้ถูกต้อง	
	รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้	-ควรมีหน่วยงาน/องค์กรที่คอยกระตุ้น ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น พาไปดูงาน กำหนดขั้นตอนการเรียนรู้ว่าเขาจะได้อะไรและกลับไปจะทำอะไรต่อ -ต้องมีรูปธรรมทำให้เขาเข้าใจในการเรียนรู้ เช่น "การไม่ใช้เศษเหรียญ" ซึ่งจะทำให้มีการซื้อน้อย คิดก่อนซื้อ ไม่ใช่สอนให้เขาหาเงินเยอะขึ้น แต่ทำให้เขาประหยัด -ความขัดแย้งของการเมืองท้องถิ่นส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน ถ้าชุมชนมีความสมานฉันท์ สามารถสร้างความร่วมมือได้ - ควรออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะกับคนหลากหลาย ซึ่งควรรู้ข้อมูลก่อน ซึ่งจะทำให้เกิดความเท่าเทียม - วิทยากรไม่ควรเอาความเชื่อมาใช้ในการยกตัวอย่าง เนื่องจากคนแตกต่างกัน เช่น การยกตัวอย่างโดยใช้ความห่วงใยของเขาซึ่งอาจทำ	รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย **1. แนวคิ่ง** เป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างการบริหาร ได้แก่ - มีการจัดตั้งกลไกสำหรับคนวงใน/วงนอก - เข้าใจกระบวนการเคลื่อนไหวในการพัฒนา - มีการขยายผลไปสู่จังหวัด/ภาคี ทั้งหมดโดยเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ และไม่ยึดติดกับกลไกในอดีต - มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะกับคนหลากหลาย โดยมีการเตรียมข้อมูลล่วงหน้าอันทำให้เกิดความเท่าเทียมกัน - มีการวางแผนโดยใช้ความเป็นแม่มาวางแผนให้กับผู้ที่อ่อนแอ มิฉะนั้นจะคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของกลุ่มที่แข็งแรงอยู่

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ให้เขาเกิดความรู้สึกดีกว่า - ในการวางแผนควรใช้ความเป็นแม่มาวางแผนให้กับผู้ที่อ่อนแอ มิฉะนั้นจะคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของกลุ่มที่แข็งแรงอยู่แล้ว - มีการจัดตั้งกลไกสำหรับคนวงใน/วงนอก - รู้ถึงกระบวนการเคลื่อนไหวในการพัฒนา - มีการขยายผลไปสู่จังหวัด/ภาคี ทั้งหมดโดยเชื่องโยงอะไรบ้าง ไม่ยึดติดแต่เกิดกลไกในอดีต - ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนทำให้เกิดความเชื่อถือต่อกันมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลชุมชนมีความน่าเชื่อถือ -ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์กร ถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ องค์กรรัฐกับชุมชน และเกิดวัฒนธรรมใหม่ มีวิธีคิดที่เดิมเป็นสุดขั้วมาเป็นตรงกลาง -ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้อมูลและ/สารสนเทศ ทำให้คนเปลี่ยนแปลงในแง่การสร้างการเรียนรู้ระหว่าง คนกับคน คนกับองค์กร คนกับวัฒนธรรม และคนกับข้อเท็จจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การตัดสินใจของชุมชนร่วมกัน -คนทำงานเพื่อชุมชน จะทำให้เกิดผู้นำทางธรรมชาติ ทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีโลกทัศน์ทางพัฒนาจากกลุ่มใหญ่เหลือกลุ่มเล็กๆ และทำให้เกิดความสัมพันธ์ และทำให้คนสามารถติดต่อกับหน่วยงานได้มากขึ้น เช่น เมื่อชุมชนอยากได้พันธุ์ไม้ก็จะมีนักวิชาการเข้ามาสอน -ทำให้มัสยิดเป็นศูนย์ในการเรียนรู้ร่วมกัน จากเดิมเข้ามัสยิดทำละหมาดเสร็จก็กลับไปทำงานที่บ้าน แต่งานวิจัยทำให้คนคุยกันมากขึ้น ทำให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อจัดทำแผนไปตามขั้นตอน ทำให้เกิดรูปแบบการประชุม มีวาระ และมีแกนนำใน	แล้ว - ลดความขัดแย้งของการเมืองท้องถิ่น โดยการสร้างความสมานฉันท์ อันนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป **2. แนวราบ** **2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน** - ทำให้เกิดความเชื่อถือต่อกันมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลชุมชนมีความน่าเชื่อถือ - มีความเป็นกันเอง/เพื่อนกัน ทำให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับความเป็นกันเอง - มีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน จึงจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน/การปรับทุกข์กันมากขึ้น - มีความสัมพันธ์ระหว่างวัย เช่น คนแก่ คนหนุ่มสาว และเด็ก มาช่วยกันทำกิจกรรมพัฒนา - ชุมชน/คนรู้จักกลุ่มคนแต่ละกลุ่มว่าเขาเป็นอย่างไร มีบทบาท คิดอย่างไร จะทำให้เข้าใจได้ทุกกลุ่มว่าจะสามารถจัดการอย่างไร รู้ว่าเขามีความสามารถมากแค่ไหน - ทำให้เกิดผู้นำทางธรรมชาติ ทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีโลกทัศน์ทางพัฒนาจากกลุ่มใหญ่เหลือกลุ่มเล็กๆ และทำให้เกิดความสัมพันธ์ และทำให้คนสามารถติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้มากขึ้น - ใช้ความสัมพันธ์ในฐานะญาติพี่น้องในการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การไปถามยายไข่ที่อยู่แถวหัวไร่ปลายนาว่า “ทำไมปลูกมะละกออะไรอย่างนั้น อย่างนี้” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		พื้นที่มาพูดคุยกัน -ความสัมพันธ์แบบกันเอง/เพื่อนกัน ทำให้บรรลุเป้าหมายได้ซึ่งชาวบ้านจะให้ความสำคัญ -แหล่งเรียนรู้ควรเกิดจากชาวบ้าน ต้องมีความพร้อม เช่น สถานที่ ความรู้ เทคนิค กิจกรรม ระบบการจัดการที่ดี ความต่อเนื่อง พิสูจน์ได้ว่าเป็นเรื่องจริง ข้อมูลสามารถคัดลอกไปใช้ได้เลย -ศูนย์ต้นแบบ ดูแล้วเอาไปทำเองได้ ไม่ใช่มีแต่ภาพ/สื่อ ควรมีรูปธรรมโน้มน้าวให้คนเรียนรู้ เห็นแล้วอยากไปทำ มีคนต้นแบบ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง มีพื้นที่จริง จับต้องได้ เห็นผลได้ -ใช้เวลากลับไป-กลับมา ทำให้ผู้นำมั่นใจก่อน เรียนรู้ พัฒนาตนเอง หานักวิชาการมาช่วยวิเคราะห์ในการทำหมวดหมู่ -ชุมชน/คนรู้จักกลุ่มคนแต่ละกลุ่มว่าเขาเป็นอย่างไร มีบทบาท คิดอย่างไร จะทำให้เข้าใจได้ทุกกลุ่มว่าจะสามารถจัดการอย่างไร รู้ว่าเขามีความสามารถมากแค่ไหน -ความรู้ทั้งที่อยู่ในคน/ตำรา ประสบการณ์/ภูมิปัญญา/ทักษะฝีมือซึ่งอยู่กระจัดกระจาย สามารถรวบรวมความรู้ทุกอย่างให้รวมอยู่ศูนย์เรียนรู้ -ทรัพยากร ทำให้เกิดการพัฒนาที่ มั่นยืน มั่นคง ยั่งยืน ชนบทมีทรัพยากรมาก+การบริหารจัดการที่มั่นคง ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นยืน เอาหลักวิชาการที่ถูกต้อง+ทรัพยากร+ภูมิปัญญา -คนในชุมชนมีความเข้าใจสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยคนต้องเริ่มต้นโดยการจัดการทุกข์ตนเองก่อน แล้วค่อยมาแก้ทุกข์ร่วม - คนในชุมชนต้องเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน มีส่วนได้ส่วนเสีย สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาเกิดความรับผิดชอบ และมองเห็นภาพ	**2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้อมูลและ/สารสนเทศ** - ทำให้คนเปลี่ยนแปลงในแง่การสร้างการเรียนรู้ระหว่าง คนกับคน คนกับองค์กร คนกับวัฒนธรรม และคนกับข้อเท็จจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การตัดสินใจของชุมชนร่วมกัน - คนในชุมชนมีความเข้าใจสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยคนต้องเริ่มต้นโดยการจัดการทุกข์ตนเองก่อน แล้วค่อยมาแก้ทุกข์ร่วม - ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่นกฎหมาย พรบ.ผังเมือง และข้อมูลบัญชีครัวเรือนซึ่งทำให้ได้รู้จักตัวเอง - ทำให้เกิดความตระหนักถึงความรู้ทั้งที่อยู่ในคน/ตำรา ประสบการณ์/ภูมิปัญญา/ทักษะฝีมือซึ่งอยู่กระจัดกระจาย ดังนั้นจึงควรมีการรวบรวม จัดเก็บและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง **2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์กร/ชุมชน** -คนในชุมชนต้องเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน มีส่วนได้ส่วนเสีย สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาเกิดความรับผิดชอบ และมองเห็นภาพความสัมพันธ์ทั้งระบบ -ทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีพลังในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น จากเดิมเคยนั่งเรือผ่านป่าชายเลน ไม่มีอะไร แต่ถ้ามีกระบวนการเรียนรู้ มีปราชญ์ชาวบ้าน คนรู้สมุนไพร พี่เลี้ยงให้ข้อมูลได้ ทำให้เกิดความหมายอย่างมากกมายในการเรียนรู้ - ทำให้มัสยิดเป็นศูนย์ในการเรียนรู้ร่วมกัน - ทำให้เกิดศูนย์ต้นแบบ ดูแล้วเอาไปทำเองได้ ไม่ใช่มี

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ความสัมพันธ์ทั้งระบบ - มีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน จึงจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน/การปรับทุกข์กันมากขึ้น -ความสัมพันธ์ระหว่างวัย เช่น คนแก่ คนหนุ่มสาว และเด็ก มาช่วยกันทำกิจกรรมพัฒนา -วิกฤติของสิ่งแวดล้อม เช่น สัตว์น้ำในคลองลดลง จะทำให้เขาคิดจะแก้ปัญหา เช่น ปลูกต้นไม้โกงกาง แม้ว่าโตช้าแต่แตกกอได้เยอะ ดังนั้นคนจะใช้เครื่องมือให้ถูกประเภทในการดูแล และการใช้ประโยชน์จากสัตว์ทะเลในการทำมาหากิน - ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ ข้อมูลสารสนเทศ ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่นกฎหมาย พรบ.ผังเมือง และข้อมูลบัญชีครัวเรือนซึ่งทำให้ได้รู้จักตัวเอง - ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับแหล่งเรียนรู้ ทำให้มีพลังในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น จากเดิมเคยนั่งเรือผ่านป่าชายเลน ไม่มีอะไร แต่ถ้ามีกระบวนการเรียนรู้ มีปราชญ์ชาวบ้าน คนรู้สมุนไพร พี่เลี้ยงให้ข้อมูลได้ ทำให้แหล่งเรียนรู้มีพลังมากขึ้น - ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่นำเรื่องต่างๆให้เข้ากับ อบต. โดยใช้กระบวนการจัดทำแผนร่วมกัน -สภาองค์กรชุมชน/อบต. ทำให้สามารถทำงานร่วมกัน มีพื้นที่ในการทำงานในชุมชน ไม่ได้แบ่ง แต่เป็นเป้าหมายของคนในชุมชนร่วมกัน เช่น มีเวทีวิชาการชาวบ้าน คอยติดตาม ฝึกการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนในการแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง -รัฐต้องเป็นผู้หนุน -ชาวบ้านต้องมีโมเดลการสืบค้นต่อ เช่น เรื่องกล้วยน้ำว้าสามารถเก็บ	แต่ภาพ/สื่อ แต่มีรูปธรรมที่สามารถโน้มน้าวให้คนเรียนรู้ เห็นแล้วอยากไปทำ มีคนต้นแบบ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง มีพื้นที่จริง จับต้องได้ เห็นผลได้ -ทำให้เกิดการตระหนักว่าแหล่งเรียนรู้ควรเกิดจากชาวบ้าน ต้องมีความพร้อม เช่น สถานที่ ความรู้ เทคนิค กิจกรรม ระบบการจัดการที่ดี ความต่อเนื่อง พิสูจน์ได้ว่าเป็นเรื่องจริง ข้อมูลสามารถคัดลอกไปใช้ได้เลย - มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม และสามารถสร้างความข้าใจในการเรียนรู้ได้ เช่น "โครงการไม่ใช้เศษเหรียญ" มุ่งทำให้เกิดการซื้อน้อย คิดก่อนซื้อ แต่ไม่ใช่สอนให้เขาหาเงินเยอะขึ้นเพื่อหาเงินมาจ่ายให้ได้มากขึ้น สิ่งสำคัญก็คือการทำให้เขาประหยัด - มีหน่วยงาน/องค์กรที่คอยกระตุ้น ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น พาไปดูงาน กำหนดขั้นตอนการเรียนรู้ว่าเขาจะได้อะไร และกลับไปจะทำอะไรต่อ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		น้ำได้ 90% ซึ่งไม่ใช่ความรู้ของชาวบ้าน ดังนั้นฝ่ายวิชาการจึงต้องสังเคราะห์ข้อมูลออกมาว่ากล้วยมีน้ำ 90% ภายใต้การส่งต่อของภาครัฐ ฉะนั้นจะบอกว่าเป็นชุดความรู้จากชาวบ้านไม่ได้ - ใช้ความสัมพันธ์ในฐานะญาติพี่น้องในการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การไปถามยายไข่ที่อยู่แถวหัวไร่ปลายนาว่า “ทำไมปลูกมะละกออะไรอย่างนั้น อย่างนี้” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน	
	ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม	-หาปัจจัยที่ทำให้เขาเกิดผลกระทบจริงๆ -โครงการปลูกป่าสวนครัว/สอนทำ EM น้ำเกิดจากน้ำเน่าปลาตาย โดยการเอาผักตบชวามาทำเป็นตาข่าย เอาดินมาโรย แล้วปลูกผัก ได้ผักกิน -อย่าทำเพราะเป็นหน้าที่ ถ้าทำแล้วเป็นประโยชน์โดยตรง เขาจะทำ -ควรมีเรื่องที่เป็นห่วงร่วมกัน เมื่อปัญหาเกิดขึ้น เกิดการรับรู้ และเกิดความห่วงใย -ป่าถูกทำลาย/ยาเสพติด -มีกลุ่มที่อยู่ในปัญหา ผู้ถูก/ได้รับผลกระทบในปัญหา กระบวนการเรียนรู้จะทำให้เกิดเป็นผู้รับ/ให้ด้วย -กลุ่มที่ถูกยอมรับ มีแล้ว พอแล้ว อยากทำให้เพื่อบ้านเพื่อเมือง ผู้รู้ปราชญ์ท้องถิ่น ทำให้กลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มปัญหา มาคุยกันได้ ช่วยกันสร้างสำนึกได้ -ศาสนา จะมีสิ่งที่ต้องปฏิบัติ เช่น แต่งงาน ก็ต้องมีผู้นำทางศาสนา, เกิด, เรียนหนังสือหลักศาสนา พอ 7 ขวบ สุนัตต์ในการเข้าเฝ้าพระเจ้า, เจ็บป่วย ผู้นำต้องไปเยี่ยมดูแล, เดือนบวช(รอมฎอน) แก้บวชแบ่งกันทำอาหารในแต่ละวัน ทุกวันศุกร์ต้องเข้ามัสยิด เด็กเลิกเรียนตอนเย็น	**<u>แนวทางที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้</u>** - ชวนให้ชาวบ้านคิดและทำเพื่อตนเอง เพื่อให้ตนเองรอด แล้วจึงคิดถึงคนอื่น ไม่จำเป็นต้องทำให้ทุกคนทำเพื่อส่วนรวม การนำคนมาเพื่อให้คิดถึงส่วนร่วมเป็นเรื่องฝืนธรรมชาติ - จัดเวทีรวมกันในครั้งแรก โดยยกปัญหาเด่นๆ ในพื้นที่เพื่อคุยกัน สร้างกลุ่มย่อยๆ เกิดเวทีที่สอง ที่สาม เกิดข้อสรุปจากทุกกลุ่ม ชวนวิเคราะห์ ชาวบ้านวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก ภายในตลอดเวลา ใช้วิธีวิเคราะห์ล่วงหน้า เช่นเสรีอาเซียน เพราะสถานการณ์ต่างๆ มีผลต่อการทำแผนชุมชน - การทำงานกับชาวบ้านต้องใช้การชวนซ้ำๆ เพราะครั้งแรกอาจชาวบ้านไม่เห็นด้วย และเทคนิคที่จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมก็คือการกลับไปกลับมาของข้อมูล - ในการจัดเวทีหากชาวบ้านไม่กล้าพูด ควรเปิดโอกาสให้คนกล้านำเสนอขึ้นมาเบื้องต้น แล้วต่อไปก็จะขยายกว้างออกไปเรื่อยๆ เวลาในการจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่นภาคใต้ถ้านัดช่วงกรีดยาง ชาวบ้านจะไม่มา - กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งด้านการตัดสินใจและงบประมาณ โดย

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		มาเรียนกุรอาน เลยทำให้เวลาจะทำอะไรก็เอาเรื่องศาสนามาคุยกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการใช้ชีวิต กับศาสนาที่ทำให้คนเกิดกระบวนการเรียนรู้ -การพัฒนาของประเทศไทย ควรกลับไปดูย้อนยุค การเปลี่ยนแปลงในศาสนาพุทธ เปลี่ยนคนได้อย่างไร ชาวบ้านฟัง/อิหม่าม/บาทหลวง/พระ เป็นแกนนำ ช่วยทำ ขนบธรรมเนียมดีขึ้น -มัสยิด เป็นที่พูดคุยกัน เป็นเวทีพัฒนา สิ่งแวดล้อม/วิกฤติ ในวันศุกร์ 12.30น.-13.10น. ทุกคนต้องมาฟัง/พูด/ละหมาด/พูดร่วมกัน -คัดเลือกตัวแทน/แกนนำที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด โดยส่งคนที่รู้เรื่องไปอบรมแล้วกลับมาถ่ายทอดให้กับคนในชุมชน เช่น พลังงานทดแทน เตาเผาถ่าน -ความเสียสละ มุ่งส่วนรวม จิตสำนึกต่อส่วนรวม -ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมตัดสินใจ -คนที่ไม่รู้จักพอ แต่ถ้าคนมีความสามารถจะใช้ทรัพยากรไปสร้างส่วนเกินของตัวเอง -ใช้ให้เขาทำเพื่อตัวเองให้รอดก่อน แล้วค่อยไปคิดเพื่อคนอื่น -การช่วยเหลือเกื้อกูล ทีมีจากเครือญาติ/วัฒนธรรม -การเรียนรู้จัดการปัญหาชุมชน ปัญหาทุกข์ตัวเอง ปัญหาทุกข์ร่วม เรียนรู้แก้ปัญหาได้ สรุป แล้วจะทำให้คนเพื่อส่วนรวมเอง แก้ตนเองก็เพื่อส่วนรวม แก้ส่วนรวมต้องเริ่มที่ตัวเอง -ลิงแสมทำลายข้าวของชาวบ้าน เลยเอากล้วยไปแขวนไว้หลายจุด -คนนอกพื้นที่ไล่ฆ่าลิงไปกิน เลยมาคุยกัน ปรับตัวอยู่กับลิง เอาลิงให้อยู่สอนลูกให้อยู่ พูดดี เอาของให้กิน -รากเหง้าของชุมชน/ต้นทุน/เครือญาติ/ก๊กใหญ่	ให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีคิดอย่างเป็นระบบ ระบบการจัดการ ผ่านวิธีการตั้งงบประมาณที่สอดรับทิศทาง และซึมซับกระบวนการเรียนรู้จากการทำงาน

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-ผู้นำทางการ/ไม่เป็นทางการ -กระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน -ข้อมูลทำให้เกิดการจัดการร่วมกัน และเพิ่มศักยภาพชุมชน ทำให้เกิดการวางแผน ทำให้คนไม่สามารถต่างคนต่างอยู่ -แกนนำต้องเห็นว่ามันเชื่อมโยงแก้ไขปัญหาได้อย่างไร -กติกาทางสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด อุบัติเหตุ ทำให้เกิดเวทีพูดคุยเรื่องช่วยกันแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดจิตอาสา -มีรางวัลเพื่อชื่นชมกับกระบวนการเรียนรู้ ให้ชาวบ้านนำเสนอว่าตนเองทำอะไรที่ประสบความสำเร็จ เป็นวันที่ราชการมานั่งฟังชาวบ้าน -การคืนข้อมูล ถึงประโยชน์ในสิ่งที่ทำไปแล้ว เช่น เก็บข้อมูลว่าบริโภคอะไรมาก เช่นผัก แล้วช่วยกันปลูกผัก จึงทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้ -ข้อสำคัญที่รัฐเองต้องเรียนรู้ คนทำ 211 คน มีงบประมานหนึ่งอัน 211 บาท แจกให้คนละบาท คน 211 คนจะ Action ต่างกัน แจกต่อหัวเลย ทำให้ชาวบ้านยิ่งอ่อนแอ	
	การวางแผนชุมชน	-คนทำแผนต้องมีความรู้เกี่ยวกับชุมชน/ทรัพยากร/สิ่งแวดล้อม/ความรู้กระบวนการทำแผน -มีทรัพยากรที่เอื้อต่อการทำแผน/เวลา ชิงสุกก่อนห่าม ให้ประธานเซ็นต์แล้วค่อยล่าลายเซ็นต์ชาวบ้านทีหลัง -ดูจากปัญหา แล้วดูว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง จากนั้นติดต่อกับหน่วยงานภายนอกที่คิดอยากจะให้เขาช่วย -ปัญหาในการพัฒนาไม่ใช่ซับซ้อน แต่ที่จริงปัญหาคือการจัดการผลประโยชน์ไม่ลงตัว -ใช้การวาดรูปอาหาร 1.วิเคราะห์ฐานความรู้ชุมชน เช่น ฐานแกนนำ/	**<u>แนวคิดการวางแผนชุมชน</u>** - การทำแผนชุมชนต้องสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านว่า แผนชุมชนไม่ใช่แผนที่จะเสนอของบประมาณ ต้องแบ่งแผนออกเป็น 3 ส่วนคือ 1. แผนที่ตนเองทำได้เอง 2. แผนที่ต้องทำร่วม 3. แผนที่ต้องขอสนับสนุน - ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำแผน ได้แก่ ชุมชน ซึ่งชุมชนต้องเป็นเจ้าภาพในการทำแผนและหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วม เช่น อบต.

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		ฐานปราชญ์ พวกมีประสบการณ์ เอาคนเหล่านั้นมาช่วยกันพัฒนา ส่งเสริมการเรียนรู้ 2.ใช้ จปฐ. เพื่อการเปรียบเทียบ ใช้แบบประเมินค้นหา/การสอบถาม 3.มีการทำผ้าโครงสร้างชุมชน ใน 1 หมู่ที่ไม่ต่ำกว่า 5-7 กลุ่ม การคิดแบบกลุ่ม การต้องการหาความรู้จะรวมกันเพื่ออยากรู้ เคยซื้อข้าว ตอนนี้ขายข้าวต้องรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์ -แผนไม่ต้องทำให้ครบ 227 สามารถยืดหยุ่นได้ 1.ทำความเข้าใจว่าปัญหาที่มันเกิดขึ้น มีสาเหตุจากอะไร โดยเริ่มแก้ปัญหา ด้วยตนเอง/ให้ชุมชนทำ/ให้หน่วยงานภายนอกช่วย ยึดแก้ตนเหตุ-เจ้าของปัญหาจะเป็นผู้รู้ถึงปัญหาที่แท้จริง เขาก็ต้องรู้ว่าเป็นปัญหา และคิดว่าจะรับปากให้คนอื่นแก้ไข ให้คนอื่นแนะนำ ถึงแก่ไม่ได้ ต้องให้คนอื่นช่วย ซึ่งต้องเริ่มจากตัวเขาเองก่อน ต้องเป็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้น 2.คนที่บอกเล่า แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ (กระแสที่เป็นผู้บอก) แล้วควรคุยต่อสู่การปฏิบัติ 3.ให้แกนนำ ทีมีหลายตำแหน่ง/ไม่เป็นทางการ/ผู้สนใจมาคุยกัน แล้วสำรวจว่าในพื้นที่เรามีหรือไม่ ถ้ามีต้องมานั่งหาทางแก้ที่จริงใจ เคยเห็นฝีมือ ไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งก็ได้ เป็นเสมอต้นเสมอปลาย ทำงานแล้วชาวบ้านศรัทธา 4.วางแผนไป ทำไป ปรับไป การแข่งขันเสรีอาเซียน เราจะปรับปรุงแผนไปอย่างไร โดยจะต้องติดตาม วิเคราะห์ล่วงหน้า จากภายนอก/ใน โดยคิดว่าจะวางแผนล่วงหน้าป้องกัน(งานฝึกอบรมจากรัฐโดยเราเป็นผู้กำหนด 5.แผนชุมชนไม่มีเงิน ไม่มีเงื่อนไขเวลา แต่มีเป้าหมายเพื่ออะไร 6.ทำโครงการ ทำเอง/ทำร่วม/ทำให้ (ไม่ใช่หน้าที่เราให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ดูจากโครงการที่ง่ายๆมาทำก่อน ให้เขาเห็นฝีมือ แล้วทางราชการจะช่วยต่อเพราะมั่นใจ 7.ประเมินผลโดยเห็นจากประโยชน์ที่ได้รับ	อบจ. และหน่วยงานภายนอก เช่น สกว. ประชาคมจังหวัด นักวิชาการ เป็นต้น รวมทั้งผู้สนับสนุนงบประมาณ และควรมีการบูรณาการทำแผนของหน่วยงานต่างๆ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ - การที่จะให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมในการทำแผนนั้น ต้องสร้างความไว้วางใจให้กับชาวบ้าน โดยทีมแกนนำต้องไปช่วยชาวบ้านบ่อยๆ รวมทั้งให้ความร่วมกับภาคีต่างๆ ในการทำงาน - การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เกิดจาก 1. การมีส่วนร่วม คือ จัดการไม่ใช่สั่งการ 2. ผู้นำเกิดจากการสืบค้นไม่ใช่การสร้าง คือ ขั้นแรกต้องไปหาแกนนำ ขั้นที่สอง หนุนเสริมสิ่งที่คิดว่าชาวบ้านทำถูก - ถ้าเกิดกรณีปัญหาขึ้นมา การร่วมตัวกันอย่างเป็นทางการนั้นจะแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ ถ้าเรื่องใหญ่ก็ใช้หอกระจายข่าว - ลักษณะการทำงานของชุมชน การทำงานบางเรื่องจำเป็นต้องเป็นทีม บางเรื่องไม่จำเป็นต้องเป็นทีม

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-แผนต่างๆให้ชาวบ้านรู้ว่ามีหลังพิง เช่น เก็บหน่อไม้ได้ปีละ 6 ล้าน หรือบางที มีรายได้ต่ำกว่ารายจ่าย อยู่ได้อย่างไร แต่ชาวบ้านลืมคิดว่ามีหน่อไม้เป็นที่พิงได้ - แบ่งกลุ่มด้วยตัวชี้วัด 0.50:100=50คะแนน ข้อแรก หลุมพอเพียง หลุมละครึ่งคะแนน ร้อยหลุม 50 คะแนน 1.ความมั่นคงทางอาหาร 2 .ความยั่งยืนบำนาญชีวิต ก็คือไม้ยืนต้น ความหลากหลายทางชีวภาพ เพราะมันผสมกัน ข้อที่สอง อาหารที่ปลอดภัย ปลอดปุ๋ยเคมี 10 คะแนน ปลอดยาฆ่าแมลง 10 คะแนน รวมเป็น 20 คะแนน ข้อที่สาม การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะพัฒนาตนเองได้ (15เดือนx2=30) คุณค่ามากที่สุดคือการเรียนรู้จากตัวเอง ตัวชี้วัดในข้อที่ 3 คือ บัญชีครัวเรือน เดือนละ 2 คะแนน ให้สูงสุด 15 เดือน - การประเมินทางรอดชีวิต รัฐสามารถสนับสนุนคนได้ตามเกรดอย่างเป็นธรรม ประเมินผลด้วยเกรด 0.5-40 = D, 40.5-60 = C, 60.5-80 =B, 80.5-100 =A(10) สำหรับคนที่ติดเรื่องคะแนน แต่คนที่ไม่ติดเรื่องคะแนน เขาก็จะรู้ว่าเราทำอย่างนี้แล้ว ถ้าได้เกรดนี้มันรอดขนาดไหน มันก็เป็นตัวบอกไปในตัว ถ้าได้เกรดดี เรารอดแค่เพียง 40% ถ้าเราเกรดซีเรารอดไป 60%ถ้าทำได้เกรดเอ ชีวิตเรารอดไป 100%แล้ว	
เทคโนโลยี	**ประเภทของเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้**	- โปรแกรมประมวลผลบัญชีครัวเรือน - GIS - CD ที่ชาวบ้านเป็นผู้จัดทำสามารถเรียนรู้ได้ง่าย เหมาะกับชุมชน - ใช้โปรแกรมวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของมหิดล - ควรมีระบบสารสนเทศที่รวบรวมข้อมูลของชุมชนอย่างเป็นระบบ - ฐานข้อมูล	**<u>เทคโนโลยีสารสนเทศ</u>** - โปรแกรมประมวลผลบัญชีครัวเรือน - โปรแกรมทำบัญชีการจัดสวัสดิการของชุมชน (ต.ย.ชุมชนคลองเปลี่ยน) - โปรแกรมวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของมหิดล - โปรแกรมการจัดการข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมและพลังงาน-ของ ปตท. (ECEN)

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		-Internet - วิทยุชุมชน -ระบบ GIS: ระบบข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ สามารถเชื่อมโยงเพื่อแก้ปัญหาชุมชน - โปรแกรมประมวลผลบัญชีครัวเรือน - โปรแกรมการจัดการข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมและพลังงาน-ของ ปตท. (ECEN) - โปรแกรมทำบัญชีการจัดสวัสดิการของชุมชน (ต.ย.ชุมชนคลองเปลี่ยน) - คอมพิวเตอร์เพื่อค้นหาข้อมูล - โปรแกรมวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของมหิดล - สื่อแผ่น CD - Projector - โทรทัศน์ - PowerPoint - สื่อมัลติมีเดีย - อินเทอร์เน็ต 16 เครื่อง - Projector - เทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น เครื่องความดันน้ำ เกิดการดัดแปลงต่อยอด - กระทรวง ICT ติดตั้งคอมพิวเตอร์ และได้รับจากภายนอก ปัจจุบันมี 30 เครื่อง ซึ่งเทศบาลจ้างคนดูแล ส่วนใหญ่คนที่ใช้อยู่ในเขตเทศบาลและเยาวชนใช้ประโยชน์ เรียกศูนย์นี้ว่า “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น”	อินเทอร์เน็ต 16 เครื่อง **เทคโนโลยีท้องถิ่น** - เทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น เครื่องความดันน้ำเกิดการดัดแปลงต่อยอด - ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” **เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสื่อพื้นฐาน** - คอมพิวเตอร์เพื่อค้นหาข้อมูลสื่อแผ่น CD - PowerPoint - สื่อมัลติมีเดีย - LCD - Projector โทรทัศน์ - CD /VDO/หนัง เช่น เรื่องข้าว เรื่องธุรกิจ สื่อภาพประกอบ

ตารางที่ 4.52 แสดงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบ	องค์ประกอบย่อย	จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน	สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
		- LCD - CD /VDO/หนัง เช่น เรื่องข้าว เรื่องธุรกิจ สื่อภาพประกอบ	
	แนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้	- โปรแกรมวิเคราะห์ระบบสารสนเทศ ควรทำเป็นฐานข้อมูลชุมชน - สื่อช่วยทำให้คนเข้าใจมากขึ้น สร้างสรรค์บรรยากาศ โดยใช้กล้องวีดีโอ สื่อภาพประกอบ - มีการเก็บความรู้ไปใส่ไว้ในศูนย์ฯ แต่ยังไม่ถึงชาวบ้าน โดยเป็นคนในกลุ่มเทศบาลไปใช้ ควรให้แหล่งค้นคว้าของเด็กและเยาวชน - ให้เป็นหน้าที่ของท้องถิ่น/ชุมชนในการจัดการความรู้/ภูมิปัญญาของตน โดยให้มีการกระจายอำนาจ โดยชุมชนมีอำนาจ - โปรแกรมประมวลผลบัญชีครัวเรือน GIS ทำให้สื่อสารได้ โดยคนจะมาช่วยกัน -หลักสูตร มี CD /สื่อ	- มีการรวบรวมข้อมูล ความรู้เป็นฐานข้อมูลชุมชน - พัฒนาสื่อที่ช่วยทำให้คนเกิดเข้าใจมากขึ้น สร้างสรรค์บรรยากาศ โดยการใช้กล้องวีดีโอ สื่อภาพประกอบ - ชุมชนสามารการจัดการความรู้/ภูมิปัญญาของตนเองได้ - สามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการประมวลผลบัญชีครัวเรือนได้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การทบทวนแผนเดิมการร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน	**สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน**	-ข้อมูลตำบล -ข้อมูลร่างกาย -ข้อมูลบัญชีครัวเรือน -ต้องรู้ว่าชุมชนมีปัญหาอะไร ระดมปัญหาของตำบล มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้วจัดลำดับความสำคัญ มากน้อย ดูผลกระทบ ขนาดของปัญหา และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จากตัวเอง/กระบวนการปฏิบัติ/นโยบาย/การรวมศูนย์อำนาจ จากนั้นจึงสรุป -เกิดจากการพูดคุยกัน จะรู้ว่าอะไรเป็นปัญหา -วิชาการเป็นเรื่องเยอะ -หนี้สิน -อาชีพ -รายได้ -เจ้าหน้าที่ศูนย์คิดแบบองค์รวม -กิจกรรมศึกษาดูงาน -เร่ถามเพื่อยัดเยียดให้เขาทำ ตรงกันข้ามถามด้วยซ้ำไปว่าไม่ได้ไม่ได้หรอ เช่น ไม่ปลูกกล้วยไม่ได้หรอ - โจทย์เรื่องเดียวกัน แต่พอไปใส่อีกที่หนึ่งก็กลายเป็นการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งด้านกายภาพให้เราเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ -ตั้งโจทย์ว่าเราคุยกันเรื่องอะไร วันนี้คาดหวังจะจบถึงไหน มันถึงจะออกแบบมาถึงเรื่องเวลา จบเรื่องนี้แล้วค่อยมาถามถึงที่มาที่ไป -หาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไขปัญหา -บางเรื่องไม่จำเป็นต้องพูดถึง เพราะมันมีระบบอยู่แล้ว	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 1.1 ทบทวนแผนชุมชน 1.2 ร่วมรับรู้และตระหนักปัญหาชุมชน

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน	-ทำให้ชาวบ้านคิดด้วยตนเอง โดยมีคนเชื่อมไปหาแหล่งทุน อบต/อบจ/ผู้ว่า/สกว/สสส/พอช ทำให้เกิดการบูรณาการ โดยใช้บัญชีครัวเรือน ทำให้เขาสำนึกได้ด้วยตนเอง -มีการประชุมประจำเดือน ให้ชาวบ้านวิเคราะห์ ว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทำไมต้องเกิด และจะแก้อย่างไร ถามจนชาวบ้านต้องตอบ -สร้างความเข้าใจในภาพหมู่ ทำให้เขาเห็นทิศทาง แจ้ง-ข้อมูล-กระบวนการมีส่วนร่วมโดยใช้สถานที่กำเผชิญหน้า โดยเราจะวิเคราะห์ให้เห็นว่าเขาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ชุมชน ประเทศ โลกไก้ แล้วถึงเชื่อมโยงกับเป้าหมายโครงการ ให้เขารู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของ โดยไกด์ทีมงานให้เป็นที่ปรึกษาของชุมชน จูนเครื่องให้เท่าเทียมกัน ตั้งข้อมูล/ความรู้สึก ระหว่างปัญญาชนและชาวบ้าน โดยใช้เวลาประมาน 3 วัน วันแรกให้ทำเรื่องนี้ ทำให้เขาสามารถมีอำนาจในการวิเคราะห์ได้ และมีส่วนร่วม ถ้าเขาไม่สามารถวิเคราะห์ได้ เขาจะเป็นผู้ตามไม่ใช่เจ้าของ และจะถูกทิ้ง -การวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ ต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร ในกรณีที่ปัญหาเกินกำลังชุมชรต้องเอาความรู้จากข้างนอก จึงต้องอาศัยความรู้สากลโดยขยายมุมมองถึงแหล่งความรู้ -กรณีคนที่เปิดรับยาก ใช้กระบวนการ ใครถือปากกาคนนั้นต้องพูด ถ้าเขายึดในสิ่งทีเชื่อ ไม่ทำให้เขาเสียหลัก ให้เขามีที่อยู่ วิทยากรกระบวนการคอยยั่ว/กระตุ้น/ให้กำลังใจไม่ตัดสิน -การเก็บข้อมูลของปัญหา บัญชีครัวเรือน ชาวบ้านเห็นสาเหตุปัญหา เข้าใจถึงปัจเจก เกิดการวิเคราะห์ วิจัย ทำให้เห็นโจทย์ของตัวเองมากขึ้นในการแก้ปัญหา ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้กลไก	**<u>วิธีการทำให้คนเข้าใจปัญหาของชุมชนและระเบิดปัญหาของชุมชน</u>** • ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาชุมชนด้วยการนำแผนชุมชนที่มี/ที่ใช้อยู่มาทบทวนความสำเร็จ/ ความล้มเหลว จุดแข็ง/จุดอ่อนของแผน • วินิจฉัยและระบุปัญหาที่แท้จริงของชุมชน จากการศึกษาข้อมูล เช่น บัญชีครัวเรือน, หนี้สิน รายได้ ทรัพยากรชุมชน ฯลฯ • วิเคราะห์แยกแยะทำความเข้าใจกับปัญหา ความจริงของปัญหา • จัดลำดับความสำคัญของปัญหา • วิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา • ระบุผลกระทบที่มีต่อบุคล กลุ่มต่อชุมชน ผู้เกี่ยวข้องภายนอก

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-วิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เห็นวงสวิง คิด-วิเคราะห์ปัญหา-วางแผน-ประเมิน-วิเคราะห์วางแผน-สรุปบทเรียน –ใช้ตัวกระบวนการเรียนรู้ -จากการปฏิบัติการ 1.คัดกรองผู้นำ ใครบ้างที่มีเวลา เสียสละ สส.รู้เรื่องให้ความรู้ 2.มีการแบ่งงานกัน 3.เห็นว่า 1, 2, 3, 6 เดือนทำอะไร แล้วแต่ละเดือนได้ผลอะไรบ้าง ทำให้ชาวบ้านสามารถ สสกับอบต/จวได้ ด้วยข้อมูลของเขาเอง เขามั่นใจ/ภูมิใจในตัวเอง -ชาวบ้านเริ่มคิดเป็น เห็นจากคนเข้าใจปัญหา ศึกษาทางออก/ทางเลือก ไม่ใช่จมปิดปัญหา -ทราบได้โดยธรรมชาติ เพราะเราอยู่กับมัน คุยกับทีมงาน บางอย่างเราก็ทำได้เอง เรามีทีมงานและสามารถตัดสินใจได้เอง เพราะเป้าหมายคืออยากเห็นเขามีความสุข -เข้าถึงชาวบ้านโดยใช้เวทีของสกว. ทำให้ชาวบ้านดูตัวเอง ค้นหา หาทางออกของตัวเอง -เน้นการสร้างกลุ่มในพื้นที่ แม่บ้านออมทรัพย์,เกษตรกร ทำให้ติดตามง่าย ไม่เน้นตัวบุคคล ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เราจะเข้าไปพูดคุย ทำให้ชาวบ้านอยากรู้ อยากเห็นอยากมี ก็เดินเข้ามา -ถ้าคุยกับตัวบุคคล ต้องชวนคุยต่อ คนเดียวทำเรื่องต้นแบบ แต่ถ้าทำหลายคนดีกว่าม๊ะ มีหลายหัว หาทางออกได้มาก เน้นให้เกิดการรวมกลุ่ม -ตั้งคำถาม ขั้นตอนว่าจะทำอะไรต่อ โดยรู้วิธีการทำงาน ว่าเขาทำอย่างไร แล้วขาดอะไร ช่วยเขาบ้าง -เลือกปัญหาที่ใกล้ตัวของเขา ให้เห็นตัวเลขชัดๆ เป็นรูปธรรม เอาเรื่องนั้นมาก่อน แล้วไม่ควรทำหลายเรื่อง ทำทีละเรื่อง โดยดูเรื่องไหนเร่งด่วน/ปาก	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ท้อง/เศรษฐกิจ -ตอนรู้ว่ามีปัญหา เขากำลังคิดวุ่น ทิ้งระยะสักพัก แล้วนัดมาคุยกันอีกรอบ หลอมวิธีคิด โดยผู้นำ รอให้เขามานัดว่า เมื่อไหร่ที่เขาอยากจะแก้ปัญหา เพราะคนส่วนใหญ่ตามไม่ทัน แต่คนส่วนน้อยตามทัน ต้องรอให้ตามทันกันสักระยะหนึ่ง เช่นเอางานวิจัยลงไปด้วย -ให้หาทุก-ขะ ที่เรากำลังเผชิญ วิเคราะห์ปัญหา-สาเหตุ-ทางเลือก-ลงมือ -นำอริยสัจ 4 ให้เห็นเป็นวงจร ว่าอะไรเป็นทุกข์แล้วหาทางออก เพราะว่าแกนนำที่ปรารถนาดี ก็พยายามยุให้ชาวบ้านทำอะไรโดยไม่เข้าใจ โดยวิทยากรจะช่วย -ใช้แผนชุมชนกับข้อเสนอเพื่อจัดปัญหาร่วมของตำบล ทำให้เกิดจากปัจจัยเหล่านี้ แต่แผนและข้อเสนอจะเริ่มจากยังไม่เก็บข้อมูล จนกว่าจะรู้ว่าเอาไปแก้ทุกข์ แต่แผนชุมชนจะต้องเริ่มจากข้อมูลก่อน 1.ระบุทุกข์ที่จะแก้ปัญหาร่วมกันในปีนี้คืออะไร 2.ถ้าจะเข้าใจสภาพทุกข์ มีกี่คนที่เป็นทุกข์ และถ้าไม่แก้จะสร้างผลอะไร เช่น เขาจะต้องไปศึกษาข้อมูล และจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง 3.เข้าใจสาเหตุ ของทุกข์ จะต้องใช้ข้อมูลอะไร ไทยมี 4 เงื่อนไข ลด/เพิ่มขึ้น ตามความสามารถวิทยากร/แกนนำ/ชาวบ้าน โดยดูสาเหตุที่เกิดจากชุมชน -ชาวบ้านคิดเองเป็น พาคิด/พาทำ ภาคประชาคม ถามชาวบ้านว่าใครเสียสละในการจดจะได้รู้ข้อมูล ภาครัฐ แจ้งเรื่อง/ส่งงาน ปรับปรุงแผนแม่บทชุมชน ชาวบ้านทำไม่ได้ -ต้องพูดกับคนที่มีอำนาจ/อินกับเรา คนที่อินกับเราช่วยสนับสนุนความรู้ -ข้อมูล ปัญหาเกิดจากอะไร ปัจจัยเกิดอะไร เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทีมพช.	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		จัดทำ swot ปัญหาสาเหตุ ทางเลือก -ปัญหา เห็นสาเหตุ แต่ไม่สามรถขยับได้ เช่น พื้นที่มีปัญหาที่ดินทำกิน แต่ไม่ค่อยเห็นทางเลือก ก็เลยเชิญคนที่ทำดิน มาเล่าให้กับกลุ่มผู้รับผลกระทบ-อบต. -ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับแกนตำบล จะรู้ว่าทำอะไร กับใคร (ถ้าแกนเล่นด้วย) ถ้าแกนไม่ร่วมด้วย ทางทีมจะใช้เทคนิคการใช้แบบติดตาม แบบบันทึกย่อ เวลานำเสนอในเวที ใครทำอะไรไปแล้ว ตอนหลังใช้กล้องวีดีโอไปอัด สามารถติดตามงานทุก 3 เดือน จะต้องนำเสนอตามแบบบันทึกย่อ การเอาใครออก/เข้ามีผลต่อชุมชน -โจทย์ร่วมของประเทศ ลูกหลานที่แตกกัน พวกนั้น พวกนี้จะทำอย่างไร ก็มาคุยกัน -ชุมชนไม่เคยปฏิเสธ แต่เลือกปฏิบัติ เป็นประโยชน์มากก็ช่วยมาก ถ้าเห็นว่าเป็นประโยชน์น้อยก็ช่วยแต่ก็ช่วยน้อยตามส่วน เลือกใช้วิธีเลี่ยง -ให้น้ำหนักไปคือผลผลิตของแผน ปีนี้เราจะเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ปีหน้าจะเดินอย่างไร ถึงจะเป็นไปได้	
	บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน	-ชาวบ้านทุกคน -ผู้นำชุมชน -แกนนำของคนในชุมชน มีอำนาจในการวิเคราะห์ เพราะเขาอยู่กับปัญหา เข้าใจว่าอะไรที่การเมืองปกครองท้องถิ่น ทำให้การวิเคราะห์ชุมชนภาพรวมถูกจำกัดโดยมุมมองที่แบ่งพวก เช่นความจริง เชิงโครงสร้าง (แกนนำขาดทักษะการเชื่อมโยง พระ/ผู้นำ/อิหม่าม/ผู้นำโครงสร้าง ผู้ใหญ่บ้าน อบต. นายก/มดงานใจอาสา	**<u>บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน</u>** • ผู้นำ/แกนนำ • วิทยากรกระบวนการ • ชาวบ้านทุกคน • ครู ผู้บริหารสถานศึกษา • เยาวชน • ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-คนข้างนอก -เยาวชน ส่งผลต่อสำนึกของผู้ใหญ่ เขารู้สึกว่าเด็กไม่มีข้าง/พวก ทำให้ผู้ใหญ่สะอึก โดยเฉพาะจังหวะที่เหมาะสม -ครูที่ดีในชุมชนจะเป็นที่ปรึกษา -เจ้าหน้าที่/นักวิจัย/แกนนำจังหวัด -ผู้ที่เกี่ยวข้อง(นักวิชาการ เช่น กลุ่มสิ่งแวดล้อม, ธกส) -อสม. -ผู้นำทางศาสนา -หน่วยงานรัฐ ใช้เวทีในการสร้างความเข้าใจ -รพสต. -พม. –พช -เกษตร-NGO –แกนนำ –วิทยากรกระบวนการ –ผู้ประสานงานจังหวัด –ผู้นำธรรมชาติ –ข้าราชการเกษียณ –คนแก่ -คณะทำงานตำบล -ตัวแทนอบต. –ผู้ใหญ่บ้าน –พระอาจารย์	• นักวิชาการ • ปราชญ์ชาวบ้าน
	วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน	-ผู้นำชุมชน/เกษตร/พช/พระ/ปราชญ์ ให้เขาจัดเวที โดยมีอาจารย์อยู่หลังฉาก โดยอาจารย์ทำเป็นนายหน้า คอยกระตุ้นเขา แล้วดูว่าเขาทำหรือไม่ -แหย่ ขู่ ยั่ว ยุ -เทคนิคการล้างสมอง ต้องพูดให้เขาคิด ทำ -กระตุ้น กระตุก กระชาก ชุมชนเหมือนเครื่องยนต์มีอะไหล่พร้อม ต้องหาคนไปเปิดสวิท โยให้เขาเห็นภาพใหญ่ เห็นศักยภาพ -คนทำงานจังหวัดแบ่งเป็นโซน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน ทำให้เขาเห็นปัญหา -คณะทำงานจะมีการสรุป โดยคนที่มานั่ง คุยยุทธศาสตร์จังหวัด คุยการ	**<u>เทคนิคที่ใช้ในการระเบิดปัญหาของชุมชน</u>** • เทคนิคระเบิดปัญหา • เทคนิคการตั้งคำถาม • เทคนิคการตอบคำถาม • เทคนิคการให้คำแนะนำ • ระเบิดปัญหา • ระดมสมอง • วิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง, จุดอ่อน, โอกาส, ภัยคุกคาม) • แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		วางแผนให้เกิดการวิเคราะห์ จากนั้นสรุปบทเรียน ถอดความรู้บทเรียนรายปัจเจก -ผู้นำ/ผู้ที่เกี่ยวข้อง เชิญนักวิชาการที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วย กลุ่มสิ่งแวดล้อม, ธกส. -ผู้นำทางศาสนา จะเอาปัญหามาพูดบนธรรมาส โดยใช้หลักศาสนามาจับ -เน้นการเชิญ คนจากหน่วยงานรัฐ เอกชน ประชาชน เข้ามาช่วย นัดกันกำหนดวัน ไม่ออกหน้าสื่อทางการ ยกเว้นต้องการหน่วยงานไหนเป็นพิเศษก็ทำบ้าง -เอาข้อมูลมาให้เห็น โดยมาจากการทดลอง และเป็นเรื่องจริง -ใช้วิธีการระดมปัญหา แบ่งกลุ่มย่อย -กรอบคิด/แนวคิด ของวิทยากรกระบวนการที่มากับแผนชุมชน มีแนวคิดเกิดจากชาวบ้านฟุ่มเฟือย ไม่พึ่งตนเอง โดยใช้ข้อมูล ซึ่งกว่าจะแก้ปัญหาได้ -วิทยากรกระบวนการบอกจุดดี/โอกาสให้คนบอกโอกาส แต่บอกจุดอ่อน/อุปสรรค แต่ชาวบ้านชอบมองคนอื่น -ใช้บัตรคำ/โยนให้พูด หลังจากปีกว่า คนกล้าพูดมากขึ้น -แกนนำ/ผู้นำธรรมชาติ เอาปัญหาตั้งแล้วถามแกนนำว่ามีใครเกี่ยวข้องแล้วเชิญมาร่วมกันพูดคุย -คณะทำงานตำบล กับกลไกของโครงการ ตัวแทนอบต. ผู้ใหญ่บ้าน เป็นคนทำเวที ใช้วิธีการนำข้อมูลเรื่องดิน/น้ำ/ป่าไม้ โดยมีแบบฟอร์ม แบบสำรวจข้อมูล ปัญหาการจัดน้ำ -ทำแผนที่มือ เอาแกนนำหมู่บ้านมาคุย ต้องเชิญอบต.ร่วมตั้งแต่แรก โดยใช้	• ถอดความรู้ • ศึกษาดูงานชุมชนที่เคยประสบปัญหา • สัมภาษณ์ผู้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา • ถามคำถามนำ เพื่อให้คิดได้/ตระหนักได้ด้วยตนเอง • จัดประชุมประจำเดือน • สร้างกลุ่มในพื้นที่ • จัดเวทีประชาคม

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		อบต.เดินร่วม -จุดประกายให้ชาวบ้าน ชวนคิด ชวนคุยหายนะของประเทศไทย	
	เทคนิคการให้คำแนะนำ	-ทำให้ชาวบ้านมีสติ คิดถึงตัวเอง -ฝึกให้เป็นคนตรงต่อเวลา -สู้ต้องสู้เป็นกลุ่ม ห้ามมีศัตรูแม้แต่คนเดียว -มีกระบวนการที่สร้างการเรียนรู้ -มีทักษะความรู้ ภูมิปัญญา นำความรู้จากภายนอก เชื่อมกับนักวิชาการ -ปัญหา ไม่มีคนคอยตั้งประเด็น ตั้งคำถาม จัดกระบวนการเรียนรู้ ให้มีส่วนร่วม สรุปสิ่งที่คุย ในแง่ ความรู้เฉพาะเรื่อง ต้องมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ให้เชื่อมกับความรู้ ให้เห็นคุณค่า -คุยบ่อยๆ แล้วจะเห็นข้อเปรียบเทียบ เช่น ปลูกต้นไม้ในที่ตัวเองอยู่ เขาจะมาเอาคืน เขาจะไม่เอาคืนแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เวลาผ่านไป 3 ปี คนเชื่อ ก็เห็นว่ามีต้นไม้ จะทำให้บ่อไม่แตก มีเหยื่อให้ปลา ถ้ามองลบก็ไม่ทำ ก็ปล่อยมันไป -อย่าทำให้เขาคิด/รู้สึกว่าสังคมไม่เอาเขา แต่ห่างๆกันหน่อยเพราะจะพาเสียกระบวนการ -ต้องสร้างบรรยากาศประนีประนอมให้เคารพซึ่งกันและกัน โดยให้เขาหยุดพูดก่อน แล้วให้พูดทีละคน -ดูว่าเขามีปัญหาอะไร จะแนะนำ/อบรม/ไปดูงานในสิ่งที่เขาอยากรู้ พาไปดูของจริง ตลาด -พาไปขายของเองจะรู้ว่าปัญหาของการทำผลิตภัณฑ์ที่ตัวเองทำ เขาจะคุย	**<u>เทคนิคการให้คำแนะนำ</u>** • ยกตัวอย่างให้เห็นข้อเปรียบเทียบ • แนะนำในสิ่งที่เขาอยากรู้ • ต้องทำให้เขาบอกเองว่าเขามีปัญหาอะไร แล้ววิเคราะห์สาเหตุเกิดจากอะไร และมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไร • พูดให้คิดต่อ • ใช้การท้าทาย • ไม่ใช้การสั่งแต่ตั้งคำถามให้เขาคิดต่อ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		การคิดต้นทุน/การตั้งราคาขาย ช่วงแรกก็จะช่วย หลังๆก็ห่าง พอมีปัญหาเขาก็จะมาอีก ถ้ามีกลุ่มใหม่ จะต้องทำการอบรมซ้ำ การให้คำปรึกษา/แนะนำเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชาวบ้าน ควรไปให้คำแนะนำกับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง -หาเทคนิคให้ชาวบ้าน กระตุ้นให้เขาสนใจ อยากเรียนรู้ เช่น ฝึกอบรมผู้ประกอบการ เอาลูกหลานชาวนามาเรียนรู้ มาเป็นเจ้าของธุรกิจ -วิทยากรเนื้อหาต้องเป็นผู้รู้จริงๆ โดยใช้หลักจากนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติใกล้ตัว เริ่มต้นอย่างไร แล้วให้ชาวบ้านทำได้แล้ว 3 เรื่อง ทำเอง ทำร่วม ทำให้ -เราไม่บอกว่าเรามีปัญหาอะไร แต่ให้เขาบอกเอง สาเหตุจากภายนอก/ภายใน/คนอื่น/ฝึกโดยให้กรอบ/แล้วเอาข้อมูลจากเขาด้วย แต่ไม่ใช่คิดแบบรอบคอบ สาเหตุที่เกิดจากตัวเอง/ภายนอก ถ้าปัญหาเกิดกฎหมายพวกเขาจะทำอะไร -โดยทั่วไปจะทำ 2 ทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา แต่ส่วนใหญ่มักใจร้อนทำเลย -ดูว่าอะไรเหมาะสมที่สุด เช่น สร้างอ่างเก็บน้ำ พอคำนวณมาหลายร้อยล้าน แต่ไม่คิดทางเลือกเอง ถูกกว่า/ไวกว่า -ให้เข้าร่วมประชุมทุกเดือน โดยผู้ใหญ่นำประชุม แล้วมีวิทยากรกระบวนการคอยเสริม -ให้ข้อเสนอในวงได้เลย -พูดให้คิดต่อ -ท้าทายบ้าง -พูดนำคุยกับชาวบ้าน โดยเพิ่มเติมจากที่อื่น	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ถนัดทำแปลงของตัวเองก็ทำไปและถนัดที่จะช่างพูดช่างเจรจา ตรงนี้ก็เอามาช่วยกันหมด -ไม่จำเป็นต้องเป็นทีม -ไม่ใช่วิธีสั่ง แต่ใช้วิธีตั้งคำถาม	
	เทคนิคการตั้งคำถาม	-อะไร ทำไม เท่าไหร่ แก้ได้ไหม -ให้เขารู้สึกว่ามีที่ยืนเท่าเทียมกับคนอื่น เขาภูมิใจอะไรบ้างในชุมชน -เขามีส่วนในความสำเร็จนั้นอย่างไร -มี 3 ส่วน 1.ชวนคิด วิเคราะห์แนวปัญหาที่เป็นพื้นฐาน ที่เป็นแนวคิด 2. กระบวนการปฏิบัติการ การบริหารงาน การมีส่วนร่วมของกลุ่ม 3.วิธีคิด คิดอย่างไร ที่เครือข่ายเราแตก ทำไมกลุ่มเราออมทรัพย์ไม่ได้ -เอาธรรมชาติที่มันเกิดไม่ได้หลุดจากคำถาม เลือกปัญหาที่ฉับพลันก่อนได้ แต่ถ้าบางเรื่องต้องรอไปปรึกษาผู้รู้ -เป็นคำถามแบบบ้านๆ ใช้ศาสนาเป็นทางเกริ่นนำ บาป-บุญ จิตวิญาณ เช่น การมีส่วนร่วมกันทำเพื่อให้ชุมชน ก็ได้บุญ -ผู้นำต้องทำด้วย -สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน มันช้าแต่มั่นคง อดีตมีความต้องการ แต่ไปไม่ถึงเพราะไม่จำเป็น -ใช้บัญชีครัวเรือน -ตั้งคำถาม AIC กระบวนการ -เวทีผู้สูงอายุ ทุกข์/สุข เป็นอย่างไร ค้นหาสิ่งที่ตัวเองอยากทำ แก้ทุกข์-รายได้-สุขภาพ-สาเหตุ-แนวทาง-รวมกลุ่มอาชีพ ได้ c ย่อย แต่ไม่ได้แผน รู้ว่าจะทำอะไร แล้วให้วกเสริมต่อ โดยเลือกปัญหาที่อยากแก้ แล้วคิดต่อ โดย	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		วกหาทางออกเอาทุนเติม -ให้คนแสดงความคิดเห็นว่า เขามาที่นี่เขาต้องการอะไร อยากได้อะไร ทำให้เราไปตั้งหัวข้อในการฝึก/สัมมนา -ถ้าเป็นปัญหาด้านกฎหมาย ถามว่า เคยได้รู้เรื่อง ตัวนี้ หรือไม่ -ชวนคิดต่อ เช่น ถ้าจะให้อบต.มาช่วย จะบอก อบต.มีศักยภาพมีอะไรบ้าง เช่น เครื่องมือ/งบประมาน/การประสานงาน/ออกข้อบังคับท้องถิ่นเพื่อแก้ทุกข์ตัวนี้ ทำได้หลายอย่างที่ไม่ใช่แค่งาน ซึ่งทำให้อปท. ไม่ถูกกดดัน ถ้าชุมชนไหนดึงอปท. มาร่วมเรียนรู้ตั้งแต่ตัวทุกข์ จะไปต่อ เช่น ไม่มีงบ แต่ให้รถยืม/ให้คอมพิวเตอร์ หลังจากนั้นจะให้หน่วยงานในจังหวัด มาช่วย ตรงไหนต้องระบุ เครื่องมือ/งบประมาน/ประสานงาน/ออกข้อบังคับ -เริ่มถามทุกข์สุขของเขาก่อน -คุยตามงาน ถามว่า เรื่องที่แล้วทำหรือยัง ทำไม่ได้ มีปัญหาอะไร ทำได้ พอแค่นี้หรือทำอะไรต่อ บางครั้งไปเจอคำตอบที่ดีมาก และไม่มีไว้ในใจ ต้องรีบถามต่อ -ยกตัวอย่างพื้นที่อื่น ชวนไปดูงาน ไปคุยกันเองสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน เริ่มจากกลุ่มเล็ก คนที่ทำจริง อบต./อสม. ที่ทำใกล้กับเรา -ใช้การสืบ ถาม เช็ค มีปัญหาเกิดจากอะไร ถ้าไม่รู้ต้องถาม ชี้ตรงประเด็น ชี้ให้เห็นปัญหา แล้วจะใช้ทางเลือกอะไร -ทำให้เขาเห็นเป็นรูปธรรมได้จริง -ใช้ข้อมูลเป็นตัวชี้/ตัวปรับ เอาบทเรียนคนที่เขาทำสำเร็จทำได้ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน	**ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตของชุมชน**	-หาข้อมูลจุดเด่นของหมู่บ้าน คิดว่าจะใช้อย่างไรให้เป็นประโยชน์กับเรา แล้วใช้จุดอ่อนทีหลังโดยทำให้มันหายไป -ใช้แผนชุมชน เป็นตัวกระตุ้นให้มีทิศทางที่ชัดเจน SMART โดยทำให้เป็นจริง -ชุมชนต้องมีนักจัดการ/นักฝัน/นักปฏิบัติ จะวางพวกเขาให้อยู่ตรงไหนดีกว่าให้คนอื่นมานั่งฝันแทน -ชุมชนมีผลงาน ทำให้ชุมชนช่วยคิดงานให้กับ อบต. มีหลักสูตรสร้างผู้นำ -ใช้ SWOT เติมทุนทางสังคม โอกาส เงื่อนไข/ปัจจัยความสำเร็จ ให้เห็นศักยภาพ/ข้อจำกัด -ใช้เวทีประชุมเพื่อให้คนอื่นเข้าใจ -ใช้ทุนเดิม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ -การทำแผน เขาใช้วิธีการปรับของเขาให้เข้ากับทิศทางรัฐบาล -เป้าหมาย พึ่งตนเอง กระบวนการเปลี่ยนแปลง เป้าหมายความมั่นคง ใช้วิทยากรกระบวนการเข้าไปช่วยกระตุ้นฟื้นความจำ -กระตุ้นให้เขาคิดเห็นอดีตของหมู่บ้านในสิ่งดีๆ เขาอยากกลับไปเหมือนเดิมไหม (การเกษตร, ทรัพยากรธรรมชาติ, สิ่งแวดล้อม, อยู่แบบพอเพียง, การท่องเที่ยว) ต้องเคารพกฎกติกาหมู่บ้าน -ปัจจุบันเป็นอย่างไร อนาคตควรเป็นอย่างไร คนทุกเพศทุกวัยต้องมาทำ เด็กต้องเอามาคุยให้คุ้นเคยกัน -กระบวนการสร้างทางเลือก ทำให้เห็นทางออก และคอยถามว่ามีทางเลือกอื่นอีกหรือไม่ โดยเข้าใจถึงปัญหา สาเหตุ ทางเลือก -ต้องเริ่มต้นที่ชุมชนของเรา ฝันแรกคือ เรากำลังเริ่มมองเห็นความหายนะ	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 2.1. ทบทวนเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชน 2.2 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน **<u>ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย / วิสัยทัศน์ / อนาคตของชุมชน</u>** • จุดเด่นของชุมชนที่ต้องระบุให้ได้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการตั้งเป้าหมาย และเรียนรู้ • ใช้แผนชุมชนที่เป็นตัวกระตุ้นให้มีทิศทางที่ชัดเจน • คนในชุมชนต้องเป็นนักฝัน • ใช้กระบวนการสร้างทางเลือกที่ดีกว่าเดิมท้าทายให้ชุมชนเลือกทางที่ดีกว่า **<u>บุคคลที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ ได้แก่</u>** • วิทยากรกระบวนการ • ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (เช่นผู้ว่าราชการจังหวัด) • สมาชิกชุมนทุกกลุ่ม

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ของประเทศไทย เราที่เป็นบางส่วนของชุมชน	
	วิธีการที่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-กระบวนการจะทำให้เขาเห็นปัญหา แกนนำถามว่าจะแก้อย่างไร ทำให้เกิดกลุ่มคนที่ร่วมกันแก้(1) -เชิญผู้ว่าฯไปดูงานในพื้นที่ เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านทำจริง -ทำแผน(อาจารย์เป็นนาพิกาปลุก) มีปัญหาเอาไปเสนอผู้ว่าฯ คอยติดตามเป็นตัว Timing กระตุ้นเตือนถามว่าทำหรือยัง -ใช้แกนนำสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยใช้เวทีย่อย ร้านน้ำชา/เวทีอื่นๆ อสม เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้พูดคุย เข้าใจความคาดหวังของชุมชนเอาขึ้นมาเป็นแผนชุมชน -วิธีการที่ทำให้เขาเข้าใจมาจากความจริง/มันเป็นชีวิต/เป็นความต้องการขยายผล และสิ่งที่เขาต้องการ เกิดจากจะฝ่าไปอย่างร่วมกัน -วิทยากรกระบวนการ ควรทำให้ชัด ทำได้จริงอยู่บนฐานชาวบ้าน -มีการวิจัยของชาวบ้านซึ่งไม่ใช่เรื่องยาก คือการมาสุมหัวคิดการดี ที่ป่าชายเลน ทำให้เรารู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ถ้าไม่วิจัย ความรู้จะอยู่แต่กับผู้เฒ่าผู้แก่เดิมจปฐ มีการสำรวจไม่ได้ข้อมูลจริง แต่วิจัยได้ข้อมูลจริงๆ ทำให้รู้ว่าเราขาดเรื่องอะไร -ตั้งเป้าไว้ว่า มีกิน/ไม่มีหนี้ ในโครงการมี 30 % ที่เข้าร่วม เพราะเขาไม่ปรับวิธีคิด/วัฒนธรรม คนไม่เปิด โดยเริ่มต้นกับคนอยากเปลี่ยนแปลง ให้ทำเป็นต้นแบบแล้วให้คนอื่นทำตาม 30% ทำก่อนแล้วให้อีก 70%ทยอยเข้า มันดีกว่าเริ่มต้นมากแล้วอยู่ไม่ได้ 1.หัวไวใจสู้ ให้คนกลุ่มนี้เป็นต้นแบบ 2.รอทีท่า จะตามมา ซึ่งมีตัวล่อเป็นรูปธรรม -โดยการพูดคุยกัน โดยใช้เรื่องนี้เป็นพื้นฐานก่อนเรื่องอื่น และเหตุการณ์	**<u>วิธีสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน</u>** • แกนนำสร้างความเข้าใจกับชุมชน โดยใช้เวทีย่อยพูดคุยทุกที่ทุกเวลา ทำให้เข้าใจว่าทำไม่ต้องเรียนรู้ • ใช้ปัญหาชุมชนเป็นตัวนำเมื่อเห็นปัญหา รู้วิธีแก้ปัญหา ตั้งเป้าหมายร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน • กระตุ้นให้เรียนรู้เพื่อตนเองเพื่อฝันของตนเอง **<u>กิจกรรมที่ใช้ ประกอบด้วย</u>** • ระดมสมองจากคนทุกกลุ่ม • วิเคราะห์ SOWT หาจุดแข็งและโอกาสของชุมชน • จัดเวทีประชุมสร้างความเข้าใจ • ถอดบทเรียนความสำเร็จเรื่องที่ดีๆในอดีต • วิพากษ์วิจารณ์ตามกระแสโลก / ประเทศ **<u>เทคนิคที่ใช้ ได้แก่</u>** • เทคนิคการวิเคราะห์ SOWT

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		อะไรที่ได้มาจากภายนอก แล้วเอามาวิเคราะห์กันทุกเรื่อง แล้ววิจารณ์ดูอะไรได้/ไม่ได้ -ดูตามกระแสโลก/ประเทศ ติดตามข้อมูลข่าวสารทันต่อการเปลี่ยนแปลง -พยายามทำให้เป้าหมายเป็นรูปธรรม โดยย้อนหลัง เช่นเป้า 1 มี 3 เดือน 6 เดือนมีอะไร และเป้าหมายควรเป็นตัวที่ใช้กำหนด มันไม่ใช่สิ่งที่คุ้นเคยของชาวบ้าน ชาวบ้านอยากรู้จะแก้ปัญหาแบบนี้ จะทำอย่างไร ถ้าเราไม่จัดกระบวนการ ชาวบ้านจะไม่ค่อยกำหนดเป้าหมาย ที่ไม่รู้ว่ามันอยู่ขั้นตอนไหน เพราะชาวบ้านจะกำหนดเป้าสุดท้าย (ปลูกข้าวโพดได้กำไร หนี้สินหมดไป ถ้าจะให้หนี้สินหมดไป จะต้องดึงหลักชัยอะไรก่อน) -ผลที่ทำชาวบ้านยังไม่ตกผลึก กระบวนการให้ชาวบ้านเขียนเป็นเปเปอร์ โดยใช้วิทยากรกระบวนการ เข้าไปช่วยกระตุ้น ฟื้นความจำ -แกนนำควรเป็นวิทยากรกระบวนการ เพราะเป็นผู้ประสานงาน ไม่สามารถลงตำบลได้ -นำเสนอแผนในเวทีประชาคม โดยแบ่งคนพูด แล้วตีความ -เอาวิถี/ต้นทุนในพื้นที่ โดยมีวิทยากรกระบวนการ กระตุ้นให้คิดถึงอดีต แต่ความคิดเป็นของพวกเขา -มีตัวภาคี/พี่เลี้ยง/หมออนามัย เป็นคนคอยกระตุ้น -ต้องเริ่มต้นที่ชุมชนของเรา ฝันแรกคือ เรากำลังเริ่มมองเห็นความหายนะของประเทศไทย เราที่เป็นบางส่วนของชุมชน	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	ลักษะของเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน	-สามารถตัดสินใจได้ด้วยคนเอง ทำงานเป็นกลุ่ม แก้ปัญหาด้วยกลุ่ม -รัฐบาลซื่อสัตย์ -บัณฑิตรักชนบท ช่วยพ่อแม่ -คนรุ่นใหม่เรียนรู้ความฝันจากความคิด -ไม่เคยฝันอยู่แต่กับความจริง คิดยาก ให้ถามว่า พรุ่งนี้เขาอยากเป็นอะไร ทำเพื่ออะไร ทำไปทำไม -เป็นรูปธรรม -ทำได้จริง -สามารถทะลุทะลวง ทำให้เรารู้ว่าเราต้องจัดการบ้านเราเอง ไม่ต้องรอคอย -มีพลัง แก้ปัญหาได้ ทำได้จริง -รายได้ ต้องแก้เรื่องปากท้องให้ได้ -คนต้องควบคุมดูแลตนเองได้ในทุกเรื่อง คนต้องมีจิตสำนึก -กระบวนการวิจัย สอนให้คนคิดแก้ปัญหา -คุณภาพชีวิตที่ ไม่จน ไม่เจ็บ ไม่โง่ ต้องอยู่ตามอัตภาพ เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น -พึ่งตนเองเป็นหลัก -วัดได้ เกิดจากการวิเคราะห์ สาเหตุ และแนวทาง แล้วมาย่อย มากำหนดเป็นเป้า -ควรมาจากวิถีชีวิต การดำรงชีพ/สั้นๆเข้าใจง่าย ท่องจำได้ มีสาระ -มุ่งให้คนปรับคน คนสร้างคนมาจัดการปัญหา แต่ไม่ใช่แค่การทำกิจกรรม แต่ควรเป็นการฝึกคนให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ ช่วยปรับวิธีคิดกระบวนการเรียนรู้ของคน	**<u>ลักษณะเป้าหมาย / วิสัยทัศน์ / อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน</u>** • ทำได้จริง เป็นรูปธรรม • สามารถทำด้วยการตัดสินใจของตนเอง / กลุ่ม • เป็นเป้าหมายที่มีพลังเกิดจากการแก้ปัญหาได้ แล้วนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า • เริ่มตั้งเป้าหมายจากสิ่งที่ใกล้ตัว ที่ทำให้รู้จักตัวเอง เช่น ทำบัญชีครัวเรือน • เป็นเป้าหมายที่ทำให้เกิดการปรับตัว คนหัดแก้ปัญหาด้วยตนเอง / ปรับกระบวนการคิดของตนเอง • เป้าหมายที่ทำให้ชีวิตดีกว่าเดิม • เป้าหมายที่ประเมินได้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ควรเริ่มสิ่งที่ใกล้ตัว เช่นบัญชีครัวเรือน/หรือต้นทุนการผลิต ทำให้รู้จักตัวเอง -ทำอย่างไรที่จะให้ท้องถิ่นจัดการตนเองได้ ข้างนอกหนุนไม่ต้องทำ แต่ควรเน้นให้คนในชุมชนลุกขึ้นมา -ต้องเริ่มต้นที่ชุมชนของเรา ฝันแรกคือ เรากำลังเริ่มมองเห็นความหายนะของประเทศไทย เราที่เป็นบางส่วนของชุมชน -ระบบการศึกษาที่กำลังล่าคนของเราไปสู่การพัฒนาที่ดี เด่น และดังเรื่องอื่นทิ้งฐานวิกฤติอาหารขาดแคลน ยิ่งกว่าวิกฤติน้ำมันแพงในอนาคต ระยะ 10-20 ปี -ภายใต้โจทย์อันเดียวกัน เราจะสร้างเกษตรรุ่นใหม่ได้อย่างไร สุขภาวะของชุมชนเป็นอย่างไร นี่คือความหวังที่หวัง อาจจะไม่ใช่ชุมชนแห่งเดียวในประเทศไทย อาจมีหลายๆโมเดล อย่างชุมชนโมเดลน่าจะเป็นโมเดลหนึ่งในการนำไปสู่กาพสินธุ์โมเดล	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น/กำหนดเป้าหมาย	**บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน**	-ทุกคน -แกนนำแถว 1 2 3 -ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น -เด็ก/เยาวชน หลากหลายทางสถานภาพ -สถาบันการศึกษาท้องถิ่น -ชุมชน -ทีมประสานงาน -แกนนำตำบล/จังหวัด -ผู้นำ/วิทยากรกระบวนการ ชาวบ้าน มาร่วมพูดคุยกันในที่ประชุ คุยกันในร้านน้ำชา คุยกันเปิดใจใครมีปัญหาอะไร แล้วก็จะช่วยกันแก้ปัญหา ค้นหาสาเหตุของปัญหา -ส อบต. -คณะทำงานตำบล -แกนนำ -ผู้สูงอายุ -อสม. -ผู้ใหญ่บ้าน -กำนัน -จัดลำดับความสำคัญ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องปากท้องก่อน เรื่องใกล้ตัว ให้รู้สึกว่าตัวเองได้ประโยชน์/ส่วนร่วมด้วย -อภิปรายว่า ปัญหาเป็นปัญหาร่วมใช้เสียงส่วนใหญ่ จนทำให้รู้ว่าถ้าไม่ทำ	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 3.1.วิเคราะห์ความต้องการ / ความจำเป็น 3.2 วินิจฉัยและจัดลำดับ 3.3 ประเมินตนเอง 3.4 กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ **<u>ขั้นตอนวิธีวิเคราะห์ความต้องการ / ความจำเป็น</u>** • นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน มาจัดลำกับความสำคัญ เริ่มจากเรียงใกล้ตัวที่สมาชิก / ชุมชน ได้รับประโยชน์ • ใช้การอภิปรายร่วมกัน เสียงส่วนใหญ่ • วินิจฉัยและระบุความต้องการ / ความจำเป็นที่แท้จริง **<u>บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน</u>** • สมาชิกชุมชนทุกคน • แกนนำ • ผู้นำท้องถิ่น • เด็ก / เยาวชน • แกนนำตำบล / อำเภอ • วิทยากรกระบวนการ • กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน • คณะกรรมการหมู่บ้าน • วิทยากรกระบวนการ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		เรื่องปากท้อง จะไปทำเรื่องอื่นได้ยังไง ปัญหาพื้นฐาน/บัญชีครัวเรือน สมารถใช้แกนนำในพื้นที่ แต่มากกว่านี้อาจต้องใช้พี่เลี้ยง/ที่มองการเลือกทางออกได้ เป็นหนี้สินเกิดจากอะไรวิทยากรควรมรชุดคิด ทางเลือก ถ้าชุมชนพอเพียงอาจมุ่งปลูกผักกินได้แต่ถ้าวิเคราะห์พื้นที่จะแตกต่างกันไป คนที่ไม่มีรายได้เพราะไม่มีงานทำ -วิทยากรกระบวนการต้องเข้าช่วยดึง/กระตุ้น ว่ายังมีอะไรเป็นสาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้เกิด -สืบค้นคนอย่างพระอาจารย์ หามา ไม่จำเป็นต้องมีทุกชุมชน หามาหนุนเสริมสิ่งที่คิดว่าเราทำถูก ถ้าคิดว่าเราทำถูกก็ไม่ต้องหนุน พลังเราจะมากขึ้น -คณะกรรมการหมู่บ้าน	• สมาชิกชุมชน • นักวิชาการ • เจ้าหน้าที่ภาครัฐ • ครู ผู้บริหาร
	วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้	-ตัวแทนกลุ่ม สมาชิกอบต. ประธานสภา โดยมีกติกา การประชุมประจำเดือน ทุกเดือนมาคุยกัน โดยให้ตัวแทนอำเภอทำหน้าที่แทนอ.ได้ -ใช้กระบวนการกลุ่ม ประชุมเพื่อค้นข้อมูลให้กับชุมชน สิ่งที่เราได้ข้อมูลจากชาวบ้าน นำมาทำแผน แล้วคืนให้ชาวบ้าน -สรุปบทเรียน -ยกระดับการทำงาน ข้อไหนดีต้องเติม ข้อไหนอ่อนต้องปิดจุด ให้เป็นไปตามความต้องการของเขา -คุยกันในที่ประชุม คุยกันในร้านน้ำชา -ใช้บัญชีครัวเรือน เอาข้อมูลสรุปแต่ละเดือนต้องนำมาเปรียบเทียบด้วย เราจะนั่งคุยกันว่าข้อมูลเป็นแบบนี้จะทำอย่างไร มีการสรุปเฉพาะในการนำก่อนซึ่งคนทำบัญชีครัวเรือนทำมาก่อนแล้ว ทำมาจากใจ ทำทุกวัน	**<u>วิธีการประเมินตนเองชองชุมชน</u>** • ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อประเมินจากข้อมูลที่ทุกคนร่วมกันให้ • ประเมินทั้งสิ่งที่ดี เพื่อต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น สิ่งที่ยังไม่ดีเพื่อแก้ไข • ใช้เหตุผลบัญชีครัวเรือนแต่ละเดือนเป็นเครื่องมือประเมิน • ข้อมูลและผลการประเมินจัดเก็บในฐานข้อมูลของชุมชน • อาจประเมินตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ควรมีการทำฐานข้อมูลต่อเนื่อง -สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา ให้มีข้อมูลปัจจุบัน -ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง พอประมานสำหรับเขา โดยให้หลักคิดในการทำงานของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ข้อมูลใกล้เคียงความเป็นจริง มาใช้ประกอบการตัดสินไม่ใช้ความรู้สึก/ความเข้าใจ -จะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นได้หรือไม่ ถ้าปัญหาเกิด จะทำอย่างไร ช่วยลดความเสี่ยง เพราะความลังเล ถ้าปัญหาเกิดขึ้นจริง จะต้องแก้อย่างไร ระดับครอบครัวทำเอง/ชุมชนร่วมกันทำ โดยอาศัยคนภายนอกมาช่วยบอกมุมมอง -ฝึกวิทยากรกระบวนการอย่างต่อเนื่อง จากเครื่องมือ วิเคราะห์ ทุกข์ สาเหตุ แนวทาง ให้เขาฝึกโดยการทำ Lerning by doing -นั่งกลุ่มย่อย ประเมินนอกกรอบ -ให้เขาให้คะแนนในกลไก อยู่ในสภาวะแข็งแรงไหม มีการประชุมบ่อยไหม -ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ไม่ต่อเนื่องอย่างไร สิ่งแวดล้อมมีแผนจัดการไหม มีระบบฐานข้อมูลหรือไม่ มีประชาธิปไตยในชุมชนไหม โดยสร้างความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม รับฟังเสียงส่วนมาก -สืบค้นคนอย่างพระอาจารย์ หามา ไม่จำเป็นต้องมีทุกชุมชน หามาหนุนเสริมสิ่งที่คิดว่าเราทำถูก ถ้าคิดว่าเราทำถูกก็ไม่ต้องหนุน พลังเราจะมากขึ้น -ทำงานเชิงเครือข่าย งานเชิงเครือข่ายควบคู่กับผลรับรองการทำงานด้วยงานวิจัย -งานเชื่อมร้อยและพัฒนาเครือข่ายที่อย่นอกกาฬสินธ์	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-อีสานส่วน area base	
	วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนด-เป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-มีเพื่อนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้คนรู้ใจ ปัญหาของเราเหมือนปัญหาของเขา มีเพื่อนทำงานมีปัญหาเหมือนกัน -ก่อนมาต้องเตรียมข้อมูล มาแล้วคิดว่าจะรับมืออย่างไร กลับแล้วดูว่าเขาได้อะไร/ไม่ได้อะไร/เสี่ยงอะไร -ใช้เวทีทำความเข้าใจ มาทำอะไร มีเป้าหมาย และได้อะไรกลับบ้าน -อธิบายตัวข้อมูลของชาวบ้าน -วิเคราะห์ ตั้งคำถาม ช่วยกันตอบ แบ่งเป็นกลุ่มย่อย มีคนบันทึก/คนนำเสนอ/คนสรุป(ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้) วิทยากรกระบวนการสรุปภาพรวมออกมาให้ชัด -พยายามให้คนที่เข้ามา 1.มาด้วยใจที่มุ่งมั่น 2.มีจิตที่อยากทำแล้วคอยดูผลสำเร็จ 3.มาแล้วไปพูด 4.มาแล้วค้าน แล้วควรเลือกคนแบบ1,2 มาร่วมเวที -กิจกรรมกินอาหารร่วมกันเดือนละครั้ง ศุกร์แรกของเดือน ร้านน้ำชาจะหยุดมารวมกันกิน-ขาย รายได้ให้มัสยิด ทำให้ทุกคนคุยกันมากขึ้น -เปิดใจในการเรียนรู้ ยอมรับในสิ่งที่เราไม่รู้ เชิญผู้รู้มาแนะนำเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน -พึ่งภายนอก/ภายใน -มีเงิน 100 บาทจะออมได้อย่างไรนั่นคือการวางแผนชีวิต -เอาคนทำบัญชีหัวไว ใจสู้ พร้อมรับความเปลี่ยนแปลง มาเริ่มต้น มาชวนคย ชวนทำ ทำให้คนกล้าคย เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว	**<u>วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ / จำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้</u>** • หาเพื่อนที่รู้ใจร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน เพื่อนที่เต็มใจร่วมแก้ปัญหา • ใช้เวทีให้สมาชิกร่วมกันทำความเข้าใจ กำหนดเป้าหมายที่จะเรียนรู้ร่วมกัน • ใช้กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การรับประทานอาหารร่วมกัน เป็นโอกาสพูดคุย • ประสานความร่วมมือกับนักวิชาการ บุคคลภายนอก ชวนมาพูดคุย

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-การประสานความร่วมมือ จากนักวิชาการ เกษตรอำเภอ ธกส.ผอ.โรงเรียน มาช่วยกันดูข้อมูลว่ามันบ่งชี้อะไรบ้าง ในการคิด/วิเคราะห์ โดยชุมชน/ผู้นำต้องสร้างความสัมพันธ์กันก่อน โดยให้เกิดความร่วมมือ -คุยผู้นำ ไปวางแผนร่วมว่าจะคุยเรื่องอะไรกัน นัดเวลา นัดคนให้เหมาะกับกลุ่ม -คุยกับกรรมการโซน คอยประสาน -นัดหมายนอกกรอบ คุยกันเอง -สะกิดผู้นำให้คนอื่นได้พูดบ้าง เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดบ้าง -เชิญคนที่มีผลกระทบโดยตรง มาร่วมกระตุ้นให้เขาได้คุย ซึ่งทำให้เขามองว่าเป็นปัญหาร่วมของชุมชนหรือไม่ ถ้าเรื่องที่ดินไม่ช่วยกัน ต้องรวมกันเป็นเครือข่ายที่ดิน+อบต. แจ้งคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้คนรู้ว่าเป็นปัญหาร่วม -พระอาจารย์ไม่ได้คิดว่าเค้าเป็นอย่างนี้ได้ เพราะพระอาจารย์ เค้าเป็นของเค้าแบบนี้ โดยที่ไม่มีพระอาจารย์ พระอาจารย์เป็นเพียงตัวกระตุ้น -จะทำบุญประเพณี งานบ้าน จะจัดงานใหญ่ของชุมชน ต้องใช้เรื่องราวของคนในชุมชน -ถามว่าใครมีประสบการณ์เรื่องนี้บ้างให้เล่าให้ฟังแล้วประสบการณ์ที่แท้หรือไม่แท้ก็จะออกมาสู่กันฟัง	
	สิ่งที่ตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมาย	-ดูข้อมูลของทุกตำบลก่อน แล้วดูว่าข้อมูลอันไหนจริง/เท็จ -ดูว่าข้อมูลที่ไปสำเร็จ ดูว่าเพราะอะไร แล้วหาทางแก้ปัญหา -เกี่ยวกับตนเอง รู้จักตนเอง เก็บข้อมูลเพื่อวิเคราะห์รู้จักตนเอง ข้อมูลเชิงศักยภาพ/บทเรียน/ประสบการณ์	**<u>สิ่งที่ต้องตระหนักในการกำหนดเป้าหมาย</u>** • กำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับตนเอง • ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดด้วยตนเอง • ต้องจัดลำดับความสำคัญ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-วิทยากรกระบวนการห้ามสรุปเป็นความคิดเห็นของตัวเอง ต้องมาจากชาวบ้าน -อย่าวิเคราะห์แทน สรุปแทน -ถ้าได้ข้อสรุปจากชุมชน สามารถชี้ช่องทางได้ -จัดลำดับความสำคัญของปัญหา -ดูทุนเดิมของเรามีอะไรบ้าง เรามีป่า คลอง มีคนในศาสนาเดียวกัน พูดคุยกันไปแล้วลึก แล้วกลายเป็นเรื่องป่า พอนานไปก็อยากทำการท่องเที่ยว-อาชีพเสริม คุยเรื่องป่า ทำให้คุยกับสัตว์น้ำ กุ้ง/หอย/ปู/ปลา ถ้าไม่ทำจะเกิดอะไร -อิหม่ามเป็นนักพัฒนาจะช่วยได้ดี ไม่ใช่มาปรึกษาการทำละหมาดอย่างเดียว ทำบุญ -คิดต้นทุนให้เป็น -ควรมีข้อมูลในระดับต่างๆ ปัจเจก ภาพรวมชุมชน รู้ปัญหา สาเหตุ หาทางออก ทำเอง ทำร่วม ให้ทำ -ต้องวิเคราะห์ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วหาข้อสรุปให้ได้ โดยจะแก้ปัญหาอย่างไร โดยเริ่มต้นง่ายที่ชาวบ้าน โดยคิดว่าจะต้องประสานงานกับหน่วยงานใดบ้าง -ให้ความสำคัญในการจัดการกระบวนการ วิทยากรกระบวนการ ตระหนักต้องเข้าใจภารกิจว่าเราจะไปติดตั้งระบบ/เครื่องมือให้เขาใช้ แต่ถ้า วท. in กับประเด็น เช่น แก้ปัญหาน้ำทำให้ละเลยภารกิจของตัวเอง -วิทยากระต้องเตรียมข้อมล ต้องเข้าใจบริบทชมชน ต้องทำให้ชมชนมี	• ให้ผู้ที่มีปัญหาเข้าร่วมกำหนดเป้าหมายลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี ลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี • เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง • เรียนรู้จากปัญหา • เรียนรู้ได้ต่อเนื่อง • เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย • เรียนรู้เรื่องที่ทันต่อเหตุการณ์ • เรียนรู้เรื่องที่ใกล้ตัวไปเรื่องที่ไกลตัว

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		กลไก/เครื่องมือ ในการพัฒนาตนเอง -เคารพกลไกในการทำงานของพื้นที่ -อย่าฟังผู้นำที่ชอบคิดแทน ต้องใช้เทคนิควิธีการให้คนอื่นพูดด้วยแล้วตรงกับผู้นำ หรือไม่โดยโยนให้ป้าสี ป้าสา แล้วค่อยดูว่าผู้นำพูดตรงกับชาวบ้านหรือไม่ -ไม่ควรใช้วิธีการโหวต เพราะจะทำให้ความต้องการไม่ตรงกับความเป็นจริง ทำให้ประเด็นปากท้อง วิถีชีวิตหายไป -คนที่อยู่กับปัญหา ไม่ได้เข้าร่วมในการนำเสนอทางเลือก -การกระตุ้นให้เห็นปัญหาของวิทยากรกระบวนการที่ชอบชี้นำ โดยมุ่งทำให้มันเสร็จ ถ้าชาวบ้านยังยืนยัน ก็ต้องให้ปฏิบัติ จะได้ทดลองว่าดีหรือไม่ มีส่วนสำคัญ โดยเฉพาะหน่วยงานใครหน่วยงานมัน ก็อยากให้นโยบายของตนลงสู่การปฏิบัติ ทำให้การมีส่วนร่วมเป็นพิธีกรรม -หลักการทางศาสนาพุทธ ก็คือความจริง คือคุณค่าในตัวของเขา ที่พึ่งที่แท้จริง ก็คือตัวของเขานั่นเอง เพราะคุณค่าของสัตว์โลกคือตัวของสัตว์โลก	
	เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-ใช้แผนแม่บทชุมชนทำ KM วิเคราะห์ วางแผน/หาผล ปัญหาที่จะแก้ และต้องแก้ด้วยตัวเอง -ถ้าไม่ถามจะโง่ตลอดชีวิต แต่ถ้าถาม 5 นาที จะฉลาดได้ชีวิต -ศึกษาดูงานจากของจริง พอเรารู้จักตัวเองทำให้เรารู้ว่าต้องจัดกระบวนการเรียนรู้แบบใด -ดูตัวเอง เห็นคนอื่น แล้ววิเคราะห์ตัวเอง เอาข้างนอกมาหาเขา -ผ่านการวิเคราะห์บ่อยๆ	**<u>เทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ได้แก่</u>** • การวิเคราะห์ SOWT • การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ • การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ • การประเมินตามสภาพจริง • การสร้างเครือข่าย • การตั้งคำถาม

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-สื่อสารบ่อย -สรุปร่วม ไม่จำเป็นต้องเป็นเวที สรุปตามกลุ่มก็ได้ -การวิจัยของชาวบ้าน -กิจกรรมพูดคุยกับชาวบ้านเยอะ คุยกันในป้อม -การนำสอน ภาษามลายู ก็จะสอดแทรกเรื่องพัฒนา -เอาข้อมูลบัญชีครัวเรือนเป็นตัวสอน เอาตัวเลขมาสะท้อน โดยจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับคนในชุมชน บางคนมีการบอกปัญหาแตกต่างกัน -งานลงทุน/การออมเป็นอันดับ 3 ไปฝากธกส กับกู้ แสดงศักยภาพในการส่งคืน ดูหนี้สะสม-จากการประกอบอาชีพ -การรับฟังความคิด คำปรึกษาจากชาวบ้าน (ศาลาคลายกังวล) -ปัญหาไหนที่สำคัญ จะนำไปสู่การวางแผนในภาพรวม -ใช้ EE -ในเวทีใช้กระบวนการวิเคราะห์ นอกเวที ใช้ความสัมพันธ์กระตุ้น พาแกนนำไปกิน คุยสอบถาม สารทุกข์สุกดิบ -สอบถามให้ชาวบ้านพูด สัก 10 คน แล้วดูว่าตรงกับผู้นำ -การลงเยี่ยมพื้นที่ของผู้นำในแต่ละโซน ไปดูวิถีที่ทำจริง แล้วก็ถามชาวบ้าน -ตัวเครื่องมือผ่านเวที -ระดมปัญหาจากเวที ให้รู้จักอาการของปัญหา เช่นบัญชีครัวเรือน แหล่งกู้มาจากไหน -ลักษณะของแผนชุมชน เป็นเรื่องที่สะสมความชัยชนะ ไม่ใช่เรื่องยาก บางทีแผนต้องเลือกเรื่อง แล้วทำต่อเนื่อง เช่น เวทีวิชาการชาวบ้านทำทกปี	• การประชุมกลุ่ม • เวทีประชาคม • วิเคราะห์แผนแม่บท • ระดมปัญหา

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-มีสามระดับ A B C	
	ลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี	-เรียนรู้ด้วยตนเอง -เรียนรู้จากปัญหา ตรงกับปัญหา มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง -ไปอย่างมีเป้าหมาย กลับมาอย่างมีภารกิจ -ชุมชนต้องจัดการตัวเองได้ ทั้ง 2 ด้าน ไม่ต้องรอแผน ไม่รอรัฐ ระดับ ตำบล /จังหวัด -ความเป็นอยู่ทุกเรื่องฝังข้างในไม่ใช่กระแส ให้มีจิตสำนึก มันจะสร้างและสามารถแก้ปัญหาได้ -คนรับ/คนให้ ตรงกัน ให้ในสิ่งที่เขาอยากรับ รับในสิ่งที่เขาอยากให้ -ทันต่อเหตุการณ์ สามารถแก้ปัญหา และป้องกันได้ทันท่วงที ไม่ใช่การแก้ปัญหาตามหลัง ดังนั้นควรหาทางป้องกันดีกว่าไปตามแก้ -กลุ่มเป้าหมายสามารถ Action 3 ระดับ 1.ตำบลมองเห็นเข้าใจไปร่วม 2.การปกครองตนเองระดับจังหวัด 3.การปกครองประเทศ Slogan ปกป้องท้องถิ่นรักษาส่วนรวม -เรื่องใกล้ตัวไปสู่ไกลตัว ภาครัฐจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ไปศึกษาดูงาน ซึ่งไม่เคยดูตัวเองเลยที่ใกล้ๆ อยากให้ดูใกล้ๆ ให้ดูบ้านตัวเอง บ้านอื่นชุมชนอื่นต่างจังหวัด -การเรียนรู้ต้องรู้จักตัวเองก่อน เวลาไปดูของเพื่อนจะได้มาต่อยอดเลย -ทำให้คน/เจ้าของพื้นที่ ได้เห็นเรียนรู้ว่ามันเกิดอะไร วิธีการแก้ไข มีประโยชน์อย่างไร สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้จริง -ถอดบทเรียน เราแก้ปัญหาครั้งนี้ได้สำเร็จ โดยผ่านกระบวนการอะไรบ้าง	**<u>เป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี</u>** • สามารถจัดการตนเองได้ • เกิดจิตสำนึกแห่งการแก้ปัญหา • สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรู้ได้ • สามารถต่อยอดการเรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมาในอดีตได้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		1. ยกโทรศัพท์ 2.ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุม ไล่ไปอย่างนี้เลย เป็น Flowchart เป็นขั้น Step -เรียนรู้การพัฒนา และประเทศไทยได้เรียนรู้ -การเรียนรู้ที่ว่าไม่ใช่การเรียนรู้การปลูกกล้วย แต่เรียนรู้ว่ากว่าจะขึ้นมาถึงขนาดนี้มันเป็นเรื่องของวิถีชีวิตและระบบที่ยากมากๆ พอกับการทำให้ต้นไม้มันเกิดครึ่งต่อครึ่ง -ความรู้ในความยั่งยืน รู้ว่าสาเหตุอะไร คนมีความรู้คือรู้ในสิ่งอันเดียวกัน แล้วคุยในสิ่งเดียวกัน ก็ต้องได้ข้อสรุป แต่แล้วตกลงกันไม่ได้ว่าใครจะจ่าย	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยากร	**ผู้ที่มีหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน**	-เป็นคนที่รู้เรื่องนั้น -เยาวชนท้องถิ่น -เทศบาล -ชุมชน -ตัวชาวบ้าน/ตัวทำ -หน่วยงาน ภาคี ตัวเสริม เช่น ศูนย์การเรียนรู้ สุขภาพ-สธารณสุข เกษตร-เมล็ดพันธ์,กรมการข้าว -อบต. –กำนัน –ผู้ใหญ่บ้าน -หน่วยงาน -แล้วแต่บริบทของตำบล แต่ถ้าเป็นนายกอบต.จะทำง่าย ถ้ากล้าเปิด จริงแล้วอบต. ต้องเอาไปใส่ไว้ในเวบ -ไปสัมภาษณ์แล้วมาเขียน บริบทชุมชน -ทีมพื้นที่ -เจ้าของปัญหา	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 4.1 แกนนำหรือพี่เลี้ยงกลุ่มพูดคุยกับสมาชิก กำหนดแผนในการเก็บข้อมูล 4.2 สมาชิกเก็บรวบรวมข้อมูล/ศึกษาความรู้ 4.3 ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4.4 แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน **<u>บุคคลที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ</u>** • แกนนำชุมชน • สมาชิกชุมชน • วิทยากรกระบวนการ • อบต./ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน • หน่วยงานต่างๆทั้งในภายใน/ภายนอกชุมชน • ภาคีเครือข่าย **<u>เทคนิคที่ใช้ ได้แก่</u>** • แผนที่เดินดิน • แผนที่แผ่นดิน • ฐานข้อมูล • ศูนย์เรียนรู้ชุมชน • สมุดบันทึกความรู้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้-ในชุมชน	-การปั้นหุ่น ทำแผนที่แผ่นดิน รู้จักแหล่ง รู้ว่าใครทำ ไปพูดคุยกับชาวบ้าน -ถ้าเขาชอบ/สนใจ พาเขาไปดูงาน วางแผนให้ตัวคนและกิจกรรม -สร้างกิจกรรมให้นักเรียนที่แต่ละกลุ่มสนใจ -ทำให้คนเกิดความมั่นใจ -ควรจัดระบบฐานข้อมูล แล้วให้เห็นความสำคัญที่ต้องมีข้อมูล อะไร ทำไมต้องมี ให้เห็นความสำคัญกับความรู้ของเขา -ให้เด็กและเยาวชนเข้ามาช่วย -ทำแหล่งเรียนรู้ที่ครบสมบูรณ์ แล้วพร้อมจะให้ความรู้ได้ -เอาเวทีประชุมเพื่อร่วมกันคิด/ร่วมกันทำ -ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงความสำคัญ สอนวิธีการทำอย่างไร -การรวบรวมข้อมูลต้องช่วยกันทำ แต่การจัดเก็บควรมีสักคนที่ทำเฉพาะ โดยใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เราไม่มีรายจ่าย แต่ให้เขาหารายได้แล้วแบ่งกันเพื่อดูแลศูนย์ -เขาขาดข้อมูลอะไร ก็ให้เขาไปหาเพิ่มเติมอยู่เรื่อยๆ ที่สามารถแก้ปัญหาของเขาได้ ไม่ใช่ศาลา หนังสือพิมพ์ ชาวบ้านไม่สนใจ -ควรมีฐานข้อมูล/กลาง/สำรอง เอาไว้จุดใดจุดหนึ่ง -คนในชุมชนควรเป็นคนรวบรวมข้อมูล -นักจัดการข้อมูล ทำให้คนในชุมชนรู้ว่าข้อมูลมีความสำคัญ ในการนำไปแก้ปัญหา และควรไปอยู่ในฝ่ายหนึ่งของอบต.	**<u>วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล</u>** • แกนนำชี้แจงความสำคัญและความจำเป็นของการเก็บรวบรวมข้อมูล • สมาชิกพูดคุยเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการเก็บและนำมาศึกษา • กำหนดแผนงาน ผู้รับผิดชอบ และเวลา • จัดทำเครื่องมือ เช่น แบบสำรวจ แบบสังเกต ฯลฯ • ดำเนินการเก็บข้อมูลตามแผน • ประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิก ตรวจสอบข้อมูลและแก้ไขให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน • สร้างเครือข่ายเพื่อให้ได้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับข้อมูลระหว่างชุมชน(ภาคีเครือข่าย) • จัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่และระบบเพื่อสะดวกต่อการจัดเก็บในฐานข้อมูล/ไฟล์เก็บข้อมูล

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-บันทึกเอาไว้เป็นสมุด เป็นรูป เป็นการ์ตูน เป็น Flowchart -ลักษณะของนักพัฒนาหรือผู้นำจะต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ก็ตอบว่า 2 อย่าง 1.การเรียนรู้ 2.จิตอาสา -ตัวของเค้าเอง เค้าเห็นว่าไม่มีคนเขียน ไม่มีคนทำ แล้วใครจะทำ	
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	-ควรเก็บไว้ในตัวคน /สื่อได้นิดหน่อย -มีนักข้อมูล KM ชุมชน ควรมีอย่างน้อย 3 คน ออกแบบวางแผน ไปเจาะข้อมูล เขียนได้สรุปได้ -มหาวิทยาลัย สร้างกระบวนการ KM ที่ดี -นัก KM ชุมชน ควรเป็นคนในชุมชน/เจ้าหน้าที่ของ อปท(ถือเป็นห้องสมุดย่อยๆ) เยาวชนคนรุ่นใหม่ -แยกข้อมูลให้ออก/ความรู้ -สืบค้นข้อมูลได้ ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลง -ออกแบบวางแผน KM ชุมชนได้ -ถอดความรู้แล้วสรุป -สามารถพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ได้-ควรไว้ในที่ส่วนกลาง เช่นมัสยิด -เก็บจากแบบสอบถาม การสังเกต ความเป็นจริง ดูปัญหาเชิงประเด็น การผลิต ความรู้ในการผลิต -ควรมีแหล่งเรียนรู้ ทำให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง มีความพร้อมให้คนอื่นมาเรียนรู้ได้ กาเรียนรู้แต่ละจุด/ครบวงจร -ควรใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเก็บ มันจะถาวรกว่า มันประมวลผลได้ -การจัดเก็บ เป็นเจ้าของ สามารถให้เด็กช่วยเก็บ การริเริ่ม การนำไปใช้	**<u>วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน</u>** • จัดทำแผนที่เดินดิน แผนที่แผ่นดิน ระบุแหล่งความรู้ • ชักชวนผู้ที่มีความต้องการ/สนใจเรียนรู้ไปศึกษาดูงาน • จัดกิจกรรมที่กลุ่มสนใจ **<u>การเก็บข้อมูล/ความรู้</u>** • เก็บไว้ในพื้นที่ส่วนกลาง • จัดแหล่งเรียนรู้/ศูนย์เรียนรู้ • ใช้เทคโนโลยีช่วยในการจัดเก็บ • ให้มีผู้รับผิดชอบ • จัดเก็บตามธรรมชาติ • บันทึกในเอกสารที่พร้อมแจกเมื่อมีคนต้องการ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ต้องเป็นเขา แต่การรวบรวมจะให้ใครไปเก็บก็ได้ จ้างเด็ก หรือหน่วยงานไหนก็ได้ -ไปดูงาน-เตรียมตัววิเคราะห์ ต้องรู้ข้อมูลก่อนไป รู้ว่าไปทำไม ระหว่างเดินทางในรถก็เล่าเรื่องวิถีชีวิต/นิทาน แล้วมาสะท้อนกัน จดบันทึกการเรียนรู้ตัวเอง สิ่งที่เรียนรู้คืออะไร ความรู้สึกคืออะไร -เรา วก. แนะนำกรอบข้อมูล แต่ให้ชาวบ้านเก็บเอง หลังจากนั้นเราต้องให้ชาวบ้านมาเล่าข้อมูลกับ วก อีกที เพราะข้อมูลดิบจะเข้าใจยาก แต่-ก่อนที่จะให้เขาเล่าให้เราฟังมอบหมายงานให้ 2-3 งานแล้วกลับมาตรวจสอบในที่ประชุม เติมเต็มข้อมูลให้สมบูรณ์ -แหล่งเรียนรู้ ควรเป็นฐานธรรมชาติ มีเรื่องเรียนรู้ มีคนถ่ายทอด มีคนเรียนรู้/คนในชุมชน -ศูนย์เรียนรู้ เป็นแค่ศูนย์ประสานงานว่าตรงไหน เก่งอะไร -รูปลักษณะการบันทึกจะมีสองอย่าง โดยหลักวิชาการ 1.พลิกแนวประเด็นใส่ข้อ 1 ข้อ 2 ข้อ 3 แต่ถ้าข้อ 2 มีประเด็นย่อยก็ใส่ลูกศรออกมา อย่าเพิ่งไปเรียงก่อนว่าอะไรก่อนอะไรหลัง 2.ถ้าจะเรียงสู่การนำเสนอคอยทำเป็น Flowchart ไล่ตาม Step แล้วแบงค์เค้าจะมีปัญหาเรื่องว่าเรื่องการสื่อสาร เพราะบางทีเค้าก็พูดไม่รู้เรื่อง เพราะเค้าจะจำว่าเค้าจะพูดอะไร พระอาจารย์บอกว่าไม่ต้องจำ ไม่ต้องจำคำพูด แต่ต้องจำประเด็น ถ้าจำไม่ได้ก็จัดระเบียบความคิดของตนเอง 1 2 3 ว่าในแต่ละข้อมีประเด็นย่อยอะไร ก็ใส่ลูกศรออกมา -สอนลำดับการเสนอถาม	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-กลับไปคิด เขียนมา ส่วนมากจะคิด แต่ไม่เขียน -รวมกันให้ไข่แดง แต่คิดทั้งไข่แดงปละไข่ขาว ต่างคนต่างคิดไป แต่เวลาเขียนเขาไม่เขียนมา แต่จะมาเล่าสู่กันฟังว่าคิดอะไรได้บ้าง คนไข่แดงก็จะเป็นคนร้อยความคิดใส่กระดาษ -ทำเป็นเล่ม เช่น คนมาศึกษาดูงาน มีปัญหาเดิมว่าจะเดินไปทางไหนดี จะใช้เวลานานเท่าไหร่ จะเริ่มต้นที่บ้านดินดี หรือว่าที่แปลงยายไข่ดี อันนี้ก็ถูกมาถกเป็นวงใหญ่ พอเจอมามากๆเข้าก็ทำเป็นเล่ม แสดงว่าอัตราความถี่ของปัญหาเป็นตัวสนับสนุนทำให้คู่มือ ถ้าไม่มีความถี่ของปัญหา แก้ครั้งเดียวจบแล้ว ก็ยังไม่คิดจะทำเป็นเล่มไว้ทำอะไร	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	**ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน**	-ทุกคน -ตัวคนที่มามีส่วนเกี่ยวข้อง 1.แกนนำ/ไม่ใช่ผู้นำ คนที่จิตอาสามาขับเคลื่อน 2. ผู้นำทางการ ธรรมชาติ จนท.รัฐ -ผู้นำ –แกนนำ -เกือบทุกคนในหมู่บ้าน -โดยเริ่มจากแกนนำ ไปทำข้อมูล มาร่วมกันวิเคราะห์สรุป แล้วเอากลับไปคืนข้อมูลในชุมชน แล้วมันชี้ว่าเป็นอย่างไร -ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย -แกนนำ/นัด Organizer คุยก่อน แล้วทำ อบต.มาร่วม โดยดูความพร้อมก่อน คุยกันรู้เรื่องไหม ถ้าเข้ามาได้ก็จะทำให้ลื่นไหล -เข้ามาแล้วต้องการกลไกอะไรหนุนเสริม/ส่วนราชการ/นักวิชาการมาหนุนเสริมไหม -อบต. -อบจ. -จังหวัด -หน่วยงาน -ตระหนักในการร่วมวางแผน	**ขั้นตอนย่อย** 5.1 จัดตั้งคณะกรรมการ / คณะทำงาน / กลุ่มวางแผนดำเนินการเรียนรู้ 5.2 ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 5.3 กำกับติดตามให้กำลังใจ **<u>ผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการเรียนรู้</u>** • สมาชิกชุมชนทุกคน • แกนนำ ผู้นำ • ผู้มีจิตอาสา • ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย • เจ้าหน้าที่ภาครัฐ • วิทยากรกระบวนการ **<u>เทคนิคที่ใช้ในการวางแผนดำเนินการเรียนรู้</u>** • ระดมสมอง • การวางแผนโครงการ • การเขียนแผนปฏิบัติการ • เทคนิคการเสริมแรง
	วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/การ	-จัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการ ใครต่อท่ออันไหนก็ได้ ก็ต้องมาคุยกันในคณะกรรมการบูรณาการ -ต้องแม่นในข้อมูล เป็น fact -มาจากองค์ประกอบที่ช่วยกันแก้	<u>วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในกาวางแผนดำเนินการเรียนรู้</u> • จัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการ • สร้างเครือข่าย • ให้มีผู้สนับสนุน เช่น กศน.

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-สร้างเครือข่าย สร้าง saleman -จัดบทบาท เช่น กศน. เป็นผู้หนุนเสริม -ทำให้กลุ่มเป็นตัวกลุ่มเปิดพื้นที่ ขยายผล เปิดวิธีให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วม ขยายให้มีผลประโยชน์ร่วม ต้องมองให้ออก ต้องการ Organize ก่อการวางแผน เปลี่ยนแปลงการทำงาน ให้เป็นวัฒนธรรมใหม่ การมีเหตุผล ทำให้ดึงเข้ามาร่วม -การพูดคุย -ใช้ธรรมะ ศาสนา มาใช้กับชีวิต สามารถปฏิบัติได้ เอาศาสนาไปสอนเป็นวิชา พุทธ อิสลาม ให้เข้าใจศาสนาเปรียบเทียบ -ยกย่องชื่นชมให้กำลังใจ กับคนทำวางแผน ให้รางวัล พาไปเลี้ยง ให้ของขวัญ เวลายกย่อง ต้องทำต่อหน้าคนเยอะๆ รางวัลไม่ต้องชิ้นใหญ่ เวลาด่าต้องมีลีลา (หมาหยอกไก่)ล้อเล่นแต่ก็เจ็บ -การกลับคืน-ไป-มา จะทำให้เกิดความเข้าใจ ติดตามให้รู้เรื่องตลอด เขาจะรู้ตั้งแต่ต้น เขาจะเข้าใจว่าเขาต้องทำอะไร -ใช้ทุกข์เป็นตัวนำคนมาร่วมคุยกัน ปัญหาร้อนๆ MOB คือการกดดัน ฝึกความกล้าหาญ ไม่ให้เขากลัวอำนาจภายนอก ไม่ปฏิเสธ MOB โดยวิเคราะห์ถึง ทุกข์ สาเหตุ แนวทาง โดยจัดการตนเอง เตรียมภายใน สร้างความร่วมมือ -ทั้งหมดชาวบ้านตัดสินใจอะไร โดยมีแกนนำ/นัก Organize คนที่ชาวบ้านไว้วางใจ เป็นมิตรกับเขา คอยให้ข้อมูล แต่ชาวบ้านคิดเอง ต้องใช้ศิลปะ ดูจังหวะ อารมณ์ ความรู้สึก	• เชิญชวนกลุ่มที่มีลักษณะ แบบเปิด เต็มใจ ตอนรับผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วม • พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ • เชิญชวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา • ยกย่องชื่นชมผู้เรียนรู้ให้รางวัล • เชื่อมโยงแผนชุมชนสู่แผนระดับสูงขึ้น (แผนตำบล-แผนจังหวัด) ทำให้มีผู้เรียนรู้มากขึ้น <u>แผนการดำเนินการเรียนรู้ที่ดี</u> • แผนระยะสั้นและระยะยาว • ยึดปฏิทินกิจกรรมทางศาสนา • สามารถสรุปการเรียนรู้ ประเมินได้เป็นระยะๆ • มีกระบวนการติดตามการดำเนินการเรียนรู้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-นำแผนชุมชนมาบูรณาการกับแผนจังหวัด -แผนชุมชน ถามว่าใครเป็นเจ้าภาพ แล้วใครเป็นผู้สนับสนุน ตามเป้าหมายขององค์กรเกษตรจะใช้โครงการที่เกี่ยวข้องไปสรุปตนได้ -ไปช่วยเขาบ่อยๆ เวลาเขาเชิญเรา ก็ไป ทำงานร่วมกับภาคี Org เราเป็นผู้แนะนำ/ประสานให้หน่วยงานอื่นมาแก้ปัญหา -ย่อยเวทีประชาคม ทำให้แต่ละกลุ่มที่มีปัญหาอยู่ในชุมชน ต้องทำเวที โดยฝึกเวทีย่อยๆให้เขาเข้าร่วมได้มากขึ้น -กลุ่มเวทีระดับหมู่บ้าน, ตำบล	
	วิธีการในการวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	-รู้จักตนเอง โดยการวิเคราะห์ตัวเอง คนอื่น หาจุดต่างๆ -ควรมีการประเมินเสริมพลัง ให้เป็นแผนการเรียนรู้ โดยทำให้เห็นเส้นการเรียนรู้ โดยสามารถชี้วัดตัวเขาเอง เขาประสบความสำเร็จดูจากอะไร มีตัวชี้วัดร่วม และย่อยตามบริบททำให้เกิดการติดตามภายในขึ้นมาเอง ซึ่งเป็น KM อีกแบบหนึ่ง -สะสมตัวรูปธรรมความสำเร็จ -การวางแผนการแก้ไขปัญหา ระดับจังหวัดร่วมกัน เป็นพื้นที่เรียนรู้ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ้าแก้ไขไม่ได้ด้วยตนเอง ต้องมีวัฒนธรรมทางสังคม/ชุมชนมาเป็นกติกาเชิงสังคม -เอาภาพระดับจังหวัด ไปเชื่อมกับหน่วยงานรัฐ เติมเรื่อยๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา ความเข้มแข็งมันก็อ่อนแอได้ -ควรมีการวางแผนระยะยาว ควรคำนึงถึงศาสนา ไปใช้ในการปฏิบัติ และใช้ในงานพัฒนา	**<u>วิธีการวางแผนดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน</u>** • จัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาชุมชน • กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา • เสนอทางเลือกและกำหนดวิธีการดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา • แกนนำ / วิทยากรกระบวนการและสมาชิกผู้เกี่ยวข้อง ร่วมกันวางแผนดำเนินการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหา • กลุ่มสมาชิกกลับไปเรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง • แกนนำและวิทยากรกวนการ ลงพื้นที่กำกับติดตามให้กำลังใน คำแนะนำ คำชมเชย

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ทำให้คนเข้าใจไม่ซับซ้อน ให้ทุกคนเชื่อว่าโลกหน้ามีจริง พยายามสอน คุยให้ชาวบ้านมาร่วมกันคิด ทำ สะท้อนว่ามีกิจกรรมกลับไป-มา ตลอดเวลา -ปฏิทินการทำงานในรอบปีของมุสลิม ในวันต่างๆให้คนทำกิจกรรม ทำอาหาร เอาเงินมาทำบุญ แล้วเอาวันสำคัญเป็นวันที่คุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทุกวันจะมีเวลาทำละหมาด ทำบุญกันบ่อยทุกวันศุกร์ เด็กจะมากิน มีอสม/สาธารณสุขจะมาบอกว่าจะมีกิจกรรมอะไร -ใครวิเคราะห์ทุนทางธรรมชาติ ป่าชายเลน คลอง คนต้องดูแลคลอง -ให้มีส่วนร่วมในการ1.คิด 2.วางแผน 3.ทำ(ปฏิบัติ) 4.ตรวจสอบ ประเมิน ทบทวน 1.คิด ระดมความคิด 1.ทำอะไร 2.อย่างไร 3.ใครรับผิดชอบ 4.ทำไปทำไม แล้วประชุมเตรียมความพร้อม 2.วางแผน จัดลำดับก่อนหลังความพร้อม ดูระยะเวลา ขั้นตอนวิธีการที่ทำได้จริง 3.ทำปฏิบัติ -สามารถปรับได้ถ้าไม่ดี -แบ่งงาน -มอบหมายงาน -Share/รายงาน –อุปสรรคระหว่างทำ -ควรทำแผนชุมชน เป็นแผนชีวิต ที่ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่าเว้นว่างนานนัก โดยแผนสามารถปรับได้ตามสถานการณ์ ต้องมีการปรับปรุงทุกปี โดยพยายามดูทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ถึงแม้ว่าไม่สอดคล้องโดยตรงแต่ไม่ควรทวนกระแส ทำอย่างไรให้แผนชุมชนเชื่อมกับนโยบายให้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำทั้งหมด -ใช้การเขียนแผน แต่เวลาทำจริง เอาแผนไปให้อบต./จังหวัดบ้าง บางครั้งก็ใช้เวทีสรุป 3เดือน/6เดือน -ชาวบ้านไม่ใช้แผน แต่ไม่ใช่ว่าเขาไม่มีแผน แผนชาวบ้านไม่ทำตามแผนเป๊ะ แต่จะดูว่าเขาชอบอันไหน อันไหนง่ายเห็นผลทันทีจะทำก่อน อะไรที่	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ยากซ้อนไม่คิดทำ มีการแบ่งคน ดูความถนัด คนนี้เหมาะกับเรื่องนี้ -ตั้งวงคุยวิเคราะห์ปัญหาร่วม ไม่ใช่เขียน 3-4 คน แผนไม่ศักดิ์สิทธิ์ (คุยเล็กๆ แล้วไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใหญ่) ข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาร่วม เพิ่มเติม SWOT -จัดลำดับความสำคัญ ก่อน/หลัง ให้แก้ปัญหานั้น อย่าเข้าใจว่าแผนนี้ไม่ใช่แผนของบประมาน อะไรที่ต้องทำ โดยใช้ทำเองได้ ทำร่วม ทำให้ -ปฏิบัติ -สรุปการเรียนรู้ของชาวบ้านเป็นระยะ -แผนมาจากปัญหา ข้อเท็จจริงหรือไม่ เกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริงหรือไม่ -ได้โครงการมาแล้วเป็นสิ่งที่ทำเองหรือไม่ -มีกระบวนการติดตาม ทำไปถึงไหน อย่างไร	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน	**ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน**	-ตัวแทนราชการ -เกษตร –ปศุสัตว์ –ประมง -พช -พม. -หมอ -ครู -พระ -ปราชญ์ -แกนนำ -ชาวบ้าน-ผู้นำ –ผู้ที่เกี่ยวข้อง -วิทยากร -กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย -พี่เลี้ยง	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 6.1 ทบทวนวัตถุประสงค์/การดำเนินโครงการแก้ปัญหาชุมชน 6.2 สรุปบทเรียนที่ได้จากโครงการแก้ปัญหาชุมชน 6.3 จัดเวทีเสนอผลการแก้ปัญหาชุมชน **<u>บุคลากรผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ ได้แก่</u>** • แกนนำ • สมาชิกชุมชน • วิทยากรกระบวนการ • ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย • ปราชญ์ชาวบ้าน • วิทยากร **<u>เทคนิคที่ใช้ ได้แก่</u>** • การยกระดับความรู้ • การเขียนสรุปด้วย Flip Chart • สังเกตพฤติกรรมสมาชิก กระตุ้น เสริมให้พูด กล้าพูดความจริง

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน	-มีข้อตกลงก่อน เช่นบูรณาการ โดยเป็นผลงานพวกเขา ดังนั้นเวลาใส่หัวงานของเขา ให้เขาดึงไปพร้อมกัน -คนที่มีบทบาทในการปฏิบัติการ พูดสรุป สรุปบทเรียน ต้องมียกระดับทุกครั้ง -ตั้งเป้าหมายของคนทำงาน คนปฏิบัติจะเห็นผลการแก้ไขปัญหาที่จับตัวได้ 1.เห็นรายรับ-จ่าย 2.สาเหตุที่ทำให้เห็นรายรับ-จ่าย มีวิธีการ มีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร เห็นแนวทาง ไปปรึกษาหารือกับครอบครัวต่อ ในเชิงรูปธรรม ต้องวางแผนร่วมกันแก้ไข ทำให้เกิดการพัฒนาการแก้ไขปัญหา -คนที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ต่างกันมาก ชุดประสบการณ์ควรใกล้เคียงในการสรุป แต่แลกเปลี่ยนเรียนรู้สามารถแตกต่างกันได้ -มีแบบประเมินป้อมยาม -การสรุปข้อมูล แล้วนำมาเปรียบเทียบให้ชาวบ้านดู โดยการพูดคุย -เชิญคนรู้งานที่เขาทำเท่านั้น และอาจเชิญคนภายนอกมาปรับปรุง Comment เพื่อหาแนวทางทำต่อไป แต่บางครั้งก็หลุดมา จะทำให้เขาเบื่อออกมาข้างนอก ใช้การสังเกต -พยายามนัดเวลาให้ตรงกัน สามารถเข้าร่วมได้มากที่สุด คุยตรง "อยากได้บอกเรานะ" ถ้าได้คนอื่นก็ไม่Work -สรุปว่าเรื่องใดที่ไม่สำเร็จ แล้วมาคิดวิเคราะห์ว่าเราอย่าไปผิดซ้ำอีก -กลุ่มที่เป็นผู้ปฏิบัติด้วยกันเป็นผู้สรุป แล้วเชิญหน่วยงานอื่นมาช่วยสรุป แล้วทำเป็นเอกสารให้เราด้วย เขาจะได้รู้ เข้าใจชุมชน เพราะเขาเป็น	**<u>วิธีการร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหา</u>** • แกนนำ/หัวหน้ากลุ่มโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการแก้ปัญหาชุมชน • ชี้แจงผลการดำเนินการ สรุปข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลัง • สมาชิกถอดความรู้ ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการแก้ปัญหาชุมชน • เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องภายนอกกลุ่มมาให้ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ • ต้องระบุได้ว่าควรทำอะไร หรือไม่ควรทำอะไรซ้ำอีก

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ผู้รับผิดชอบ เขาจะมาในพื้นที่ แล้วเจ้านายเข้ามาก็ทำให้เขาได้ความดีความชอบด้วย -ต้องทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ ถึงจะกล้าพูด ถ้าเป็นแหล่งทุนจะชี้ไม้/ความสำเร็จ เขาวิเคราะห์ แหล่งทุนต้องการอะไรเขาก็จะรู้ว่าเขาจะพูดอะไร -ให้คณะทำงานชักชวนชาวบ้านมาสรุปทันที -ใช้เงื่อนไขในการสนับสนุนงบประมาน เช่น ต้องมีการเขียนสรุปประจำเดือน มีแบบฟอร์มให้ -ไปคุยนอกรอบ นอกวง ไม่เป็นทางการ -แกนนำ Core Team จะสรุปวิเคราะห์ว่าเขาจะ Present แบบไหนถ้าเราสามารสร้างความรู้สึกว่าการประเมินทำให้เขาดีขึ้น เขาก็จะกล้าพูดความจริง -ใช้การสังเกต การถาม ฟังเขาบ่น ให้ประเด็น โดยบอกว่าเห็นอะไร -การถอดบทเรียน เหมือนการปรับทุกข์ โดยสรุปเป็น Flip Chart โดยวิทยากร/ชาวบ้านช่วยกันเขียนสรุป	
	เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน	-ใช้การพูดคุย มีเวทีคุยกัน เอาเรื่องที่จำเป็นต้องคุย มาตกลงกัน แล้วให้เรียนรู้แล้วกลับมาเล่าให้ฟัง -ปั้นศูนย์การเรียนรู้ -จับหัวใจให้ได้ โดยทำให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย กราฟง่าย สถิติไม่ซับซ้อน -กระบวนการ เน้นการมีส่วนร่วม สร้างปัจจัยให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยต้องกล้าลงทุนกับข้อมูล บอกแนวคำถามเบื้องต้น ให้เขาได้เตรียมตัว เพราะจะ	**<u>เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหา</u>** • ใช้การพูดคุย เรื่องเล่า กระตุ้นให้คิด ให้พูด • จับประเด็น เสนอประเด็นที่เข้าใจง่าย • ถ้าเกี่ยวข้องกับข้อมูลตัวเลข สถิติ ต้องไม่ซับซ้อน • เน้นการมีส่วนร่วม • สร้างปัจจัย เอื้อการรับรู้ • ประเมินผลอย่างเป็นระบบ (ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ได้ย่อยได้ทัน เชื่อมโยงกับอนาคต หลังจากประเมินโดยให้เกิดแรงเหวี่ยงต่อ -วิทยากร กระตุ้น กระตุก ข้อมูลประเมิน ยั่วให้คิด ยั่วให้กลัว กล้า ท้าทาย -ประเมินผล Outcome Mapping ใช้ Input-Process-Output-Outcome-ยุทธศาสตร์-กิจกรรม-รูปธรรม -เวที ตำบลเข้มแข็งมี 7 ตัวชี้วัด เป็นตัววัดผล 1.มีกลไกแกนนำ 2.มีกระบวนการแก้ไขปัญหาเชิงประเด็น 3.มีชุดความรู้ 4.มีกระบวนการเรียนรู้ 5.มีรูปธรรมความสำเร็จ 6.ข้อมูล รายรับ รายจ่าย เป้าหมาย 7.ให้ชุมชนดูตัวเองว่าเขามีอะไรบ้าง แล้วดูวิสัยทัศน์ที่กำหนด แล้วดูกระบวนการที่เขาทำ ซึ่งทำให้เกิดเวทีการพูดคุย -ดูจากผลของการแก้ปัญหา -ต้องมีการติดตามตลอดเวลา ก่อนทำ ระหว่างทำ หลังทำ -จัดเวทีพูดคุย เริ่มจากสิ่งที่ทำ สิ่งที่เกิด สิ่งที่เป็นปัญหา อุปสรรค จะปรับกันอย่างไร อะไรที่จะประยุกต์ใช้ต่อไปได้ -1.นำเพื่อจะไม่นำ นำร่องกิจกรรมที่เราทำ สิ่งที่มันเกิดขึ้น ปัญหา/อุปสรรค 2.ตั้งคำถาม 3.แลกเปลี่ยนสถานีแต่ละคำถาม เรียนในแต่ละคำถาม 4.มาสรุปรวม อะไรที่ไม่ใช่ ถามไปเลน หรือเติมในสิ่งที่ขาด 5.มานั่งพูดคุยกันอีกครั้ง แนวทาง/อุปสรรค/อะไรที่จะทำต่อ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งงบ ต้องทำเป็นแผนครึ่งขา -ก่อนสรุป 1.ทีมต้องมีเป้าที่อยากรู้ โดยต้องจูนกับกลุ่มเป้าหมายเผื่อเขาลืมโครงการเริ่มเมื่อไหร่ ทำอะไร เป็นมาอย่างไร พอสรุปมีเงื่อนไข 2.จัดบรรยากาศให้ดี 3.วิทยากรกระบวนการและสถานี 4.ห้ามลบ/ห้ามบอกว่า	ผลกระทบ) • มีการติดตามผลทุกระยะ • ให้คนภายในชุมชนเป็นผู้ประเมินผล ไม่ควรใช้บุคคลภายนอก <u>ตัวชี้วัดการประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชน</u> 1. มีกลไกแกนนำ 2. มีกระบวนการแก้ปัญหาเชิงประเด็น 3. มีชุดความรู้ 4. มีกระบวนการเรียนรู้ 5. มีรูปธรรมความสำเร็จ 6. มีข้อมูลรายรับ รายจ่าย เป้าหมาย 7. ชุมชนมีเวทีพูดคุย

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		เขาผิดห้ามแย้งความคิดของคนอื่น -ควรเป็นปัญหาที่เขาไม่มีทางออก -ไม่ควรเป็นคนภายนอกในการประเมิน ควรเป็นคนภายใน ว่าการประเมินเป็นการตัดสินว่า S "W เป็นอย่างไรบ้าง เพราะคนภายนอกจะมาประเมินเพียงแค่ผลสำเร็จโดยไม่ดูกระบวนการ เพราะเขาประเมินแบบจับผิด หาข้อบกพร่องมากกว่า -ใช้ตารางตัวเลข 1.นำเสนอตัวเลข โดยมีการอธิบายความหมายของตัวเลข 2.การเปรียบเทียบกับนอกพื้นที่/และเปรียบกับด้านอื่นในพื้นที่ เปรียบเทียบแนวตั้ง/แนวนอน 3.ต้องทำซ้ำบ่อยๆ 4.แล้วสรุปให้เขา โดยเริ่มต้นเวทีแรกๆ ให้วิทยากรกระบวนการสรุปให้ก่อน ถ้าเขาทำเอง ต้องมีชุดคำถาม 5 คำถาม AAR ถ้า EE ถามแนวตั้ง/นอน ซึ่งสามารถพลิกแพลง ลำดับคำถามได้ตามสถานการณ์ -ควรคิดเป็นระบบ -ดูจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน คือปฏิบัติ ขยายผล เล่าให้หมู่บ้านอื่นฟัง -จัดการระบบข้อมูล แผน แล้วมีการจัดเก็บเป็นเอกสารสรุป -กลไกตำบล ควรเป็นผู้เชื้อเชิญจัดกระบวนการให้คนเข้าร่วม -ใช้แบบบันทึกย่อ ต้องคุยกัน ถ้าคนไหนทำ เราก็ยอ ยกย่องบ่อยๆ -วิธีการสรุป ควรอบรมกับแกนนำตำบล -ใช้เวทีวิชาการชาวบ้าน -ใช้สื่อในการถ่ายทำ ชาวบ้านชอบ	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	วิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน	-ให้คนดูงาน แล้ววัดรูปธรรม จะทำให้เกิดงาน -ผนวกความคิดเชิงยุทธศาสตร์ ต้องรบชนะ ต้องเลือกว่าจะทำอะไรก่อน เพราะทำไม่ได้หมด -จุดพลิก จุดค้านงัด เลือกทำในจุดยุทธศาสตร์ -การปรับยุทธศาสตร์ ตำบล ถ้าตำบลเปลี่ยนแปลง จังหวัดก็เปลี่ยนแปลง -การจัดการผลประโยชน์ร่วมกันได้/ความขัดแย้ง โดยใช้การจัดการความรู้ชุดข้อมูลเดียวกัน เคารพภูมิปัญญา ฐานวัฒนธรรม ทุนชุมชน(เงิน) -จัดการคุณค่าของคนทุกระดับ ให้เห็นร่วมกัน คนรวย/ข้าราชการ กล้าพูด คนจนไม่กล้าพูด คนที่เห็นข้อมูลแล้วแก้ปัญหาได้ ทำให้เขากล้าพูด กระจายความรู้คุณค่าซึ่งกันและกัน เอารูปธรรมมาพัฒนาต่อทำให้เขาเห็นคุณค่า ทำให้แนวทางการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับชุมชน -คิดโครงการที่คดว่าจะช่วยแก้ปัญหา แล้วนำไปทำต่อ -ประเมินบัญชีครัวเรือนให้ครบ 1 ปี ทำให้เห็นรายได้จากภาคเกษตร แต่ละรอบแตกต่างกันอย่างไร -ต่อยอดจากงานเดิม การเกิดกิจกรรมทางเลือก ต้องเติมให้กับชาวบ้าน -ค้นหาสาเหตุในการทำให้ไม่สำเร็จ โดยไปหาวิธีการให้มันสำเร็จ ประเมินหลังจากจบแต่ละเรื่อง โดยประเมินตอนสุดท้าย ดูว่ามีปัญหาอย่างไรบ้าง โดยใช้วิธีคุยกัน และดูจากเอกสาร -เอาผลการประเมินไปคุยกันในกลุ่มย่อย/ดี/ไม่ดี ที่มีผลต่อการวางแนวทางต่อ	**<u>วิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน</u>** • ปรับแผนชุมชน • หากต้องเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ต้องเคารพภูมิปัญญา ฐานวัฒนธรรมทุกชุมชน • แผนควรคำนึงถึงคุณค่าของคนทุกระดับ • ต่อยอดโครงการงานเดิมแต่เกิดกิจกรรมทางเลือก • นำผลการประเมิน คุยในกลุ่มที่เกี่ยวข้อง • คืนข้อมูลให้เกิดการขยับต่อ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-พยายามให้เขาคิด/ทิ้งช่วง/ติดตาม แล้วคอยดูว่าเขาทำอะไร ถ้าไม่เห็น แล้วถามผู้นำว่าเรื่องนั้นเป็นอย่างไร -ใช้ VDO มาติดตาม ไม่ต้องบันทึก ทำให้ชาวบ้านอยากร่วมเป็นพระเอก -แบบบันทึกย่อ ใช้ในเวทีระดับจังหวัด ทำให้ชุมชนเห็นรายละเอียดติดตามกันมากขึ้น ไม่รู้สึกว่าทำแล้วหายไป -เกิดการทำจากชาวบ้าน โดยให้หน่วยงานอื่นให้งบมา แต่ชาวบ้านอยากทำเอง -การคืนข้อมูล ทำให้เกิดการขยับต่อ ซึ่งทำให้มีพลัง-ความรู้ไม่ได้ช่วยอะไรเลย ไม่ได้ช่วยให้เกิดกระบวนการ	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
การจัดการความรู้	**การถอดความรู้** **-ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน**	-ดิน -สิ่งแวดล้อม การเผาถ่าน ปั้นถ่านละเอียดเป็นถ่านก้อน แก๊สมูลสัตว์ ปุ๋ยขี้ค้างคาวแบบน้ำ การสกัดสมุนไพร -พลังงาน โซลาเซลล์ พลังงานทดแทน -Leadership วิทยากรกระบวนการ ควรมรการฝึกจากหน่วยงานอื่น -การจัดการทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายนอก -กระบวนการจัดการ วิเคราะห์ปัญหาได้ ทำแผนจัดการตนเองได้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ตนเอง สรุปบทเรียน/ประเมินผลได้ สร้างผู้นำคนรุ่นใหม่มาทำงานพัฒนาชุมชน -การขับเคลื่อนเชิงนโยบายเมื่อสรุปความรู้ เราสมารถนำมาสกัด แล้วเสนอกับท้องถิ่น จังหวัด และนโยบาย -ความรู้ที่ต้องมี KM ชุมชน -ระบบฐานข้อมูล เพื่อนำสู่การตัดสินใจเพื่อชุมชน How To การจัดการ -7 ฐาน เกิดเป็นกลุ่มอาสา เกิดจากความแตกต่างของวิถีชีวิต 1.ประวัติชุมชน โดยใช้ความรู้ทำให้ชัด 2.การท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ 3.วิถีชีวิตของชุมชน 4.การเลี้ยงปูนิ่ม 5.พลังงานทดแทน	**<u>ขั้นตอนย่อย</u>** 7.1 ถอดความรู้ 7.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ 7.3 นำความรู้ไปใช้ 7.4 บำรุงรักษาความรู้

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		6.เศรษฐกิจพอเพียง 7.ผ้ามัดย้อม -ทักษะการปลูกจิตสำนึก -วิสาหกิจชุมชน ตัวแทนแต่ละหมู่เป็นสมาชิก/การบริหารจัดการ -ความรู้ในการจัดการทรัพยากร ในการสร้างมูลค่าเพิ่ม และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การแปรรูป การจัดการตลาด บริหารอุตสาหกรรม การขาดทุน -ประวัติศาสตร์ชุมชน ความเป็นมา สังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิต กลุ่มองค์กรอาชีพ ปฏิทินทำมาหากิน -แหล่งเรียนรู้ -ศูนย์เรียนรู้ -การจัดการอาชีพหลัก -การจัดการน้ำ -การจัดการที่ดิน -การจัดการตัวเอง การกระจายอำนาจท้องถิ่น -ความจริงของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง -ข้อมูล การใช้ข้อมูล พระอาจารย์ไม่ได้ชนะใจคน แต่ใช้ข้อมูลในการเชื่อมเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากทำให้คนๆหนึ่งยอมรับ ครู เค้าก็มีอัตตา มีอีโก้ของเขา นักวิชาการเกษตร นักวิชาการอบต. เทศบาล เขาก็มีอีโก้ของเขา แต่เขายอมรับไม่ได้ถ้าไม่มีข้อมูล -ใช้ข้อมูลก็คือว่าA B C 211 คน มีคนเกรดเออยู่ 10 คน คนเกรดบี 20 คน คนเดรกซี 120 แล้วเอาข้อมูลไปกาง ที่มาของข้อมูลเชื่อถือได้แล้วเอาข้อมูล	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		นำเสนอไป -ขาดความรู้เรื่องการใช่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าบอกประเทศไทยไม่ได้ใช้ความรู้ ก็คือขาดความรู้ ขาดความรู้เรื่องอะไร ตอบว่า 2 เรื่อง เราขาดความรู้ในการใช้ข้อมูลร่วมกัน	
	-วิธีการถอดความรู้	-ชุดความรู้แก้จนคนอุทัย -บทเรียนพัฒนาตำบลประดู่ยืน -ให้คนอื่นมาถอด	การถอดความรู้ : วิธีการในการรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ที่จำเป็น จากชุมชนสำหรับการพัฒนาชุมชน • กำหนดว่าชุมชนต้องมีองค์ความรู้เรื่องอะไรบ้าง ได้แก่ ดิน,

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ชุมชน+นักวิชาการ เพื่อสร้างนักวิจัยชุมชน จากลูกหลานเขาเอง ทำต่อนักวิชาการเปิดประตู -ควรเข้าถึงความรู้ ต้องใช้ทักษะชีวิตที่สูงพอ -ใช้เทคนิคแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากกว่าการถอด ใช้ระบบ Focus Group มีวิทยากรกระบวนการคอยกระตุ้น อย่างไม่เป็นทางการ ไม่ใช่เผชิญหน้า -ต้องสร้างให้เกิดความไว้วางใจกับผู้ให้ความรู้ -ใช้วิธีการเล่าเรื่อง มีคนสัมภาษณ์/และอีกคนเล่าเรื่อง -การทำความเข้าใจกระบวน KM ก่อน -มีนัก KM -ดึงข้อมูลของชุมชนว่ามีสักกี่เรื่อง -มีประเด็นคำถามในการถอดความรู้ 1.เทคนิค ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องที่นำมาใช้เรื่องนี้ 2.กระบวนการที่นำสู่การแก้ไขปัญหาอย่างไร 3.คิดอย่างไรถึงมาทำแบบนี้ -ประมวลความรู้ -วิเคราะห์ความรู้/สังเคราะห์ความรู้ ถามให้ความสำคัญ -ใช้วิธีการเล่าสู่กันฟัง -ศึกษาของคนอื่น วิเคราะห์จากการสังเกต -แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั่งคุย -ควรมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ -ควรมีศูนย์ถ่ายทอด/ศูนย์เรียนรู้/คนต้นแบบ	สิ่งแวดล้อม, พลังงาน, การจัดการทรัพยากร, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย, การสร้างมูลค่าเพิ่ม, การแปรรูป, ประวัติศาสตร์ชุมชน, การจัดการตนเอง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น • นำความรู้มาจัดลำกับความสำคัญ ว่าชุมชนจำเป็น ต้องมีองค์ความรู้เรื่องใด • ลงมือถอดองค์ความรู้ด้วยวิธีการต่อไปนี้ - ถอดองค์ความรู้ด้วยตนเอง - ให้ผู้อื่นมาถอดองค์ความรู้ - ใช้เทคนิคแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนทนากลุ่มโดยมีวิทยากรกระบวนการค่อยกระตุ้น เสริมแรง - .ใช้วิธีการเล่าเรื่อง - ศึกษาบทเรียนของผู้อื่นด้วยการสังเกต - จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - เชิญคนมาเป็นตัวแบบ ทำให้ดู ถ่ายทอดให้ดู

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ไปหาคนกล้า ที่หาคนที่ทำสำเร็จ โดยให้คนมาเรียนรู้ ทำเป็นตัวอย่าง/สาธิต สามารถถ่ายทอดได้ -หาคนที่มีความรู้ในเรื่องนั้น เช่น เลี้ยงไก่พื้นเมือง ดูว่าใครเลี้ยงเป็น 10 ปี ถ้าคิดจะเลี้ยงได้พื้นเมืองเลี้ยงอย่างไร หมอสมุนไพร โดยการเป็นวิทยากรสอนคนอื่น -เข้าใจถึงความรู้ จะต้องเริ่มรู้เรื่องอะไรก่อน โดยต้องรู้ให้ถึงรายละเอียดแนวคิด แล้วนำไปทำได้ บอก แนะนำ ทำให้ได้ -ชาวบ้านไม่ได้ทำเอง ส่วนใหญ่ แผนงาน สกว.มีการติดตามบทเรียนแนะนำความสำเร็จรายหมู่บ้าน แต่ไม่มีเวลาทำมาก ยังปรับแก้อยู่ -ผ่านการวิจัยรวบรวมข้อมูล -มีพี่เลี้ยงคอนกระตุ้นรวบรวม -ใช้การสัมภาษณ์คน/ดูข้อมูล/เขียนเป็นเล่ม/เอาไปตรวจ	
	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ **-วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน**	-ไปเยี่ยม -ทำบุญ -ประชุม -น้ำชา -ไม่เป็นทางการ 1.ตั้งประเด็น 2.ตั้งโจทย์ทิ้งไว้ในที่ประชุม ถ้าจะพัฒนาให้สำเร็จจะต้องมีอะไร 3.ครั้งหน้ามานำเสนอ -แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ร้านน้ำชา มีคนฟัง คนเล่า ลองทำ ก็ทำตามกัน	<u>การแลกเปลี่ยนเรียนรู้</u> : กิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ อันต่อให้เกิดความรู้ในชุมชน <u>วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</u> • การประชุมสัมมนา • การเยี่ยมเยียน • เวทีวิชาการ • เรียนรู้จากภูมิปัญญา • สภากาแฟ วงเหล้า • ศึกษาดูงาน • พูดคุยไม่เป็นทางการ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-มีแหล่งเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดูงาน ถอดภูมิปัญญา -พูดคุย ประชุม สภากาแฟ เป็นหลักมาคุยกันนัดคุยหลาย ๆคน -ศึกษาดูงาน -คุยกับพื้นที่อื่น ถูกเชิญไปร่วมกับหน่วยงานอื่น -สัมมนา -กลุ่มย่อย -วงเหล้า -สนทนากลุ่มย่อย/ใหญ่ในพื้นที่ -กำหนดประเด็นที่จะคุยกันในพื้นที่/ข้ามพื้นที่ -เวทีวิชาการ -อยู่ในกิจกรรมที่ทำ วิเคราะห์ปัญหา ได้ทางเลือก กระบวนการติดตาม ทำให้คนสามารถทำงานร่วมกันได้ ทำให้ชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ร่วมกันแก้ปัญหา -ผ่านการปฏิบัติการ	
	-ลักษณะรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน	-เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ -วิทยุ -หนังสือพิมพ์ เน้นการศึกษาแบบต่อเนื่อง ให้ความรู้ กระตุ้น เชียร์ -ให้คนในชุมชนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับคนที่เกี่ยวข้องในชุมชน-ไปเยี่ยมคนป่วยซื้อของไปฝากแล้วคุยกัน ก็จะได้ความรู้ออกมา -คนในชุมชนควรให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน -มีคนคอยสกัดประเด็นให้ อะไรเป็นปัญหา/แก้ไข/ต่อยอด	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ครอบครัวเปลี่ยนแปลงจะมีการเรียนรู้อย่างไร ตัวเอง และข้ามเครือข่าย ไปศึกษาดูงาน -พูดคุยกัน ใช้กรับวนการ/คณะทำงาน /คน/ป่า ชาวบ้านต้องใช้ แต่ก่อนไล่จับชาวบ้าน แต่ตอนนี้คนก็สามารถอยู่กับป่าได้ -กิจกรรมตอบสนอง ความต้องการของคน -กบข-ThaiCraft-ดูแลเรื่องผลิต-ดูแลวัตถุดิบ-เชื่อมโยงแหล่งทุน และพากลุ่มไปหา -ต้องมีกิจกรรมในพื้นที่ ถ้าไม่สร้างกิจกรรมจะไม่เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมทำให้เกดการเรียนรู้โดยเริ่มต้นด้วยตัวเอง คนอื่นไปช่วยทำให้คนอื่นมั่นใจมากขึ้น แล้วเขาจะมั่นใจมากขึ้น แล้วทีมแข็งจะคอยเป็นผู้ให้คำแนะนำ ซึ่งจะทำให้เกดการเปลี่ยนแปลง และต่อเนื่องได้ -แกนนำ มีหลายงาน แต่แก่นสาสระมีเรื่องเดียว เวลาสรุปก็คุยตัวแต่แก่นว่าตัวเองอยู่ตรงจุดไหนของระบบ ตำบลอยู่จุดไหนของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ต้องเริ่มทำอะไร จัดกลุ่ม Org. อะไรบ้าง Org. แบบไหนจะไปรอด/ไม่รอด ระเบิดถึงเรื่องอะไร -เวทีแกนนำหลายพื้นที่จะสรุปบทเรียน -สนทนากลุ่มย่อย/ไม่เป็นทางการ คุยตามStep นอกรอบด้วย -กลุ่มใหญ่ไม่กล้าพูด สัมภาษณ์ก็อาย -ผ่านการปฏิบัติการ ศึกษาดูงานจริง แล้วต้องไปทำจริง	
	การนำความรู้ไปใช้	-ศึกษาดูงาน -ประชม/ประเมินผล มาเล่าว่าเขาทำอะไร	การนำความรู้ไปใช้ : ชุมชนนำองค์ความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาชุมชน

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	-วิธีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชน	-ทำสถานีปั้นหุ่นให้เรียนรู้ เขาอยากรู้อะไรก็สอน -ดูในพื้นที่ว่ามีศูนย์เรียนรู้อะไรบ้างก็ไปต่อยอดเขา -ทำสัมมนาสัญจร คุยกันบนรถ เป็นห้องเรียนเคลื่อนที่ ใครได้อะไร ทำอะไรต่อ -ได้เห็นได้ทำตาม แล้วจะค้นพบว่าผลเป็นอย่างไร การลองผิดลองถูก มีแต่กำไร เพราะจะไม่ผิดซ้ำอีก การลัมเหลวจะให้คุณค่าเพราะทำให้เห็นตัวเองเห็น -ความรู้ต้องจับต้องได้ -ต้องบวกกับการจัดการความรู้ การจัดการระดับแกนนำ -เห็นผล การขยายจากเล็กไปใหญ่ สิ่งที่คม/จับต้องได้ ความรู้นำไปสู่กระบวนการจัดการชุมชน /วิธีคิด/วัฒนธรรม/ความสัมพันธ์ -ความรู้กับการต่อยอด นโยบายนำสู่การตัดสินใจเอาไปเชื่อมโยงได้/วางแผนได้/จัดการองค์ประกอบต่างๆได้ -นำไปลองทำ -ลองเอง มาเล่า แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้คนอื่นอ่านหนังสือให้มากขึ้น จงศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปล จนถึงหลุมฝังศพ -การผลิตชาวบ้านไปพัฒนาเอง ทำแบบนี้ ราคาขายได้เยอะ -คุยกับลูกค้า -กลุ่มจะต้องเป็นคนทำเอง คิดเอง ตัดสินใจ แล้วไปขยายผลเอง โดยให้เกิดการเรียนรู้ ฐานคน, การมีส่วนร่วม,ความคิด,เงินทุน,แหล่งทำทุน -ชาวบ้านต้องปรับวิธีคิด เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ต้องเข้าใจเป้าหมายของ	<u>วิธีการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการต่อย่อและขยายผล</u> • ให้ทำอะไรให้นำมาเล่า • นำไปขยายผลในศูนย์เรียนรู้ • จัดสัมมนาสัญจรพูดคุย ให้คนนำไปต่อยอด ขยายผล • กระตุ้นสนับสนุน ให้ลองนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง • ขยายผลจากรุ่นสู่รุ่น • นำไปสอนคนอื่นต่อ

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ตนเองว่าทำไปเพื่ออะไร แล้วรู้ว่าตนเองจะไปสู่เป้าหมายได้อย่างไร -บางคนนำไปต่อยอดจากคนที่เขาแนะนำ เขามีความคิดว่าจะทำให้มันดีกว่านั้นได้มั๊ย -การขยายผลหลายรุ่น จะมีสักคนหนึ่งที่คิดต่างแล้วจะทำให้เกิดการต่อยอด จึงทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่สามารถจดลิขสิทธิ์ได้ เพราะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การจดลิขสิทธิ์ไม่มีประโยชน์ -ลื่นไหลไปกับกิจกรรม ทำไปสอนไป ทำแบบนี้สิ ชาวบ้านจะคุยกันเอง, ทำไมโง่จัง ชาวบ้านก็จะสนุก ลองผิดลองถูก ไม่ทำซ้ำ ต่อยอด -ควรยืดหยุ่น เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก พื้นฐาน ใส่ระบบของเรา เช่น การทำเป้าไม่ชัด สอนกำหนดเป้า ให้คิดปลายทาง จบต้องได้แล้วซอยลงมา เป็นสิ่งที่เขาทำได้ แต่ไม่เคยทำมาก่อน -บัตรคำ -ใช้แก้ปัญหาคนไม่พูด -เป็น Flip Chent จัดกลุ่มจัดความสัมพันธ์ของคำ มันย้ายได้ เปลี่ยนแปลงได้ เหมือนการ์ตูนเข้าใจง่าย -ถ้าประชุม 3-4 คนไม่จำเป็นต้องใช้บัตรคำ -แกนนำชาวบ้านทำไม่ได้ ตาราง EEแกนนำทำได้ -ปรับพฤติกรรม วิทยากร ต้องแนะนำด้วยใจจริง -ทำให้คนกล้าบอก กล้าขอความช่วยเหลือ -การปรับใช้ -การเรียนรู้บนแผนชุมชน การเรียนรู้บนฐานข้อมูล/ต้นทุน ทำให้รู้จักวิธีการ	

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		ลดต้นทุน -การเข้าไปดึงพลังของหน่วยงานของชุมชน-ต้องทำเกิดจากความอยากรู้ของตัวเขาเอง จะทำให้เขาอยากไป แล้วจะเกิดการเรียนรู้แล้วขยายผล -อะไรที่อยู่ในเรื่องเดียวกันแต่ยังไม่ได้ทำ โดยสร้างความอยากของตนเองโดยให้เห็นข้อมูล	
	-ผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้	-ผู้นำ 1.ต้องมีวิสัยทัศน์ เป็นคนที่มีอยู่ในปัญหานั้น มันจะไปไหนต่อให้ใช้การ สส. โดยใช้การตกผลึกความรู้ แล้วถ่ายทอด แล้วสส.เชิงขยายผล -ชาวบ้าน	**<u>บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการได้แก่</u>** • ผู้รู้ • ภูมิปัญญา, ปราชญ์ชาวบ้าน • กลุ่มเรียนรู้ • วิทยากรกระบวนการ • แกนนำ • นักจัดการความรู้ • ผู้มีความรู้เกี่ยวกับฐานข้อมูล • สถาบันการศึกษา • เจ้าขององค์ความรู้
	การบำรุงรักษาความรู้ **-ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้**	-มีทำCD -มีข้อมูลบัญชีครัวเรือน พมจ.คลังภูมิปัญญา ประเภทอาชีพ/อพม อาสาสมัครดูแล/สธ/จัดหางาน -ชื่อแหล่งผู้รู้/แหล่งเรียนรู้ -ชาวบ้านเก็บ พี่เลี้ยงจัดระบบข้อมูล -เป็นไฟล์ข้อมูลทางคอมพิวเตอร์	<u>การบำรุงรักษาความรู้</u> : ชุมชนทบทวนความถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อองค์ความรู้ ก่อนนำไปจัดเก็บอีกครั้งหนึ่ง <u>ความรู้ที่ต้องบำรุงรักษา</u> • ความรู้จากความสำเร็จ • ความรู้ที่เป็นเทคนิควิธีการ • ภูมิปัญญา

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
	-วิธีการในการบำรุงรักษาความรู้	-ควรมีศูนย์เรียนรู้ที่อุดมสื่อ ให้คนที่อยากใช้มาหยิบฉวยเอาเอง -ศูนย์เรียนรู้ กระเพื่อม สามารถตอบสนองชีวิต -สถานีสื่อ สมารถผลิตสื่อ/ข้อมูลที่เป็นรูปธรรมให้คนอื่นได้เข้าไปเรียนรู้ ควรเป็นข้อมูลที่แข็ง เป็นสื่อง่าย มหาลัยควรทำ สื่อให้ชาวบ้าน ทำกิจกรรมให้ชาวบ้าน ช่วยทำสื่อ -ควรใช้เทคโนโลยีในการจัดเก็บความรู้ -ทำให้คนในชุมชนภาคภูมิใจกับชุมชน/ทรัพยากรบุคคล/อื่นๆ -KM สู่การจัดการสังคม เพื่อให้ชุมชนจัดการตนเองได้ 1.แยกความรู้ในชุมชน(11ประเด็น) 2.จัดระบบฐานข้อมูลความรู้ ข้อมูลระดับตำบล 3.ฐานข้อมูลนำเสนอในการทำเป็นข้อเสนอในการต่อยอดในการเคลื่อนต่อไปได้ ควรไปทำเป็นหลักสูตรในโรงเรียน ความรู้ 11 เรื่อง -ให้เด็กเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบ -ควรทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ ต้นแบบ กรรมการในศูนย์การเรียนรู้/ประธานรับผิดชอบ -ควรเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ ให้มีความถาวร -ควรทำไปพร้อมกับ Action ในการแก้ปัญหาจริง ไม่ใช่งานพัฒนาชุมชน/ใช้กระบวนการของพี่นก เช่น ไม่ใช่งานพัฒนา เช่น พอเพียง ต้องทำอย่างมีเหตุผล ซึ่งทำให้ลดปัญหามายาคติ จะลดปัญหาความรู้ อะไรก็ได้ที่แก้ปัญหา มีอำนาจในการอธิบาย มีเหตุผล	<u>รูปแบบการบำรุงรักษาความรู้</u> • จัดทำเป็น CD, สารคดี VDO • จัดทำเป็นไฟล์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ • จัดเก็บในศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ <u>เครื่องมือช่วยบำรุงรักษาความรู้</u> • ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ • ให้สถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนช่วยออกแบบการบำรุงรักษาความรู้ • ระบบฐานข้อมูล • ให้มีผู้รับผิดชอบ เช่น เยาวชน • จัดให้มีนักจัดการข้อมูลของชุมชน

ตารางที่ 4.53 แสดงขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (ต่อ)

ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน		ขั้นตอนและรายละเอียดจากการสัมภาษณ์	ขั้นตอนจากการสังเคราะห์
		-ควรจัดเก็บเป็นสื่อ VDO/สารคดีสั้นๆ -ฐานข้อมูลชุมชน ไม่ชอบอ่าน/ชอบดู ถ่ายทอดให้ลูกหลาน -ควรมีนักจัดการข้อมูลของชุมชน -สร้างแหล่งเรียนรู้	

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
1. ชุมชนเข้มแข็ง		
ลักษณะ	- คิดเองทำเอง ตัดสินใจเอง ปฏิบัติได้ - ความคิดชัดเจน ว่าจะนำพาชุมชนไปทางไหน - มีกระบวนการเรียนรู้ ขยายให้กับเพื่อนได้ - ผู้นำชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รุ่น 1 ภูมิปัญญาเห็นความเชื่อมโยง รุ่น 2 วัยทำงาน ประสานงาน และ รุ่น 3 รุ่นใหม่ เก่งคอมพิวเตอร์ ไกลรุ่น 1 - มีการประสานงาน/ทำบัญชี - มีกลไกที่แข็งแรง - มีประเด็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหา - มีฐานข้อมูล - มีแผนชุมชน - มีกระบวนการติดตามภายในตนเอง - ทุกเรื่องมันต้องเสร็จ จับต้องได้ ชัดเจน - ทุกบ้านต้องพูด/สอนคนอื่นได้ ไม่ใช่แค่ผู้นำ คนก็รู้เหมือนกัน - ทุกหลังคาเรือนต้องทำให้เหมือนผู้นำให้ได้	**“..... ชุมชนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนชุมชนที่มาจากความต้องการของชาวบ้านซึ่งอาศัยกลไกกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลทั่วทั้งชุมชน จนสามารถแก้ปัญหาภายในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน....”**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- พึ่งตนเองได้ - มีความสามารถในการกำหนดทิศทางตัวเองได้ - กล้าปฏิเสธที่ไม่ใช่ความต้องการของตัวเอง - มีแผนในการจัดการทุกเรื่อง - คนในชุมชนสามารถจัดการและรับมือกับทุกข์ สุข ปัญหาที่เข้ามา แล้วสรุปบทเรียน และจัดการปัญหายกระดับปัญหาได้ดีขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นยังช่วยคนอื่นได้ - เอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง - ผู้นำใจกว้าง รับฟัง - นั่งเรียนรู้กันบ่อย - สามารถจัดโครงสร้าง ความสัมพันธ์คนกับสิ่งแวดล้อมเรียนรู้อยู่ด้วยกันได้ - คนสามารถจัดการสภาพแวดล้อม ให้เกิดลดทุกข์ สร้างสุข - ไม่ใช่ชุมชนที่แบมือรับอย่างเดียว	
วิธีการพัฒนา	- สังเกตชุมชนอาจมาจากปัจจัยข้างใน/ภายในชุมชนที่ผ่านร้อนผ่านหนาว ยิ่งมากก็จะมีตัวที่แรงและมีองค์ประกอบ แกนนำด้วย ไม่ใช่ควรมาจากคนข้างนอก - จัดเวทีมัสยิด กินน้ำชา หาเรื่องให้คนมาคุยกัน ปัญหาจะออก ความเข้มแข็งจะเกิด	**1.มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, เวทีมัสยิด** **2. มีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาระดับบุคคล**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- อยู่แล้วมีความสุข มีศีลธรรม - มีแกนนำร่วมกันสร้าง - มีรูปธรรมที่ชัดเจน - ต้องมีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนที่ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องต้องทำความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าถึงการพัฒนา - จัดทำวิสาหกิจชุมชน ทำเองเพื่อชุมชน - ต้องมีเงื่อนไข ความสามารถเหล่านี้เกิดขึ้นได้ ให้เงื่อนไขนี้ไปผลิตความเข้มแข็ง ซึ่งมีตัวชี้วัดระดับปฏิบัติการไม่ใช่เปอร์เซ็นต์ - มีความขัดแย้งแต่ไกล่เกลี่ยได้ มีปัญหาอย่าปล่อยวาง รีบแก้ เดี๋ยวจะบาน - ผู้นำเปิดการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมในการประชุม - ใช้กระบวนการ/กลไกให้คนมาทำงานด้วยกัน เช่นทำแผนร่วมกัน	ระดับครัวเรือน และระดับชุมชนที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3. ผู้นำควรเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยใช้กลไกต่าง ๆ เช่น การวางแผนชุมชนร่วมกัน
2. ชุมชนอยู่ดีมีสุข		
ลักษณะ	- ทำศูนย์การเมือง วัฒนธรรม การศึกษา โดยทำให้อยู่รวมกันเป็นฝูง แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง - กินอิ่ม นอนอุ่น ไม่ต้องใครลักขโมย ปลอดภัย - ลูกหลานมีการศึกษา	“ชุมชนที่อยู่ดี กินดี มีสุข โดยระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมล้วนมีความเหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ ”

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- คนในชุมชนรักท้องถิ่น - มีศิลปวัฒนธรรม - มีความพอเพียง - มีปัจจัย4 - คนต้องอยู่ร่วมกันได้ บริหารตัดสินใจร่วมกัน โดยจัดการทางมิติทรัพยากร/วัฒนธรรม ระดับกาย/จิตวิญาณ จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในด้านจิตใจทั้งพุทธ/อิสลาม - สุขทั้งกาย ใจ ไม่ต้องร่ำรวย - มีศีลธรรมทำให้มีสุข ทำให้ต่อสู้ - เป็นเศรษฐกิจพอเพียง กินอิ่ม นอนอุ่น มีทุนทำกิน - สามารถชุมชนอยู่ดีกินดี มีกิน ทำให้เศรษฐกิจดี และทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข - ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ต้องปกป้องเพื่อความยั่งยืน - อยู่แบบวิถีของเขาได้ - สามารถจัดโครงสร้าง ความสัมพันธ์คนกับสิ่งแวดล้อมเรียนรู้อยู่ด้วยกันได้ - คนสามารถจัดการสภาพแวดล้อม ให้เกิดลดทุกข์ สร้างสุข	

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
วิธีการพัฒนา	- มีเวทีที่ถูกกฎหมาย ให้คนส่วนใหญ่พูดคุยบนพื้นฐานของข้อมูล - มีภูมิคุ้มกันคือ สวัสดิการ ได้สิทธิการดูแลลูก มีสิทธิเท่าคนอื่น/ให้ทุนอยู่ในชนบท โดยวิเคราะห์ด้วยตนเอง - กระบวนการทั้งหมดที่ทำมา ตัวชี้วัดว่าเรามีความสุข - ทรัพยากร/วัฒนธรรม/กาย/จิตวิญาณ จัดการแล้วทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข - ทุกคนในครอบครัวต้องทำด้วยตัวเอง ถ้าไม่ทำเองก็ต้องช่วยหาวิธีการ - คิด ทำ อย่างเหตุผล - รู้จักพอประมาน ค่อยๆทำได้ - มีภูมิคุ้มกัน ต้องมีการเก็บ อยู่ไม่อัตคัด - ต้องทำทุกเรื่อง ต่อเนื่อง มีทีม - เคารพกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ลักขโมย ไม่ทำร้าย ไม่มีการพนัน/ยาเสพติด - สร้างกิจกรรมสัมพันธ์ร่วมกัน สร้างอาชีพ/ปากท้อง - ใช้กระบวนการ/กลไกให้คนมาทำงานด้วยกัน เช่นทำแผนร่วมกัน	**1. มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวข้อมูลเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้** **2. มีกลไกที่ทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน และเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่วางแผนและนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น การวางแผนชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมอาชีพ และการรวมกลุ่มสวัสดิการต่าง ๆ ในชุมชน** **3. คนในชุมชนต้องรู้จักพอประมาณเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ** **4. คนในชุมชนมีความเคารพกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีการลักขโมย ไม่มียาเสพติดและการทำร้ายกัน**
3. ชุมชนแห่งการเรียนรู้		
ลักษณะ	- มีศูนย์เรียนรู้ ถ่ายทอดได้ มีคนถ่ายทอดพร้อมให้มีรูปธรรมความสำเร็จ	

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- กระบวนการเรียนรู้ ขยายเพื่อนได้ โดย รุ่น 1 ภูมิปัญญาเห็นความเชื่อมโยง รุ่น 2 วัยทำงาน ประสานงาน และรุ่น 3 รุ่นใหม่ เก่งคอมพิวเตอร์ไกลรุ่น 1 - สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ - คนต้องมีความรู้ คิดได้ วางแผน จัดการได้ มองเห็นโอกาส ทางเลือก มีปัญญา - คนจะต้องสนใจเรียนรู้ตลอดเวลา - แข็ง 8 ด้าน (4แข็งจะเป็นแกนกลางใน 8ด้าน) ได้แก่ 1) ฐานสมาชิก มวลชนเป็นคนทำ เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) ข้อมูลความรู้ ต้องแข็ง เพียงพอ สอดคล้อง ตอบสนองกับการแก้ปัญหานั้น 3)ความร่วมมือ ที่ตั้งอยู่กับภาคีวิชาการ อปท. ราชการบนประเด็นปัญหาที่จะแก้)ตามแผน/ข้อเสนอ วิชาการจะมาช่วยให้ข้อเสนอ4) การมีส่วนร่วม และ5 ร่วม 1.ร่วมคิด 2. ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือ สรุปบทเรียน รับผิดรับชอบ - คนในชุมชนต้องมาเรียนรู้กัน - มีต้นทุนในพื้นที่ ภูมิปัญญา - ชุมชนสามารถจัดการปัญหาของตนเองโดยอาศัยความร่วมมือ โดยมีข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้ มีพื้นที่/เวทีเรียนรู้ร่วมกัน	**“.....ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางสังคมในพื้นที่ เช่น ข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญา คน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือ สรุปบทเรียน และรับผิดชอบ ในการวางแผน โดยมองเห็นโอกาส ทางเลือกสำหรับการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม ...”**
วิธีการพัฒนา	- ต้องมีหน่วยงาน/สถาบันอุดมศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบสื่อความรู้ ข้อมูลที่ง่ายต่อการนำไปใช้ของชุมชน	**1. มีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชนที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับ**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	ชุมชนกระตือรือร้น - มีการถ่ายทอดความรู้อย่างไม่ขาดสายต่อเนื่องจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง - มีคนต้นแบบ ตัวอย่างได้ เป็นที่สร้างแรงบันดาลใจ - มีกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลากหลาย - มีระบบการจัดการที่ดี - สร้างนวัตกรรม สิ่งใหม่/ภายใต้บริบทใหม่ ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง แล้วเกิดการเรียนรู้ ได้ 3 ระดับ 1.เทคนิค2.กระบวนการ 3.วิธีคิด - ศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปล จนถึงหลุมฝังศพ - สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เขาบ่อยๆ โดยคนต้องแสวงหาโอกาสหาความรู้ตลอดเวลา พัฒนาตัวเอง สะสมประสบการณ์ หรือการเรียนประสบการณ์จากคนอื่น - ต้องช่วยกันทำตัวอย่างให้เกิดขึ้น - ทำการประชาสัมพันธ์ - ให้หน่วยงานเริ่มต้น ให้ชาวบ้านเริ่มต้นด้วยตนเอง ด้วยการเบิกกระบวนการเรียนรู้ก่อนที่จะทำโครงการ กองทุนเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน เน้นการเรียนรู้ของชุมชน - พยายามทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนมากจะทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น	**บุคคลอื่นได้เรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน** **2. มีหน่วยงาน / สถาบันอุดมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริมในมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชน เช่น การวิจัยชุมชน, การจัดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน** **3. มีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ , การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้กล้าคิด กล้าถาม กล้าทำ, และทำให้เกิดการตระหนักกับข้อมูลของตนเอง ครอบครัวและชุมชนจนนำไปสู่การพัฒนาหรือการยกระดับให้ดียิ่งขึ้น**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- สร้างให้คนกล้าเรียนรู้ กล้าถาม กล้าคิด โดยคิดจากข้างใน คิดแล้วทำ ชวนเพื่อนมาทำ - สร้างความตระหนักข้อมูลที่เขาอยากทำ จำเป็น อยากเห็น และค่อยๆเรียนรู้กันไป ในกระบวนการสร้างทางเลือก ทำให้รู้สาเหตุ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหา	
4. ชุมชนยั่งยืน		
ลักษณะ	- ช่วยได้อย่างยั่งยืน - ความคิดชัดเจน ว่าจะนำพาชุมชนไปทางไหน - กระบวนการเรียนรู้ ขยายให้เพื่อนได้ โดยมี รุ่น *1 ภูมิปัญญาเห็นความเชื่อมโยง* รุ่น 2 วัยทำงาน ประสานงาน และรุ่น 3 รุ่นใหม่ เก่งคอมพิวเตอร์ไกลรุ่น 1 - การประสานงาน/ทำบัญชี - ยั่งยืนเป็นคำตอบที่สวนกระแสการพัฒนา ดูด กลืน กิน ความยั่งยืนสามารถกำหนดอนาคตชีวิตตัวเองได้ การจัดการ/การกระจายอำนาจ ทุนทางสังคม หากมีบริบทใหม่ สามารถจัดการตัวเองได้ - ทุกเรื่องต้องสำเร็จ/สมบูรณ์ - สิ่งที่เรามีอยู่ ข้างนอกไม่สามารถทำลายได้ วัฒนธรรมของเรายังอยู่ จุดยืนของเรายังอยู่ - พึ่งตนเองได้ก่อน มีความต่อเนื่อง ต้องมองทั้งระบบ	**“.....ชุมชนสามารถวางแผน บริหารจัดการทุนทางสังคม และทุนทางปัญญา และอื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบครบวงจรในการพัฒนาชุมชน จนทำให้เกิดการเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชนที่สามารถจัดการชุมชนตนเอง โดยมีความรู้เพียงพอ.....”**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- ความยั่งยืนต้องเป็นคน โดยคนต้องพึ่งตนเองได้ 50 พึ่งภายนอก 50 จะยั่งยืนในวิธีชีวิต - ในโลกนี้ไม่มีอะไรที่ยั่งยืน แต่ควรมองภาพว่า เป็นความต่อเนื่องด้วยตัวเอง - ทุกอย่างมีความสัมพันธ์ ทุกมิติรอบด้าน คิดเป็น *ทำเป็น แก้ปัญหาด้วยตัวเอง* เป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนตัวเองเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา และปรับปรุงตัวเองเพื่อการพัฒนา - เข้มแข็งจนนำไปสู่สภาวะที่ทำให้วิถีชีวิตดีขึ้น มีกิน อยู่ดี ได้เรียนรู้ จัดการตนเองได้ - รู้ เข้าใจ เท่าทันสถานการณ์ข้างใน/นอก สามารถอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชนที่สามารถจัดการชุมชนได้ มีความรู้เพียงพอ - อาชีพหลัก เป็นพื้นฐานของความรู้ เพราะต้องกิน/ต้องใช้ก่อน ถ้าไม่เอาเรื่องนี้ก็จะไม่รู้จะแตะเรื่องอะไร - ระบบสวัสดิการเป็นระบบประกัน ความเสี่ยง(น้ำบ่อสิง) ถ้าเขาสร้างฐานถึงไปข้างหน้า เจ็บตัวก็ยังถอยมาได้	
วิธีการพัฒนา	- มองถึงอนาคต การใช้ทรัพยากร การสร้างความรู้ใหม่ การสร้างนวัตกรรม ผลลัพธ์/ต้นทาง/กลางทาง/ปลายทาง - ไม่หยุดการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องเข้มแข็งทุกเรื่อง แต่เข้มแข็งในเรื่องที่นำไปสู่ความยั่งยืนของคน ทรัพยากร/คน/ความรู้	**1. วิเคราะห์ปัญหาในเชิงบูรณาการ โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง** **2. มีการวางแผนอนาคตของชุมชน เช่น ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลาย**

ตารางที่ 4.54 แสดงการวิเคราะห์เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (ต่อ)

เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน	ข้อมูลจากการสัมภาษณ์	สรุปจากการสัมภาษณ์
	- ทำให้คนสามารถทำงานได้สำเร็จ โดยสมาชิกยอมรับ กฎ ระเบียบของชุมชนได้อย่างแท้จริง - สอนศีลธรรม/ศาสนา/รัก/เชื่อในโลกหน้า - สร้างกระบวนการเรียนรู้บ่อยๆ(เติมตลอด)และเติมในสิ่งที่ขาด - เราต้องพึ่งตนเองให้ได้ เดิม เราพึ่งเกลืออย่างเดียว ปัจจุบันไฟดับคนอดข้าว หาแนวทางให้คนพึ่งตนเอง โดยหาตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมให้กับชาวบ้าน เช่น ทำระบบประปาในบ้าน ทำให้เราพึ่งตนเองได้มากที่สุด - มีการประเมินผลภายในและKM เช่น มีทีม/คน เจ้าของปัญหาเป็นตัวกระตือรือร้น, มีกิจกรรมฝึกการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือน, หันมาเรียนรู้และจัดการอาชีพหลักอย่างต่อเนื่อง, เรียนรู้และยกระดับในการจัดการปัญหาร่วมของชุมชน ในท้องถิ่น และยกระดับการจัดสวัสดิการ - ฝึกมองปัญหาร่วมทั้งกระดานมากขึ้น โดยมีคน องค์กร และนักวิชาการทำงานร่วมกัน	**น้ำ** **2. มีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง** **4. นำศาสนาให้เข้ามามีบทบาทในกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน** **5. มีกระบวนการประเมินผลร่วมกันในชุมชน** **6. มีกระบวนการจัดการความรู้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบครบวงจร**

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบ (ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบร่าง พัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนจำนวน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ดังปรากฏรายนามในภาคผนวก ก หน้า 645-646) โดยผลจากการสนทนากลุ่มสามารถสรุปได้ดังนี้

1. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

1.1 โครงสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน สามารถสรุปประเด็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ดังนี้

- ในผังหน้า 39 มีคำว่า ภาคธุรกิจ อยู่ในโมเดล ซึ่งในโครงการความร่วมมือนี้ไม่มีภาคธุรกิจ มีเพียงชุมชน NGO วิชาการ และราชการส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น กับส่วนกลาง โดยการเชื่อมภาคต่างๆ ถือว่าภาคธุรกิจเป็นปลายน้ำ ซึ่งผังนี้ในหน้า 39 จึงกลายเป็นเชิงทฤษฎีว่าด้วยจตุภาคี ซึ่งภาคปฏิบัติจริงอาจไม่ใช่ เพราะ จริงๆ ในตอนต้นมีเพียง NGO วิชาการ ชุมชน และภาครัฐ ส่วนช่วงกลางจะมีภาคธุรกิจเพิ่มเข้ามาซึ่งจะเข้ามาแบบ SCR เพราะฉะนั้นภาคธุรกิจจึงควรเปลี่ยนเป็นนักพัฒนาชุมชน

- ในส่วนของ สสส. สวรส. นั้นอาจไม่เกี่ยวกับโครงการความร่วมมือนี้

- ในภาคปฏิบัติควรเริ่มต้นจากข้อที่ 2 ก่อน คือการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เสมือนก่อนปลูกพืชต้องเตรียมดิน(เตรียมความเข้าใจ สร้างบรรยากาศ หรือโหมโรงก่อนดำเนินการในข้อสอง หรือที่เรียกว่า เล้าโลมก่อนลงมือ

1.2 ข้อมูลที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์

- ขั้นตอนของการปฏิบัติ การให้ข้อมูลที่นำไปสู่การวิเคราะห์ ควรใช้หลักการให้อาหารนกพิราบ คือ ค่อยๆให้ ค่อยๆเคี้ยว เพื่อไม่ให้เกิดการสำลักข้อมูล และตกใจ คิดไม่ทัน เพราะหากเราขว้างพร้อมกัน อย่างรุนแรง อาจไม่ประสบความสำเร็จ ในการเคี้ยวข้อมูลอย่างเอร็ดอร่อย เพราะชาวบ้านจะเริ่มต้นจากวิธีการมากกว่าเริ่มต้นจากวิธีคิด แต่อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับศิลปะในการนำไปปรับใช้

- ข้อมูลบัญชีครัวเรือนต้องมีความครบถ้วน ผลรวมของค่าใช้จ่ายแต่ละครัวเรือนในแต่ละรายการหลักมีค่าเท่าใด ฟุ่มเฟือยเท่าใด ซึ่งเราต้องมาจำแนกให้เห็นผลรวมของทุกครัวเรือน เป็นผลรวมของทุกชุมชน ซึ่งจะสามารถนำไปตีความ และวางแผนในเรื่องเฉพาะได้

- ข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาจากบัญชีครัวเรือนควรได้มาจากแหล่งข้อมูลอื่นด้วยเพื่อนำมาช่วยในการวางแผนชุมชนได้

1.3 กลไกที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์

-ในแง่ของเนื้อหา มีความครบถ้วนครอบคลุมเรื่องที่ควรคำนึงถึง ซึ่งต้องปรับใช้ในแต่ละบริบท บทบาทของคนภายนอกชุมชน ไม่ว่านักวิชาการหรือ นักพัฒนา ควรมีบทบาทในแง่ที่เข้าไปช่วยเพิ่มอำนาจการวิเคราะห์ให้กับชุมชนให้มากขึ้น ที่สามารถติดตามผลได้ แต่อย่างไรข้อตามมีข้อสังเกตว่าการเพิ่มอำนาจการวิเคราะห์มีความสัมพันธ์กับ การเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับคนวิเคราะห์ ดังนั้นพลังการวิเคราะห์จะส่งผลดีหรือส่งผลร้าย ขึ้นอยู่กับอำนาจการวิเคราะห์นั้นตกอยู่ในมือของคนกลุ่มใด และชุมชนมีอำนาจต่อรองกับคนกลุ่มนั้นหรือไม่ ชุมชนมีกระบวนการอะไร ที่สามารถยืนอยู่บนจุดที่ไม่ถูกจัดฝ่ายเมื่อการต่อสู้ด้านการเมืองท้องถิ่นเข้มข้นในชุมชน กลไกที่ถูกสถาปนาขึ้น จึงควรยืนอยู่บนจุดของความเป็นกลางในชุมชน มากกว่าเป็นฐานการเมืองของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีตัวอย่างไม่น้อย ในการทำงานลักษณะนี้

1.4 กระบวนเรียนรู้ที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์

- ในหน้า 46-47 มีขั้นตอนซ้อนขั้นตอนในโมเดล เพราะฉะนั้น KU KM โมเดล ควรปรับเป็นองค์ประกอบหรือไม่ เพื่อไม่ให้เกิดการสับสน

-กระบวนการเรียนรู้ ในการวิเคราะห์ อ่านแล้ว ยังเข้าใจยาก โดยเฉพาะ การเชื่อมโยงไปสู่การจัดการความรู้ อ่านแล้วทำให้งงได้ ควรมีการยกตัวอย่าง ที่สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่านี้ ว่าแต่ละหัวข้อของการจัดการความรู้ อยู่ในขั้นตอนไหน เหลื่อมหรือซ้อนทับกันอย่างไร

1.5 ขั้นที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน

- ตารางหน้าที่ 60 ข้อมูลในตารางไม่ชัดเจนในการสื่อความหมาย แต่ในหน้าที่ 89 นำเสนอได้ชัดเจนกว่า

- ตารางหน้าที่ 61 ถึง 89 ควรมีแค่ตารางเดียวดีกว่า แต่ให้ปรับโดยนำไปเชื่อมโยงกันแบบรวบยอด

- ตารางหน้าที่ 61 ควรใส่รายละเอียดของข้อมูล จปฐ. ให้ครบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้

- ข้อมูล จปฐ. กับบัญชีครัวเรือนมีลักษณะเดียวกัน ควรนำเสนอในภาพรวม เนื่องจากเจตนาของโครงการนี้ต้องการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ เพราะฉะนั้นต้องตอบให้ได้ว่าบัญชีครัวเรือนสามารถนำมาใช้ทำอะไรได้บ้าง

- การเปรียบเทียบกับข้อมูลบัญชีครัวเรือนในตารางอาจนำไปสะท้อนอยู่ที่หน้า 89 ได้ ดังนั้นหากต้องการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์นั้นสามารถแสดงในหน้า 61 ได้ แต่ไม่ต้องไปแสดงการเชื่อมโยงในหน้า 89 ดีกว่า

- การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชนควรไปอยู่ข้อ 2 หรือไม่

- การวิเคราะห์ที่นำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างมิติต่าง ๆที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะเริ่มต้นจากมิติไหนที่เป็นมิติประตูบานแรก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและควรมีการยกตัวอย่างที่ชัดเจนประกอบ

1.6 ขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด)

- ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก เพราะหากขึ้นตอนนี้ล้มเหลว ชุมชนแห่งการเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก บทนี้ควรเชิญชวนให้ชุมชนนำไปสู่การค้นหา จังหวะของชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา มิใช่ชุมชนโครงการเรียนรู้ คือ เรียนรู้เมื่อมีโครงการ และควรออกแบบให้สามารถเชื่อมโยงกับเวทีเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อ ดัดแปลงภาระจากการมีหมวกหลายใบของแกนนำให้นำไปสู่การบูรณาการ เนื้อหา กระบวนการ ให้ไปในทิศทางเดียวกัน

- ขั้นตอนที่ 2 ควรแยกออกมาเป็นองค์ประกอบการเรียนรู้หรือไม่ ดังนั้นจะเหลือเพียง 4 ขั้นตอน

- ควรคำนึงถึงน้ำหนักในแต่ละข้อด้วยเพราะหากตัดออกอาจทำให้กระบวนการหายไป

- ในโมเดลควรมีลูกศรที่แสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกัน

- คู่มือเล่มนี้สามารถนำไปใช้งานได้หลายๆ ระดับแต่สำหรับคู่มือนี้ มีเป้าหมายสำหรับพัฒนากร โดยต้องนำเสนอความแตกต่างเพื่อให้พัฒนากรได้เห็นเนื้อหาที่แตกต่าง เพราะจะได้เห็นแนวทางที่ปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จมากกว่า

1.7 ขั้นที่ 3 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

- สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม แล้ว

1.8 ขั้นที่ 4 การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน

- เครื่องมือนี้เป็นกระบวนการเพื่อวางแผนชุมชน เพราะฉะนั้นต้องมีอะไรที่ได้มากกว่าบัญชีครัวเรือน ซึ่งก็มีการแสดงข้อมูลทรัพยากร แต่ก็ยังไม่พอที่จะนำมาใช้ในการวางแผนได้

- ขั้นตอนนี้เนื้อหาน้อยเกินไป ไม่มีเสน่ห์ที่เชิญชวนให้ปฏิบัติเหมือนขั้นตอนแรกๆ แผ่วมากๆ ควรเพิ่มเนื้อหา การเข้าไปทำงานคู่ขนานกับโครงสร้างเชิงอำนาจอำนาจของระบบที่มีอยู่ซึ่งถูกซ่อนไว้ใน นโยบายและหลักการที่สวยหรู ในแต่ละวาระของรัฐบาล ทำอย่างไรไม่ให้คนทำงานต้องเป็นเหยื่อเชิงนโยบาย และไม่ติดกับดัก การปรับเปลี่ยนผู้บริหาร ที่คนทำงานต้องนับหนึ่งอยู่เสมอ โดยการยกตัวอย่างประกอบ กรณีศึกษาจริงๆ เพราะภายใต้โครงสร้างเชิงอำนาจ มีความสามารถสูงในการโดยสารเชิงนโยบาย แต่ขาดคุณภาพและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ควรมีคำแนะนำหรือช่องทางที่เป็นการ เสริมพลังคนทำงาน ภายใต้กลไกที่ขนานไปกับกลไกที่เป็นทางการ โดยเฉพาะการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น ที่สามารถ ให้ศักยภาพของการทำงาน ซ่อนอยู่ในกายภาพขององค์กรที่การเปลี่ยนผู้บริหารมีผลสะเทือนน้อยที่สุดในการทำงาน

1.9 ขั้นที่ 5 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน

- การให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ความจริงของ 4 เรื่อง คือ 1)วิธีการเรียนรู้น่าสนใจ 2)การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้(ทำได้อย่างไร)ภายใต้เงื่อนไข/ปัจจัยอะไร 3)โอกาสแห่งการเรียนรู้อยู่ที่ช่องไหนบ้าง ใช้เป็นโอกาสได้อย่างไร และ 4)ชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้หรือไม่หากไม่มีการหนุนเสริมจากภายนอก

1.10 ปก รูปภาพที่ใช้ประกอบในการจัดหน้า

- หน้าปกมีความน่าสนใจ แต่ภายในแน่นไปหน่อย ควรมีที่ว่างให้ ความเงียบได้ทำงานบ้าง เพื่อเว้นให้คนอ่านได้พักความคิด และย่อยสาระสำคัญ

1.11 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

- ในส่วนนำควรปรับคำ เพิ่มว่า คู่มือนี้ได้เกิดมาจากโครงการความร่วมมือ

- ในส่วนของคำนำ ควรปรับคำเพิ่มว่า กระบวนการถอดความรู้ที่ว่าด้วยกระบวนการจัดการความรู้ที่เกิดจากโครงการความร่วมมือ 17 จังหวัด

- ตัวอย่างของภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้น ควรใช้คำที่แสดงถึงการเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่

- การตั้งคำถามดี ๆ สำหรับวิทยากรกระบวนการจะช่วยจุดระเบิด ช่วยจุดชนวนด้วยคำถามให้นำไปสู่กระบวนการได้

- การวิเคราะห์ที่แสดงในเล่มนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลได้ดี

- การเรียนรู้ร่วมกันทำให้แต่ละคนเปลี่ยนการเรียนรู้ เราขาดการเรียนรู้ร่วมกันของท้องถิ่น อำเภอ ผู้นำ ซึ่งความสัมพันธ์และจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นได้เพราะกระบวนการนี้

- การรับรู้ใหม่ ความเข้าใจใหม่ จากการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนเป็นปัญญาได้

- การเรียนรู้ร่วมกันเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการจัดการ

- เนื้อหาในเล่มนี้ยาวไป ไม่เหมาะกับการเป็นคู่มือ ดังนั้นควรย่อเนื้อหา คือ ทำอย่างไรให้ข้อมูลใกล้ตัวคน มีความหมายและแม่นยำ นอกจากนี้ประเภทข้อมูล บอกแค่ข้อมูลระดับชุมชนกับครัวเรือนเท่านั้น

- การเขียนหลักการควรไม่มาก แต่ต้องมีตัวอย่างการปฏิบัติมาประกอบ

- การลดรายละเอียดแล้วเพิ่มเติมตัวอย่างเพื่อให้คนอ่านสามารถนำไปใช้ได้ ดังนั้นควรเสนอแต่หลักคิดเท่านั้น เช่น บัญชีเป็นแนวคิดหลัก ซึ่งสามารถนำไปจับกับตัวอื่นๆ ได้ เช่น บัญชีที่ดิน บัญชีน้ำ เป็นต้น เมื่อเราจับคู่หลักได้แล้วก็สามารถนำไปปรับกับตัวอื่นได้

- การให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร

- การแยกเป็นข้อ ทำให้สับสนในข้อมูลแต่ละขั้นตอน ซึ่งอาจไม่สามารถแยกเป็นข้อๆ ตามที่ผู้วิจัยนำเสนอได้ ดังนั้นหากเป้าหมายคือ นักพัฒนากร จึงควรใช้ภาษาที่ง่ายไม่ซับซ้อน ไม่เน้นหลักการมาก

- โครงการนี้ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับ 1)ข้อมูลที่ถูกเก็บต้องมีความถูกต้อง แม่นยำ 2)เอาข้อมูลไปใช้ได้ 3) สามารถวิเคราะห์เป็น และ 4) สามารถตีความหมายได้

- ข้อมูลควรมีการแบ่งส่วนให้ชัดเจน

- ในส่วนผู้ปฏิบัตินั้นต้องทำความเข้าใจในแต่ละส่วนให้ละเอียดเพื่อนำไปปฏิบัติจริงได้

- โครงสร้างมีความสมบูรณ์ถูกต้อง แต่ขาดวิญญาณในการบูรณาการ ต้องบูรณาการการแก้ไขได้อย่างมีจิตวิญญาณ เพราะจิตวิญญาณมาจากผู้นำไปปฏิบัติที่ทุกคนจำเป็นต้องมี

- การมีเทคนิคเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติในพื้นที่เป็นปลายทางของคู่มือในเล่มนี้

- สิ่งที่น่าสนใจศึกษาคือบางกลุ่มหยุดทำบัญชีครัวเรือน แต่บางกลุ่มไม่หยุดทำ อะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ แต่สิ่งหนึ่งที่พบสำหรับกลุ่มที่ทำแล้วไม่หยุดคือ ทำแล้วปลดหนี้ได้

- ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนของชุมชนกับองค์กรภายนอกส่งผลต่อการทำบัญชีครัวเรือน เพราะคนที่ทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเกิดจากการกระตุ้น และการจัดกระบวนการสำหรับคนที่ทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเอง คือ คนที่ทำบัญชีครัวเรือนยาวนานที่สุด

- บัญชีครัวเรือนเกิดจากการให้น้ำหนักกับแผนชุมชนมาก่อน การใส่บัญชีครัวเรือนเข้าไปในแผนชุมชนทำให้แผนชุมชนน่าเชื่อถือขึ้น ดังนั้น ถ้าการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการวางแผนชุมชนนี้แสดงให้เห็นว่า บัญชีครัวเรือนเป็นหลักอาจทำให้คนนอกที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มอาจมองว่าไม่มีน้ำหนักเพียงพอ เช่น ในหลวงพูดถึงบัญชีครัวเรือนกับสหกรณ์ ดังนั้นบัญชีครัวเรือนอาจต้องไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นๆ ด้วย

- ในมุมมองของพัฒนากร อาจมองว่าเล่มนี้มีเนื้อหาเยอะเกินไป แต่ในมุมมองของนักสังคมศาสตร์อาจมองว่าเล่มนี้ดี เพราะว่าข้อมูลครบ ครอบคลุมดี

- การแสดงถึงพัฒนาการของการได้มาในคู่มือนี้ เช่น ควรมีการกล่าวถึงจุดอ่อนของภาพก่อนหน้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาก่อนมาถึงจุดนี้

- ในมุมมองของพัฒนากรมองเห็นภาพรวม 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เคยเห็นคนทำบัญชีครัวเรือนแล้วไม่ยุ่งกับใคร 2) การทำบัญชีครัวเรือนของ ธกส. กับสหกรณ์ส่วนใหญ่แปลไม่ออก จึงนำไปสู่แผนชุมชนไม่ได้ 3) เมื่อเป็นแผนไม่ได้ ดังนั้นการทำบัญชีครัวเรือนจึงนำไปเชื่อมต่อไม่ได้ 4) การทำแผนชุมชนแล้วให้เอาบัญชีครัวเรือนไปใส่ ซึ่งกลุ่มนี้จะมองว่าเมื่อมันเป็นแผนชุมชนที่ดีไม่ได้แล้วจะทำไปทำไม ดังนั้นต้องพยายามทำให้เห็นว่า 1) มีการเชื่อมโยงกับคนอื่นได้ ไม่เป็นปัจเจก 2)ง่ายต่อการประมวลผล 3) สามารถเป็นแผนได้ และจับคู่กับส่วนอื่นได้ และ 4)เครื่องมือใหม่ที่ออกแบบนี้มีประโยชน์ในแง่ของการจับคู่กับแผนได้ คู่มือนี้ต้องตอบโจทย์ 4 ข้อข้างต้นได้

- การให้เทคนิควิธีการ (How to) ในคู่มือนี้

- กรณีที่พูดถึงชุมชนอิสลาม ควรเปลี่ยนเป็นชุมชนมุสลิม เนื่องจากความหมายของคำว่ามุสลิม หมายถึงนับถือศาสนาอิสลามอยู่แล้ว และที่สำคัญคือ เป็นคำที่ถูกใช้กันอย่างถูกยอมรับโดยทั่วไป

- การใช้คำว่าจุดประกายให้ชุมชนเข้าถึงปัญหาของตนเองและของชุมชน มากกว่าใช้คำว่าระเบิด เพราะอาจไม่เข้าถึงใจของคนทุกกลุ่ม ในเชิงของการถึงใจ ซึ่งหากใช้ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจอดที่จะคำนึงไปถึงอีกความหมายหนึ่ง ทำให้พลังของการใช้คำ ถูกลดเครดิตของเจตนารมณ์ไปก็อาจเป็นได้ เพราะคำว่า เข้าถึง เข้าใจ พัฒนา เป็นหัวใจของการทำงานตามพระราชดำรัสอยู่แล้ว เพียงแต่มองในมุมที่ทำให้คนในเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาบนปัญหาและต้นทุนของตนเอง

- การทำคู่มือเทคนิคอีกเล่ม โดยมีการเขียนแบบให้อ่านง่าย มีเรื่องเล่า มีตัวอย่าง เป็น How to ไม่ใช่ conceptual

2. คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปประเด็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ดังนี้

2.1 โครงสร้างการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ข้อมูลมีความถูกต้อง ครบถ้วน

- ทรัพยากรธรรมชาติที่กล่าวถึงการใช้อย่างยั่งยืน ควรมีเรื่องป่าไม้เข้าไปด้วย สำหรับความพอเพียง คือ การใช้ของที่ถูกต้องและเหมาะสม

- มีความง่ายต่อความเข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไป(ทดลองกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลให้อ่านและสอบถามความเข้าใจพบว่ามีความเข้าใจแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นจากเดิมที่เข้าใจว่าต้องประหยัด ทำบัญชีครัวเรือน ปลูกผักเป็นต้น

2.2 ข้อมูลที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์

- คู่มือนี้มีเนื้อหาหลักสองส่วน คือ 1) ข้อมูลบัญชีครัวเรือน และ 2) พื้นฐานชุมชน ซึ่งไปหนักที่ 2 มากกว่า แต่ที่ควรคือ ต้องเน้นที่ 1 ถึง 80-90 %

- หน้าที่ 13 ตารางเรื่องผ่อนต่างๆ ควรเป็นการออม

- หน้าที่ 13 ไม่ได้มีการอธิบายตารางให้ชัดเจนในตอนต้นหรือตอนท้าย

- หน้าที่ 9 ข้อ 1.1.4 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาฯ น่าจะมีคำว่า ภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมด้วย

- หน้าที่ 10 ข้อ 1.2.2 รายจ่ายควรแยกรายจ่ายเพื่อลงทุนและงานสังคมออกจากกัน เพราะวัตถุประสงค์ในการจ่ายแตกต่างกัน

- มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

2.3 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต

- หน้าที่ 16 ในมิติทรัพยากรธรรมชาติ มีคำว่า แรงงาน ในบรรทัดที่ 3 ซึ่งอาจหมายถึงแรงงานคือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่

- เรื่องเศรษฐกิจ ขาดคำว่า งบประมาณ

- หน้าที่ 16 การส่งเสริมการใช้และการอนุรักษ์ตามท้องถิ่นฯ เนื้อหาที่นำเสนอเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนน้อยมากและเกินขีดความสามารถของชุมชนที่จะปฏิบัติได้ จึงควรเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจริง ๆ

- มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

2.4 กรอบแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

2.5 หลักในการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- หน้าที่ 44 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้มาจากข้อมูลบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือไม่

- หน้าที่ 51 ข้อ 4.1.5 ศักยภาพชุมชนควรอยู่ช่องภูมิคุ้มกันหรือไม่

- หน้าที่ 56 ข้อ 5.3.1 ไม่น่ามาจากแบบบันทึกของ สกว.

- หน้าที่ 24 ข้อ 1.1 ศักยภาพชุมชน ข้อย่อยของข้อนี้ต้องเป็นภาพเฉลี่ยด้วย

- ข้อ1.1.1 การรวมกลุ่ม ในช่องความสอดคล้อง เพิ่มเรื่องการสร้างรายได้ด้วย และเป็นการสร้างรายได้ที่มีเสถียรภาพ

- ข้อ 1.1.2 ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ เป็นการพึ่งตนเองหรือไม่ต้องนิยามให้ชัดในบริบท

- หน้าที่ 63-64 คำว่า "ไม่มีการเตรียมพร้อมรับ" ควรอยู่ในช่องจุดอ่อน ควรยกตัวอย่างโอกาส อุปสรรคอย่างละ 2 ข้อ เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่นำมายกนั้นได้ครบทั้ง 4 ประเด็น

- ควรใช้คำที่แสดงให้เห็นชัดเจนถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็ง เช่น คำว่า ขาด เพื่อให้เห็นชัดเจนเลยว่าเป็นจุดอ่อน

- ควรมีการประมวลน้ำหนักต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพสุดท้ายว่ามีการเปรียบเทียบการจัดลำดับ เห็นเรื่องที่อ่อน เรื่องที่แข็ง คืออะไร เพราะการแก้ปัญหาต้องหาทางเลือกให้ได้ก่อน

- การวิเคราะห์ใน 3 ห่วง 2 เงื่อนไข อาจวิเคราะห์แล้วอยู่ในทั้ง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขก็ได้ ดังนั้นอาจวิเคราะห์เพิ่มรายละเอียดลงในตารางนี้ได้

- หน้าที่ 65 คำว่า "ประกอบอาชีพที่คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ..." ข้อนี้ไม่น่าใช่จุดแข็ง

- หน้าที่ 28 ข้อ 8 รายได้จากการทอผ้าสูงแต่ประเด็นมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน และด้ายที่นำมาทอผ้ามาจากไหน

- หน้าที่ 34 ข้อ 1.4.2 สัดส่วนการออม และ หน้าที่ 35 ข้อ 1.5 หนี้สิน ควรตรวจสอบข้อมูล

- การพึ่งตนเอง ความหมายไม่ชัดเจน และในตารางก็ไม่แน่ใจว่าเป็นความหมายของการพึ่งตนเองหรือไม่

- ของบริโภคที่มีอยู่โดยไม่ต้องซื้อ ซึ่งไม่ได้เป็นเงินสด คิดเป็นเงินรายได้หรือไม่ ดังนั้นต้องตีความให้ชัดเจน ดังนั้น คนจดข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องชัดเจน ดังนั้นในคู่มือนี้ต้องให้ความหมายของแต่ละคำให้ชัดเจน เพราะสำคัญมาก

- หน้า 35 ข้อ 1.5 หนี้สิน ในคอลัมน์ ความสอดคล้องกับหลักการพึ่งตนเอง ควรคำนึงแหล่งให้กู้ด้วย ที่ควรหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น ระบบสหกรณ์ จึงจะเป็นการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง มิติด้านสังคม ก็ควรวิเคราะห์ในลักษณะนี้ด้วย

- หน้า 64 ข้อ 2 คำว่า "ขาดการเตรียมตัวให้พร้อม..." การใช้คำว่าขาด จะส่งผลต่อการตีความว่าเป็นจุดอ่อน หรือจุดแข็ง ดังนั้นต้องใช้คำที่ไม่ทำให้สับสน และเข้าใจง่ายขึ้น

- หน้า 67 ข้อ 2 การเพิ่มรายได้ในส่วนประเด็นที่ 4 และที่ 6 ไม่น่าจะเป็นเรื่องของการเพิ่มรายได้

- หน้า 68 ข้อ 8 รายได้จากการทอผ้าสูงแต่ประเด็นมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อมีรายจ่ายสูงแล้วจะนำเงินที่ไหนมาออม

- หน้า 80 ควรเป็นตัวชี้วัดเพื่อปฏิบัติการ

- หน้า 83 ด้านการเรียนรู้ หัวข้อซ้ำหน้า 82 น่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

2.6 ปก รูปภาพที่ใช้ประกอบในการจัดหน้า

- ควรมีพระบรมฉายาลักษณ์อยู่ด้านบนเพราะจะทำให้คนเห็นหนังสือแล้วเชื่อมถึงแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหากพิมพ์เผยแพร่ที่เป็นแบบสี จะอ่านยากเพราะไม่ชัดเจน

2.7 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

- ในส่วนของแบบฟอร์มควรนำโครงสร้างข้อมูลจริงของแบบใหม่มาเพิ่มเติมให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น

- หากมีการเผยแพร่เอกสารนี้ ควรเผยแพร่ให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านได้มีไว้ศึกษาเพื่อความเข้าใจของตัวผู้นำซึ่งจะเป็นกลไกเชื่อมร้อยคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพลังในการขยายเพิ่ม

-การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ถ้าข้อมูลที่ได้เป็นราษฎร จดบันทึกข้อเท็จจริงและทำอย่างต่อเนื่องก็จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าเป็นข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ราษฎรผู้จดบันทึกถูกบังคับหรือเกณฑ์ให้จดบันทึก โดยไม่มีความรู้ความเข้าใจกรอกข้อมูลจริงบ้างไม่จริงบ้าง ข้อมูลที่ได้ก็จะไม่สะท้อนข้อเท็จจริงของครัวเรือนและชุมชน นอกจากนี้ วงรอบวิถีชีวิตคนชนบทน่าจะเป็น 1 ปี เพราะช่วงที่เกิดรายได้จำนวนมากของครัวเรือนชนบทจะเป็นช่วงที่เพาะปลูก และจำหน่ายผลผลิตแล้วนำเงินมาใช้จ่ายตลอดปี ซึ่งข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูล 4 เดือนหากตรงช่วงที่ราษฎรมีรายได้มากหรือมีรายจ่ายมากก็จะไม่สะท้อนคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของครัวเรือนและชุมชน

ตอนที่ 6 นำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รายละเอียดของคู่มือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน ปรากฏในภาคผนวก ง หน้า 728

คู่มือ

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

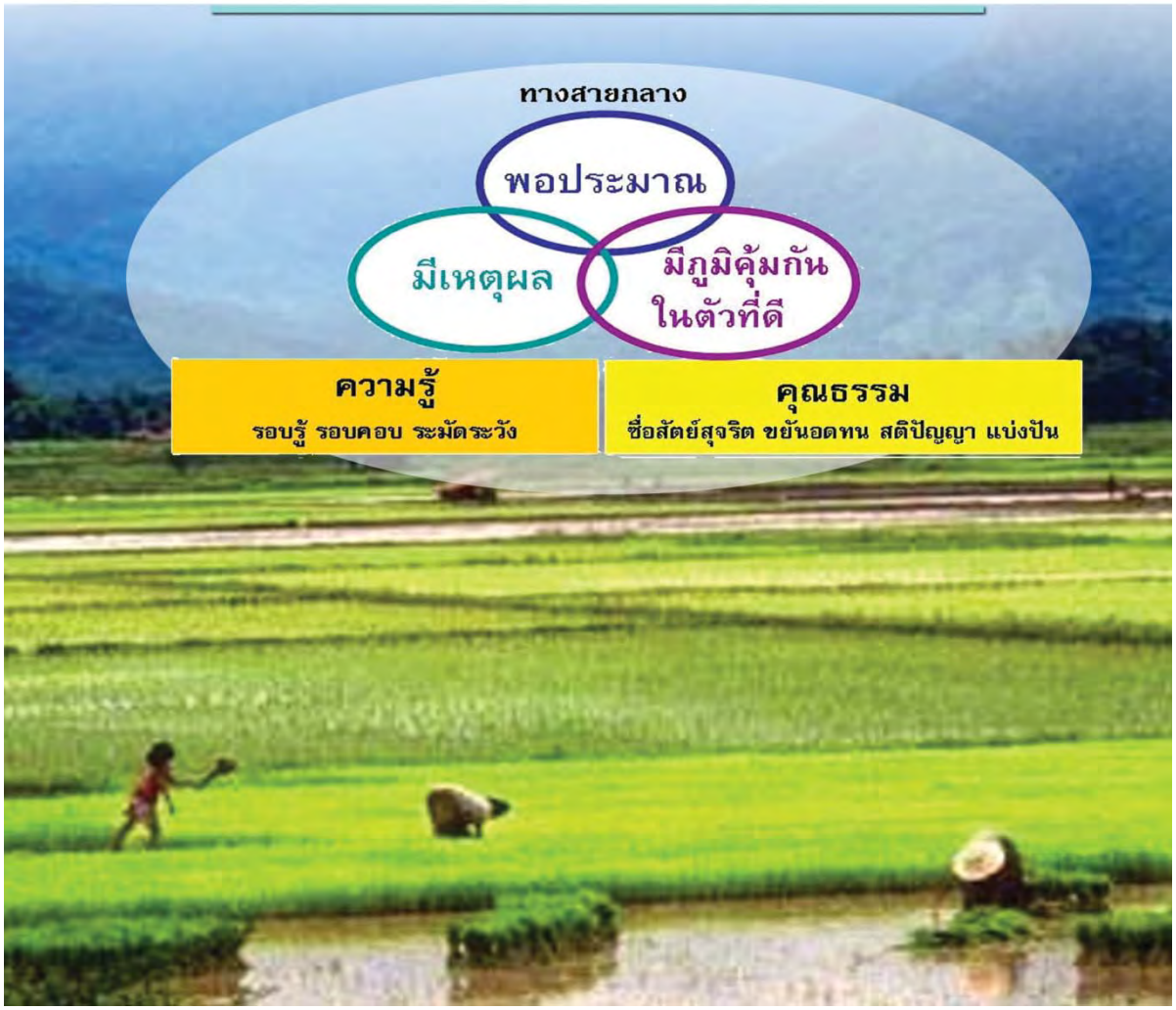

รายละเอียดของคู่มือ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏในภาคผนวก ง หน้า 853

บทที่ 5

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดรูปแบบที่เป็นเลิศของการใช้ข้อมูลที่นำไปสู่การวางแผนชุมชน และนำข้อมูลไปพัฒนาคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน สามารถสรุปผลและการอภิปรายผลการวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะได้ดังนี้

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยได้แบ่งการดำเนินงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ ออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ จำนวน 44 ชุด

ขั้นตอนที่ 2 การถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ องค์กรปกครองท้องถิ่นนักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อกำหนดเป็นกรอบโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 5 การร่างและการตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการ 1)การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ จำนวน 44 ชุด 2)นำผลสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา จากการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ อปท.นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน และการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ จำนวน 10 คน 3)นำข้อค้นพบไปใช้เป็นฐานของการพัฒนาร่างคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจมาประยุกต์ใช้ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 4)ตรวจสอบ(ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 9 คน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ สามารถสรุปได้ประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปสู่องค์ความรู้เกี่ยวกับ “แนวทางการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนมาเป็นฐานของการวิเคราะห์ชุมชน” โดยมีประเด็นหลัก **1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาใน**

การวางแผนพัฒนาชุมชน โดยแสดงความเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนกับการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1.1) การบันทึกบัญชีครัวเรือน 1.2) ผลกระทบจากการบันทึกบัญชีครัวเรือน ได้แก่ การวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชน การปรับเปลี่ยนตนเอง ครอบครัวและชุมชน การจัดทำแผนชีวิต และการจัดทำแผนชุมชน 1.3) การวิเคราะห์ตนเอง / ชุมชน 1.4) กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง / ชุมชน โดยมีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย สวัสดิการชุมชน การเรียนรู้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมชุมชน และ 1.5 กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยมีกลไกการทำงานทุกภาคส่วนการพัฒนาอย่างเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่อุปทาน) และการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนพัฒนาระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ **2) กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน** ประกอบด้วย **2.1) กลไกการทำงานระดับจังหวัด** ได้แก่ มีคณะทำงานสนับสนุน, มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คนต้นแบบ/ชุมชนต้นแบบ, มีฐานข้อมูลจังหวัด, มีการติดตามและลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง (การประเมินแบบเสริมพลัง) /สรุปบทเรียน, มีการกระตุ้นให้ชุมชนใช้วิธีการที่ได้จากบทเรียนการดำเนินงานของชุมชน, มีการสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรต่าง ๆ ที่จำเป็นของชุมชน, มีการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ กับแผนชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเด็ดยุทธศาสตร์ของจังหวัด, มีการสร้าง “ความร่วมมือ” ให้ราษฎร์-รัฐ ท้องถิ่นทำงานสร้างเสริม “ตำบลเข้มแข็ง”, มีการประเมินคุณภาพแผนชุมชนโดยกลุ่มงานแผนพัฒนาจังหวัด, มีการสนับสนุนให้โรงเรียนส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน, มีการสนับสนุนแผนการพัฒนาองค์กรชาวนาอย่างครบวงจร (ข้าวเปลือก, โรงสีชุมชน), มีการสนับสนุนการตลาดเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีการสนับสนุนอาชีพ, ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง **2.2) กลไกการทำงานระดับอำเภอ** ได้แก่ มีคณะทำงานสนับสนุน, มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้, มีเวทีอำเภอเพื่อพัฒนาข้อมูลไปสู่แผนระดับจังหวัด, มีฐานข้อมูลอำเภอ, มีการประเมินเสริมพลัง /สรุปบทเรียน, มีการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ กับแผนชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเด็ดยุทธศาสตร์ของอำเภอ, มีการสนับสนุนแผนการพัฒนาองค์กรชาวนาอย่างครบวงจร (ข้าวเปลือก, โรงสีชุมชน, มีการสนับสนุนการตลาดเข้มแข็งให้กับชุมชนและมีการสนับสนุนอาชีพ, ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง **2.3) กลไกการทำงานระดับตำบล** ได้แก่ มีคณะทำงานสนับสนุน (ระดับโซน/กลุ่มตำบล), มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายคนทำบัญชีครัวเรือน และคืนข้อมูล, มีเวทีตำบลเพื่อพัฒนาข้อมูลไปสู่แผนระดับอำเภอ, มีฐานข้อมูลตำบล (บัญชีทรัพยากร, บัญชีการไหลของเศรษฐกิจชุมชน, มีการประเมินเสริมพลัง/สรุปบทเรียน, มีการสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และความมุ่งมั่นให้กับแกนนำชุมชน, มีสภาท้องถิ่น, มีการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ กับแผนชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเด็ดยุทธศาสตร์ของตำบล, มีการสร้างตัวชี้วัดตำบลเข้มแข็ง, มีการสนับสนุนแผนการพัฒนาองค์กรชาวนาอย่างครบวงจร (ข้าวเปลือก, โรงสี

ชุมชน), มีการสนับสนุนการตลาดเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีการสนับสนุนอาชีพ, ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 2.4) กลไกการทำงานระดับหมู่บ้าน ได้แก่ มีคณะทำงานสนับสนุน, มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายคนทำบัญชีครัวเรือน และคืนข้อมูล, มีเวทีหมู่บ้านเพื่อพัฒนาข้อมูลไปสู่แผนระดับตำบล, มีหมู่บ้านต้นแบบบัญชีครัวเรือน, มีการบริหารจัดการบนฐานการมีส่วนร่วมและโปร่งใส, มีกองทุนกลุ่มวิสาหกิจ, มีทีมการจัดการความรู้, มีการขับเคลื่อนเชิงประเด็น,มีฐานข้อมูลชุมชน(ทุนเดิม, แกนนำ, เครือข่าย, แหล่งเรียนรู้, รายรับ-จ่าย, GIS, ปฏิทินประเพณี, ปฏิทินอาชีพ, ทำเนียบภูมิปัญญาชาวบ้าน, แผนที่ทรัพยากร (แผนที่ทำมือ), ประวัตศาสตร์ชุมชน, นวัตกรรมของชุมชน, เศรษฐกิจชุมชน), มีการประเมินเสริมพลัง/สรุปบทเรียน, มีสภาองค์กรชุมชน, มีการรณรงค์การจัดทำบัญชีครัวเรือน, มีทีมงานอาสาเพื่อสนับสนุนข้อมูลระดับพื้นที่ (นักศึกษาอาสา), มีศูนย์การเรียนรู้, มีครูชุมชน (ลด ปลดหนี้ สุขภาพดี และมีความสุข) และมี”หมอหนี้” อาสาสมัครที่ปรึกษาทางการเงิน โดยกลไกดังกล่าวจะต้องสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และสามารถวางแผนได้อย่างสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการโดยมุ่งให้เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออมและการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

ตอนที่ 2 ผลการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 แห่ง ซึ่งเป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) แห่งละ 2 คน รวมจำนวน 34 คน โดยจำแนกประเด็นสำคัญเพื่ออธิบายข้อมูล การสกัดประเด็นหลักและประเด็นรองจากค่าความถี่ และค่าร้อยละของแต่ละประเด็นของข้อมูลเพื่อแสดงให้เห็นถึงประเด็นหลักที่มีค่าความถี่และค่าร้อยละสูงลำดับที่ 1 สำหรับประเด็นรอง หมายถึงประเด็นข้อมูลที่มีค่าความถี่และค่าร้อยละในลำดับที่ 2-5 ซึ่งชุดข้อมูลที่นำเสนอ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) รูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึก พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้สมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน ร่วมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะ: สกว.) ร้อยละ 76.47 รองลงมาคือ สมุดบัญชีครัวเรือน (รายรับ-รายจ่าย) (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) ร้อยละ 41.18 ถัดมา คือการใช้แบบฟอร์มของตนเอง ร้อยละ 26.47 ในส่วนของสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์) ร้อยละ 14.71 สำหรับสมุดบัญชีครัวเรือนรายรับ-รายจ่าย ประจำ

ครอบครัวของบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) และแบบบันทึกบัญชีครัวเรือนสีขาว ของกรมการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

2) วิธีการบันทึกของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการบันทึกทุกวัน ร้อยละ 38.23 รองลงมา คือ การบันทึกข้อมูลโดยเด็กนักเรียน ร้อยละ 11.76 ถัดมาเป็นการบันทึกเป็นรายสัปดาห์ ร้อยละ 8.82 สำหรับการบันทึกแยกเป็นบัญชีต้นทุนการผลิต และบัญชีครัวเรือน (ค่าเมล็ดพันธุ์, ค่าจ้างเตรียมดิน, ค่าแรงปลูก, ค่าปุ๋ยรองพื้น/เคมี, ค่ากำจัดวัชพืช, ค่าจ้างเก็บเกี่ยว, ค่าบรรทุกขนส่ง) และการบันทึกไม่ต่อเนื่อง ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

3) การบันทึกบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับวิธีการสรุปข้อมูล ส่วนใหญ่ มีการสรุปเป็นรายสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 14.71 รองลงมา คือ มีการสรุปเป็นรายเดือน ร้อยละ 11.7

4) สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากการมีรายจ่ายสูง เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าน้ำมันเชื้อเพลง ร้อยละ 26.47 รองลงมา คือ การมีเวทีคืนข้อมูลโดยให้เห็นภาพสรุปของชุมชน ร้อยละ 20.59 การมีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายและการเป็นหนี้ ร้อยละ 11.76 ตามลำดับ

5) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านของการรู้จักตนเอง พบว่า ส่วนใหญ่รู้จักตนเองเนื่องจาก รู้รายจ่ายของตนเอง ว่าจ่ายอะไรบ้างฟุ่มเฟือยอะไรบ้าง ร้อยละ 11.76 รองลงมา คือ รู้วิธีในการจัดการตนเอง และรู้ศักยภาพตนเอง โดยรู้ว่าหาเงินได้ และจ่ายอย่างไร ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

6) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านการลดรายจ่าย พบว่าส่วนใหญ่การลดรายจ่ายโดยการทำด้วยตนเอง ปลูกผักไว้กิน ทำน้ำยาล้างจาน ทำน้ำยาซักผ้า เครื่องแกง เลี้ยงสัตว์ไว้กิน ร้อยละ 62.65 รองลงมาคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ลดอบายมุข ลดหนี้ ร้อยละ 32.35 การลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ค่าเสื้อผ้า ค่าเสริมสวย ค่าเหล้า ร้อยละ 14.71 การลดอาหารฟุ่มเฟือย ซื้ออาหารเท่าที่จำเป็นไม่ซื้อมาเก็บ ร้อยละ 11.76 การลดค่าโทรศัพท์ และการลดค่าน้ำมันเชื้อเพลิงไปทางเดียวกันรถคันเดียว ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

7) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านการออม พบว่ามีการออม ร้อยละ 8.82 ตามลำดับ

8) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านการลดต้นทุนการผลิต พบว่า ส่วนใหญ่นิยมใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และมูลสัตว์แทนปุ๋ยเคมี ร้อยละ 17.65 รองลงมา

คือ การซื้อรถไถเป็นของกลุ่มและเวียนให้คนในชุมชนทำให้ราคาถูกกว่าการจ้างคนอื่น 5.88 และลำดับต่อมา คือ กระบวนการผลิตที่สามารถวิเคราะห์ต้นทุน การลดปุ๋ยเคมี ความพยายามเปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพดจากแบบปิดมาเป็นแบบเปิดที่สามารถขยายพันธุ์ต่อได้ การใช้ขี้หมูแห้งและขี้หมูน้ำแทนปุ๋ย การใช้ขี้วัวทำปุ๋ยแทนปุ๋ยเคมี และการมีศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

9) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านการเพิ่มรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่ทำอาชีพเสริม ปลูกพืชฤดูแล้ง เช่น แตงกวา ถั่ว พริก ขายน้ำหมักชีวภาพ ขายอาหารตามสั่ง กระถางดอกไม้กะลามะพร้าว ควรให้ความรู้ในการคิดต้นทุนให้กับชาวบ้าน ปั้นเตาอั้งโล่ขาย ทำน้ำส้มควันไม้ขาย จักสานต้นกก/ ไผ่ เลี้ยงกบ ทอผ้า พรมเช็ดเท้า ดอกไม้จันทน์ ปลูกผักปลอดสาร ร้อยละ 35.29 ตามลำดับ

10) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครัวเรือนในด้านการวางแผนชีวิต พบว่า ส่วนใหญ่จัดทำแผนการปรับลด ปลดหนี้ (ทำให้หนี้หมดได้อย่างไร เช่น จาก ธกส., คืนทุนให้กับตัวเอง, จะปลูกอะไร, ลดการใช้ปุ๋ยเคมี, ปรับปรุงดิน) ร้อยละ 14.71 รองลงมา คือ การกำหนดเป้าหมายในการใช้จ่าย และเพื่อการออมเงินไปใช้หนี้ ลดเอง คิดเอง การคุยกันในครอบครัวถึงรายรับรายจ่าย และนำรายจ่ายมาแชร์กันสามารถแก้ปัญหาและนำไปเป็นแผนชีวิต และการจัดทำแผนลดรายจ่าย (ลดได้วันละกี่บาทเดือนละกี่บาท ลดซื้อเสื้อผ้า/ค่ากับข้าว/ค่าน้ำมัน/ค่าเหล้า/ค่าปุ๋ยเคมี) ร้อยละ 8.82 ตามลำดับ

11) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับครอบครัวในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ครอบครัวอบอุ่นมากขึ้นมีเรื่องคุยกันมากขึ้น ร้อยละ 2.94 รองลงมาลูกจะเข้าใจพ่อ-แม่ ทำให้รู้จักครอบครัวตัวเอง ร้อยละ 2.94 และมีความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

12) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้าน วิสาหกิจชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ(จัดการเพิ่มมูลค่าขี้วัวตากแห้ง กระสอบละ 22-25 บาท) ร้อยละ 20.59 รองลงมา คือ มีกลุ่มอาชีพ ทำดอกไม้จันทน์ ทำกระเทียมดอง เลี้ยงวัว ข้าวซ้อมมือ ข้าวโพด ไม้กวาดดอกหญ้า ทอเสื่อ ไก่ชน ขนมจีน ทำน้ำยาล้างจาน และ กลุ่มทำปุ๋ย กองทุนปุ๋ย ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือ โรงสีชุมชน และ โรงน้ำดื่มชุมชน ร้อยละ 8.82 สำหรับกลุ่มออมทรัพย์ จัดหาตลาดสินค้า (เกษตร,ผลิตภัณฑ์ชุมชน) กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มพรมเช็ดเท้ารีไซเคิล และธนาคารหมู่บ้าน, สถาบันการเงินชุมชน ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

13) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านสวัสดิการชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่นิยมทำเป็นการออมทรัพย์ (ควรปันผลให้น้อย แต่นำไปจัดเป็นสวัสดิการมากขึ้น(เดิมปันผล 70: สวัสดิการ 30 มาเป็น ปันผล50: สวัสดิการ 50) คิดเป็นร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ ธนาคารหมู่บ้าน/สถาบันการเงินชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.82 สำหรับวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กองทุนชมรมผู้สูงอายุ ฌาปนกิจ กองทุนข้าวสาร และยากำจัดศัตรูพืชแบบชีวภาพ ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

14) การเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านกิจกรรมพัฒนาชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพ ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงศูนย์พัฒนาอาชีพ ศูนย์ผักปลอดสารพิษ ศูนย์การเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ ศูนย์การเรียนรู้เลี้ยงหมูหลุม ศูนย์การเรียนรู้เด็กเล็ก โครงการศึกษานอกโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ผักสวนครัว รั้วกินได้, แก้ไขความยากจน, ศูนย์สาธิตการตลาด คิดเป็นร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ร้อยละ 11.76 ในส่วนของกลุ่มอาชีพ(เครื่องแกง) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการค้นข้อมูลโครงการบ้านน่าอยู่ บ้านหลังเล็ก หน้าบ้านน่ามอง ปรับปรุงภูมิทัศน์ มีกองปุ๋ยหมัก มีบ่อปลา ปลูกผักริมรั้วกินได้ ครอบครัวมีความอบอุ่นไม่ติดยาเสพติด มีเครือข่ายงดเหล้าวันพระ โดยให้ปฏิญาณตนต่อหน้าศาลปู่โม่งประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 8.82 สำหรับการส่งเสริมการปลูกไร่นาสวนผสม(ขุดรอบแปลงนา) มีต้นแบบด้านการประกอบอาชีพ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

15) การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือนระดับชุมชนในด้านความสัมพันธ์ในชุมชน พบว่า คนในหมู่บ้านมีความสามัคคีกันมากขึ้น ร้อยละ 2.94 มีหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น ทหารค่ายพระยอดเมืองขวางมาอบรมการทำปุ๋ยให้กับชาวบ้าน ร้อยละ 2.94 ชาวบ้านมีความสุข จากการมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

16) ความหมายของทรัพยากรชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ให้ความหมายว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับ คน ร้อยละ 76.47 รองลงมาคือ ดิน น้ำ ป่า ร้อยละ 55.88 ความรู้/ภูมิปัญญา/ข้อมูล ร้อยละ 23.53 ถัดมาคือ ต้นทุนทางสังคม ชุมชนเอื้ออาทร มีวิถีแห่งความเป็นชนบท วัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน เมล็ดพันธุ์ข้าว การทอผ้า ร้อยละ 14.71 ในส่วนของความหมายทางด้านสังคม,วัฒนธรรม ร้อยละ 8.82 สำหรับความรู้สึกนึกคิด ความคิดริเริ่ม ทุกสิ่งที่มีในชุมชน และทรัพยากรสิ่งของสิ่งอำนวยความสะดวก ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

17) สภาพ/ปัญหาของทรัพยากรชุมชนส่วนใหญ่ พบว่ามีปัญหาน้ำแล้ง ร้อยละ 50.00 รองลงมาคือ ดินเสื่อม ดินสไลด์ และมีบ่อบาดาล บ่อน้ำตื้นแต่ไม่สามารถกินได้ ใช้ได้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีสารพิษ ร้อยละ 23.53 ในส่วนของน้ำท่วม การตัดต้นไม้ในที่สาธารณะไปขาย การทำลาย

ป่าการตัดต้นไม้ในที่นา มีศัตรูพืช มีป่าชุมชน ชาวบ้านเข้าไปเก็บของป่ามากินมาขาย และบุกรุกป่าชุมชน ร้อยละ 17.65 ถัดมาคือ รถบรรทุกขนดินผ่านชุมชนทำให้ถนนชำรุด ร้อยละ 8.82 สำหรับปัญหาจากการมีขยะมากไม่มีที่ทิ้ง/ขยะข้างทาง อาชีพประมงชายฝั่งทำอย่างอื่นไม่เป็น น้ำท่วมทำให้ชาวบ้านยากจนเกิดปัญหายาเสพติด คน ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่เงิน ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

18) แผนชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อความยั่งยืน พบว่า ส่วนใหญ่ทำฝายแม้ว (ทำฝายขนาดเล็กโดยใช้แรงงานคนในหมู่บ้าน โดยจัดทำเป็นหลักสูตรอบรม 6 วัน โดยสนับสนุนค่าอาหารและค่าอาหารว่างวันที่ 1 ช่วงเช้า ให้ความรู้ ของทรัพยากร และหมอดิน วันที่ 1 ช่วงบ่าย ประชุมกำหนดข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบฝายที่จะสร้างจากภูมิปัญญา จะสร้างอย่างไร 5 วัน เป็นการฝึกปฏิบัติหน้างานตามแบบที่กำหนด ทำประชาคมเพื่อจัดการน้ำโดยมอบฝายให้กับชุมชนและมอบใบประกาศ พร้อมทั้งตั้งกฎการใช้น้ำใช้กระสอบทำฝายเพื่อชะลอน้ำ) ร้อยละ 20.59 รองลงมาคือการจัดกิจกรรมการดูแลรักษาให้มีความต่อเนื่องทุกปี เช่น การอนุรักษ์สายคลอง/ท่าน้ำเพื่อกำจัดขยะในลำคลอง และทำให้ขยะมีมูลค่า โดยมีธนาคารขยะ เป็นผู้แยกแยะแล้วนำไปขายหรือนำไปทำปุ๋ยทำแก๊ส โครงการ “จัดบ้าน ดับสวน รวนกันทำ” ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือ ดิน มีการปลูกพืชรักษาดิน ใช้ปุ๋ยหมักหว่านรักษาหน้าดิน ร้อยละ 11.76 ในส่วนของเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายดับไฟป่า เครือข่ายอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เครือข่ายอนุรักษ์วังปลา แจกกล้าต้นไม้ มีค่าร้อยละเท่ากับ ธนาคารปูปลา เพื่อเก็บรักษาพันธุ์สัตว์น้ำไม่ให้ลดน้อย ร้อยละ 8.82 และทำระบบการจัดการน้ำประปาให้ถูกจัดสรรในหมู่บ้านจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มเพาะพันธุ์ธนาคารต้นไม้ แจกให้ชาวบ้านปลูกปลูกพืชหลายอย่าง (ผสม) เช่น ปลูกพืชร่วมยาง ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

19) การเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี, รายจ่ายค่ายาฆ่าแมลง ร้อยละ 11.76 รองลงมาคือรายได้จากการหากุ้งหอยปูปลาลดลง และต้องออกทะเลลึกในการหาสัตว์ทะเลทำให้ เกิดอาสาอนุรักษ์และปลูกป่าชายเลนทดแทนและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ร้อยละ 8.82 ถัดมาคือ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงของเครื่องสูบน้ำเพราะระบบชลประทานมีปัญหา , รายจ่ายด้านพลังงาน, รายได้จากป่าชุมชน, และการเปรียบเทียบรายจ่ายต้นทุนการผลิตกับรายรับจากผลผลิต ร้อยละ 5.88 สำหรับรายจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าจัดเก็บขยะ มาจัดโครงการอนุรักษ์บ่อน้ำตื้นเพื่อลดรายจ่ายด้านนี้, รายจ่ายจากการซื้อปลากินเพราะหาปลาไม่ได้ปลามีน้อยจึงเพิ่มสัตว์น้ำโดยการ ใส่-จุลินทรีย์ก้อนลงในแหล่งน้ำ, ทำแบบสอบถามเพื่อประเมินสภาพสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายด้วยสารพิษแล้วมาจัดลำดับข้อมูล ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

20) สภาพสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน ร้อยละ 55.88 รองลงมาคือพบสารเคมีจากการตรวจร่างกายเป็นจำนวนมาก ร้อยละ 23.53 ถัดมาคือ มะเร็งต่อมน้ำเหลือง มะเร็ง

มดลูก มะเร็งเต้านม ปอด สมอง ร้อยละ 17.65 ติดเหล้า ร้อยละ 14.71 ติดบุหรี่ ร้อยละ 8.82 ในส่วนของการพบสารเคมีในร่างกาย, โรคไต, การทำนาใช้เครื่องทุ่นแรงทำให้ ไม่ได้ออกกำลังกาย, ระบบทางเดินหายใจ และเดิมคนกินอาหารพื้นบ้านแต่ปัจจุบันกินของ CP ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

21) การสร้างเสริมสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่ส่งเสริมการเต้นแอโรบิก รำไม้พลอง ร้อยละ 73.53 รองลงมาคือ ตรวจสุขภาพ ตรวจคัดกรองสุขภาพ ตรวจหาสารพิษในร่างกาย คัดกรองเบาหวาน ความดันออกหน่วยวัดความดัน/เบาหวานตรวจหาสารพิษในร่างกาย ตรวจกรองมะเร็งแม่และเด็ก ผู้สูงอายุร้อยละ 47.06 ถัดมาคือ มีการส่งเสริมการนำสมุนไพรและผกพื้นบ้านมาใช้ในการรักษาปลูกผักไว้กินเองโครงการแปรรูปสมุนไพรรางจืด มะรุม ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน ไพล, ปลูกผักปลอดสารโดยการใช้มะพร้าวแทนดินไว้กินเอง ร้อยละ 17.65 ในส่วนของกสนรณรงค์และประชาสัมพันธ์ที่หอกระจายข่าว เวทีประชุมหมู่บ้าน รพสต. อสม. ร่วมกับอบต.ให้ความรู้เรื่องสุขภาพกับชาวบ้าน ให้ลดการใช้สารเคมี รู้ผลถึงการใช้สารเคมี ร้อยละ 11.76 และมีหน่วยงานภายนอกส่งเสริมงบประมาณ/กิจกรรมการออกกำลังกาย กลุ่มผู้สูงอายุ อบต.สนับสนุนงบประมาณในการจัดโครงการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน และรณรงค์ออกกำลังกาย วิ่งตอนเช้า ร้อยละ 8.82 ตามลำดับ

22) บัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการไปโรงพยาบาลและซื้อยาแก้ปวดกินเอง ร้อยละ 32.35 รองลงมาคือ รายจ่ายอบายมุข เหล้า บุหรี่ ใช้เปรียบเทียบกับข้อมูลโรคระบบทางเดินหายใจ ร้อยละ 10.29 ถัดมาคือ รายจ่ายสารเคมีในการทำเกษตรกรรมจะตอบเรื่องอาชีวอนามัย คือ ร้อยละ 10.29 ส่วนค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด ร้อยละ 8.82 สำหรับข้อมูลการซื้อผักไว้กินมาก แสดงว่าไม่ได้ปลูกเอง, ค่ายา พัฒนาอสม.1 คนต่อ 10 ครัวเรือน เชื่อมกับ รพสต. ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

23) การทราบความต้องการสวัสดิการของคนในชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ใช้การประชุมพูดคุยกันในเวทีในหมู่บ้าน เช่น สภาองค์กรชุมชน ร้อยละ 11.76 รองลงมาคือ ดูจากสภาพทั่วไปของชาวบ้าน, เกิดจากปัญหาที่ประสบอยู่ไม่มีครูคอยดูแลนักเรียน รายจ่ายสูงกว่ารายได้ ร้อยละ 8.82 ในส่วนของชาวบ้านที่เสนอปัญหาเชิงประเด็นเพื่อบอกความต้องการของตนเอง (กลุ่มน้ำยาง, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต), แกนนำพูดคุยกับชาวบ้านและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน, สวัสดิการคือสิ่งที่เติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์ให้ชาวบ้านวิเคราะห์ตนเองแล้วบอกว่าต้องการอะไรมาเติมเต็มบ้าง, วิเคราะห์อาชีพหลักว่ามีสวัสดิการอะไร และเชื่อมโยงกับสวัสดิการที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น "ออมทรัพย์วันละบาท" ควรจัดการอะไร ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

24) วิธีการจัดสวัสดิการ พบว่า ส่วนใหญ่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความโปร่งใสในระบบการจัดการสวัสดิการชุมชนในที่ชุมชน ร้อยละ 5.88 รองลงมาคือ ให้สวัสดิการตั้งแต่เกิด เจ็บ ตาย เช่น กลุ่มน้ำยาง ให้เงิน 500 บาทกับเด็กเกิดใหม่ และให้ต้นไม้เนื้อแข็ง 10 ต้น, จัดให้คล้ายกับราชการ, ประชุมถามชาวบ้าน "อยากรู้เรื่องอะไร" ทำอย่างไร โดยให้เยาวชนเป็นผู้เก็บข้อมูลซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นมีที่ยืนในชุมชนของตน, ใช้วารสารหมู่บ้าน (จดหมายข่าว) เพื่อชี้แจงสร้างความเข้าใจ, ชาวบ้านคิดกันขึ้นเองเพื่อช่วยในส่วนที่พอจะช่วยกันได้ก่อน, ควรต่อยอดจากกองทุนทั้งหลาย, Roadmap ขอการพัฒนาคือขยายสวัสดิการให้ครบทุกตำบลและครอบคลุมทุกคนโดยเฉพาะคนด้อยโอกาส, การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ควรมี 5ก. กรรมการ กฎกติกา การบริหารจัดการ การเงิน การรายงาน/ประเมินผล จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าควรมองศักยภาพของประธาน กรรมการ ว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหนตราบใดที่ชุมชนเป็นเจ้าของ องค์กรชุมชนเป็นแกนหลักทุกคนร่วมเป็นเจ้าของก็จะเกิดความยั่งยืน, อบต.ผู้นำ เสนอและให้ชาวบ้านคิดตามและอื่นๆดังที่ปรากฏในตาราง ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

25) บัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านด้านสวัสดิการ พบว่า ส่วนใหญ่จำนวนเงินออมได้จากกลุ่ม / ธนาคาร ร้อยละ 14.71 รองลงมาคือ เงินจากหมวดค่ารักษาพาบาล ร้อยละ 8.82 ถัดมาคือ ส่วนรายรับ รายจ่าย, เงินออมน้อย ร้อยละ 5.88 ในส่วนของด้านข้อมูลหนี้สินทำให้ชาวบ้านคิดว่าควรช่วยกันอย่างไรจึงเกิดการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์(สถาบันการเงินชุมชน), เรื่องขยะทำโครงการคัดแยกขยะแล้วนำไปขายไม่ต้องเผา นำเงินที่ได้จากการขายเข้ากองทุนสัจจะวันละบาท, ค่าภาษีบำรุงท้องที่กลุ่มออมทรัพย์จัดเป็นสวัสดิการจ่ายให้เพื่อเป็นการเรียกให้คนเข้ามาสมัคร, จากราคายางที่ปรับขึ้นทำให้ชาวบ้านมีเงินออมมาก ไม่กู้ยืมเลย, มีการออมสูงขึ้นเนื่องจากราคายางปรับขึ้น, วิเคราะห์ตนเองแล้วสรุปได้ว่าเขาต้องการอะไรเพิ่มอีก ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

26) ประเภทของสวัสดิการ พบว่า ส่วนใหญ่มีการออมวันละบาท ร้อยละ 38.24 รองลงมาคือ กองทุนฌาปนกิจ ร้อยละ 23.53 ในส่วนของกองทุนสวัสดิการชุมชน/หมู่บ้าน/ตำบล สวัสดิการชีวิต กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 11.76 กลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการผู้สูงอายุ ร้อยละ 8.82 และประกันสังคมชาวบ้าน ออมทรัพย์สมทบหมู่บ้าน สัจจะ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

27) ด้านการศึกษา การเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาการศึกษา/เรียนรู้/ภูมิปัญญา พบว่าส่วนใหญ่ได้จากการพูดคุยในเวทีชุมชนชาวบ้านเวทีประชาคมเสนอเรื่องที่ต้องการเรียนรู้ขึ้นมาโดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเรียงลำดับความสำคัญหลักพิจารณา ได้แก่ 1 ขนาดความต้องการส่วนน้อยส่วนมาก ใครได้รับผลประโยชน์แบบยั่งยืนหรือชั่วคราว มีความมากน้อยอย่างไร 2 การเรียนรู้ของชุมชน และ 3 ความเข้าใจของชุมชนในด้านศักยภาพ กลไก โครงสร้าง ความขัดแย้ง

ท้องที่ ท้องถิ่น อาศัยคนที่คุ้นเคยพื้นที่มาช่วยเหลือกันในพื้นที่เพื่อเกิดการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย ประชุมกลุ่มสนใจ กำหนดข่วงประชุม อบต.ทุกวันที่ 1, ผู้สูงอายุทุกวันที่ 20, อสม.ทุกวันที่ 25 และกลุ่มสตรีทุกวันที่ 12 ของทุกเดือน ร้อยละ 17.64 รองลงมา คือ ดูจากแผนชุมชน มีค่าร้อยละเท่ากับ ทำแบบสำรวจถามชาวบ้านโดยมีศูนย์ข้อมูลดำเนินการ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

28) การจัดการความรู้ให้ชุมชนในการศึกษา การเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาการศึกษาภูมิปัญญา พบว่า ส่วนใหญ่ให้หน่วยงานมาจัดโครงการอบรมคนในชุมชนโดยมีวิทยากรจากภายนอก ร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ ถอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาเป็นรูปเล่มแล้วนำไปบรรจุเป็นหลักสูตรเอกสารประกอบการสอน ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือ มีศูนย์เรียนรู้ ถ้าใครต้องการศึกษาอะไรให้บอกแล้วจะจัดการสอนให้ เช่น โรงเรียนแก้จน ให้ชาวบ้านดำเนินการด้วยตนเอง ร้อยละ 11.76 ในส่วนของการเรียนรู้โดยวิธีธรรมชาติเรียนจากคนใกล้ชิด ประชาสัมพันธ์แจ้งชาวบ้านว่าจะมีโครงการอบรมต่างๆ การทำน้ำยาซักผ้า การทำน้ำยาล้างจาน การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้ ใกล้ชิด ร้อยละ 5.88 ประชาสัมพันธ์แจ้งชาวบ้านว่าจะมีโครงการอบรมต่างๆ การทำน้ำยาซักผ้า การทำน้ำยาล้างจาน การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้ ร้อยละ 5.88 ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการให้กับกลุ่มอาชีพโดยดูจากแผนชุมชน ร้อยละ 5.88 การทำแผนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน ร้อยละ 5.88 ฟื้นฟูและถอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำเอง ใช้เอง สอนกันเอง ลองทำกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร้อยละ 5.88 มีเวทีการถ่ายทอดความรู้ทุกเดือน ร้อยละ 5.88 ควรมีการเก็บรวบรวมความรู้ในรูปของฐานข้อมูลและมีการเผยแพร่ในเว็บไซต์หนังสือวัฒนธรรมในชุมชน ร้อยละ 5.88 ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสังคม โดยผ่านหน่วยงานในพื้นที่ เช่น ประสานงานกับจังหวัดว่ามีอะไรบ้าง ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

29) ความต้องการพัฒนาการศึกษาเรียนรู้ ภูมิปัญญาเพื่อวางแผนในการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่ต้องการสร้างรายได้ให้มากขึ้นโดยต้องการความรู้ในการทำอาชีพเสริม, รายได้จากการประกอบอาชีพจะเป็นเส้นทางให้ติดตามข้อมูลต่อได้ เช่น รายได้จากขายพันธ์ปลา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการครองเรือน, ค่ายาปฏิชีวนะสูง จึงส่งเสริมให้รู้เรื่องสมุนไพรเพื่อใช้รักษาตัวเอง, ค่าใช้จ่ายในการเรียนบุตร, รายจ่ายในการลงทุน เลี้ยงปลาดุกกับปลากินพืช ขาดทุน, รายได้จากกลุ่มอาชีพ ร้อยละ 5.88 รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง เด็กเรียนในหมู่บ้านน้อย ไปเรียนที่อื่นหมด, โครงการเด็กรักธรรมเยาวชนรักถิ่น เป็นการสร้างภาวะผู้นำให้กับเด็ก, ข้อมูลต้นทุน และผลผลิต, ข้อมูลทรัพยากรชุมชน ทำ GIS เพื่อใช้ประกอบการวางแผนชุมชน ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

30) ด้านภูมิปัญญา พบว่า ส่วนใหญ่มีอาชีพ เครื่องเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ การทอผ้า การทอเสื่อ เย็บปักถักร้อย การจักสาน หมอดิน การทอผ้ากาบบัว การจักสาน เศรษฐกิจพอเพียง ผักปลอดสารพิษ การใช้หรือฟ้าทะลายโจร/บอระเพ็ดตีใส่น้ำในถังเพื่อให้ไก่กิน การทำน้ำพริกตาแดง การเลี้ยงหมูหลุม ผงนัว น้ำมันไบโอดีเซล กสาน,ไม้กวาด น้ำหมักชีวภาพ การเพาะเลี้ยงกบปลา การทำยกยอ สาน กระติ๊บข้าว เมล็ดพันธุ์ข้าว ปุ๋ยจุลินทรีย์ ทอผ้าไหมมัดหมี่ โครงการเกษตรอินทรีย์ ทอเสื่อ ปุ๋ยหมัก ชีวภาพทำเตาอั่งโล่ น้ำส้มควันไม้ เกษตรอินทรีย์ การฉีดยาให้พืชผัก-คงทน การเพาะกล้วย ช่างไม้ งานฝีมือจากผักตบชวา สัปเหร่อ ทอผ้าโบราณ ร้อยละ 52.94 รองลงมาคือแพทย์แผนไทยหมอพื้นบ้าน จับเส้น ต่อกระดูก หมอสาดหมอเริม หมอยา หมอกระดูก หมองู หมอตำยา หมอเป่าซาง หมอกวาดยา หมอนวดแผนโบราณหมอเป่า หมอทำขวัญ หมอสมุนไพรพื้นบ้านหมอร่างทรง หมอจ้ำ หมอน้ำมัน หมอพ่น หมอตำแย ร้อยละ 50 ในส่วนของความรู้ในการทำเกษตรกรรมเป็นความรู้เดิมเรียนรู้โดย ระบบธรรมชาติเรียนรู้จากคนใกล้ชิด ร้อยละ 20.58 ถัดมาคือ ฐานวัฒนธรรม : กลองยาวอาหารเพื่อ สุขภาพ ร้อยละ 11.76 ศิลปะ วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้าน หมอดู /ตั้งศาล/ ทำบายศรีสู่ขวัญ ร้อยละ 8.82 ศิลปะ มโนราห์/หนังตะลุง/ดนตรีสวรรค์/กาหลอ/วงปี่พาทย์ ร้อยละ 8.82 ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ต้นแบบการปลูกผัก เลี้ยงหมูหลุม เลี้ยงปลา(ข้างอบต.) ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

31) ด้านความเชื่อ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องผีพ่อปู่ เป็นผู้รักษาชุมชน แต่ละตระกูล จะมีผีปู่ของตระกูลตนทำให้เกิดสังคมเครือญาติได้ง่าย เจ้าครวญ (ร่างทรง) จะเป็นผู้สื่อสารกับเจ้าปู่แล้ว บอกแก่ผู้ที่มาร่วมงาน เช่น การป้องกันการระบาดของโรคไข้เลือดออก ร้อยละ 5.88 รองลงมาคือ ใช้การเข้าทรงในการรักษาคนป่วย ไม่ต้องไปหาหมอ ร้อยละ 2.94 ถัดมาคือ การแพ้คนอื่นไม่มีศักดิ์ศรี ตัวตนสูง, การศึกษาของบุตรเป็นสิ่งสำคัญ, ไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง, เจ้าพ่อ บ่อน้ำเค็ม, หมอดู, การบนบานสานกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (หลวงพ่อเพชร), ห้องเปิง เป็นห้องที่ลูกเขย ลูกสะใภ้ห้ามเข้า, ปฏิญาณตนต่อหน้าศาลปู่โม่งประจำหมู่บ้านในงดเหล้าวันพระ ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

32) ด้านการจัดการด้านวัฒนธรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการอนุรักษ์ประเพณี โดยจัดงานประเพณี อย่างต่อเนื่อง (ต้นทานสามัคคีใช้ต้นประสาทผึ้งเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าในเทศกาลสงกรานต์, รดน้ำดำหัว ผู้สูงอายุ, แห่ปูตา, งานประจำปีหลวงพ่อเพชร, งานรดน้ำดำหัว, ผู้สูงอายุบุญพระเวส, หีด 12 ครอง 14, การรำส่อง, งานเลี้ยงเจ้าพ่อ, ทำบุญกลางบ้าน, เสี่ยงทายหมู่บ้าน(จ้ำหมู่บ้าน), แห่เทียนเข้าพรรษา, วันสงกรานต์, ประเพณีผีนางด้งเป็นการเข้าทรง, การปักธงขึ้นเขาวันสงกรานต์, การเทศน์มหาชาติและ บูชาพระบรมสารีริกธาตุ ร้อยละ 14.71 รองลงมาคือ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคน งดเหล้า งดบุหรี่ในช่วง

เทศกาลเข้าพรรษา โดยทุกคนจะมอบผ้าป่าความดี ชาวบ้านและผู้นำจะเขียนใบโพธิ์ว่าจะทำความดีอะไร ร้อยละ 5.88 และการทำปฏิทินชุมชนบอกวันที่กำหนดประเพณี ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

33) ด้านการจัดการด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรม ไต้น้ำมัน ทำบุญกลางบ้าน ทำบุญศาลพ่อเฒ่า สู่ขวัญข้าว วันสงกรานต์ แห่เรือบก แห่เทียนเข้าพรรษา แข่งขันพืชผักเดือน 3 สู่ขวัญข้าว เดือน 6 ทำบุญให้ผี เดือน 7 ทำบุญเจ้านาย ใครที่บนบานไว้ต้องไปแก้บน ร้อยละ 17.65 รองลงมาคือ ชักพระ, หีด 12 ครอง 14, บุญบั้งไฟ ร้อยละ 8.82 ในส่วนของการใช้บ้าน วัด โรงเรียนสร้างเสริมและปลูกจิตสำนึกคนรุ่นใหม่, คนมีส่วนร่วมน้อยชาวบ้านห่างเหินจากวัดวาอารามมากกว่าอดีต, การทำพิธีสู่ขวัญข้าว นวดข้าว ฝัดข้าว, จบปีจบเดือน, ศาสตร์เดือนสิบ, แห่ผ้าขึ้นธาตุ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

34) ด้านวิธีการส่งเสริมด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม พบว่า ส่วนใหญ่ท้องถิ่นสนับสนุนงบประมานในการทำกิจกรรม ร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ จัดกิจกรรมตามประเพณี ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือ ให้หลายหน่วยงานช่วยกันดูแลร่วมกับหน่วยงานอื่นจัดกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม ร้อยละ 8.82 ในส่วนของโครงการคน 3 วัย ให้เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่เข้าวัดด้วยกันมีพ่อแม่เป็นตัวอย่าง, จัดกิจกรรมผ่านส่วนงาน ศาสนา วัฒนธรรม, ฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่าที่หายไป/มโนราห์/แกะหนังตะลุง, กลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการจัดงานประเพณี, ให้พ่อแม่พาเด็กมาร่วมงานประเพณีโดยใช้กุศโลบายว่าใครอยากเรียนเก่ง ใครอยากแข็งแรงให้มาร่วมงาน, ทำแผนที่คนดีว่ามีคนดีอยู่จุดไหน ดีด้านไหน, ส่งเสริมมรรคทายกน้อย ให้เด็กไปเป็นผู้นำทางศาสนพิธี ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

35) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการซื้อปลากินถ้าซื้อน้อยแสดงว่าเขายังหากินเองได้ไม่ต้องซื้อ กินแบบเดิม ร้อยละ 2.94 รองลงมา คือ การสร้างบ้านสมัยนี้สร้างติดดินไม่ยกพื้นสูงเหมือนสมัยก่อนเวลาเกิดน้ำท่วมจึงมีปัญหา, ความคุ้นเคยของวิถีชีวิตในหมู่บ้านหายไปกลายเป็นนวัตกรรมใหม่เข้ามาแทน, รายจ่ายการบริโภค วัยรุ่นชอบเข้า เซเว่นอีเลฟเว่น และบิ๊กซี, รายจ่ายโต๊ะจีน ดนตรี และอาหาร, เงินทำบุญ, ค่าแรงในการจ้างซ่อมแซมบ้าน โดยหันมา ใช้การออกแรงช่วยกันแทน, ข้อมูลจากจปฐ. เรื่องครอบครัวอบอุ่นบางครอบครัวไม่เคยกินข้าวด้วยกันเลย หรือไปอยู่ต่างจังหวัดให้ตายายเลี้ยงลูก, รายจ่ายที่เป็นหนี้มาจัดงานบวช, รายได้จากการทอผ้า ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

36) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแผนชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการแบ่งประเภทแผนชุมชน คือ ทำเอง ทำให้ ทำร่วม ร้อยละ 5.88 รองลงมาคือ เริ่มทำแผนแม่บทชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 โดยมีการทบทวนทุกปี, การผลักดันแผนชุมชน ปี 2538 มูลนิธิหมู่บ้าน เริ่มด้วย คุณประยงค์ รณรงค์ และ

อ.จำนงค์ แรกพินิจ ได้ทุน UNDP เพื่อส่งเสริมการทำแผนชุมชน 6 ตำบล ได้แก่ ฉวาง ทุ่งสง ไม้เรียง นาบอน ลานสะกา และพรหมคีรี เกิดการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่ของผู้นำเอง ปี 2541 ได้ขยายผลไปสู่ 40 ตำบล โดยมีกระบวนการฝึกคนปี 2543-44 เครือข่ายแผน 4 ภาค สมัยนายกชวลิต ยงใจยุทธ สนับสนุนการทำแผนชุมชน โดยใช้เครือข่ายยมนา ปี 2547- 48 สกว.เริ่มส่งเสริมบัญชีครัวเรือน มีผู้ว่าฯ คอยผลักดันให้เป็นแผนชุมชน ปี 2549 คุณประยงค์ รณรงค์ เป็นพี่เลี้ยงในการผลักดันแผนชุมชน ปี 2550-52 สกว.สนับสนุนระยะที่ 1 โดยเติมความเข้มข้น แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ปี 2552 - 53 ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ตอบโจทย์จริงได้ในชุมชน 20 ต. เช่น บางจาก ปากพูน ทุ่งสง กะปาง เชียรใหญ่ เป็นต้น ปี 2553 สสส. และ พช. เป็นตัวหลักขับเคลื่อนโดยให้งบผ่านรัฐ ซึ่งมีกลไกในการสร้างกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น ปี 2554 มีแผนชุมชน ที่เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำสู่การเปลี่ยนแปลง สำหรับปัญหาของบางชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงการเรียนรู้ ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้, ควรทำในชุมชนที่มีความพร้อมและผลักดันเข้าไปในแผนอบต., จัดทำแผนภูมิปฏิทินอาหารป่าชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ผักหวาน ไข่มดแดง ดอกก้าน เห็ด, จัดทำแผนที่ระบบสุขภาพในชุมชนบ้านห้วยไคร้, นำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์(กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลแสนตอ) มาเชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน, จัดทำปฏิทินชุมชน ประกอบด้วย จารีต ประเพณี, แผนชุมชน ประกอบด้วย 9 ด้าน, แผนชุมชนใช้แนวของ อบต. แล้วไปหาเงินจากหน่วยงานภายนอกในการสนับสนุน ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

37) การวิเคราะห์ขั้นตอนการแผนชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่นำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาเสนอในที่ประชาคมเพื่อเสนอปัญหาให้เข้าแผนอบต. ร้อยละ 23.53 รองลงมาคือ นำข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชน (จากจปฐ.) เพื่อนำไปวางแผน ร้อยละ 20.59 ถัดมาคือ ให้ชาวบ้านเรียงลำดับปัญหาโดยยึดหลักสามารถแก้ไขปัญหาความต้องการของชาวบ้านให้มติของชาวบ้านโดยการยกมือ (โดยให้ชาวบ้านที่เดือดร้อนมากที่สุดเป็นผู้นำเสนอ อปท. และแนวทางแก้ไข, จำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบ) ร้อยละ 11.76 ในส่วนของท้องถิ่นทำเวทีประชาคมเพื่อรับฟังชาวบ้าน ร้อยละ 8.82 โดยมีการประชุมจัดทำแผนแต่ละหมู่บ้านเสนอตำบลโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับงบประมาณและความต้องการ ร้อยละ 5.88 โดยให้แกนนำรวบรวมข้อมูลจาก จปฐ. สกว. GIS , เตรียมทีมงานในการประชุมออกหมู่บ้านไปคุยกับชาวบ้านโดยมีทุกฝ่ายเข้าร่วม –ในช่วงเช้าจะพูดคุยและช่วงบ่ายจะทำประชาคมเพื่อลำดับโครงการซึ่งยึดหลักความสำคัญ, พิจารณาความสามารถในการรับผิดชอบโครงการว่าโครงการใดทำเอง ทำร่วม และให้หน่วยงานอื่นทำ, จัดเวทีคืนข้อมูล "งานมหกรรมภูมิปัญญา" ไปยังชาวบ้านอีกครั้งก่อนกำหนดเป็นแผน อบต. (โดยแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 1-5 เขตๆ ละ 10-20 ครัวเรือนประชุมเวียนกันทุกเขต) ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

38) การบูรณาการแผนชุมชนกับหน่วยงานอื่น พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดลำดับความสำคัญว่าอะไรที่ประชาชนต้องการจากการร้องขอข้อมูลจาก จนท.,บัญชีครัวเรือน ปัญหาที่ประเมิน ร้อยละ 14.71 รองลงมาคือ สร้างกระบวนการให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือ ให้อบต.สนับสนุนและพิจารณาแผนชุมชนว่าโครงการอะไรควรอยู่หมวดไหน พัฒนาการอำเภอช่วยในการบูรณาการแผนร่วมกันโดยการจัดเวทีร่วมคิดร่วมแก้, มีเวทีให้คณะกรรมการเสนอประเด็นที่ได้จากบัญชีครัวเรือนเพื่อนำเข้าแผน อบต. (ช่วงเดือน ม.ค.-ก.พ.) โดยสามารถสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านเข้าใจถึงข้อจำกัดต่างๆ, ควรส่งแผนชุมชนให้กับอำเภอทั้งนี้เพื่อให้เกิดการบูรณาการในระดับอำเภอ/จังหวัด โดยลำดับของปัญหาตามยุทธศาสตร์, มีการเสนอข้อมูลเชิงประเด็นเพื่องานในระดับจังหวัดโดยให้คณะทำงานจังหวัดเป็นคนนำเสนอ/มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคณะทำงานจังหวัด “การจัดการน้ำ”, เก็บข้อมูลจปฐ.และทบทวนแผนทุกปี ทำประชาคมเพื่อวิเคราะห์ชุมชนทำให้ทราบ ปัญหาความต้องการโครงการไหนที่ยังไม่ได้ทำและจำเป็นต้องทำของแต่ละชุมชนทำเป็นร่างออกมาเป็นแผนชุมชน แผนตำบล และแผนนโยบาย, ตัวแทนหมู่ละ 2 คน เพื่อเข้าร่วมประชาคมในระดับตำบลพิจารณาแผน อบต. ร้อยละ 8.82 ในส่วนของการให้ชุมชนเสนอแผนให้กับอบต., มีเวทีสะท้อนข้อมูลกับครัวเรือนอาสาโดยใช้เทคนิค 4 อ. ได้แก่ เอ๊ะ -อธิบาย อ๋อ-จริง อ้าว-ทำยังไง และเอาก็เอา/บัตรคำ, Mapping, ระบบการเบิกจ่ายงบประมาณควรให้ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ, เชิญหน่วยงาน เจ้าหน้าที่อบต. แกนนำ ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ มารวมกลุ่มและเชิญร่วมวิเคราะห์ แล้วนำเข้าสู่แผนอบต. ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

39) กลไกการทำงานทุกภาคส่วน พบว่า ส่วนใหญ่มีการหาเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนและการทำงาน ร้อยละ 14.71 รองลงมา คือ ให้คนทำงานมองว่าการทำงานเป็นเรื่องของเราไม่ใช่เป็นหน้าที่ ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือ จัดเครื่องมือ กลไก เวที กระบวนการคำสั่งแต่งตั้ง และการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ, ทุกภาคส่วนต้องล้อมวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน/ทำงานร่วมกัน, ทำให้ส่วนราชการเห็น ทำจริง ทั้งทางตรง/ทางอ้อม, ให้ชุมชนสามารถมองเห็นปัญหาและช่องทางในการพัฒนาตนเอง ร่วมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ร่วมกลุ่มเพื่อพัฒนา, ใช้ความสนิทส่วนตัว, มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี, รู้ว่ามีแหล่งทุนหน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนพื้นที่ เช่น พช. สกว. สสส. จว. และมหาวิทยาลัย เป็นต้น สามารถทำให้เกิดการประสานได้ง่ายขึ้น ร้อยละ 8.82 ในส่วนของผู้ที่ทำงานในระดับจังหวัดต้องมีคนที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ, คัดคนเข้าทำงานตามความเหมาะสมไม่ใช่ตำแหน่งและมีเป้าหมายการทำงานที่เหมือนกัน ยอมรับ, สร้างความเข้าใจกับหน่วยงานต่างๆว่าเรายึดพื้นที่เป็นตัวตั้งไม่ใช่หน่วยงานยอมรับ ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

40) การแก้ปัญหาแบบครบวงจรของชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ควรมีหน่วยงานภาครัฐมาช่วยกัน ทุกภาคที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันในการแก้ปัญหาแบบระบบครบวงจร "การผลิต รูปแบบ การตลาด และการเพิ่มมูลค่า ร้อยละ 11.76 รองลงมา คือ ลดต้นทุนการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด, หาตลาดในการรับซื้อผลิตภัณฑ์ Q-Shop ตลาดสีเขียว ขายเข้า กทม., ข้าวครบวงจร -มีกลุ่มนาข้าว -มีโรงสีชุมชน ทำให้ได้แกลบ รำนำไปทำปุ๋ยได้ -นำข้าวสารไปทำขนมจีน มีโรงขนมจีนชุมชน -การจัดการน้ำในพื้นที่ -มีโรงปุ๋ยชุมชน -การออกแบบบรรจุภัณฑ์ -จัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียน -หาตลาดเพื่อส่งขายผลิตภัณฑ์ , ระบบการจัดการชุมชน/รวมคนมีใจอาสาเป็นผู้ก่อการดี/มีการพูดคุยสม่ำเสมอเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ออกมาเป็นแผนและคิดว่าใครทำ เมื่อไหร่ เกิดประโยชน์มากน้อยแค่ไหนเรื่องดีมีอะไรเรื่องไม่ดีมีอะไร และจะทำอะไรต่อคือทำให้เรื่องหนึ่งไปเชื่อมอีกเรื่องหนึ่งได้, ระบบการกิน จะกินอย่างไรให้สะอาด ปลอดภัย ก็ต้องไปดูการผลิต ปัจจัยการผลิต เช่นน้ำสะอาดก็ทำให้พืชที่ผลิตสะอาด เราก็ต้องไปดูแลลำน้ำให้สะอาด, ผู้นำสามารถคิดได้แต่ไม่สามารถปรับใช้ในการทำงานจริงได้ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

41) แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ส่วนใหญ่มีแนวคิดว่าชุมชนต้องรู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเองได้และปรับตัวกับทุกสถานการณ์ได้ ร้อยละ 41.18 รองลงมาคือ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมีความสามัคคี โต้แย้งในเชิงเหตุผล ร้อยละ 26.47 ถัดมาคือ ควรเริ่มต้นจากกลไกแกนนำชุมชนทุกระดับให้มีจิตอาสา มีความรับผิดชอบ มีความโปร่งใส มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ร้อยละ 14.71 ส่วนคนในชุมชนเป็นผู้เสียสละต่อส่วนรวมบ้างและมีจิตใจเอื้ออาทร มีจิตสาธารณะ ร้อยละ 11.76 สำหรับมีผู้นำที่ดีมีความจริงใจ, คนในชุมชนมีอาชีพเสริมนอกจากการทำนา, รู้จักตนเองโดยใช้ข้อมูล, สร้างกระบวนการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ ฝึกฝน ทำความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้และต่อยอดอย่างต่อเนื่อง, มีการยอมรับข้อเสนอแนะของทุกฝ่าย, มีการวิเคราะห์และตกผลึกให้เป็นแผนของชุมชนเองได้, มีศูนย์การเรียนรู้ ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

42) วิธีการเกิดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม/ทำกับข้าวร่วมกัน/ประชุมผู้นำทุกวันที่ 2 ของเดือน/ประชุมตำบลทุกวันที่ 20/จัดวันพัฒนาตำบลทุกวันที่ 30 ของทุกเดือน ร้อยละ 17.65 รองลงมาคือ เปลี่ยนวิธีคิด เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน เช่นระบบเศรษฐกิจพอเพียงทำให้คนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เพราะครอบครัวต้องอยู่ได้ก่อน ชุมชนถึงจะอยู่รอด, ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมรอยต่อให้เกิดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันและสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือสังคม จิตอาสาให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส, ผู้นำต้องเป็นต้นแบบให้กับชาวบ้าน "ผู้นำต้องมีจิตใจ แก่จิต ส่วนชาวบ้านก็มีแก่ใจ ร้อยละ 11.76 ถัดมาคือการให้ชาวบ้านเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองโดยการบันทึกข้อมูลต่างๆและรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล เช่น น้ำขึ้นเดือนไหน, เดือนไหนกรีดยางได้มากที่สุด ฯ, ทุกคนต้องทุ่มเทในการทำงานด้วยใจจริง ร้อยละ 8.82 การปรับแผน ตรวจสอบ

ข้อมูลทุกปีให้ทันสมัย, ชุมชนต้องคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนในรูปประเด็นความทุกข์ ท้องถิ่นท้องที่วิชาการต้องร่วมกันคุย, ให้มีอาชีพในชุมชนเสริมจากการทำนาตามฤดูกาล ได้แก่ หลังปักดำ ก่อนเก็บเกี่ยว, ฤดูแล้งปลูกพืชทดแทนข้าว ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

43) แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่คือมีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สาธิตการตลาด มีศูนย์การเรียนรู้ มีพื้นที่การเรียนรู้ ร้อยละ 20.59 รองลงมาคือ ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีภูมิต้านทาน พร้อมรับทุกสถานการณ์และแก้ปัญหาได้, เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตไม่มีวันสิ้นสุดเรื่องที่เป็นเรื่องดี ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือ คนในชุมชนสามารถบอกกล่าวให้คนอื่นฟังได้นำความรู้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกได้ ร้อยละ 11.76 ในส่วนของชุมชนต้องรู้จักตัวเอง มีประวัติศาสตร์ของชุมชน, ชุมชนต้องรักการเรียนรู้มีการค้นหาความรู้และแก้ปัญหา, เรียนรู้ทุกภาคส่วนร่วมกัน, มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง เล่า ปฏิบัติ และทดลอง โดยฝึกให้คนตั้งคำถามจากข้อมูลที่เขามี ร้อยละ 8.82 มีการถ่ายทอด โดยทุกคนในกลุ่มต้องสามารถถ่ายทอดได้, กำหนดแผนตัวเอง ทำ สรุปบทเรียนปฏิบัติและมีเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยได้ในระดับกลุ่ม ชุมชนและหมู่บ้าน ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

44) วิธีการเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่สอนให้คนในชุมชนพูดเป็นถ่ายทอดเป็นและนำไปปฏิบัติต่อ จนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ ร้อยละ 17.65 รองลงมาคือ สร้างต้นแบบให้เป็นตัวอย่าง มีคนต้นแบบ และต้นคิด เพราะคนจะกล้าทำเมื่อมีคนทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ร้อยละ 14.71 ถัดมาคือ สร้างคนรุ่นใหม่ทั้งผู้ใหญ่และเด็กโดยการพาไปศึกษาดูงาน ร้อยละ 11.76 ในส่วนของการถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาโดยเจ้าของภูมิปัญญาของแต่ละด้านในชุมชนมาเป็นลายลักษณ์อักษร มีการบันทึกเรื่องราวในชุมชน ร้อยละ 8.82 ถ้ามีเจ้าหน้าที่เข้าพบชาวบ้านบ่อยๆชาวบ้านจะเชื่อถือในกลุ่มบุคคลเหล่านี้, มีต้นแบบของความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม, นำโครงการให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมเป็นหลักสูตรของโรงเรียนโดยใช้ครูเป็นตัวเชื่อม, คนต้องมีจิตอาสา, ใช้การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ที่มีอยู่เดิม, พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง พูดให้น้อย ทำให้มาก ร้อยละ 5.88 ตามลำดับ

45) ข้อเสนอแนะ พบว่า ส่วนใหญ่อยากให้สนับสนุนโครงการแก้ปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 14.71 รองลงมาคือ ควรมีการสนับสนุนให้กับพื้นที่ในการดำเนินงานต่อ เช่น ปัญหาทางการเกษตร พันธุ์ข้าว ด้านอาชีพ, ควรมีนักวิชาการมาเสริมความรู้ให้มากกว่าเดิม เพราะการให้ความรู้มีน้อย, ส่งเสริมกระบวนการการขับเคลื่อนของประชาชนในการแก้ปัญหาของตนเอง ทั้งพื้นที่เก่าและใหม่, งบประมาณควรเข้าถึงชุมชนจริง ร้อยละ 5.88 ในส่วนของการส่งเสริมความรู้ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าในชุมชน, ควรมีการสานต่อในงานเชิงประเด็น (การทำบัญชีครัวเรือน, แผนชุมชน, กองทุนสถาบันการเงินชุมชน, ผลิตภัณฑ์ชุมชน), พัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคน ส่งเสริม

การพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง, ควรทำแผนที่ความรู้ชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาต่อยอดก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม, กระบวนการการทำบัญชีรับจ่ายยังไม่ค่อยเกิดผล และควรยึดชุมชนไม่ควรยึดหน่วยงาน ร้อยละ 2.94 ตามลำดับ

สำหรับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน สามารถนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับจากการถอดความรู้สำหรับชุมชนที่เป็นเลิศที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเลิศ 17 จังหวัด จังหวัดละ 2 แห่ง รวมเป็น 34 แห่ง ซึ่งได้สรุปตามกรอบดังนี้ 1) รูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึก 2) วิธีการบันทึก 3) วิธีการสรุปข้อมูล 4) สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 4.1) ระดับครัวเรือน ประกอบด้วย การรู้จักตนเอง ด้านการลดรายจ่าย การออม การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มรายได้ การวางแผนชีวิต และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และ 4.2) ระดับชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน กิจกรรมการพัฒนาชุมชน และความสัมพันธ์ภายในชุมชน 5)การวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 5.1) ความหมาย สภาพปัญหา แนวทางในการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมกับการวางแผนชุมชน 5.2) สถานการณ์ วิธีการสร้างเสริมสุขภาพ และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.3) ความต้องการ วิธีการจัดสวัสดิการ และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.4) ความต้องการ วิธีการจัดการศึกษา การเรียนรู้ การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และความเชื่อ รวมถึงข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.5) สภาพ วิธีการส่งเสริมสนับสนุน และข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เชื่อมโยงกับการวางแผนชุมชน 5.6) แผนชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งผล และขั้นตอนในการจัดทำแผน 5.7) การบูรณาการกับแผนอื่น เช่น แผนอบต. แผนอบจ. เป็นต้น 5.8) กลไกในการทำงานทุกภาคส่วน และ 5.9) การแก้ปัญหาแบบเป็นระบบครบวงจรของชุมชน 6) แนวคิดและวิธีการของ คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” และ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 7) ข้อเสนอแนะ

ในการสรุปภาพรวมของข้อมูลจากการถอดความรู้ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนประเภทรายจ่ายสามารถบอกถึงสาเหตุของปัญหาในชุมชนได้ แต่ทั้งนี้จะต้องให้เข้าใจในภาพรวมว่าสาเหตุ 1 อย่างสามารถส่งผลกระทบได้หลายมิติในเชิงของการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่แค่ 1 ปัญหาจะเกิดเพียงแค่ 1 สาเหตุ หรือ 1 สาเหตุจะทำให้เกิดปัญหาได้เพียงอย่างเดียวเช่นกัน โดยสมมติฐานก่อนการไปสัมภาษณ์ว่า กลุ่มเป้าหมายมีแนวทางการใช้สถิติใดสามารถวิเคราะห์บริบทชุมชนได้ แต่หลังจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว พบว่า การนำข้อมูลตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนของชาวบ้านคือ ยอดค่าใช้จ่ายตัวหลัก ๆ ที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาต่อยอด

มากกว่า สำหรับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลบัญชีครัวเรือนกับมิติต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องจากข้อมูลตัวเลขไปยังประเด็นของการนำไปสู่การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนได้ เช่น

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ รายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี / ค่ายาฆ่าแมลง, ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงจากเครื่องสูบน้ำ, ค่าพลังงาน (ค่าไฟฟ้า,ค่าแก๊ส), ค่าน้ำ, ค่าจัดเก็บขยะ ฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในด้านคุณภาพของแหล่งน้ำ สารพิษตกค้าง ปริมาณขยะมาก โดยชุมชนสามารถกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหา เช่น ต้นทุนการผลิตสูง เพราะใช้เครื่องสูบน้ำ ใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไป เป็นต้น

2) ด้านสุขภาพ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าเดินทางไปโรงพยาบาล, ค่ายา, ค่าเหล้า, ค่าบุหรี่, ค่าสารเคมีในการทำเกษตรกรรม, ค่าผักที่กิน, ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด, ค่าข้าวสาร, ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร และค่าขนมขบเคี้ยว ฯ สิ่งเหล่านี้ถึงพฤติกรรมการบริโภคของคนในชุมชนที่เสี่ยงต่อการทำลายสุขภาพ และเสี่ยงต่อการซื้อพืชผักที่มีสารพิษจากตลาด โดยชุมชนสามารถลดความเสี่ยงด้วยการ ลด ละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่างๆ และหันมาปลูกพืชผักไว้กินเองได้ในครัวเรือน เป็นต้น

3) ด้านสวัสดิการ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่ารักษาพยาบาล, ค่าเมล็ดพันธุ์, ค่าน้ำดื่ม, ค่าจัดงานศพ, ค่าเนื้อสัตว์, ค่าเล่าเรียน, ค่าจ้างแรงงานในชุมชน, ค่าซื้อหวย, ค่าเล่นการพนัน, ค่าข้าวของชาวนา และค่าเงินออม สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงภาวการณ์พึ่งตนเองได้น้อยของคนในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านสุขภาพ อาชีพ อาหาร การศึกษา แรงงาน รวมถึงการใช้ชีวิตแบบหวังโชคชะตาแทนการประกอบอาชีพที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ โดยชุมชนสามารถจัดรูปแบบสวัสดิการด้วยการใช้วิธีการรวมกลุ่มต่าง ๆ และใช้การออมเงินมาเป็นตัวผลักดันกิจกรรม เช่น กองทุนเมล็ดพันธุ์ กลุ่มธนาคารแรงงาน กลุ่มออมทรัพย์ และนำผลตอบแทนมาบริหารจัดการในรูปของสวัสดิการที่คนในชุมชนต้องการ เป็นต้น

4) ด้านการเรียนรู้ ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร, ค่าใช้จ่ายรับ - ส่งเด็กนักเรียนในเมือง, ค่าการลงทุน / ขาดทุน, ค่าปุ๋ยเคมี/ยาฆ่าแมลง, ค่ายา สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงวิธีการเรียนรู้ของคนในชุมชนว่าส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ รวมถึงความรู้ที่ใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการดูสุขภาพของตนเอง หากรายจ่ายดังกล่าวสูงมากยิ่งส่งผลทำให้ชุมชนควรพัฒนาให้คนในชุมชนมีความรู้ที่เพียงพอในการประกอบอาชีพและการดูแลตนเอง

5) ด้านวัฒนธรรม ข้อมูลตัวเลขที่น่าสนใจ คือ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคร้านเซเว่นอีเลฟเว่น , บิ๊กซี, ค่าทำบุญ ค่าอาหาร, ค่าโต๊ะจีน ดนตรี, ค่าจัดงานบวช และ ค่าจัดงานเลี้ยง สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงวิถีการใช้ชีวิตของคนในชุมชนที่สามารถบ่งบอกถึงการสิ้นเปลือง การใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ซึ่งชุมชนสามารถวางแผนเพื่อสร้างวัฒนธรรมการจัดงานต่างๆ แบบประหยัดได้ เช่น การงดเหล้าในงานศพ หรือ การจัดกลุ่มอาชีพเพื่อผลิตขนมให้เด็กในชุมชนแทนการซื้อขนมในร้านสะดวกซื้อต่าง ๆ ที่ไม่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) จำนวน 10 คน เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

3.1 หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล, การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง, การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด

3.2 ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น ประเภทที่ 1.ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน (ขนาดของพื้นที่, ระบบการผลิตทางการเกษตร, ประเภทของการใช้ที่ดิน, ปฏิทินการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และจำนวนประชากร 2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง 3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ 4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และประเภทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน

3.3 หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ได้แก่ 1)เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 2)สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวม โดยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการแสดงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน 3)ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้ 4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 6)ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ ได้ 7) สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์

เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหาในภาพรวม ภาพย่อย และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน (Supply Chain) และ 8)ต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนที่สามารถสะท้อนในการวิเคราะห์ได้ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้เพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

3.4 ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน หากมีความผิดปกติในด้านยอดรวมของรายรับลดลง-รายจ่ายสูงขึ้นที่ได้จากการประกอบอาชีพของในชุมชนอาจจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากศักยภาพชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาความรู้และวัฒนธรรมชุมชนมีอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบให้เกิดความผิดปกติดังกล่าว 2) รายรับแสดงถึงความมั่นคงของรายรับในครัวเรือน/ชุมชน 3) รายจ่ายแสดงถึงความสามารถในการใช้จ่ายของครัวเรือน/ชุมชนตามรายได้ของครัวเรือน/ชุมชน และสัดส่วนรายจ่ายแต่ละหมวดต่อรายรับที่เกิดขึ้นที่แสดงถึงความฟุ่งเฟ้อ ไม่จำเป็น รวมถึงสัดส่วนการออมแสดงถึงสภาพการออมของชุมชน และ 4) กระแสการเงินของครัวเรือนทำให้เกิดการวิเคราะห์ครัวเรือนว่ามีความจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายในด้านใดบ้าง เป็นต้น

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จำนวน 10 คน เพื่อทราบถึงโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถสรุปประเด็นสำคัญในคู่มือออกเป็น 3 ประการ คือ

4.1 องค์ประกอบ

4.1.1 คน ประกอบด้วย

1) แกนนำชุมชน

- คุณลักษณะของแกนนำที่ดี ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองสูง เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปรับแนวคิด เปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนวิถีชีวิตและเป็นตัวอย่างของคนอื่น, มีความใฝ่รู้พร้อมที่จะแสวงหาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เสมอ ไม่ติดอยู่กับความรู้ที่ตัวเองมี, มีโลกทัศน์ที่กว้าง, มีจิตใจที่กว้างขวาง เสียสละ ไม่เอาเปรียบเพื่อนฝูง ใจกว้าง จริงใจ กล้าพูด กล้าทำ กล้าคิด และกล้า

แสดงออกอย่างเปิดเผย, มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ มองได้ทุกมุม ไม่ติดอยู่กับกลุ่มตัวเอง, มีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน, สามารถสร้างฐานของตัวเอง (มีความพร้อมด้านฐานะและความเป็นอยู่) และมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้, รับฟังความคิดเห็นชาวบ้าน, ไม่ครอบงำความคิดผู้อื่น เปิดให้คนอื่นได้แสดงความคิดเห็นและเรียนรู้, พร้อมในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้กับสิ่งใหม่ๆ ไม่ทำตัวเป็นน้ำเต็มแก้ว, มีการเรียนรู้ตลอดเวลา (คนเก่ง), มีจิตอาสา (คนดี), การยอมรับคนอื่นร่วมทำงานกับคนอื่นอย่างมีความสุข (สังเกตได้จาก เมื่อมีการประชุมจะเข้าร่วมตลอด), มีความพร้อมด้านฐานะ สามารถจัดการตนเองและพึ่งตนเองได้, พูดอะไรชาวบ้านเชื่อ, มีความกล้าเสี่ยงในการปฏิบัติ, มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์, จริงใจ มีความตั้งใจที่จะเห็นสิ่งดีๆ เกิดขึ้นในชุมชน มีจิตอาสา อยากช่วย อยากแก้ปัญหา อยากพัฒนา และมีความรับผิดชอบ

- การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน

- ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ ได้แก่ 1) ทักษะการสื่อสาร เช่น ทักษะการสื่อสารกับคนหลายๆ กลุ่มได้, ทักษะการพูด การชวนคุย พูดแล้วชาวบ้านเข้าใจ, เป็นผู้ฟังที่ดี,ทักษะการเขียน และสามารถให้คำปรึกษาแนะนำได้ 2) ทักษะการแก้ปัญหา เช่น ทักษะการไกล่เกลี่ย, ทักษะในการเชื่อมโยงความรู้, ทักษะในการจัดการความเห็นที่แตกต่าง, สามารแก้ไขสถานการณ์ที่ต้องเผชิญได้, สามารถประสานงานได้ และเป็นคนช่างสังเกต 3) ทักษะการคิด เช่น มีไหวพริบ ปฏิภาณ, คิดเท่าทันตามกระแส และทักษะการคิดเชิงระบบ

- บทบาทหน้าที่ของแกนนำ ได้แก่ 1) ด้านการนำชุมชน เช่น ระเบิดปัญหาของชุมชนเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อน กระตุ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้ขยับ, ขับเคลื่อนแผนชุมชน, การสร้างทีมงาน สร้างเครือข่าย สร้างแกนนำรุ่นใหม่, การสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านที่สอดคล้องกับหลักวิชาการ เพื่อป้องกันชาวบ้านอ่อนแอ, เป็นที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านทั้งปัญหาส่วนตัวและปัญหาชุมชน 2) ด้านการเรียนรู้ของชุมชน เช่น เปิดการเรียนรู้ เมื่อเห็นปัญหาอย่าปล่อยวาง, กระตุ้นชาวบ้านให้เรียนรู้ โดยการตั้งคำถาม, ถ่ายทอดความรู้ในเชิงประเด็นที่ตนเชี่ยวชาญ, การนำคนภายนอกมาช่วยเสริมการเรียนรู้ของชาวบ้าน 3) ด้านการประสานงาน เช่น ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง, ไกล่เกลี่ย, การประสานพูดคุยกับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านอยากเรียนรู้ อยากทำ

2) วิทยากรกระบวนการ

- คุณลักษณะ ได้แก่ ช่างสังเกต, พูดแล้วชาวบ้านฟัง ช่างพูดช่างเจรจา, เข้าใจชาวบ้าน, เป็นผู้ฟังที่ดี, ไม่ด่วนสรุป, เชื่อมโยงชาวบ้านกับนักวิชาการ กับชุมชนอื่นๆ, มีเป้าหมาย คอยกำกับทิศทางการ, มีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน, มีสมมติฐานที่เห็นคุณค่าในตัวชาวบ้าน ไม่พยายามตัดต่อพันธุกรรมชาวบ้าน, ขยัน อดทน, เคารพกลไกการทำงานในพื้นที่, เคารพกติกาของคนพื้นที่, ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

- ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ได้แก่ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้, สามารถควบคุมจังหวะเวลาที่เหมาะสมในการจัดเวที, สามารถช่วยวิทยากรเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิทยากรเนื้อหาเป็นบุคคลภายนอก ไม่รู้จักอัธยาศัยของชาวบ้าน,

สามารถควบคุมเวทีให้เป็นไปอย่างราบรื่น, สามารถออกแบบและปรับประยุกต์เวทีเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์, สามารถออกแบบที่จะนำความรู้ในตัวชาวบ้านมาใช้, ต้องมีทักษะในการจัดการความรู้ เพราะความรู้บางอย่างไม่ได้อยู่ในชุมชน เช่น การจัดการทางน้ำ ต้องใช้ความรู้ทางด้านวิชาการเข้าไปช่วย

- บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ ได้แก่ 1) ด้านการแก้ปัญหาชุมชน เช่น ผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาสังเกตท่าทีการมีส่วนร่วม, ให้กำลังใจชาวบ้าน แต่ไม่ตัดสินแทน, คอยให้คำปรึกษาเมื่อชาวบ้านมีปัญหา, อำนวยความสะดวกให้กับทุกคน, ให้คำแนะนำด้วยตนเอง, ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง, ให้ข้อมูลชาวบ้านเพิ่มเติม, สรุป รวบรวมปัญหาและประเด็นที่คุยกันในแต่ละเรื่อง, เติมเต็มในส่วนที่ชาวบ้านขาด, สร้างบรรยากาศประนีประนอมให้ชาวบ้านเคารพซึ่งกันและกัน, พาผู้เข้าร่วมเวทีมองให้รอบด้าน โดยดึงความรู้จากหลายๆ แหล่ง ทั้งความรู้ภายนอกและภายในชุมชนมาสังเคราะห์และเชื่อมโยง, ประมวลความเห็นของเวที แล้วยกระดับไปสู่คำถามใหม่ (บันไดขั้นที่สอง) และเป็นผู้เรียน ร่วมทำ ร่วมปฏิบัติกับชาวบ้าน 2) ด้านการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย, จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน หาวิทยากรเนื้อหา คอยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้พาไปอบรม หรือดูงาน เป็นต้น, สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ ตั้งคำถาม กระตุ้นให้ชาวบ้านพูดแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน, คลุกคลีให้ได้ใจชาวบ้าน, ต้องเป็นพี่เลี้ยง, ต้องเป็นนักประสานงาน, ต้องเป็นนักกระตุ้น, เป็นครูผู้ให้ความรู้, เป็นผู้สังเกตการณ์, เป็นผู้ติดตามประเมินผล, ละลายพฤติกรรมชาวบ้านในเวทีเรียนรู้, การจัดเวที กำหนดเวลา กำหนดหัวข้อ, การประสานกับวิทยากรเนื้อหาทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน,การจัดฝึกอบรมโดยคำนึงถึงบริบทชาวบ้าน และสังเคราะห์ความรู้ และหาบทเรียน

3) ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ภายในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น ผู้นำท้องถิ่น อบต., แกนนำของชาวบ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน, แกนนำในพื้นที่ /ผู้นำไม่เป็นทางการ (ผู้นำธรรมชาติ) คือผู้นำที่มีใจอาสาเข้ามาทำงาน, ครอบครัว/ชาวบ้าน, คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน, ข้าราชการเกษียณในชุมชน ผู้รู้ในชุมชน ที่มีความรู้ มีภูมิปัญญา, แกนนำกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น, ผู้นำทางจิตวิญญาณ เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม เจ้าอาวาส พระสงฆ์, ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา, ภาคีต่างๆ เช่น อสม. สกว., เจ้าของกรณีศึกษา หรือเจ้าของเรื่องนั้นๆ, บุคลากรโรงเรียน และนักจัดการความรู้ชุมชน 2) นอกชุมชน เช่น นักพัฒนา, เจ้าหน้าท่าของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ที่รับผิดชอบ โครงการในเรื่องนั้นๆ เช่น องค์กรท้องถิ่น, หน่วยงานของรัฐ, หน่วยงานเอกชน, ทีมวิจัยในพื้นที่ และนักวิชาการมหาวิทยาลัย จากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ชุมชน/ร่วมกันจากหลายฝ่าย

4.1.2 การเรียนรู้

- เป้าหมายของการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ชุมชนสามารถจัดกระบวนการทำงานให้เกิดการเรียนรู้ และการต่อยอดการเรียนรู้ได้ 2) ชุมชนสามารถปรับตัว และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยอาศัยข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ และ 3) ชุมชนมีความตระหนักต่อปัญหาของชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนคิดได้ ทำได้ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

- รูปแบบการเรียนรู้ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้จากการทำแผน, การแก้สถานการณ์วิกฤต, การวิจัยที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น แล้วก็รับรู้ผลการวิจัย เป็นวิจัยแบบมีส่วนร่วมหรือวิจัยท้องถิ่น, ปฏิบัติจริงเพื่อแก้ปัญหาชุมชน (อบรม, งานวิจัย, ไปดูงาน), ชุมชนจุมจังใช้โมเดลหลุมพอเพียง เป็นโมเดลหลักในการพัฒนา ซึ่งมีที่มาจาก เศรษฐกิจพอเพียง (แนวคิดนามธรรม), เกษตรทฤษฎีใหม่ (เป็น action ของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่อาจใหญ่เกินไป), หนึ่งไร่ไม่ยากไม่จน (อาจใหญ่เกินไปสำหรับผู้เริ่มต้น) และหลุมพอเพียง (เหมาะสมสำหรับเริ่มก้าวแรก), เรียนรู้จากวิกฤติ ลองผิดลองถูกในการแก้ปัญหา, แปลงการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติ ลงสวนจริง ลงมือปฏิบัติจริง, เรียนรู้จากกันและกัน, ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า และใช้วิธีการกระตุ้นให้คนสนใจ, สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เก่า กับความรู้ใหม่, การจัดตั้งกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา, จัดเวทีแลกเปลี่ยน โดยใช้บัญชีครัวเรือนนำ, คุยแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายอื่น, จัดอบรมตามหลักสูตร, พาไปดูงาน/พาชาวบ้านพบลูกค้า และกระบวนการ AIC

- ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ ได้แก่ 1)การพัฒนาการทำงานเป็นทีม: จะใช้เวทีพูดคุย ทำความเข้าใจ ไม่เข้าใจส่วนไหนของให้ซักถาม เพื่อสร้างลักษณะกล้าพูดกล้าทำ
-การคิดเป็นระบบ: ทีมพัฒนาทำตัวเป็นแบบอย่าง และเมื่อจบโครงการจะมีการระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน และทบทวนแผนการทำงานเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับความก้าวหน้าในการทำงานแต่ละขั้น รวมถึงการวางแผนการทำงานในขั้นต่อไป 2) เทคนิคการพัฒนาทักษะการคิดเป็นระบบ ต้องชวนชาวบ้าน ตั้งคำถามและหาคำตอบ การตั้งคำถามได้เยอะแสดงว่าคิดรอบคอบ นำไปสู่กาวางแผนป้องกันปัญหา 3) เทคนิคการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม: ให้มองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของทีมทำงาน ที่มีคนออกไป คนใหม่เข้ามา และ 4) ควรนำวิจัยลงพื้นที่ เพื่อช่วยให้ชาวบ้านเรียนรู้ด้วย เกิดประโยชน์ในการป้องกันปัญหา

- สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

- สภาพปัญหาการเรียนรู้ของชุมชน เช่น มีวัฒนธรรมการเรียนรู้นอกชุมชน กล่าวคือ ชุมชนฝากความเชื่อมั่นไว้กับคนอื่น คนข้างในไม่เชื่อกัน บางทีเรื่องเดียวกันต้องให้คนข้างนอกเข้าไปพูด, ผู้ใหญ่บางกลุ่มมีมุมมองการมองปัญหาจากไกลตัว เช่น การมองสาเหตุที่หมู่บ้านไม่พัฒนาว่าเป็นเพราะไม่มีงบประมาณ ราชการไม่ให้ความสนใจ ราชการไม่จริงใจ ไม่มองสาเหตุปัญหาที่เกิดจากตัวเอง เช่น การแตกก๊กแตกเหล่า เป็นต้น, ความเคยชินของชุมชนจะดำเนินการอะไรต้องรอคำสั่งจากรัฐ, ไม่มีการถอดความรู้ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดที่ชัดเจน เนื่องจาก ชาวบ้านบางคนเขียนหนังสือไม่เป็น บางคนหวงวิชา, ระบบการศึกษาที่กำลังพัฒนาเรื่องอื่น ที่ไม่ใช่ฐานรากของประเทศ ได้แก่เรื่องการผลิตอาหาร, ประเทศไทยขาดองค์ความรู้อยู่ 2 เรื่องหลัก คือ ขาดความรู้เรื่องการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขาดความรู้เรื่องการใช้ข้อมูลร่วมกัน, ชาวบ้านไม่กล้าพูด คิดเป็นระบบไม่ค่อยได้ และไม่มั่นใจตนเองในการตัดสินใจ, คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจกัน เช่น คนรุ่นเก่าเมองว่าคนรุ่นใหม่ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด คนรุ่นใหม่มองว่า คนรุ่นเก่างมงาย, ภูมิปัญญาของชาวบ้านยังไม่ค่อยมีการเก็บ มีการเพียงการถ่ายทอดเป็นตัวบุคคล สร้างตัวตายตัวแทน, ทรัพยากรมีมาก แต่ยังขาดความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพยากร, หน่วยงานราชการมักสั่งการให้ชาวบ้านลงมือทำเลย

โดยไม่เปิดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อนลงมือปฏิบัติ เช่น กรณีการสั่งการให้ทำรัฐวิสาหกิจชุมชน และไม่มีใครเป็นตัวกลางในการถอดความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชน

- บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ผู้นำ เช่น ผู้นำทางศาสนา แกนนำชุมชน 2) ชาวบ้าน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน 4) บุคคลต้นแบบทั้งในและนอกพื้นที่ และ 5) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อทำให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

- การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ พื้นที่ต้องมีการขัดแย้งในเชิงการเมืองท้องถิ่นไม่มาก, บรรยากาศของชุมชนที่เคารพซึ่งกัน ให้เกียรติกัน ไม่มีใครที่ไม่มีคุณค่า ทุกคนก็เต็มใจที่จะเรียนรู้, การจัดกิจกรรมร่วมกันของชุมชนเพื่อส่งเสริมความสามัคคี เช่น เทศกาลกินเจของชุมชน เพราะเวลามีกิจกรรมชาวบ้านจะช่วยกัน แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบงาน, ใช้คนที่ชุมชนเชื่อมั่นศรัทธาเพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน เช่น พระที่ชาวบ้านนับถือ, ใช้ความเป็นเครือญาติในการดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาชุมชน, วัฒนธรรมการสืบทอดเครือญาติ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ เพราะชาวบ้านจะคิดว่าถ้าเขารอด ญาติก็รอด, วิธีการหนุนเสริมของหน่วยงานราชการ ควรจัดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ก่อนสั่งการให้ปฏิบัติ, การสร้างความต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ของผู้นำทางความคิด/แกนนำชุมชน เพราะถ้าไม่ทำต่อก็ขาดตอนทันที, มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์ที่จะเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และวิสาหกิจชุมชน มีแนวคิดในการพัฒนาศูนย์ดังนี้ ข้อมูลในแหล่งเรียนรู้ ควรมีข้อมูลเกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และมีผู้เก็บรวบรวมข้อมูล แกนนำ ชาวบ้าน หรืออาสาสมัครที่เป็นชาวบ้าน หรือหลายๆ ฝ่ายช่วยกันเก็บ รวมถึงมีผู้ดูแลรักษาข้อมูล ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ หรือหน่วยงาน และควรใช้เทคโนโลยีช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพราะประหยัดที่เก็บ และประเมินผลได้ด้วย, มีโครงสร้าง มีคณะกรรมการ มีแผนงานและกิจกรรมที่ทำต่อเนื่อง, การจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 2 ลักษณะ คือ 1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีมาตรฐานทำให้คนที่เข้าไปแล้วรู้สึกเชื่อมั่นว่าจะได้รับการเรียนรู้ มีสื่ออุปกรณ์ หรือมีพื้นที่ให้ดูของจริง พิสูจน์ได้ และ 2. เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากชาวบ้าน ที่สามารถเป็นต้นแบบให้คนที่มาศึกษานำไปใช้งานได้เลย มีของจริงให้เห็นเป็นรูปธรรม, จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของบุคคล 3 กลุ่มในชุมชน คือ คนแก่ คนหนุ่ม และเด็ก และจัดกิจกรรม ควรเสริมแรงจูงใจให้กับชาวบ้านตามความเหมาะสม เช่น คำติชม หรือรางวัล เช่น ตู้ยา สำหรับครอบครัวที่จัดทำบัญชีครัวเรือนตามที่กำหนด เป็นต้น

4.1.3 ชุมชน

- การวิเคราะห์ชุมชน ได้แก่ 1) ปัญหาชุมชน เช่น เด็กรุ่นใหม่ไม่เข้าหาชุมชน, ลูกหลานที่มีความรู้ไม่อยู่ในชุมชน, ปัญหาโครงสร้างของสังคม, ความขัดแย้งภายในชุมชนเนื่องจากการเลือกตั้ง, การยุบโรงเรียนขนาดเล็ก เพราะครูน้อย เด็กน้อย การสัญจรไม่สะดวก งบประมาณน้อย, ปัญหาความปลอดภัยของชุมชน เช่น วัยรุ่น จากข้างนอกนั่งเรือมากินเหล้าในพื้นที่, ปัญหายาเสพติด, หนี้สิน, ปัญหาเหล้าและยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น (มีบ้าง), ปัญหาการพนันในกลุ่มวัยรุ่น (มีบ้าง), หนี้สิน ความยากจน, ชาวบ้านบางส่วนรอคอยความช่วยเหลือจากภายนอก, พึ่งรายได้จากอาชีพหลักเพียง

อย่างเดียว, ยาเสพติด, ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน, ไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ มีเวลาว่าง, ผลผลิตราคาตกต่ำ, ปัญหาคุณภาพการผลิต, ขาดเงินทุน, ปัญหาเรื่องการตลาด เช่น ขายของไม่ได้

- รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) แนวดิ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างการบริหาร ได้แก่ มีการจัดตั้งกลไกสำหรับคนวงใน/วงนอก, เข้าใจกระบวนการเคลื่อนไหวในการพัฒนา, มีการขยายผลไปสู่จังหวัด/ภาคีทั้งหมดโดยเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ และไม่ยึดติดกับกลไกในอดีต, มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะกับคนหลากหลาย โดยมีการเตรียมข้อมูลล่วงหน้าอันทำให้เกิดความเท่าเทียมกัน, มีการวางแผนโดยใช้ความเป็นแม่มาวางแผนให้กับผู้ที่อ่อนแอ มิฉะนั้นจะคิดถึงแต่ผลประโยชน์ของกลุ่มที่แข็งแรงอยู่แล้ว และลดความขัดแย้งของการเมืองท้องถิ่น โดยการสร้างความสมานฉันท์ อันนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป 2) แนวราบ ได้แก่ 2.1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คือ ทำให้เกิดความเชื่อถือต่อกันมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลชุมชนมีความน่าเชื่อถือ, มีความเป็นกันเอง/เพื่อนกัน ทำให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับความเป็นกันเอง, มีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน จึงจะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน/การปรับทุกข์กันมากขึ้น, มีความสัมพันธ์ระหว่างวัย เช่น คนแก่ คนหนุ่มสาว และเด็ก มาช่วยกันทำกิจกรรมพัฒนา, ชุมชน/คนรู้จักกลุ่มคนแต่ละกลุ่มว่าเขาเป็นอย่างไร มีบทบาท คิดอย่างไร จะทำให้เข้าใจได้ทุกกลุ่มว่าจะสามารถจัดการอย่างไร รู้ว่าเขามีความสามารถมากแค่ไหน, ทำให้เกิดผู้นำทางธรรมชาติ ทำให้เกิดกลุ่มคนที่มีโลกทัศน์ทางพัฒนาจากกลุ่มใหญ่เหลือกลุ่มเล็กๆ และทำให้เกิดความสัมพันธ์ และทำให้คนสามารถติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้มากขึ้น และใช้ความสัมพันธ์ในฐานะญาติพี่น้องในการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การไปถามยายไข่ที่อยู่แถวหัวไร่ปลายนาว่า “ทำไมปลูกมะละกออะไรอย่างนั้น อย่างนี้” ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน 2.2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับข้อมูลและ/สารสนเทศ คือ ทำให้คนเปลี่ยนแปลงในแง่การสร้างการเรียนรู้ระหว่างคนกับคน คนกับองค์กร คนกับวัฒนธรรม และคนกับข้อเท็จจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การตัดสินใจของชุมชนร่วมกัน, คนในชุมชนมีความเข้าใจสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยคนต้องเริ่มต้นโดยการจัดการทุกข์ตนเองก่อน แล้วค่อยมาแก้ทุกข์ร่วม, ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่นกฎหมาย พรบ.ผังเมือง และข้อมูลบัญชีครัวเรือนซึ่งทำให้ได้รู้จักตัวเอง และทำให้เกิดความตระหนักถึงความรู้ทั้งที่อยู่ในคน/ตำรา ประสบการณ์/ภูมิปัญญา/ทักษะฝีมือซึ่งอยู่กระจัดกระจาย ดังนั้นจึงควรมีการรวบรวม จัดเก็บและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2.3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์กร/ชุมชน คือ คนในชุมชนต้องเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน มีส่วนได้ส่วนเสีย สิ่งเหล่านี้จะทำให้เขาเกิดความรับผิดชอบ และมองเห็นภาพความสัมพันธ์ทั้งระบบ, ทำให้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีพลังในการเรียนรู้มากขึ้น เช่น จากเดิมเคยนั่งเรือผ่านป่าชายเลน ไม่มีอะไร แต่ถ้ามีกระบวนการเรียนรู้ มีปราชญ์ชาวบ้าน คนรู้สมุนไพร พี่เลี้ยงให้ข้อมูลได้ ทำให้เกิดความหมายอย่างมากกมายในการเรียนรู้, ทำให้มัสยิดเป็นศูนย์ในการเรียนรู้ร่วมกัน, ทำให้เกิดศูนย์ต้นแบบ ดูแล้วเอาไปทำเองได้ ไม่ใช่มีแต่ภาพ/สื่อ แต่มีรูปธรรมที่สามารถโน้มน้าวให้คนเรียนรู้ เห็นแล้วอยากไปทำ มีคนต้นแบบ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง มีพื้นที่จริง จับต้องได้ เห็นผลได้, ทำให้เกิดการตระหนักว่าแหล่งเรียนรู้ควรเกิดจากชาวบ้าน ต้องมีความพร้อม เช่น สถานที่ ความรู้ เทคนิค

กิจกรรม ระบบการจัดการที่ดี ความต่อเนื่อง พิสูจน์ได้ว่าเป็นเรื่องจริง ข้อมูลสามารถคัดลอกไปใช้ได้เลย, มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม และสามารถสร้างความข้าใจในการเรียนรู้ได้ เช่น "โครงการไม่ใช้เศษเหรียญ" มุ่งทำให้เกิดการซื้อน้อย คิดก่อนซื้อ แต่ไม่ใช่สอนให้เขาหาเงินเยอะขึ้นเพื่อหาเงินมาจ่ายให้ได้มากขึ้น สิ่งสำคัญก็คือการทำให้เขาประหยัด และมีหน่วยงาน/องค์กรที่คอยกระตุ้น ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น พาไปดูงาน กำหนดขั้นตอนการเรียนรู้ว่าเขาจะได้อะไร และกลับไปจะทำอะไรต่อ

- ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ได้แก่ ชวนให้ชาวบ้านคิดและทำเพื่อตนเอง เพื่อให้ตนเองรอด แล้วจึงคิดถึงคนอื่น ไม่จำเป็นต้องทำให้ทุกคนทำเพื่อส่วนรวม การนำคนมาเพื่อให้คิดถึงส่วนร่วมเป็นเรื่องฝืนธรรมชาติ, จัดเวทีรวมกันในครั้งแรก โดยยกปัญหาเด่นๆ ในพื้นที่เพื่อคุยกัน สร้างกลุ่มย่อยๆ เกิดเวทีที่สอง ที่สาม เกิดข้อสรุปจากทุกกลุ่ม, ชวนวิเคราะห์ ชาวบ้านวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก ภายในตลอดเวลา ใช้วิธีวิเคราะห์ล่วงหน้า เช่นเสรีอาเซียน เพราะสถานการณ์ต่างๆ มีผลต่อการทำแผนชุมชน, การทำงานกับชาวบ้านต้องใช้การชวนซ้ำๆ เพราะครั้งแรกอาจชาวบ้านไม่เห็นด้วย และเทคนิคที่จะทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมก็คือการกลับไปกลับมาของข้อมูล, ในการจัดเวทีหากชาวบ้านไม่กล้าพูด ควรเปิดโอกาสให้คนกล้านำเสนอขึ้นมาเบื้องต้น แล้วต่อไปก็จะขยายกว้างออกไปเรื่อยๆ เวลาในการจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่นภาคใต้ถ้านัดช่วงกรีดยาง ชาวบ้านจะไม่มา, กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งด้านการตัดสินใจและงบประมาณ โดยให้ชาวบ้านเรียนรู้วิธีคิดอย่างเป็นระบบ ระบบการจัดการผ่านวิธีการตั้งงบประมาณที่สอดรับทิศทาง และซึมซับกระบวนการเรียนรู้จากการทำงาน

- การวางแผนชุมชนการทำแผนชุมชน ต้องสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านว่าแผนชุมชนไม่ใช่แผนที่จะเสนอของบประมาณ ต้องแบ่งแผนออกเป็น 3 ส่วนคือ 1.แผนที่ตนเองทำได้เอง 2. แผนที่ต้องทำร่วม 3.แผนที่ต้องขอสนับสนุน โดยผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำแผน ได้แก่ ชุมชน ซึ่งชุมชนต้องเป็นเจ้าภาพในการทำแผนและหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วม เช่น อบต. อบจ. และหน่วยงานภายนอก เช่น สกว. ประชาคมจังหวัด นักวิชาการ เป็นต้น รวมทั้งผู้สนับสนุนงบประมาณ และควรมีการบูรณาการทำแผนของหน่วยงานต่างๆ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ ในการที่จะให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมในการทำแผนนั้น ต้องสร้างความไว้วางใจให้กับชาวบ้าน โดยทีมแกนนำต้องไปช่วยชาวบ้านบ่อยๆ รวมทั้งให้ความร่วมกับภาคีต่างๆ ในการทำงาน เพราะการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เกิดจาก 1.การมีส่วนร่วม คือ จัดการไม่ใช่สั่งการ 2.ผู้นำเกิดจากการสืบค้นไม่ใช่การสร้าง คือ ขั้นแรกต้องไปหาแกนนำ ขั้นที่สองหนุนเสริมสิ่งที่คิดว่าชาวบ้านทำถูก ดังนั้นถ้าเกิดกรณีปัญหาขึ้นมา การร่วมตัวกันอย่างเป็นทางการนั้นจะแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ ถ้าเรื่องใหญ่ก็ใช้หอกระจายข่าว เพราะลักษณะการทำงานของชุมชนการทำงานบางเรื่องจำเป็นต้องเป็นทีม บางเรื่องไม่จำเป็นต้องเป็นทีม

4.1.4 เทคโนโลยี ได้แก่ 1) เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น โปรแกรมประมวลผลบัญชีครัวเรือน, โปรแกรมทำบัญชีการจัดสวัสดิการของชุมชน (ต.ย.ชุมชนคลองเปลี่ยน), โปรแกรมวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนของมหิดล, โปรแกรมการจัดการข้อมูลด้านเศรษฐกิจสังคมและพลังงาน-ของ ปตท. (ECEN) , 2) เทคโนโลยีท้องถิ่น เช่น เทคโนโลยีชาวบ้าน เช่น เครื่องความดันน้ำเกิดการดัดแปลงต่อยอด และศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น" 3) เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสื่อพื้นฐาน เช่น คอมพิวเตอร์เพื่อค้นหาข้อมูลสื่อแผ่น CD, PowerPoint, สื่อมัลติมีเดีย, LCD, Projector โทรทัศน์, CD /VDO/หนัง เช่น เรื่องข้าว เรื่องธุรกิจ และสื่อภาพประกอบ 4) แนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เช่น มีการรวบรวมข้อมูล ความรู้เป็นฐานข้อมูลชุมชน, พัฒนาสื่อที่ช่วยทำให้คนเกิดเข้าใจมากขึ้น สร้างสรรค์บรรยากาศ โดยการใช้กล้องวีดีโอ สื่อภาพประกอบ, ชุมชนสามารการจัดการความรู้/ภูมิปัญญาของตนเองได้ และสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการประมวลผลบัญชีครัวเรือนได้

4.2 ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

4.2.1 การทบทวนแผนเม/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน

- สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน มีขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1.ทบทวนแผนชุมชน 2.ร่วมรับรู้และตระหนักปัญหาชุมชน

- วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชนเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชน ได้แก่ ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาชุมชนด้วยการนำแผนชุมชนที่มี/ที่ใช้อยู่มาทบทวน ความสำเร็จ/ ความล้มเหลว จุดแข็ง/จุดอ่อนของแผน, วินิจฉัยและระบุปัญหาที่แท้จริงของชุมชนจากการศึกษาข้อมูล เช่น บัญชีครัวเรือน, หนี้สิน รายได้ ทรัพยากรชุมชน ฯลฯ, วิเคราะห์แยกแยะทำความเข้าใจกับปัญหา ความจริงของปัญหา, จัดลำดับความสำคัญของปัญหา, วิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และระบุผลกระทบที่มีต่อบุคล กลุ่มต่อชุมชน ผู้เกี่ยวข้องภายนอก

- บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้นำ/แกนนำ, วิทยากรกระบวนการ, ชาวบ้านทุกคน, ครู ผู้บริหารสถานศึกษา, เยาวชน, ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ, นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน

- วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน ได้แก่ 1**) เทคนิคการระเบิดความคิดของคนในชุมชน** เช่น ใช้มุมมองของเด็กเพื่อสะท้อนปัญหาของชุมชน, ทีมพี่เลี้ยง/วิทยากรกระบวนการ/หรือแกนนำ เข้าไปคลุกคลีกับชุมชน เพื่อให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน, ใช้แรงศรัทธาหรือจุดเด่นของชุมชน เพื่อเป็นตัวดึงให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือแก้ปัญหา เช่น ความศรัทธาของชาวบ้านเกาะแรดที่มีต่อศาลเจ้า เป็นต้น, การพัฒนาคนต้องเริ่มที่การพัฒนาทัศนคติ ถ้าชาวบ้านมีทัศนคติที่ดี ไม่ว่ารัฐจะสนับสนุนหรือไม่ ชาวบ้านก็ทำ, ใช้การตั้งคำถามเพื่อระเบิดความคิดชาวบ้าน และสอนให้คนคิดเป็นระบบ เช่น จะทำอย่างไรกันต่อ?, ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนจะอยู่ในพื้นที่จริง เช่น จะคุยเรื่องยายไข่ ก็ไปที่บ้านยายไข่ พอใช้บ่อยๆ ขึ้นจึงใส่ฟังก์ชั่นที่นั่นให้ตรงกับความต้องการ, มีการจัดทำแผนชุมชน แต่ไม่ได้ให้น้ำหนักหรือความสำคัญ อาจมีไม่กี่แผนเพื่อแสดงถึงแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไม่เป็นขั้นตอนแน่นอน บางครั้งไม่มี

วาระการประชุม เช่น บางเรื่องไม่จำเป็นต้องหาปัญหาเพราะรู้อยู่แล้ว บางเรื่องไม่ต้องหาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไขปัญหาเลย เป็นต้น 2)การมอบหมายแบบฝึกหัดของวิทยากรกระบวนการ เช่น ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำ บางเรื่องไม่ต้องฝึก พาไปปฏิบัติจริง ให้ปฏิบัติจริง, ไม่บังคับ ตามความสมัครใจตามศักยภาพของชาวบ้านแต่ละคน, ให้ทำในช่วงจัดเวที ทดลองทำด้วยตนเองแล้วมอบหมายให้กลับไปทำในพื้นที่, ให้ตัวอย่างที่ทำอยู่แล้วในพื้นที่ เค้าเริ่มทำอย่างไร ให้ชาวบ้านไปศึกษาเพิ่มเติมได้ก่อนลงมือทำ และลงมือทำขณะมีเวที ยกเว้นการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่มอบหมายให้ชาวบ้านกลับไปทำที่บ้าน แต่ต้องกำหนดระบบการติดตามงาน เช่น ครัวเรือนมีหน้าที่ส่งบัญชีครัวเรือนให้อาสาสมัคร อาสาสมัครส่งให้ทีมตำบล ทีมตำบลส่งให้ อบต. เป็นต้น **2) เทคนิคการจัดเวที** เช่น ในการจัดเวที วิทยากรกระบวนการควรถามคำถามกับชาวบ้านที่ไม่ค่อยพูดด้วย อาจใช้วิธีการชี้ให้พูด เรียกชื่อ การใช้บัตรคำหรือการให้เขียน ซึ่งต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล, ไม่ควรจัดเวทีหลายเวทีซ้ำซ้อนกัน ควรใช้เวทีที่ชาวบ้านมีอยู่แล้วและเสริมกระบวนการเรียนรู้เข้าไป เพื่อไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นภาระ, เครื่องมือที่ใช้สื่อกับชาวบ้านควรจัดเตรียมได้ง่าย เช่น กระดาษหนึ่งแผ่นก็สามารถจัดกิจกรรมได้, วิทยากรกระบวนการควรใช้คำพูดง่ายๆ เพื่อสื่อสารกับชาวบ้าน หรืออธิบายเพิ่มเติมในคำศัพท์ที่ชาวบ้านไม่คุ้นชิน เช่น “ผังเมืองคือการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน” เป็นต้น, การที่จะเชิญชวนให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการทำกิจกรรมต่างๆ วิทยากรกระบวนการต้องโยงให้เห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นกับชาวบ้านด้วย เช่น ต้องการให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ในเขตนากุ้งที่ไม่ได้ใช้งาน ก็ต้องชี้แจงว่าการปลูกต้นไม้จะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น, ในการจัดเวที การเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐ (นาย) เช่น นายอำเภอเข้าร่วม จะทำให้ชาวบ้านสนใจมาเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก **3) เทคนิคการจัดเวทีชาวบ้าน** เช่น การจัดเวทีแต่ละครั้งต้องปรับหลักสูตร กำหนดการให้เหมาะสมกับเวลาและงบประมาณที่มีอยู่, การเลือกสถานที่ในการจัดเวที ควรเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านเดินทางสะดวก เช่น ที่วัด อนามัย หรือ อบต. เป็นต้น, การพูดคุยกับชาวบ้านต้องใช้ภาษาชาวบ้าน เข้าใจง่าย เพื่อสร้างความรู้สึกกลมกลืนในการเข้ากลุ่มเพื่อพูดคุย มีกติการ่วมกันคือ ห้ามเถียงกัน ทุกความคิดเห็นมีความสำคัญหมดห้ามลบความคิดคนอื่น ห้ามแย้งความคิดคนอื่น ห้ามบอกว่าของใครผิด ทุกคนรู้หรือมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรก็เขียนอย่างนั้น, การจัดเวทีบางเวทีหากเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านให้การยอมรรับมาเข้าร่วมจะช่วยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้มากขึ้น, เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบนเวทีสนทนา วิทยากรกระบวนการจะต้องให้ชาวบ้านหยุดการโต้แย้ง และใช้วิธีสรุปทบทวนในประเด็นที่ผ่านมาว่าใครเสนออะไรไว้บ้าง, หลักจากการจัดเวที ต้องจัดให้มีพี่เลี้ยงคอยแนะนำเพิ่มเติมในส่วนที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ รวมถึงการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง, บางครั้งก่อนจัดเวทีวิทยากระกระบวนการ/แกนนำ/นักพัฒนาควรเข้าไปคุยกับชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการก่อน เช่น ไปนั่งกินข้าว ไปนั่งเยี่ยมเยียน โดยเริ่มคุยจากปัญหาเล็กๆ (เทคนิคการระเบิดความคิดชาวบ้าน) และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ขณะอยู่ในกลุ่ม อาจใช้เทคนิคต่างๆ เช่น สรุปให้ฟัง ชี้ไปที่แต่ละคน ให้หยุดและพูดทีละเคน หรือทบทวนสิ่งที่พูดไปแล้วแล้วแต่สถานการณ์ และ **4) เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้** เช่น การจัดเวทีต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ไม่นัดประชุมในช่วงที่มีการละหมาด เป็นต้น, ควรใช้เทคนิคต่างๆ ในการช่วย

ระดมความคิดเห็น เช่น บัตรคำ mind map, เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ชุมชน เรียกว่า social mapping เช่นปฏิทิน แผนที่ผู้รู้ แผนที่ฤดูกาล ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวม เห็นวงจรชีวิต วงจรการผลิตของชุมชน วงจรวัฒนธรรม ข้อมูลระดับครัวเรือนก็ทำให้รู้จักตัวเอง ระดับชุมชนก็ทำให้รู้จักชุมชน, กรณีชาวบ้านที่เข้าร่วมเวทีไม่เปิดรับที่จะแลกเปลี่ยน อาจใช้เทคนิค ดังนี้ 1.ชี้ทิศทางของการแลกเปลี่ยนให้เข้าใจร่วมกัน และชี้ให้เห็นว่าแต่ละคนมีความสำคัญ มีศักยภาพ และไม่ควรใช้วิธีส่งตัวแทนเพื่อแสดงความคิดเห็น และ 2.ใช้เทคนิคไดอะล็อก เช่น กำหนดเป็นกติกาว่าถ้าใครถือปากกา คนนั้นมีสิทธิพูด, กรณีผู้เข้าร่วมกระบวนการมีอุดมการณ์แข็งมาก เช่น สายพระ สายแพทย์แผนไทย สาย NGO เป็นต้น วิทยากรกระบวนการต้องให้เขาแสดงออกในสิ่งที่เขาเชื่อ แต่ต้องไม่เบียดเวลาคนอื่น อาจใช้การแบ่งกลุ่ม 4-5 คน แจ้งเวลาและทุกคนต้องได้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น, เนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น เมื่อข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่ ชั้นผู้น้อยจะไม่คอยกล้าแสดงความคิดเห็น ดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังระวังในการจัดกลุ่ม เพื่อแสดงความคิดเห็น, บางครั้งวิทยากรกระบวนการสามารถได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงจากการกินข้าว การคุยในห้องนอน ห้องน้ำ ได้มากกว่าในห้องประชุม, ควรส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ ด้วย เพราะบางครั้งคำถามของเด็กจะช่วยกระตุ้นให้ผู้ใหญ่ได้คิด และควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำร่วมด้วย โดยมีที่ปรึกษาในชุมชน เช่น ครู เป็นต้น, บางเรื่องที่คุยกันในเวทีไม่จำเป็นต้องเร่งตัดสิน วิทยากรควรทำหน้าที่บอกว่าไม่จำเป็นต้องได้ข้อสรุปก็ได้ เพราะข้อมูลไม่เพียงพอ เพื่อให้ผู้เสนอประเด็นไม่รู้สึกว่าเสียหน้าดังนั้นวิทยากรกระบวนการพึงระวังในการจัดกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็น

- เทคนิคการให้คำแนะนำ ได้แก่ ยกตัวอย่างให้เห็นข้อเปรียบเทียบ, แนะนำในสิ่งที่เขาอยากรู้, ต้องทำให้เขาบอกเองว่าเขามีปัญหาอะไร แล้ววิเคราะห์สาเหตุเกิดจากอะไร และมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไร, พูดให้คิดต่อ, ใช้การท้าทาย และไม่ใช้การสั่งแต่ตั้งคำถามให้เขาคิดต่อ

- เทคนิคการตั้งคำถาม ได้แก่ ก่อนจะถามต้องมีข้อมูลเบื้องต้น ไม่ถามเลื่อนลอย, ใช้คำถามที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง,ตั้งคำถามแบบเปิดกว้าง ถามแล้วใครก็ตอบได้, ถามให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นว่าต้องการอะไร, ตั้งคำถามในสิ่งที่ชาวบ้านทำอยู่, ตั้งคำถามแบบ 5W 1H เช่น ทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร ใครรับผิดชอบ, ถามทุกข์สุขชาวบ้าน, การตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดเกี่ยวกับตัวเอง, การตั้งคำถามแบบโยนโจทย์ร่วมของชุมชนแล้วให้ชาวบ้านช่วยกันหาคำตอบ ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวก็ตอบส่วนตัว ถ้าเป็นกลุ่มก็แยกกลุ่ม, การตั้งคำถามแบบแย้งให้คิด, ตั้งคำถามเพื่อดึงด้านบวกของชาวบ้าน เช่น ท่านภูมิใจอะไรมากที่สุดในชุมชน? ท่านมีส่วนในความสำเร็จอย่างไร ?, ตั้งคำถามที่ทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ, ถามเพื่อตามงาน เช่น ทำหรือยัง? ถ้ายังไม่ทำติดขัดอะไร? ถ้าทำแล้วจะทำอะไรกันต่อ?, ถามเชิงกระตุ้น เช่น โครงการนั้นทำต่อหรือไม่?, ตั้งคำถามแบบจุดประเด็นให้ชาวบ้านคิดต่อเรื่อยๆ เช่น ทำนาเป็นเพลี้ยเมื่อไหร่ เพลี้ยอะไร, ตั้งคำถามแบบพามองอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เช่น ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และปัจจุบันเป็นอย่างไร และอนาคตอยากเป็นอย่างไร เป็นต้น

4.2.2 การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน

- ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน ได้แก่ จุดเด่นของชุมชนที่ต้องระบุให้ได้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการตั้งเป้าหมาย และเรียนรู้, ใช้แผนชุมชนที่เป็นตัวกระตุ้นให้มี

ทิศทางที่ชัดเจน, คนในชุมชนต้องเป็นนักฝัน และใช้กระบวนการสร้างทางเลือกที่ดีกว่าเดิมท้าทายให้ชุมชนเลือกทางที่ดีกว่า

- วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ แกนนำสร้างความเข้าใจกับชุมชน โดยใช้เวทีย่อยพูดคุยทุกที่ทุกเวลา ทำให้เข้าใจว่าทำไม่ต้องเรียนรู้, ใช้ปัญหาชุมชนเป็นตัวนำเมื่อเห็นปัญหา รู้วิธีแก้ปัญหาตั้งเป้าหมายร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน, กระตุ้นให้เรียนรู้เพื่อตนเองเพื่อฝันของตนเอง และกิจกรรมที่ใช้ เช่น ระดมสมองจากคนทุกกลุ่ม วิเคราะห์ SOWT หาจุดแข็งและโอกาสของชุมชน จัดเวทีประชุมสร้างความเข้าใจ ถอดบทเรียนความสำเร็จเรื่องที่ดีๆในอดีต และวิพากษ์วิจารณ์ตามกระแสโลก / ประเทศ

- ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ได้แก่ ทำได้จริงเป็นรูปธรรม, สามารถทำด้วยการตัดสินใจของตนเอง / กลุ่ม, เป็นเป้าหมายที่มีพลังเกิดจากการแก้ปัญหาได้ แล้วนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า, เริ่มตั้งเป้าหมายจากสิ่งที่ใกล้ตัว ที่ทำให้รู้จักตัวเอง เช่น ทำบัญชีครัวเรือน, เป็นเป้าหมายที่ทำให้เกิดการปรับตัว คนหัดแก้ปัญหาด้วยตนเอง / ปรับกระบวนการคิดของตนเอง, เป้าหมายที่ทำให้ชีวิตดีกว่าเดิม และเป้าหมายที่ประเมินได้ชุมชนสามารถจัดการตัวเองโดยมุ่งให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ ทำกินอยู่ในชุมชนได้ อยู่ได้ อยู่รอด ยั่งยืน, การจัดการเรื่องหนี้สิน, ความมั่นคงทางอาหาร, สวัสดิการชีวิต, การทำให้ชาวบ้านพ้นทุกข์, แก้ปัญหาชุมชน/ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างทันท่วงที, พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: หยุดเลิกคิดถึงความร่ำรวย “ใช้เศรษฐกิจพอเพียง” นำ, พัฒนาด้านสุขภาวะ: ไม่คิดถึงแพทย์ พยาบาล ไม่กินยาเป็นอาหาร แก่กินอาหารเป็นยา, การเรียนรู้ที่ไม่เกิดปัญหาใหม่ เช่น ไม่ควรใช้โครงการที่ให้เงินเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า, เพื่อสร้างคน เมื่อชาวบ้านพร้อมแล้วจึงสร้างเครื่องมือให้, พัฒนาคุณภาพชีวิต, แก้ปัญหาความยากจน สังคม และสุขภาวะของชุมชน, สร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของปัญหา จุดประกายให้ชาวบ้านช่วยกันคิด ทำเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน, สร้างให้ชาวบ้านสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนอื่นได้ถูกต้อง

4.2.3 การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย

- บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชนทุกคน, แกนนำ, ผู้นำท้องถิ่น, เด็ก / เยาวชน, แกนนำตำบล / อำเภอ, วิทยากรกระบวนการ, กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน, คณะกรรมการหมู่บ้าน, วิทยากรกระบวนการ, สมาชิกชุมชน, นักวิชาการ, เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และครู ผู้บริหาร

- วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้ ได้แก่ ใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อประเมินจากข้อมูลที่ทุกคนร่วมกันให้, ประเมินทั้งสิ่งที่ดี เพื่อต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น สิ่งที่ยังไม่ดีเพื่อแก้ไข, ใช้เหตุผลบัญชีครัวเรือนแต่ละเดือนเป็นเครื่องมือประเมิน, ข้อมูลและผลการประเมินจัดเก็บในฐานข้อมูลของชุมชน และอาจประเมินตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- วิธีการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน มาจัดลำกับความสำคัญ เริ่มจากเรียง

ใกล้ตัวที่สมาชิก / ชุมชน ได้รับประโยชน์, ใช้การอภิปรายร่วมกัน เสียงส่วนใหญ่ และวินิจฉัยและระบุความต้องการ / ความจำเป็นที่แท้จริง

- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ หาเพื่อนที่รู้ใจร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนที่มีปัญหาเช่นเดียวกัน เพื่อนที่เต็มใจร่วมแก้ปัญหา, ใช้เวทีให้สมาชิกร่วมกันทำความเข้าใจ กำหนดเป้าหมายที่จะเรียนรู้ร่วมกัน, ใช้กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การรับประทานอาหารร่วมกันเป็นโอกาสพูดคุย และประสานความร่วมมือกับนักวิชาการ บุคคลภายนอก ชวนมาพูดคุย

- สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ กำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับตนเอง, ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดด้วยตนเอง, ต้องจัดลำดับความสำคัญ, ให้ผู้ที่มีปัญหาเข้าร่วมกำหนดเป้าหมายลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี, ลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี, เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง, เรียนรู้จากปัญหา, เรียนรู้ได้ต่อเนื่อง, เรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย, เรียนรู้เรื่องที่ทันต่อเหตุการณ์ และเรียนรู้เรื่องที่ใกล้ตัวไปเรื่องที่ไกลตัว

- เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ SOWT, การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ, การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์, การประเมินตามสภาพจริง, การสร้างเครือข่าย, การตั้งคำถาม, การประชุมกลุ่ม, เวทีประชาคม, วิเคราะห์แผนแม่บท และระดมปัญหา

- ลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี ได้แก่ สามารถจัดการตนเองได้, เกิดจิตสำนึกแห่งการแก้ปัญหา, สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรู้ได้ และสามารถต่อยอดการเรียนรู้จากบทเรียนที่ผ่านมาในอดีตได้

4.2.4 การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ

- ผู้ที่หน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ แกนนำชุมชน, สมาชิกชุมชน, วิทยากรกระบวนการ, อบต./ กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน, หน่วยงานต่างๆทั้งในภายใน/ภายนอกชุมชน และภาคีเครือข่าย

- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ แกนนำชี้แจงความสำคัญและความจำเป็นของการเก็บรวบรวมข้อมูล, สมาชิกพูดคุยเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการเก็บและนำมาศึกษา, กำหนดแผนงาน ผู้รับผิดชอบ และเวลา, จัดทำเครื่องมือ เช่น แบบสำรวจ แบบสังเกต ฯลฯ, ดำเนินการเก็บข้อมูลตามแผน, ประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสมาชิก ตรวจสอบข้อมูลและแก้ไขให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน, สร้างเครือข่ายเพื่อให้ได้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับข้อมูลระหว่างชุมชน(ภาคีเครือข่าย) และจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่และระบบเพื่อสะดวกต่อการจัดเก็บในฐานข้อมูล/ไฟล์เก็บข้อมูล

- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ จัดทำแผนที่เดินดิน แผนที่แผ่นดิน ระบุแหล่งความรู้, ชักชวนผู้ที่มีความต้องการ/สนใจเรียนรู้ไปศึกษาดูงาน และจัดกิจกรรมที่กลุ่มสนใจ โดยสามารถเก็บข้อมูล/ความรู้ได้ดังนี้ เก็บไว้ในพื้นที่ส่วนกลาง, จัดแหล่งเรียนรู้/

ศูนย์เรียนรู้, ใช้เทคโนโลยีช่วยในการจัดเก็บ, ให้มีผู้รับผิดชอบ, จัดเก็บตามธรรมชาติ, บันทึกในเอกสารที่พร้อมแจกเมื่อมีคนต้องการ

4.2.5 การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

- ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชนทุกคน, แกนนำ ผู้นำ, ผู้มีจิตอาสา, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และวิทยากรกระบวนการ

- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ จัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการ, สร้างเครือข่าย, ให้มีผู้สนับสนุน เช่น กศน., เชิญชวนกลุ่มที่มีลักษณะ แบบเปิด เต็มใจ ตอนรับผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วม, พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ, เชิญชวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา, ยกย่องชื่นชมผู้เรียนรู้ให้รางวัล และเชื่อมโยงแผนชุมชนสู่แผนระดับสูงขึ้น (แผนตำบล-แผนจังหวัด) ทำให้มีผู้เรียนรู้มากขึ้น

- วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ จัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาชุมชน, กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา, เสนอทางเลือกและกำหนดวิธีการดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา, แกนนำ / วิทยากรกระบวนการและสมาชิกผู้เกี่ยวข้อง ร่วมกันวางแผนดำเนินการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหา, กลุ่มสมาชิกกลับไปเรียนรู้และแก้ปัญหาด้วยการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง และแกนนำและวิทยากรกวนการ ลงพื้นที่กำกับติดตามให้กำลังในคำแนะนำคำชมเชย

4.2.6 การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน

- ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ แกนนำ, สมาชิกชุมชน, วิทยากรกระบวนการ, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, ปราชญ์ชาวบ้าน และวิทยากร

- วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ แกนนำ/หัวหน้ากลุ่มโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการแก้ปัญหาชุมชน, ชี้แจงผลการดำเนินการ สรุปข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลัง, สมาชิกถอดความรู้ ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการแก้ปัญหาชุมชน, เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องภายนอกกลุ่มมาให้ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ และต้องระบุได้ว่าควรทำอะไร หรือไม่ควรทำอะไรซ้ำอีก

- เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ ใช้การพูดคุย เรื่องเล่า กระตุ้นให้คิด ให้พูด, จับประเด็น เสนอประเด็นที่เข้าใจง่าย, ถ้าเกี่ยวข้องกับข้อมูลตัวเลข สถิติต้องไม่ซับซ้อน, เน้นการมีส่วนร่วม, สร้างปัจจัย เอื้อการรับรู้, ประเมินผลอย่างเป็นระบบ (ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบ), มีการติดตามผลทุกระยะ และให้คนภายในชุมชนเป็นผู้ประเมินผล ไม่ควรใช้บุคคลภายนอก

- วิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน ได้แก่ ปรับแผนชุมชน, หากต้องเปลี่ยนแปลงสิ่งใด ต้องเคารพภูมิปัญญา ฐานวัฒนธรรมทุกชุมชน, แผนควรคำนึงถึงคุณค่าของคนทุกระดับ, ต่อยอดโครงการงานเดิมแต่เกิดกิจกรรมทางเลือก, นำผลการประเมิน คุยในกลุ่มที่เกี่ยวข้อง และการคืนข้อมูลให้เกิดการขยับต่อ

4.2.7 การจัดการความรู้

- การถอดความรู้

- ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ดิน, สิ่งแวดล้อม, พลังงาน, การจัดการทรัพยากร, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย, การสร้างมูลค่าเพิ่ม, การแปรรูป, ประวัติศาสตร์ชุมชน, การจัดการตนเอง, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ฯ

- วิธีการถอดความรู้ ได้แก่ ถอดองค์ความรู้ด้วยตนเอง, ให้ผู้อื่นมาถอดองค์ความรู้, ใช้เทคนิคแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนทนากลุ่มโดยมีวิทยากรกระบวนการค่อยกระตุ้น เสริมแรง, ใช้วิธีการเล่าเรื่อง, ศึกษาบทเรียนของผู้อื่นด้วยการสังเกต, จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชิญคนมาเป็นตัวแบบ ทำให้ดู ถ่ายทอดให้ดู

- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ เวทีการเรียนรู้ เวทีประชุมกลุ่ม Focus Group, เวทีธรรมชาติ เช่น ในร้านน้ำชา เวทีหลังละหมาด เป็นการพูดคุยปกติที่สอดคล้องกับวิถี เช่น ไปเยี่ยมคนป่วย ไปร่วมพิธีกรรม ไปร่วมทำบุญ, แบ่งเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ สนทนากลุ่มย่อย ในพื้นที่ของตัวเอง และการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ แต่ละพื้นที่มาเล่าสู่กันฟัง และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย, แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น คุยกันร้านกาแฟ ข้างถนน ข้างกองฟาง กลางลานวัด ในการประชุม, กรณีศึกษาที่ต้องการโฟกัสจะเข้าไปคุยที่ละคน, กรณีคนกลุ่มใหญ่จะใช้กระบวนการกลุ่ม กลุ่มอบรม/สัมมนา, วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน คือ ภายในชุมชน: ใช้การพูดคุยเป็นหลัก เช่น ประชุม พูดคุยผ่านเวที สภากาแฟ และภายนอกชุมชน: ใช้การดูงาน เรียนหลักสูตร, มีกิจกรรมที่ลงไปทำให้พื้นที่จริง และจัดเวที

- การนำความรู้ไปใช้

- วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน ได้แก่ ให้ทำอะไรให้นำมาเล่า, นำไปขยายผลในศูนย์เรียนรู้, จัดสัมมนาสัญจรพูดคุยให้คนนำไปต่อยอด ขยายผล, กระตุ้นสนับสนุน ให้ลองนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง, ขยายผลจากรุ่นสู่รุ่น และนำไปสอนคนอื่นต่อ

- ผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้ ได้แก่ ผู้รู้, ภูมิปัญญา, ปราชญ์ชาวบ้าน, กลุ่มเรียนรู้, วิทยากรกระบวนการ, แกนนำ, นักจัดการความรู้, ผู้มีความรู้เกี่ยวกับฐานข้อมูล, สถาบันการศึกษา และเจ้าขององค์ความรู้

- การบำรุงรักษาความรู้

- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้ ได้แก่ ความรู้ที่ต้องบำรุงรักษา เช่น ความรู้จากความสำเร็จ ความรู้ที่เป็นเทคนิควิธีการ และ ภูมิปัญญา

- วิธีการในการบำรุงรักษาความรู้ ได้แก่ จัดทำเป็น CD, สารคดี VDO, จัดทำเป็นไฟล์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ และจัดเก็บในศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ

4.3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

4.3.1 ชุมชนเข้มแข็ง

- ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง คือ "..... ชุมชนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนชุมชนที่มาจากความต้องการของชาวบ้านซึ่งอาศัยกลไกกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลทั่วทั้งชุมชน จนสามารถแก้ปัญหาภายในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน...."

- วิธีการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ 1) มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, เวทีมัสยิด 2) มีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชนที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และ 3) ผู้นำควรเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยใช้กลไกต่างๆ เช่น การวางแผนชุมชนร่วมกัน

4.3.2 ชุมชนอยู่ดีมีสุข

- ลักษณะของชุมชนอยู่ดีมีสุข หมายถึง "ชุมชนที่อยู่ดี กินดี มีสุข โดยระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมล้วนมีความเหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ "

- วิธีการพัฒนาให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข ได้แก่ 1) มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวข้อมูลเพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้ 2) มีกลไกที่ทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน และเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่วางแผนและนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น การวางแผนชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมอาชีพ และการรวมกลุ่มสวัสดิการต่าง ๆ ในชุมชน 3) คนในชุมชนต้องรู้จักพอประมาณเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ และ 4) คนในชุมชนมีความเคารพกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีการลักขโมย ไม่มียาเสพติดและการทำร้ายกัน

4.3.3 ชุมชนแห่งการเรียนรู้

- ลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ ".....ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางสังคมในพื้นที่ เช่น ข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญา คน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึง การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือ สรุปบทเรียน และรับผิดชอบ ในการวางแผน โดยมองเห็นโอกาสทางเลือกสำหรับการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม ..."

- วิธีการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) มีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับชุมชนที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 2) มีหน่วยงาน / สถาบันอุดมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริมในมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชน เช่น การวิจัยชุมชน, การจัดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับชุมชน และ 3) มีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้ประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ, การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้กล้าคิด กล้าถาม กล้าทำ, และทำให้เกิดการตระหนักกับข้อมูลของตนเอง ครอบครัวและชุมชนจนนำไปสู่การพัฒนาหรือการยกระดับให้ดียิ่งขึ้น

4.3.4 ชุมชนยั่งยืน

- ลักษณะของชุมชนยั่งยืน คือ ".....ชุมชนสามารถวางแผน บริหารจัดการทุนทางสังคม และทุนทางปัญญา และอื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบครบวงจรในการพัฒนาชุมชน จนทำให้เกิดการเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของชุมชนที่สามารถจัดการชุมชนตนเอง โดยมีความรู้เพียงพอ....."

- วิธีการพัฒนาให้เป็นชุมชนยั่งยืน ได้แก่ 1) วิเคราะห์ปัญหาในเชิงบูรณาการโดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) มีการวางแผนอนาคตของชุมชน เช่น ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 3) มีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 4) นำศาสนาให้เข้ามามีบทบาทในกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน 5) มีกระบวนการประเมินผลร่วมกันในชุมชน และ6) มีกระบวนการจัดการความรู้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างเป็นระบบครบวงจร

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบ (ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

5.1.1 โครงสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ควรปรับในผังหน้า 39 มีคำว่า ภาคธุรกิจ อยู่ในโมเดล ซึ่งในโครงการความร่วมมือนี้ไม่มีภาคธุรกิจ มีเพียงชุมชน NGO วิชาการ และราชการส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น กับส่วนกลาง โดยการเชื่อมภาคต่างๆ ถือว่าภาคธุรกิจเป็นปลายน้ำ ซึ่งผังนี้ในหน้า 39 จึงกลายเป็นเชิงทฤษฎีว่าด้วยจตุภาคี ซึ่งภาคปฏิบัติจริงอาจไม่ใช่ เพราะ จริงๆ ในตอนต้นมีเพียง NGO วิชาการ ชุมชน และภาครัฐ ส่วนช่วงกลางจะมีภาคธุรกิจเพิ่มเข้ามาซึ่งจะเข้ามาแบบ SCR เพราะฉะนั้นภาคธุรกิจจึงควรเปลี่ยนเป็น นักพัฒนาชุมชน, ในส่วนของ สสส. สวรส. นั้นอาจไม่เกี่ยวกับโครงการความร่วมมือนี้, ในภาคปฏิบัติควรเริ่มต้นจากข้อที่ 2 ก่อน คือการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน เสมือนก่อนปลูกพืชต้องเตรียมดิน(เตรียมความเข้าใจ สร้างบรรยากาศ หรือโหมโรง ก่อนดำเนินการในข้อสอง หรือที่เรียกว่า เล้าโลมก่อนลงมือ,

5.1.2 ข้อมูลที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ ควรปรับในขั้นตอนของการปฏิบัติการให้ข้อมูลที่นำไปสู่การวิเคราะห์ ควรใช้หลักการให้อาหารนกพิราบ คือ ค่อยๆให้ ค่อยๆเคี้ยว เพื่อไม่ให้เกิดการสำลักข้อมูล และตกใจ คิดไม่ทัน เพราะหากเราขว้างพร้อมกัน อย่างรุนแรง อาจไม่ประสบความสำเร็จ ในการเคี้ยวข้อมูลอย่างเอร็ดอร่อย เพราะชาวบ้านจะเริ่มต้นจากวิธีการมากกว่า

เริ่มต้นจากวิธีคิด แต่อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับศิลปะในการนำไปปรับใช้, ข้อมูลบัญชีครัวเรือนต้องมีความครบถ้วน ผลรวมของค่าใช้จ่ายแต่ละครัวเรือนในแต่ละรายการหลักมีค่าเท่าใด ฟุ่มเฟือยเท่าใด ซึ่งเราต้องมาจำแนกให้เห็นผลรวมของทุกครัวเรือน เป็น ผลรวมของทุกชุมชน ซึ่งจะสามารถนำไปตีความและวางแผนในเรื่องเฉพาะได้, ข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาจากบัญชีครัวเรือนควรได้มาจากแหล่งข้อมูลอื่นด้วยเพื่อนำมาช่วยในการวางแผนชุมชนได้

5.1.3 กลไกที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ ในแง่ของเนื้อหามีความครบถ้วนครอบคลุมเรื่องที่ควรคำนึงถึง ซึ่งต้องปรับใช้ในแต่ละบริบท บทบาทของคนภายนอกชุมชน ไม่ว่านักวิชาการหรือ นักพัฒนา ควรมีบทบาทในแง่ที่เข้าไปช่วยเพิ่มอำนาจการวิเคราะห์ให้กับชุมชนให้มากขึ้น ที่สามารถติดตามผลได้ แต่อย่างไรข้อตามมีข้อสังเกตว่า การเพิ่มอำนาจการวิเคราะห์มีความสัมพันธ์กับ การเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับคนวิเคราะห์ ดังนั้นพลังการวิเคราะห์จะส่งผลดีหรือส่งผลร้าย ขึ้นอยู่กับอำนาจการวิเคราะห์นั้นตกอยู่ในมือของคนกลุ่มใด และชุมชนมีอำนาจต่อรองกับคนกลุ่มนั้นหรือไม่ ชุมชนมีกระบวนการอะไร ที่สามารถยืนอยู่บนจุดที่ไม่ถูกจัดฝ่าย เมื่อการต่อสู้ด้านการเมืองท้องถิ่นเข้มข้นในชุมชน กลไกที่ถูกสถาปนาขึ้น จึงควรยืนอยู่บนจุดของความเป็นกลางในชุมชน มากกว่าเป็นฐานการเมืองของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีตัวอย่างไม่น้อย ในการทำงานลักษณะนี้

5.1.4 กระบวนเรียนรู้ที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ ควรปรับในหน้า 46-47 มีขั้นตอนซ้อนขั้นตอนในโมเดล เพราะฉะนั้น KU - KM โมเดล ควรปรับเป็นองค์ประกอบหรือไม่ เพื่อไม่ให้เกิดการสับสน, กระบวนการเรียนรู้ ในการวิเคราะห์ อ่านแล้ว ยังเข้าใจยาก โดยเฉพาะการเชื่อมโยงไปสู่การจัดการความรู้ อ่านแล้วทำให้งงได้ ควรมีการยกตัวอย่างที่สามารถเข้าใจได้ง่ายกว่านี้ ว่าแต่ละหัวข้อของการจัดการความรู้ อยู่ในขั้นตอนไหน เหลื่อมหรือซ้อนทับกันอย่างไร

5.1.5 ขั้นที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน ควรปรับตารางหน้าที่ 60 ข้อมูลในตารางไม่ชัดเจนในการสื่อความหมาย แต่ในหน้าที่ 89 นำเสนอได้ชัดเจนกว่า, ตารางหน้าที่ 61 ถึง 89 ควรมีแค่ตารางเดียวดีกว่า แต่ให้ปรับโดยนำไปเชื่อมโยงกันแบบรวบยอด, ตารางหน้าที่ 61 ควรใส่รายละเอียดของข้อมูล จปฐ. ให้ครบเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้, ข้อมูล จปฐ. กับบัญชีครัวเรือนมีลักษณะเดียวกัน ควรนำเสนอในภาพรวม เนื่องจากเจตนาของโครงการนี้ต้องการใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือ เพราะฉะนั้นต้องตอบให้ได้ว่าบัญชีครัวเรือนสามารถนำมาใช้ทำอะไรได้บ้าง, การเปรียบเทียบกับข้อมูลบัญชีครัวเรือนในตารางอาจนำไปสะท้อนอยู่ที่หน้า 89 ได้ ดังนั้นหากต้องการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์นั้นสามารถแสดงในหน้า 61 ได้ แต่ไม่ต้องไปแสดงการเชื่อมโยงในหน้า 89 ดีกว่า, การวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชนควรไปอยู่ข้อ 2 หรือไม่, การวิเคราะห์ที่นำไปสู่

การเชื่อมโยงระหว่างมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะเริ่มต้นจากมิติไหนที่เป็นมิติประตูบานแรก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและควรมีการยกตัวอย่างที่ชัดเจนประกอบ

5.1.6 ขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด) ในขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก เพราะหากขึ้นตอนนี้ล้มเหลว ชุมชนแห่งการเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้นได้ยาก บทนี้ควรเชิญชวนให้ชุมชนนำไปสู่การค้นหา จังหวะของชุมชน ในการสร้าง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา มิใช่ชุมชนโครงการเรียนรู้ คือ เรียนรู้เมื่อมีโครงการ และควรออกแบบให้สามารถเชื่อมโยงกับเวทีเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วในชุมชนเพื่อดัดแปลงภาระจากการมีหมวกหลายใบของแกนนำ ให้นำไปสู่การบูรณาการ เนื้อหา กระบวนการ ให้ไปในทิศทางเดียวกัน, ในขั้นตอนที่ 2 ควรแยกออกมาเป็นองค์ประกอบการเรียนรู้หรือไม่ ดังนั้นจะเหลือเพียง 4 ขั้นตอน, ควรคำนึงถึงน้ำหนักในแต่ละข้อด้วย เพราะหากตัดออกอาจทำให้กระบวนการหายไป, ในโมเดลควรมีลูกศรที่แสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกัน และคู่มือเล่มนี้สามารถนำไปใช้งานได้หลายๆ ระดับแต่สำหรับคู่มือนี้ มีเป้าหมายสำหรับพัฒนากร โดยต้องนำเสนอความแตกต่างเพื่อให้พัฒนากรได้เห็นเนื้อหาที่แตกต่าง เพราะจะได้เห็นแนวทางที่ปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จมากกว่า

5.1.7 ขั้นที่ 3 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนมีความสมบูรณ์ถูกต้อง เหมาะสมแล้ว

5.1.8 ขั้นที่ 4 การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน โดยเครื่องมือนี้เป็นกระบวนการเพื่อวางแผนชุมชน เพราะฉะนั้นต้องมีอะไรที่ได้มากกว่าบัญชีครัวเรือน ซึ่งก็มีการแสดงข้อมูลทรัพยากร แต่ก็ยังไม่พอที่จะนำมาใช้ในการวางแผนได้, ในขั้นตอนนี้เนื้อหาน้อยเกินไป ไม่มีเสน่ห์ที่เชิญชวนให้ปฏิบัติเหมือนขั้นตอนแรกๆ แผ่วมากๆ ควรเพิ่มเนื้อหา การเข้าไปทำงานคู่ขนานกับโครงสร้างเชิงอำนาจอำนาจของระบบที่มีอยู่ซึ่งถูกซ่อนไว้ใน นโยบายและหลักการที่สวยหรู ในแต่ละวาระของรัฐบาล ทำอย่างไรไม่ให้คนทำงานต้องเป็นเหยื่อเชิงนโยบาย และไม่ติดกับดัก การปรับเปลี่ยนผู้บริหาร ที่คนทำงานต้องนับหนึ่งอยู่เสมอ โดยการยกตัวอย่างประกอบกรณีศึกษาจริงๆ เพราะภายใต้โครงสร้างเชิงอำนาจ มีความสามารถสูงในการโดยสารเชิงนโยบาย แต่ขาดคุณภาพและความต่อเนื่องในการปฏิบัติ ควรมีคำแนะนำหรือช่องทางที่เป็นการ เสริมพลังคนทำงาน ภายใต้กลไกที่ขนานไปกับกลไกที่เป็นทางการ โดยเฉพาะการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น ที่สามารถ ให้ศักยภาพของการทำงานซ่อนอยู่ในกายภาพขององค์กรที่การเปลี่ยนผู้บริหารมีผลสะเทือนน้อยที่สุดในการทำงาน

5.1.9 ขั้นที่ 5 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียนควรให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ความจริงของ 4 เรื่อง คือ 1)วิธีการเรียนรู้น่าสนใจ 2)การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้(ทำได้อย่างไร)

ภายใต้เงื่อนไข/ปัจจัยอะไร 3)โอกาสแห่งการเรียนรู้ อยู่ที่ช่องไหนบ้าง ใช้เป็นโอกาสได้อย่างไร และ 4)ชุมชนแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้หรือไม่หากไม่มีการหนุนเสริมจากภายนอก

5.1.10 ปก รูปภาพที่ใช้ประกอบในการจัดหน้า ซึ่งหน้าปกมีความน่าสนใจ แต่ภายในแน่นไปหน่อย ควรมีที่ว่างให้ ความเงียบได้ทำงานบ้าง เพื่อเว้นให้คนอ่านได้พักความคิด และย่อยสาระสำคัญ

5.1.11 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ได้แก่ ในส่วนนำควรปรับคำ เพิ่มว่า คู่มือนี้ได้เกิดมาจาก โครงการความร่วมมือฯ, ในส่วนของคำนำ ควรปรับคำเพิ่มว่า กระบวนการถอดความรู้ที่ว่าด้วย กระบวนการจัดการความรู้ที่เกิดจากโครงการความร่วมมือ 17 จังหวัด, ตัวอย่างของภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้น ควรใช้คำที่แสดงถึงการเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่, การตั้งคำถามดี ๆ สำหรับวิทยากรกระบวนการจะช่วยจุดระเบิด ช่วยจุดชนวนด้วยคำถามให้นำไปสู่กระบวนการได้, การวิเคราะห์ที่แสดงในเล่มนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลได้ดี, การเรียนรู้ร่วมกันทำให้แต่ละคนเปลี่ยนการเรียนรู้ เราขาดการเรียนรู้ร่วมกันของท้องถิ่น อำเภอ ผู้นำ ซึ่งความสัมพันธ์และจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นได้เพราะกระบวนการนี้, การรับรู้ใหม่ ความเข้าใจใหม่ จากการเรียนรู้ร่วมกัน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนเป็นปัญญาได้, การเรียนรู้ร่วมกันเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการจัดการ, เนื้อหาในเล่มนี้ยาวไปไม่เหมาะกับการเป็นคู่มือ ดังนั้นควรย่อเนื้อหา คือ ทำอย่างไรให้ข้อมูลใกล้ตัวคน มีความหมายและแม่นยำ นอกจากนี้ประเภทข้อมูล บอกแค่ข้อมูลระดับชุมชนกับครัวเรือนเท่านั้น, การเขียนหลักการควรไม่มาก แต่ต้องมีตัวอย่างการปฏิบัติมาประกอบ, การลดรายละเอียดแล้วเพิ่มเติมตัวอย่างเพื่อให้คนอ่านสามารถนำไปใช้ได้ ดังนั้นควรเสนอแต่หลักคิดเท่านั้น เช่น บัญชีเป็นแนวคิดหลัก ซึ่งสามารถนำไปจับกับตัวอื่นๆ ได้ เช่น บัญชีที่ดิน บัญชีน้ำ เป็นต้น เมื่อเราจับคู่หลักได้แล้วก็สามารถนำไปปรับกับตัวอื่นได้, การให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร, การแยกเป็นข้อ ทำให้สับสนในข้อมูลแต่ละขั้นตอน ซึ่งอาจไม่สามารถแยกเป็นข้อๆ ตามที่ผู้วิจัยนำเสนอได้ ดังนั้นหากเป้าหมายคือ นักพัฒนากร จึงควรใช้ภาษาที่ง่ายไม่ซับซ้อน ไม่เน้นหลักการมาก, โครงการนี้ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับ 1)ข้อมูลที่ถูกเก็บต้องมีความถูกต้อง แม่นยำ 2)เอาข้อมูลไปใช้ได้ 3) สามารถวิเคราะห์เป็น และ 4) สามารถตีความหมายได้, ข้อมูลควรมีการแบ่งส่วนให้ชัดเจน, ในส่วนผู้ปฏิบัตินั้นต้องทำความเข้าใจในแต่ละส่วนให้ละเอียดเพื่อนำไปปฏิบัติจริงได้, โครงสร้างมีความสมบูรณ์ถูกต้อง แต่ขาดวิญญาณในการบูรณาการ ต้องบูรณาการการแก้ไขได้อย่างมีจิตวิญญาณ เพราะจิตวิญญาณมาจากผู้นำไปปฏิบัติที่ทุกคนจำเป็นต้องมี, การมีเทคนิคเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ปฏิบัติในพื้นที่เป็นปลายทางของคู่มือในเล่มนี้, สิ่งที่น่าสนใจศึกษาคือบางกลุ่มหยุดทำบัญชีครัวเรือน แต่บางกลุ่มไม่หยุดทำ อะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้

แต่สิ่งหนึ่งที่พบสำหรับกลุ่มที่ทำแล้วไม่หยุด คือ ทำแล้วปลดหนี้ได้, ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนของชุมชนกับองค์กรภายนอกส่งผลต่อการทำบัญชีครัวเรือน เพราะคนที่ทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเกิดจากการกระตุ้น และการจัดกระบวนการ สำหรับคนที่ทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเอง คือ คนที่ทำบัญชีครัวเรือนยาวนานที่สุด, บัญชีครัวเรือนเกิดจากการให้น้ำหนักกับแผนชุมชนมาก่อน การใส่บัญชีครัวเรือนเข้าไปในแผนชุมชนทำให้แผนชุมชนน่าเชื่อถือขึ้น ดังนั้น ถ้าการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการวางแผนชุมชนนี้แสดงให้เห็นว่า บัญชีครัวเรือนเป็นหลักอาจทำให้คนนอกที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มอาจมองว่าไม่มีน้ำหนักเพียงพอ เช่น ในหลวงพูดถึงบัญชีครัวเรือนกับสหกรณ์ ดังนั้นบัญชีครัวเรือนอาจต้องไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่นๆ ด้วย, ในมุมมองของพัฒนากร อาจมองว่าเล่มนี้มีเนื้อหาเยอะเกินไป แต่ในมุมมองของนักสังคมศาสตร์อาจมองว่าเล่มนี้ดี เพราะว่าข้อมูลครบ ครอบคลุมดี, การแสดงถึงพัฒนาการของการได้มาในคู่มือนี้ เช่น ควรมีการกล่าวถึงจุดอ่อนของภาพก่อนหน้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาก่อนมาถึงจุดนี้, ในมุมมองของพัฒนากรมองเห็นภาพรวม 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) เคยเห็นคนทำบัญชีครัวเรือนแล้วไม่ยุ่งกับใคร 2) การทำบัญชีครัวเรือนของ ธกส. กับสหกรณ์ส่วนใหญ่แปลไม่ออก จึงนำไปสู่แผนชุมชนไม่ได้ 3) เมื่อเป็นแผนไม่ได้ ดังนั้นการทำบัญชีครัวเรือนจึงนำไปเชื่อมต่อไม่ได้ 4) การทำแผนชุมชนแล้วให้เอาบัญชีครัวเรือนไปใส่ ซึ่งกลุ่มนี้จะมองว่าเมื่อมันเป็นแผนชุมชนที่ดีไม่ได้ แล้วจะทำไปทำไม ดังนั้นต้องพยายามทำให้เห็นว่า 1) มีการเชื่อมโยงกับคนอื่นได้ ไม่เป็นปัจเจก 2) ง่ายต่อการประมวลผล 3) สามารถเป็นแผนได้ และจับคู่กับส่วนอื่นได้ และ 4)เครื่องมือใหม่ที่ออกแบบนี้มีประโยชน์ในแง่ของการจับคู่กับแผนได้ คู่มือนี้ต้องตอบโจทย์ 4 ข้อข้างต้นได้, การให้เทคนิควิธีการ (How to) ในคู่มือนี้, กรณีที่พูดถึงชุมชนอิสลาม ควรเปลี่ยนเป็นชุมชนมุสลิม เนื่องจากความหมายของคำว่ามุสลิม หมายถึงนับถือศาสนาอิสลามอยู่แล้ว และที่สำคัญคือ เป็นคำที่ถูกใช้กันอย่างถูกยอมรับโดยทั่วไป, การใช้คำว่าจุดประกายให้ชุมชนเข้าถึงปัญหาของตนเองและของชุมชน มากกว่าใช้คำว่าระเบิด เพราะอาจไม่เข้าถึงใจของคนทุกกลุ่ม ในเชิงของการถึงใจ ซึ่งหากใช้ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อาจอดที่จะคำนึงไปถึงอีกความหมายหนึ่ง ทำให้พลังของการใช้คำถูกลดเครดิตของเจตนารมณ์ไปก็อาจเป็นได้ เพราะคำว่า เข้าถึง เข้าใจ พัฒนา เป็นหัวใจของการทำงานตามพระราชดำรัสอยู่แล้วเพียงแต่มองในมุมที่ทำให้คนในเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาบนปัญหาและต้นทุนของตนเอง และการทำคู่มือเทคนิคอีกเล่ม โดยมีการเขียนแบบให้อ่านง่าย มีเรื่องเล่า มีตัวอย่าง เป็น How to ไม่ใช่ Conceptual

5.2 คู่มือการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปประเด็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ดังนี้

5.2.1 โครงสร้างการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อมูลมีความถูกต้อง ครบถ้วน, ทรัพยากรธรรมชาติที่กล่าวถึงการใช้อย่างยั่งยืน ควรมีเรื่องป่าไม้เข้าไปด้วย สำหรับความพอเพียง คือ การใช้ของที่ถูกต้องและเหมาะสม และง่ายต่อความเข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไป(ทดลองกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลให้อ่านและสอบถามความเข้าใจพบว่ามีความเข้าใจแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นจากเดิม ที่เข้าใจว่าต้องประหยัด ทำบัญชีครัวเรือน ปลูกผักเป็นต้น

5.2.2 ข้อมูลที่ใช้ในการประกอบการวิเคราะห์ ในคู่มือนี้มีเนื้อหาหลัก 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลบัญชีครัวเรือน และ 2) พื้นฐานชุมชน ซึ่งไปหนักที่ 2 มากกว่า แต่ที่ควรคือ ต้องเน้นที่ 1 ถึง 80-90 %, หน้าที่ 13 ตารางเรื่องผ่อนต่างๆ ควรเป็นการออม, หน้าที่ 13 ไม่ได้มีการอธิบายตารางให้ชัดเจนในตอนต้นหรือตอนท้าย, หน้าที่ 9 ข้อ 1.1.4 ข้อมูลด้านภูมิปัญญาฯ น่าจะมีคำว่า ภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมด้วย, หน้าที่ 10 ข้อ 1.2.2 รายจ่ายควรแยกรายจ่ายเพื่อลงทุนและงานสังคมออกจากกัน เพราะวัตถุประสงค์ในการจ่ายแตกต่างกัน และภาพรวมมีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสมแล้ว

5.2.3 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในหน้าที่ 16 ในมิติทรัพยากรธรรมชาติ มีคำว่า แรงงาน ในบรรทัดที่ 3 ซึ่งอาจหมายถึง แรงงานคือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่, - เรื่องเศรษฐกิจ ขาดคำว่า งบประมาณ, หน้าที่ 16 การส่งเสริมการใช้และการอนุรักษ์ตามท้องถิ่นฯ เนื้อหาที่นำเสนอเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนน้อยมากและเกินขีดความสามารถของชุมชนที่จะปฏิบัติได้ จึงควรเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนจริง ๆ และภาพรวมมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

5.2.4 กรอบแนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความครบถ้วนสมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

5.2.5 หลักในการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในหน้าที่ 44 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้มาจากข้อมูลบันทึกบัญชีครัวเรือนหรือไม่, หน้าที่ 51 ข้อ 4.1.5 ศักยภาพชุมชนควรอยู่ช่องภูมิคุ้มกันหรือไม่, หน้าที่ 56 ข้อ 5.3.1 ไม่น่ามาจากแบบบันทึกของ สกว., หน้าที่ 24 ข้อ 1.1 ศักยภาพชุมชน ข้อย่อยของข้อนี้ต้องเป็นภาพเฉลี่ยด้วย, ข้อ1.1.1 การรวมกลุ่ม ในช่องความสอดคล้อง เพิ่มเรื่องการสร้างรายได้ด้วย และเป็นการสร้างรายได้ที่มีเสถียรภาพ, ข้อ 1.1.2 ค่าจ้างจากการทำงานหรือให้บริการ เป็นการพึ่งตนเองหรือไม่ต้องนิยามให้ชัดในบริบท, หน้าที่ 63-64 คำว่า "ไม่มีการเตรียมพร้อมรับ" ควรอยู่ในช่องจุดอ่อน ควรยกตัวอย่างโอกาส

อุปสรรคอย่างละ 2 ข้อ เพื่อให้เป็นตัวอย่างที่นำมายกนั้นได้ครบทั้ง 4 ประเด็น, ควรใช้คำที่แสดงให้เห็นชัดเจนถึงจุดอ่อนหรือจุดแข็ง เช่น คำว่า ขาด เพื่อให้เห็นชัดเจนเลยว่าเป็นจุดอ่อน, ควรมีการประมวลน้ำหนักต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพสุดท้ายว่ามีการเปรียบเทียบการจัดลำดับ เห็นเรื่องที่อ่อน เรื่องที่แข็ง คืออะไร เพราะการแก้ปัญหาต้องหาทางเลือกให้ได้ก่อน, การวิเคราะห์ใน 3 ห่วง 2 เงื่อนไข อาจวิเคราะห์แล้วอยู่ในทั้ง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขก็ได้ ดังนั้นอาจวิเคราะห์เพิ่มรายละเอียดลงในตารางนี้ได้, หน้าที่ 65 คำว่า "ประกอบอาชีพที่คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ..." ข้อนี้ไม่น่าใช่จุดแข็ง, หน้าที่ 28 ข้อ 8 รายได้จากการทอผ้าสูงแต่ประเด็นมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน และด้ายที่นำมาทอผ้ามาจากไหน, หน้าที่ 34 ข้อ 1.4.2 สัดส่วนการออม และ หน้าที่ 35 ข้อ 1.5 หนี้สิน ควรตรวจสอบข้อมูล, การพึ่งตนเอง ความหมายไม่ชัดเจน และในตารางก็ไม่แน่ใจว่าเป็นความหมายของการพึ่งตนเองหรือไม่, ของบริโภคที่มีอยู่โดยไม่ต้องซื้อ ซึ่งไม่ได้เป็นเงินสด คิดเป็นเงินรายได้หรือไม่ ดังนั้นต้องตีความให้ชัดเจน ดังนั้น คนจดข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องชัดเจน ดังนั้นในคู่มือนี้ต้องให้ความหมายของแต่ละคำให้ชัดเจน เพราะสำคัญมาก, หน้า 35 ข้อ 1.5 หนี้สิน ในคอลัมน์ ความสอดคล้องกับหลักการพึ่งตนเอง ควรคำนึงแหล่งให้กู้ด้วย ที่ควรหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่น ระบบสหกรณ์ จึงจะเป็นการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง มิติด้านสังคม ก็ควรวิเคราะห์ในลักษณะนี้ด้วย, หน้า 64 ข้อ 2 คำว่า "ขาดการเตรียมตัวให้พร้อม..." การใช้คำว่าขาด จะส่งผลต่อการตีความว่าเป็นจุดอ่อน หรือจุดแข็ง ดังนั้นต้องใช้คำที่ไม่ทำให้สับสน และเข้าใจง่ายขึ้น, หน้า 67 ข้อ 2 การเพิ่มรายได้ในส่วนประเด็นที่ 4 และที่ 6 ไม่น่าจะเป็นเรื่องของการเพิ่มรายได้, หน้า 68 ข้อ 8 รายได้จากการทอผ้าสูงแต่ประเด็นมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมน้อยลง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อมีรายจ่ายสูงแล้วจะนำเงินที่ไหนมาออม, หน้า 80 ควรเป็นตัวชี้วัดเพื่อปฏิบัติการ, หน้า 83 ด้านการเรียนรู้ หัวข้อซ้ำหน้า 82 น่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภาพรวมมีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง เหมาะสม

5.2.6 ปก รูปภาพที่ใช้ประกอบในการจัดหน้า ควรมีพระบรมฉายาลักษณ์อยู่ด้านบนเพราะจะทำให้คนเห็นหนังสือแล้วเชื่อมถึงแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหากพิมพ์เผยแพร่ที่เป็นแบบสี จะอ่านยากเพราะไม่ชัดเจน

5.2.7 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ได้แก่ ในส่วนของแบบฟอร์มควรนำโครงสร้างข้อมูลจริงของแบบใหม่มาเพิ่มเติมให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น, หากมีการเผยแพร่เอกสารนี้ ควรเผยแพร่ให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านได้มีไว้ศึกษาเพื่อความเข้าใจของตัวผู้นำซึ่งจะเป็นกลไกเชื่อมร้อยคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพลังในการขยายเพิ่ม และการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ถ้าข้อมูลที่ได้เป็นราษฎรจดบันทึกข้อเท็จจริงและทำอย่าง

ต่อเนื่องก็จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าเป็นข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ราษฎรผู้จดบันทึกถูกบังคับหรือเกณฑ์ให้จดบันทึก โดยไม่มีความรู้ความเข้าใจกรอกข้อมูลจริงบ้างไม่จริงบ้าง ข้อมูลที่ได้ก็จะไม่สะท้อนข้อเท็จจริงของครัวเรือนและชุมชน นอกจากนี้ วงรอบวิถีชีวิตคนชนบทน่าจะเป็น 1 ปี เพราะช่วงที่เกิดรายได้จำนวนมากของครัวเรือนชนบทจะเป็นช่วงที่เพาะปลูก และจำหน่ายผลผลิตแล้วนำเงินมาใช้จ่ายตลอดปี ซึ่งข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูล 4 เดือน หากตรงช่วงที่ราษฎรมีรายได้มากหรือมีรายจ่ายมากก็จะไม่สะท้อนคุณภาพชีวิตที่แท้จริงของครัวเรือนและชุมชน

ตอนที่ 6 นำเสนอคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. 1 คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย **3 ส่วน กระบวนการ ประกอบด้วย ข้อมูล กลไก และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับเครื่องมือ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างการบูรณาการเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) เป้าหมายร่วม 2) กลไก 3) ข้อมูล และ 4) ได้แก่**

ส่วนที่ 1 ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ 2) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 3) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักหรือความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ และ 4) ข้อมูลสามารถตีความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน

สำหรับหลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูลได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดข้อมูลให้แสดงถึงความสัมพันธ์กันเอง การจัดข้อมูลให้แสดงความสัมพันธ์กับข้อมูล และการประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งประเภทข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประกอบด้วย 1.1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน เช่น ขนาดของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศ ระบบการผลิตทางการเกษตร ประเภทของการใช้ที่ดิน ปฏิทินการเพาะปลูก จำนวนประชากร 1.2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองได้แก่ ประวัติชุมชน, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในและภายนอกชุมชน, ผู้นำชุมชน/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน, การศึกษา และ

สุขภาพ, โครงสร้างทางการปกครอง การแบ่งคุ้มบ้าน, กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน 1.3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ความรู้ในการประกอบอาชีพ แรงงาน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออม พฤติกรรมการบริโภค แหล่งทุนในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัตถุดิบในการผลิตสินค้าชุมชน ตลาด แหล่งท่องเที่ยว และปัญหาทางเศรษฐกิจ ขนาดการถือครองที่ดิน และอัตราการจ้างแรงงาน และ 1.4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน และการประกอบอาชีพ และ 2) ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน หนี้สิน และบัญชีที่ดิน

หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชี ได้แก่ 1) เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 2)การนำยอดรายรับ - รายจ่ายรวม มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ 3)ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย 4)การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 5)การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 6) ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ ได้ 7)การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และ 8)การวิเคราะห์ทั้งหลายต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน

ส่วนที่ 2 กลไก ที่จำเป็นเพื่อทำให้เกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ **1. คน** ได้แก่ คุณลักษณะ และบทบาทหน้าที่แกนนำชุมชน, คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ และทักษะ และบทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ และผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน **2. ความสัมพันธ์** ประกอบด้วย 2.1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการความสัมพันธ์ คือ ข้อมูล ประเด็น การบูรณาการร่วมกัน การจัดการความรู้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2.2) วิธีการเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน โดยเริ่มจากการจัดตั้งคณะทำงานที่รับผิดชอบทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน 2)เปิดรับอาสาสมัครปฏิบัติงานในพื้นที่ 3)จัดทำข้อมูลที่สามารถสะท้อนความจริงของชุมชน 4)จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ปัญหาชุมชนโดยเชื่อมโยงกับกระบวนการระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค 5)สร้างความสัมพันธ์จากกระบวนการเชื่อมโยงชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด กรม และกระทรวง **3.การจัดการความรู้** (Knowledge Management) คือ การลำดับการดำเนินการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนเพื่อมุ่งให้คนสามารถถอดความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ และบำรุงรักษาความรู้ที่มีคุณค่าของชุมชนอันนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม โดยมุ่งสร้างนวัตกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน

และ **4. การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน** ประกอบด้วย 2 ส่วน หลัก ได้แก่ 1) การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญและเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน และ 2) การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้แก่ เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เทคนิคการจัดเวทีของแกนนำและวิทยากรกระบวนการ เทคนิคการจุดประกายความคิดของคนในชุมชน ข้อควรคำนึง แนวทางที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้

ส่วนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชน **มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1** การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน ประกอบด้วย การทบทวนปัญหาของชุมชนโดยการวิเคราะห์ชุมชนจากบัญชีครัวเรือนและการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชน และการร่วมรับรู้ถึงปัญหาชุมชน เพื่อการยกระดับชุมชน **ขั้นตอนที่ 2** การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ประกอบด้วยการกำหนดระดับเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชน การกำหนดรายละเอียดของการวางแผนดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน โดย1) การนำปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ปัญหามาเป็นประเด็นในการวางแผน 2) การวิเคราะห์ชุมชน 3) การค้นหา “โอกาส” และแนวทางการแก้ปัญหา และ 4) การสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในการจัดกลุ่มแผนงาน/โครงการ ได้แก่ แผนที่ตนเองทำได้เอง แผนที่ต้องทำร่วม และแผนที่ต้องขอการสนับสนุน 5) การลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ ๒.๒.๖ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับแผนงาน/โครงการ **ขั้นตอนที่ 3** การนำแผนเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน โดยการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลเชิงประจักษ์ และการบูรณาการแผนชุมชนกับทรัพยากรทุกภาคส่วน **ขั้นตอนที่ 4** การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน ประกอบด้วยการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ การร่วมสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการขั้นย่อยที่ และการต่อยอดและขยายผลการเรียนรู้จากการดำเนินงาน

6.2 คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน ผู้วิเคราะห์ควรตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะต้องถูกเก็บรวบรวมอย่างถูกต้อง แม่นยำ 2) ข้อมูลสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 3) ข้อมูลสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องกับสภาพความเป็นจริงจะต้องเป็นข้อมูลที่มีน้ำหนักสร้างความตระหนักหรือความสนใจต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ และ 4) ข้อมูลสามารถตีความหมายภายใต้ความสัมพันธ์กับสิ่งรอบข้างได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน

ส่วนที่ 2 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ

ส่วนที่ 3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม

ส่วนที่ 4 หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และนำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชนมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน และขั้นตอนที่ 6 การติดตามและประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโครงการฯ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน นักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholders) เกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน รวมถึงข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. พัฒนาการของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการพัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ใช้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ดังนี้ 1) การประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยแวดล้อม การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน และการวิเคราะห์ชุมชน 2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ปัจจัยสนับสนุนและ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 3) การวางแผนชุมชน ได้แก่ ปัจจัยสนับสนุน และกระบวนการวางแผนชุมชน และ 4) ชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารข้อมูลเบื้องต้นจากผลของโครงการความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะในพื้นที่ 17 จังหวัด ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 จำนวน 44 ชุด และสามารถสรุป“แนวทางการประยุกต์ใช้ข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนมาเป็นฐานของการวิเคราะห์ชุมชน” โดยมีประเด็นหลักดังนี้ 1) การนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยแสดงความเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนกับการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน และ 2) กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน โดยกลไกดังกล่าวจะต้องสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และสามารถวางแผนได้อย่างสัมพันธ์กับห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการโดยมุ่งให้เกิดกระบวนการแปรรูปสินค้าชุมชน การออม และการใช้จ่ายที่เน้นการพึ่งตนเองได้

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักพัฒนาอิสระ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน 17 จังหวัด ๆ ละ 2 จำนวน 34 คน สามารถสรุปแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชนได้ดังนี้ รูปแบบที่ใช้ในการจดบันทึกใช้แบบสมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของ สกว. ส่วนใหญ่มีการบันทึกทุกวันและมีการสรุปเป็นรายสัปดาห์ สิ่งที่ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากจากการเรียนรู้บัญชีครัวเรือน ได้แก่ มีรายจ่ายสูง ทำให้รู้จักตนเองเนื่องจาก รู้รายจ่ายของตนเองว่าจ่ายอะไรบ้างฟุ่มเฟือยอะไรบ้าง โดยมีการลดรายจ่ายจากการปลูกผักไว้กิน ทำน้ำยาล้างจาน ทำน้ำยาซักผ้า เครื่องแกง เลี้ยงสัตว์ไว้กิน มีการออม มีการลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และมูลสัตว์แทนปุ๋ยเคมี มีการวางแผนชีวิตโดยจัดทำแผนการปรับลด ปลดหนี้ และทำให้ครอบครัวอบอุ่นมากขึ้นมีเรื่องคุยกันมากขึ้น มีวิสาหกิจชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ มีการจัดการสวัสดิการชุมชนโดยทำเป็นการออมทรัพย์ มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อสร้างสร้างอาชีพ คนในหมู่บ้านมีความสามัคคีกันมากขึ้น สำหรับการเชื่อมโยงข้อมูลกับการวางแผนชุมชนจะต้องเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความหมายของทรัพยากรชุมชนเป็นเรื่องเกี่ยวกับ คน ดิน น้ำ ป่า สำหรับสภาพ/ปัญหาของทรัพยากรชุมชนส่วนใหญ่คือ น้ำแล้ง ซึ่งแก้ปัญหาด้วยการทำฝายแม้ว ในการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรชุมชน ได้แก่ รายจ่ายค่าปุ๋ยเคมี, รายจ่ายค่ายาฆ่าแมลง 2) สภาพสุขภาพส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวาน ความดัน โดยชุมชนส่งเสริมการเต้นแอโรบิก รำไม้พลอง ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนสุขภาพ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการไปโรงพยาบาลและซื้อยาแก้ปวดกินเอง 3) สวัสดิการของคนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้การประชุมพูดคุยกันในเวทีในหมู่บ้านเพื่อค้นหาความต้องการ โดยมีวิธีการจัดสวัสดิการนี้สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความโปร่งใสในระบบการจัดการสวัสดิการชุมชนในที่ชุมชน ในการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อวางแผนด้านด้านสวัสดิการ ได้แก่จำนวนเงินออมได้จากกลุ่ม / ธนาคาร และกิจกรรมกิจกรรม เช่นการออมวันละบาท กองทุนฌาปนกิจ ฯ 4)การเรียนรู้จากการพูดคุยในเวทีชุมชนชาวบ้านในเวทีประชาคมโดยมีการนำเสนอเรื่องที่ต้องการ

เรียนรู้ขึ้นมา โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อเรียงลำดับความสำคัญหลักพิจารณา และมีหน่วยงานมาจัดโครงการอบรมคนในชุมชนโดยมีวิทยากรจากภายนอก ซึ่งชาวบ้านต้องการสร้างรายได้ให้มากขึ้นโดยอาศัยความรู้ในการทำอาชีพเสริม 5)การจัดการด้านวัฒนธรรม ได้แก่ มีการอนุรักษ์ประเพณี มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่น โดยท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรม ในการเชื่อมข้อมูลเพื่อวางแผนด้านวัฒนธรรมศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การซื้อปลากินถ้าซื้อน้อยแสดงว่าเขายังหากินเองได้ไม่ต้องซื้อ กินแบบเดิม ฯ สำหรับประเภทแผนชุมชนแบ่งออก 3 ประเภทได้แก่ ทำเอง ทำให้ และทำร่วม โดยการวิเคราะห์ขั้นตอนการแผนชุมชนจะมีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาเสนอในที่ประชาคมเพื่อเสนอปัญหาให้เข้าแผนองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการบูรณาการแผนชุมชนกับหน่วยงานอื่น ซึ่งมีการจัดลำดับความสำคัญว่าอะไรที่ประชาชนต้องการจากการร้องขอข้อมูลจากเจ้าหน้าที่, บัญชีครัวเรือน ปัญหาที่ประเมิน และใช้กลไกการทำงานทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาแบบครบวงจรของชุมชน ตั้งแต่การผลิต รูปแบบ การตลาด และการเพิ่มมูลค่า สำหรับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนต้องรู้จักตนเอง แก้ไขปัญหาของตัวเองได้และปรับตัวกับทุกสถานการณ์ได้ โดยชาวบ้านต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ มีแหล่งเรียนรู้ และมีพื้นที่การเรียนรู้ โดยให้คนในชุมชนพูด เป็นถ่ายทอดเป็นและนำไปปฏิบัติต่อจนชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจ

ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านหลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน จำนวน 10 คน มีความเห็นว่า **1)หลักการสร้างความหมายให้กับข้อมูล** ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล, การจัดการข้อมูลให้มีความสัมพันธ์กันเอง, การสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น และ การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด **2) ประเภทข้อมูลที่ส่งผลต่อการวางแผนชุมชน** สามารถแบ่งออกเป็น 2.1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ประกอบด้วย (1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน (2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง (3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ และ (4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาความรู้ และ 2.2)ข้อมูลพื้นฐานครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน **3) หลักในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน** ได้แก่ 3.1)เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่ทำให้ชาวบ้านรู้จักสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง 3.2)สามารถนำยอดรายรับ – รายจ่ายรวม โดยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการแสดงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน 3.3)ไม่ควรนำเงินกู้ยืมไปรวมกับรายรับ-รายจ่าย เพราะจะทำให้เกิดความสับสนได้ 3.4) การวิเคราะห์รายจ่ายควรดูประเภทของการจ่ายว่ามีลักษณะใด 3.5) การวิเคราะห์รายรับ การฝากเงินธนาคาร การซื้อพันธบัตร การฝากเงินออมในรูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการเล่นแชร์ ถือว่าเป็นการออม 3.6)ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนสามารถสะท้อนพฤติกรรมของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3.7) สามารถทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดอย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงประเด็นของข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนกับปัญหาในภาพรวม ภาพย่อย และมองเห็นกฎกติกาในการแก้ปัญหาอย่างครบวงจร ในรูปแบบของเครือข่ายโซ่อุปทาน

(Supply Chain) และ 3.8)ต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนที่สามารถสะท้อนในการวิเคราะห์ได้ แล้วจึงใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการสรุปอธิบายความหมายประกอบ แต่ไม่ควรใช้การระดมความคิดเห็นเพื่อสะท้อนข้อมูล แต่ควรใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวางแผนในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป และ4)ความเชื่อมโยงข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน ปัญหา และการวางแผนชุมชน โดยพิจารณาข้อมูลศักยภาพชุมชน รายรับ รายจ่าย และกระแสการเงินครัวเรือนเพื่อเป็นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน จำนวน 10 คน สามารถสรุปถึงโครงสร้างเนื้อหาสำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนได้ดังนี้ เห็นว่า ส่วนประกอบของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) องค์ประกอบ 1.1) คน ประกอบด้วย 1) แกนนำชุมชน ได้แก่ คุณลักษณะของแกนนำที่ดี, การสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชน, ทักษะที่จำเป็นของแกนนำ, บทบาทหน้าที่ของแกนนำ 2) วิทยากรกระบวนการ ประกอบด้วย คุณลักษณะ, ความรู้ ทักษะ ความสามารถ, บทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ, ผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ 1.2) การเรียนรู้ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้, รูปแบบการเรียนรู้, ทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้, สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้, บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้, การจัดสภาพแวดล้อม/กิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 1.3) ชุมชน ได้แก่ การวิเคราะห์ชุมชน, รูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการวางแผนชุมชน) และ 1.4) เทคโนโลยี ส่วนที่ 2) ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 2.1) การทบทวนแผน/การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ชุมชนทราบถึงปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้คนเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน, บุคคลที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมระเบิดปัญหาของชุมชน, เทคนิคการให้คำแนะนำ, เทคนิคการตั้งคำถาม 2.2) การกำหนดเป้าหมาย/วิสัยทัศน์ชุมชน ได้แก่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/ อนาคตของชุมชน, วิธีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, ลักษณะเป้าหมาย/วิสัยทัศน์/อนาคตที่แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน 2.3) การวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็น /กำหนดเป้าหมาย ได้แก่ บุคคลที่มีผลต่อการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ชุมชนสามารถประเมินตนเองได้, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, สิ่งที่ต้องตระหนักในการวิเคราะห์ความต้องการ/ ความจำเป็น และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคในการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน และลักษณะของเป้าหมายการเรียนรู้ที่ดี 2.4) การร่วมเก็บข้อมูล/แหล่งวิทยาการ ได้แก่ ผู้ที่หน้าที่ในการรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล/แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2.5) การร่วมวางแผน/การดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวางแผน/

ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน, วิธีการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 2.6)การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลแก้ปัญหาของชุมชน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาของชุมชน, วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน, เทคนิคการสรุปบทเรียนและประเมินผลเพื่อแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการนำผลมาใช้ในการปรับปรุงแผน 2.7)การจัดการความรู้ ได้แก่ การถอดความรู้ (ลักษณะองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน และวิธีการถอดความรู้), การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้ (วิธีการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ ชุมชน และผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำความรู้ไปใช้) และการบำรุงรักษาความรู้ (ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบำรุงรักษาความรู้และวิธีการในการบำรุงรักษาความรู้) และส่วนที่ 3 เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะและวิธีการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และชุมชนยั่งยืน

สำหรับการจัดการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน มีความเห็นว่าควรนำขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน(ระเบิดความคิด) และการจัดการความรู้ นำไปองค์ประกอบของกลไก โดยมีการลดขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เหลือ 4 ขั้นตอน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเห็นควรเพิ่มขั้นตอนจากเดิม 4 ขั้นตอน เป็น 6 ขั้นตอน โดยเพิ่มขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาชุมชนโดยจัดลำดับความสำคัญของโครงการ และขั้นตอนที่ 5 การดำเนินงานตามแผน

จากข้อมูลทั้ง 5 ส่วนดังกล่าวทำให้ทราบถึงรายละเอียดของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งในระยะที่ 1 ที่นำเสนอในการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน จำนวน 9 คน และด้านการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน โดย (ร่าง) คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน ประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน 1.1) ข้อมูล 1.2) กลไก และ 1.3) กระบวนการเรียนรู้ และ 2)ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนชุมชน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน ขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด) ขั้นที่ 3 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน ขั้นที่ 4 การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน และขั้นที่ 5 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน และ คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) ข้อมูล 2) มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3)หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 นำข้อมูลประเภทต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงและความสอดคล้องกับมิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดประเภท ขั้นตอนที่ 3 ค้นหาแนวทางการพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำ

หลังจากที่ได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว สามารถสรุปรายละเอียดของคู่มือดังกล่าว ปรากฏดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 5.1 แสดงพัฒนาการขององค์ประกอบคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

รูปแบบระยะที่ 1	**รูปแบบระยะที่ 2**
ข้อมูล	ข้อมูล
กลไกประกอบด้วย คน กับ ความสัมพันธ์	กลไก ประกอบด้วย คน ความสัมพันธ์ การจัดการความรู้ และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน
กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน	กระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน

ตารางที่ 5.2 แสดงพัฒนาการของขั้นตอนของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

รูปแบบระยะที่ 1	**รูปแบบระยะที่ 2**
ขั้นที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน	ขั้นที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน
ขั้นที่ 2 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน (ระเบิดความคิด)	ขั้นที่ 2 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน
ขั้นที่ 3 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน	ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน
ขั้นที่ 4 การเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน	ขั้นที่ 4 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน
ขั้นที่ 5 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน	

ตารางที่ 5.3 แสดงพัฒนาการขององค์ประกอบของคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบระยะที่ 1	**รูปแบบระยะที่ 2**
1. ข้อมูล	1. ข้อมูล
2. มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต	2. มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4. หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 5.4 แสดงพัฒนาการของขั้นตอนของคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบระยะที่ 1	**รูปแบบระยะที่2**
1.นำข้อมูลประเภทต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงและความสอดคล้องกับมิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และ นำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง
2. นำข้อมูลที่สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดประเภท	2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค
3.ค้นหาแนวทางการพัฒนา	3. การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน
4.ประเมินผลการดำเนินงาน	4. การวางแผนพัฒนาชุมชน โดยจัดลำดับความสำคัญของโครงการ
	5. การดำเนินงานตามแผน
	6. การติดตามและประเมินผล

2. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน มีการแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ข้อมูล กลไก และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ สีลาภรณ์ บัวสาย (2554: 14-15) ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างการบูรณาการเชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) เป้าหมายร่วม 2) กลไก 3) ข้อมูล และ 4) กระบวนการการจัดการความรู้และการเรียนรู้ และกระบวนการจัดการความสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเป็น 3 ส่วนโดยมุ่งเป้าหมายร่วมกันเพื่อการเรียนรู้โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูล หลักการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความหมายกับข้อมูลสอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างความหมายให้กับข้อมูลของ สุธีระ ประเสริฐสรรพ์ (2553: 41-43) ได้แก่ 1) การจัดกลุ่มข้อมูล ซึ่งอยู่กระจัดกระจายในส่วนของรายรับ – รายจ่ายต่างๆ โดยจะต้องสะท้อนถึงความหมายของสถานภาพชุมชนในมิติ 2) การจัดข้อมูลให้แสดงถึงความสัมพันธ์กันเอง 3) การจัดข้อมูลให้แสดงความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่นๆ ทำได้เมื่อมีข้อมูลจำเพาะใน การเปรียบเทียบกัน

แล้ว และนำไปผูกความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลอื่นกับข้อมูลบัญชีครัวเรือน และ 4)การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจในปรากฏการณ์ว่า ทุกอย่างล้วนสัมพันธ์กันจนในที่สุดรู้ถึงความหมายของข้อมูล ซึ่งเรียกว่าเป็นการรู้ความหมายที่ทำให้เกิดความหมาย

สำหรับการแบ่งประเภทข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ **1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน** ประกอบด้วย 1.1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน เช่น ขนาดของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศ ระบบการผลิตทางการเกษตร ประเภทของการใช้ที่ดิน ปฏิทินการเพาะปลูก จำนวนประชากร 1.2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองได้แก่ ประวัติชุมชน, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในและภายนอกชุมชน, ผู้นำชุมชน/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน, การศึกษา และ สุขภาพ, โครงสร้างทางการปกครอง การแบ่งคุ้มบ้าน, กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน 1.3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจได้แก่ การประกอบอาชีพ ความรู้ในการประกอบอาชีพ แรงงาน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออม พฤติกรรมการบริโภค แหล่งทุนในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัตถุดิบในการผลิตสินค้าชุมชน ตลาด แหล่งท่องเที่ยว และปัญหาทางเศรษฐกิจ ขนาดการถือครองที่ดิน และอัตราการจ้างแรงงาน และ 1.4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน และการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งประเภทประเภทชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ของ สนธยา พลศรี (2545: 199-216) ได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ลักษณะด้านประชากร ลักษณะด้านนิเวศวิทยา ลักษณะด้านเศรษฐกิจ และลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เข้าใจในบริบทของชุมชน ดังนั้นประเภทของข้อมูลก็ควรแบ่งตามลักษณะดังกล่าวทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจต่อชุมชนได้อย่างชัดเจนเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์ชุมชนต่อไป และ **2) ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน** ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน หนี้สิน และบัญชีที่ดิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน ร่วมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะ: สกว.) เนื่องจากรูปแบบของบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือนดังกล่าวเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลของครัวเรือนโดยมีการแบ่งแยกประเภทของรายรับ- รายจ่ายได้อย่างชัดเจน ดังนั้นเมื่อมีการจดบันทึกในรูปแบบดังกล่าวจะทำให้ง่ายต่อการนำมาสรุปผลของรายรับ – รายจ่ายในภาพรวมของชุมชนต่อไป ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความหมายที่สะท้อนถึงปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

ส่วนที่ 2 กลไก ที่จำเป็นเพื่อทำให้เกิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ **1. คน** ได้แก่ คุณลักษณะ และบทบาทหน้าที่แกนนำชุมชน, คุณลักษณะ ความรู้ ความสามารถ และทักษะ และบทบาทหน้าที่ของวิทยากรกระบวนการ และผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสนธยา พลศรี (2550: 106) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญคือ คน เพราะต้องอาศัยความร่วมมือของของคนในชุมชนร่วมกันจึงเกิดผลสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำซึ่งมีบทสำคัญในการเป็นตัวอย่างที่ดี (ประยงค์

รณรงค์,2550 : 10 – 14) และวิทยากรกระบวนการซึ่งมีส่วนในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน (Fran Rees ,2005: 24-25) **2. ความสัมพันธ์** ประกอบด้วย 2.1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการความสัมพันธ์ คือ ข้อมูล ประเด็น การบูรณาการร่วมกัน การจัดการความรู้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2.2) วิธีการเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน โดยเริ่มจาก 1) การจัดตั้งคณะทำงานที่รับผิดชอบทุกระดับตั้งแต่จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน 2)เปิดรับอาสาสมัครปฏิบัติงานในพื้นที่ 3)จัดทำข้อมูลที่สามารถสะท้อนความจริงของชุมชน 4)จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ปัญหาชุมชนโดยเชื่อมโยงกับกระบวนการระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค 5)สร้างความสัมพันธ์จากกระบวนการเชื่อมโยงชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด กรม และกระทรวง ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของสนธยา พลศรี (2550: 68-69) ที่กล่าวถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน เพราะถ้าหากชุมชนขาดระบบความสัมพันธ์จะส่งผลทำให้การเชื่อมโยงข้อมูล ประเด็น การบูรณาการทรัพยากร คน และงบประมาณ รวมถึงการจัดการความรู้ของชุมชนซึ่งจะทำให้ไม่สามารถเกิดผลต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชนของ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2550 :24-31) ได้สรุปทุนของชุมชน มี 3 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม เนื่องจากความสัมพันธ์ของชุมชนจะต้องนำทุนทั้ง 3 ด้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชุมชนของตนเองบนพื้นฐานศักยภาพของชุมชนที่มี **3. การจัดการความรู้** (Knowledge Management) คือ การลำดับการดำเนินการเรียนรู้ในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชนเพื่อมุ่งให้คนสามารถถอดความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ และบำรุงรักษาความรู้ที่มีคุณค่าของชุมชนอันนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม โดยมุ่งสร้างนวัตกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชน ซึ่งการจัดการความรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการต่อยอดการเรียนรู้สามารถให้พัฒนาตนเอง ครัวเรือนและชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเป้าหมายของการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2552: 45-52) ได้แก่ 1) มิติสุขภาวะ ควรมีการจัดระบบสุขภาพบนฐานความรู้ด้วยการจัดการความรู้ที่มีเหตุผลรอบด้าน 2)มิติจริยธรรม วัฒนธรรม และสังคม ควรมีระบบการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร และ 3) มิติการศึกษา ควรมีระบบการจัดการความรู้ที่จริงจังและเป็นรูปธรรมโดยดำเนินการร่วมกันอย่างน้อย 3 ฝ่าย คือ ชุมชน ข้าราชการและสถาบันการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คัดกรอง สังเคราะห์ ยกระดับความรู้ของแต่ละภาคส่วนให้เป็นประโยชน์และใช้ได้จริงสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ 1) การจัดแผนที่ความรู้ของปราชญ์-ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละด้านของชุมชน 2) มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างปราชญ์ – ภูมิปัญญาชาวบ้านกับชาวบ้านเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการต่อยอดการเรียนรู้เช่น เวทีประชาคม ศูนย์การเรียนรู้ 3) มีการนำความรู้ไปใช้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมในการพัฒนาการเรียนรู้ของชาวบ้านที่เพิ่มศักยภาพให้คนในชุมชน และ 4) มีการจัดเก็บฐานข้อมูลความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และพัฒนาองค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับคนในชุมชนให้มีความทันสมัย และถูกต้อง

และยังสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ ของพรพิมล หรรษาภิรมย์โชค (2554: 116-133) ซึ่งมีกระบวนการจัดการความรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การถอดความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำความรู้ไปใช้และการบำรุงรักษาความรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ง่ายต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน ดังนั้น การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ รวมถึงการถ่ายทอด สร้างสรรค์ภูมิปัญญาจากอดีตสู่ปัจจุบัน และนำไปสู่การต่อยอดการเรียนรู้ต่อไป และ **4. การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในชุมชน** ประกอบด้วย 2 ส่วน หลัก ได้แก่ 1) การ**สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญและเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน** ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของโครงการวิจัย เรื่องกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน โดยปาริชาติ วลัยเสถียร (2550) ได้สรุปผลไว้ว่า การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ทุกข์และเพิ่มอำนาจในการจัดการตนเอง โดยมีนวัตกรรมการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้แบบบูรณาการ ตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม เปรียบเทียบกระบวนการเปลี่ยนแปลงของอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มของอนาคต เริ่มจากการเรียนรู้เชิงประเด็นเรื่อง และขยายไปสู่การเรียนรู้เชิงบูรณาการในทุกเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประสานการเรียนรู้ทั้งมิติด้านนอกและด้านในอันเป็นการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ เนื่องจากเป้าหมายของการเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้เพื่อแก้ทุกข์ของคนในชุมชน และ 2) **การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้** ได้แก่ เทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เทคนิคการจัดเวทีของแกนนำและวิทยากรกระบวนการ เทคนิคการจุดประกายความคิดของคนในชุมชน ข้อควรคำนึง แนวทางที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของโครงการวิจัย เรื่องกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน โดยปาริชาติ วลัยเสถียร (2550) ได้สรุปผลไว้ว่าเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียนรู้ ได้แก่ บริบทภายในชุมชนทั้งในด้านธรรมชาติ การตั้งถิ่นฐาน ด้านสังคม วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ด้านประสบการณ์ แนวคิดและฐานคิดของคนในชุมชน และกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับภายนอก กลไกการจัดการเรียนรู้ และการจัดการความสัมพันธ์ในแนวราบ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยในการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ของชุมชน เนื่องจากบริบทของแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน อีกทั้งการเรียนรู้จะทำให้คนในชุมชนมีคุณค่าซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สายันต์ ไพรชาญจิตร์, นัยนา หวายคำ, นิลวดี, พรหมพักพิง และธำรง มั่นคง (2549 : 94) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้สามารถสร้างความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตัวเอง จากการเรียนรู้ทั้งหมด ทำให้ตนเองมีคุณค่า มีเอกลักษณ์/อัตลักษณ์ มีตำแหน่งทางสังคม ได้รับการยอมรับเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากสังคมภายนอก นอกจากนี้ในส่วนของวิธีการเรียนรู้นั้นสอดคล้องกับของปาริชาติ วลัยเสถียร (2550: 52-60) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ ได้แก่ 1) กระบวนการเชิงปฏิสัมพันธ์สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้อื่นและบุคคลภายนอก 2) การศึกษาดูงานจากรูปธรรมจริงทั้งภายใน และภายนอกชุมชน รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ และ 3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงโดยการลองผิดลองถูก และการค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้ เนื่องจากการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนสามารถใช้รูปแบบการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ชุมชน บางชุมชนอาจชอบไปศึกษาดูงานภายนอกพื้นที่ แต่บางชุมชนอาจชอบเรียนรู้กับปราชญ์ภายในชุมชนเพราะมีความ

ใกล้ชิดจึงทำให้กล้าซักถามหากมีข้อสงสัย การใช้กรณีศึกษา (Mayer and Ezell,1992 อ้างถึงใน เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2534: 34) การเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Arends, 2001: 362-366) การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Skager,1997 : 4) เป็นต้น

ส่วนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538: 38) และอนุชาติ พวงสำลี และวิรบูรณ์ วิสารทสกุล (2540: 3) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนจะทำให้ชุมชนนั้นสามารถแก้ปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงหรือขับเคลื่อนตนเองจากที่เป็นอยู่ ทั้งนี้การเรียนรู้ที่ดีของชุมชนต้องเกิดจากการเรียนรู้จากการกระทำร่วมกัน อาจได้แก่การทำงานต่างๆ หรือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หากเป็นการเรียนรู้จากการแก้ปัญหา จะทำให้ชุมชนนั้นมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ตั้งคำถามตอบคำถาม หาสาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหา สำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การวางแผนชุมชนมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ **ขั้นตอนที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน** ประกอบด้วย การทบทวนปัญหาของชุมชน โดยการวิเคราะห์ชุมชนจากบัญชีครัวเรือนและการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของชุมชนและการร่วมรับรู้ถึงปัญหาชุมชน เพื่อการยกระดับชุมชน **ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน** ประกอบด้วยการกำหนดระดับเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชุมชน การกำหนดรายละเอียดของการวางแผนดำเนินการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน โดย 1) การนำปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ปัญหามาเป็นประเด็นในการวางแผน 2) การวิเคราะห์ชุมชน 3) การค้นหา “โอกาส” และแนวทางการแก้ปัญหา และ 4) การสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในการจัดกลุ่มแผนงาน/โครงการ ได้แก่ แผนที่ตนเองทำได้เอง แผนที่ต้องทำร่วม และแผนที่ต้องขอการสนับสนุน 5) การลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ 6) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับแผนงาน/โครงการ **ขั้นตอนที่ 3 การนำแผนเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน** โดยการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลเชิงประจักษ์ และการบูรณาการแผนชุมชนกับทรัพยากรทุกภาคส่วน **ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน** ประกอบด้วยการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ การร่วมสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการขั้นย่อยที่ และการต่อยอดและขยายผลการเรียนรู้จากการดำเนินงาน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค (2550) จาก 16 ชุมชนใน 4 ภูมิภาค สามารถสรุปได้ว่า ขั้นตอนสำคัญมีดังนี้ 1) การทบทวนแผนเดิม / การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน 2)การกำหนดเป้าหมาย / การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมชุมชน 3)การร่วมวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน 4)การร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล/แหล่งวิทยาการ 5)การร่วมวางแผน/ ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาชุมชน และ 6)การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชน โดยมีความสอดคล้องกันในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 รวมเป็นขั้นตอนที่ 1 การทบทวนปัญหาและร่วมรับรู้เป้าหมายของชุมชน ในขั้นที่ 3 ขั้นที่ 4 และขั้นที่ 5 รวมเป็นขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน สำหรับขั้นตอนที่ 3 การนำแผนเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วนเป็นขั้นที่ยกระดับการทำงานของชุมชนให้มีความสอดคล้องกับภารกิจของส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

ในส่วนขั้นที่ 6 เหมือนกับขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและร่วมสรุปบทเรียน เนื่องจากเป็นขั้นสุดท้าย จะต้องมีการประเมินผลพร้อมกับสรุปบทเรียนทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลวเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนต่อไป อีกทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวยังสอดคล้องกับกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม(Appreciation Influence control = A-I-C) ของธีระพงษ์ แก้วหาวงศ์ (2543 : 183-188) ได้กล่าวไว้ว่า ในการวางแผนมี 3 ขั้นตอนดังนี้ 1) การสร้างความรู้ (Appreciation : A) โดยมีการวิเคราะห์สภาพการณ์ของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบลในปัจจุบัน และการกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่าต้องการอย่างไร 2) การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I) โดยมีการคิดกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามภาพพึงประสงค์ และการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ และ 3)การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C) โดยมีการแบ่งความรับผิดชอบและการตกลงในรายละเอียดของการดำเนินงาน จัดทำแผนปฏิบัติ ซึ่งขั้นตอนของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชนมีความครอบคลุมใน 3 ขั้นดังกล่าว สำหรับในขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผนและเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนมีความสอดคล้องกับโครงสร้างความเป็นชุมชนของ ชัชวาล ทองดีเลิศ, กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา, วราลักษณ์ ไชยทัพ และปริศนา พรหมมา (2549 : 94 – 123) ได้กล่าวไว้ว่ามี 4 ส่วน คือ แบบแผนการผลิต การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์ และอุดมการณ์/ความเชื่อ โดยการวิเคราะห์ชุมชนจะอยู่ภายใต้มิติทางประวัติศาสตร์ มิติทางโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจ ชนชั้น และผลประโยชน์ และมิติทางสังคมวัฒนธรรม และใช้กรอบการประเมินชุมชนในด้านศักยภาพชุมชน และข้อจำกัดของชุมชน ซึ่งการวิเคราะห์ชุมชนจำเป็นต้องอาศัยแนวทางดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ทั้งนี้เพื่อทำให้เข้าใจสภาพปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างชัดเจน และยังมีการยกระดับของการดำเนินงานโดยมีการเชื่อมโยงกับทรัพยากรของทุกภาคส่วนและมีการประเมินผลและการสรุปบทเรียนเพื่อให้เกิดการต่อยอดและขยายผลการเรียนรู้จากการดำเนินงานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนของ ธีระพงษ์ แก้วหาวงศ์ (2543 : 248-250) ได้กล่าวไว้ว่า ท่ามกลางสงครามการแย่งชิงทรัพยากรและการถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ประเด็นเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของชุมชนจึงผูกติดดับเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การวางแผน การใช้ที่ดิน น้ำ ป่า เกษตรกรรมทางเลือก การดูแลสิทธิของตนเองและกลุ่ม และเกิดจากการได้พบเห็นความสำเร็จของชุมชนหนึ่ง และการแสวงหาทางออกของอีกชุมชนหนึ่ง รูปแบบการจัดเครือข่ายการเรียนรู้เหล่านี้ไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ส่วนใหญ่การจัดเวทีให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะกันเสมอดังนั้นการต่อยอดและการขยายผลการเรียนรู้ของชุมชนจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวแน่ชัด เพราะกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านจะเกิดขึ้นจากศักยภาพของชาวบ้านเอง ในการแสวงหาทางรอดต่อสภาพปัญหาที่รุมเร้าอยู่ในทุกท้องถิ่น (ธีระพงษ์ แก้วหาวงศ์ ,2543 : 245-246) โดยการเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูก การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริง การถ่ายทอดความรู้การเรียนรู้จากการทำจริง การเรียนรู้โดยพิธีกรรม การเรียนรู้ทางศาสนา การแลกเปลี่ยนความรู้-ประสบการณ์ระหว่างคนต่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ทั้งในชาติพันธุ์ ถิ่นฐาน การทำมาหากิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ (เอกวิทย์ ณ ถลาง,2540 : 45-46 อ้างถึงใน สายันต์ ไพรชาญจิตร์, นัยนา หวายคำ, นิลวดี

, พรหมพักพิง และธำรง มั่นคง, 2549 : 32-35) แต่ทั้งนี้ชุมชนควรตระหนักถึงการให้ชาวบ้านได้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ เพราะจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้

2.2 คู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนหลักการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความหมายกับข้อมูลสอดคล้องกับแนวคิดในการสร้างความหมายให้กับข้อมูลของสุธีระ ประเสริฐสรรพ์ (2553: 41-43) ได้แก่ 1) การจัดกลุ่มข้อมูล ซึ่งอยู่กระจัดกระจายในส่วนของรายรับ – รายจ่ายต่างๆ โดยจะต้องสะท้อนถึงความหมายของสถานภาพชุมชนในมิติ 2) การจัดข้อมูลให้แสดงถึงความสัมพันธ์กันเอง 3) การจัดข้อมูลให้แสดงความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่นๆ ทำได้เมื่อมีข้อมูลจำเพาะใน การเปรียบเทียบกันแล้ว และนำไปผูกความสัมพันธ์กับข้อมูลอื่น เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ ซึ่งจะต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลอื่นกับข้อมูลบัญชีครัวเรือน และ 4)การประมวลความสัมพันธ์ทั้งหมด ช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจในปรากฏการณ์ว่า ทุกอย่างล้วนสัมพันธ์กันจนในที่สุดรู้ถึงความหมายของข้อมูล ซึ่งเรียกว่าเป็นการรู้ความหมายที่ทำให้เกิดความหมายได้

สำหรับการแบ่งประเภทข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ประกอบด้วย 1.1) ข้อมูลศักยภาพชุมชน เช่น ขนาดของพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศ ระบบการผลิตทางการเกษตร ประเภทของการใช้ที่ดิน ปฏิทินการเพาะปลูก จำนวนประชากร 1.2) ข้อมูลด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครองได้แก่ ประวัติชุมชน, ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในและภายนอกชุมชน, ผู้นำชุมชน/กลุ่ม/องค์กร/เครือข่ายในชุมชน, การศึกษา และสุขภาพ, โครงสร้างทางการปกครอง การแบ่งคุ้มบ้าน, กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน 1.3) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ ความรู้ในการประกอบอาชีพ แรงงาน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน เงินออม พฤติกรรมการบริโภค แหล่งทุนในชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน วัตถุดิบในการผลิตสินค้าชุมชน ตลาด แหล่งท่องเที่ยว และปัญหาทางเศรษฐกิจ ขนาดการถือครองที่ดิน และอัตราการจ้างแรงงาน และ 1.4) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการแพทย์พื้นบ้าน และการประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งประเภทประเภทชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ของ สนธยา พลศรี (2545: 199-216) ได้กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ลักษณะด้านประชากร ลักษณะด้านนิเวศวิทยา ลักษณะด้านเศรษฐกิจ และลักษณะด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เข้าใจในบริบทของชุมชน ดังนั้นประเภทของข้อมูลก็ควรแบ่งตามลักษณะดังกล่าวทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจต่อชุมชนได้อย่างชัดเจนเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปวิเคราะห์ชุมชนต่อไป และ 2) ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน หนี้สิน และบัญชีที่ดิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน ร่วมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (โครงการความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาความยากจน พัฒนา

สังคม และสุขภาวะ: สกว.) เนื่องจากรูปแบบของบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือนดังกล่าวเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลของครัวเรือนโดยมีการแบ่งแยกประเภทของรายรับ- รายจ่ายได้อย่างชัดเจน ดังนั้นเมื่อมีการจดบันทึกในรูปแบบดังกล่าวจะทำให้ง่ายต่อการนำมาสรุปผลของรายรับ – รายจ่ายในภาพรวมของชุมชนต่อไป ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ความหมายที่สะท้อนถึงปัญหาของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

ส่วนที่ 2 มิติแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการเรียนรู้ และด้านสุขภาวะ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและสังคมของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2524) องค์กรความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) (1974) องค์กรความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) (1976) องค์กรความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) (1970-1990) องค์กรการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) (1973) คณะกรรมการมาธิการเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งสหประชาชาติ (UN-ESCAP) และ นักวิชาการ นักวิจัย และปราชญ์ชาวบ้าน (ไทย) (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ,2553 : 37) และยังสอดคล้องกับมิติการดำเนินงานตาม “แผนที่เศรษฐกิจพอเพียง” ของสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2552) ได้แก่ มิติสุขภาวะ มิติจริยธรรม วัฒนธรรม และสังคม มิติการศึกษา มิติการกระจายอำนาจ มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิติการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมิติดังกล่าวจะทำให้ชุมชนเข้าใจถึงแนวทางการพัฒนาภายในชุมชนได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ในการพิจารณาผลงานตามกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (2553: 10-11) โดยกล่าวถึงแนวทางในการกำหนดโครงการ /กิจกรรมตามหลักการดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นถึงตัวอย่างแผนงานโครงการที่สะท้อนตามหลักการดังกล่าวได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ที่ใช้ในการพิจารณาผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการประกวดประเภทชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 4 หลักการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 6 ขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิทย์ พวงงาม (2553: 162-164) ได้สรุปเป็นกระบวนการการพัฒนาชุมชนโดยมีขั้นตอนดังนี้ **ขั้นที่ 1** การศึกษาชุมชน และขั้นที่ 2 การให้การศึกษาแก่ชุมชน สอดคล้องกับ**ขั้นตอนที่ 1** การวิเคราะห์ชุมชน โดยนำข้อมูลพื้นฐานของชุมชนมาวิเคราะห์ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร และ นำข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ได้แก่ รายรับ รายจ่าย เงินออมและหลักประกัน และหนี้สิน มาวิเคราะห์ว่ามีข้อมูลส่งผลกระทบต่อมิติการพัฒนาในด้านใดบ้าง และ**ขั้นตอนที่ 2** การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เนื่องจาก

การศึกษาชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดระหว่างขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชนจนสามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนได้ สำหรับ**ขั้นที่ 3** การวางแผน/โครงการ สอดคล้องกับ**ขั้นตอนที่ 3** การค้นหาแนวทางการพัฒนาชุมชน และ**ขั้นตอนที่ 4** การวางแผนพัฒนาชุมชนโดยการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ในส่วนของ**ขั้นที่ 4** การดำเนินงานตามแผนและโครงการสอดคล้อง**กับขั้นตอนที่ 5** การดำเนินงานตามแผน และ**ขั้นที่ 5** การติดตามประเมินผลสอดคล้องกับ**ขั้นตอนที่ 6** การติดตามและประเมินผล ซึ่งการประเมินผลดังกล่าวสอดคล้องกับเกณฑ์ในการพิจารณาผลงานตามกรอบแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (2553: 10-11) กรมการพัฒนาชุมชน และสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม โดยเกณฑ์การประเมินผลจะทำให้ชุมชนสามารถเห็นตัวอย่าง ตัวชี้วัดว่าชุมชนใดที่ดำเนินกิจกรรมได้สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ ทั้งนี้เพื่อถือได้ว่าเป็นการประเมินชุมชนด้วยตนเองได้

ข้อเสนอแนะ

1. แนวทางเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานระดับกระทรวง หรือ จังหวัดควรมีการกำหนดนโยบายที่สนับสนุนและส่งเสริมการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างชัดเจน

1.2 หน่วยงานระดับกรม หรือส่วนราชการระดับภูมิภาคควรสนับสนุนและส่งเสริมการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างชัดเจนโดยสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวง

1.3 หน่วยงานระดับกรม หรือส่วนราชการระดับภูมิภาคควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอย่างถ่องแท้เพื่อนำไปใช้การส่งเสริมสนับสนุนชุมชนต่อไป

1.4 หน่วยงานระดับท้องถิ่นควรกำหนดแนวทางในการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.5 หน่วยงานระดับชุมชนควรจัดทำแผนชุมชนที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

2. แนวทางเชิงปฏิบัติ

2.1 ผู้นำ / แกนนำชุมชน

2.1.1 ต้องเข้าใจถึงหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชน

2.1.2 ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน รวมถึงการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับชีวิตของตนเอง สามารถมองเห็นผลเป็นรูปธรรมได้

2.1.3 ต้องเข้าใจบริบทของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันทั้งชุมชนเมือง ชุมชนชนบท และชุมชนลักษณะเฉพาะจำเป็นต้องใช้วิธีที่สอดคล้องกับคนในชุมชนนั้น ๆ

2.1.4 คัดเลือกแกนนำที่สามารถผลักดันการดำเนินการต่าง ๆ ให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนได้

2.2 ชาวบ้าน

2.2.1 ต้องมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเองหลังจากการจดบันทึกบัญชีรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตได้

2.2.2 ต้องเห็นผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เพราะจำทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมที่มีต่อชุมชน

2.2.3 ต้องมีความอดทนต่อการเห็นผลจากการเปลี่ยนแปลงหลังจากเข้าใจสาเหตุของปัญหาอันเกิดจากรายรับ – รายจ่ายของตนเอง และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงมาใช้ในการประกอบอาชีพ เพราะการลด ละ เลิกสารเคมีในช่วงต้นอาจทำให้ผลผลิตที่ได้มีความแตกต่างสูงซึ่งอาจส่งผลทำให้เกิดความไม่แน่ใจกับวิถีเกษตรแบบปลอดสารพิษ ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นหลังจากการดำเนินการมาระยะหนึ่ง

2.3 กระบวนการ

2.3.1 ต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ของชุมชน โดยขับเคลื่อนการใช้คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วค่อยขยายไปสู่ทั่วทั้งตำบล อำเภอ และจังหวัดต่อไป ไม่จำเป็นต้องทำพร้อมกันทั้งชุมชน เพราะอาจเกิดขัดแย้ง หรือการต่อต้านไม่ให้ความร่วมมือได้ในกรณีที่ผู้นำชุมชนไปสั่งให้ชาวบ้านทำเพราะเป็นนโยบายของส่วนราชการ

2.3.2 ต้องค้นหาบุคคลที่มีใจ มีความสามารถในการถ่ายทอด พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อการเรียนรู้อยู่เสมอมาเป็นแกนนำของชุมชนเพื่อเป็นผู้ขยายวงการเรียนรู้ในชุมชนให้กว้างมากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ของคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติ มีดังนี้

1. คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้ได้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชุมชนเท่านั้น เนื่องจากบริบทแวดล้อมส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการพัฒนาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ของชุมชนซึ่งมีความแตกต่างจากบริบทขององค์กร

2. องค์ประกอบและขั้นตอนในคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน และคู่มือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หากชุมชนจะนำคู่มือดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจึงควรนำพิจารณาถึงองค์ประกอบและขั้นตอนทั้งหมด เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งผลต่อการดำเนินงานการพัฒนาในชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมพัฒนาชุมชน. (2547). **การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนไทย.** กรุงเทพมหานคร : แอล ที เพลส.

กัญญารักษ์ ศรีทองรุ่ง, **การใช้กระบวนการ เอ ไอ ซี ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพ ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พศ.2540-2544).** วิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. **การสอนและการฝึกอบรมทางการบริหารโดยวิธีกรณีศึกษา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534

โกวิทย์ พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด.2553.

คณาพร คมสัน. **การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค .2550. **แผนชีวิตชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองและการพัฒนายั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน).

ฉันทนา เวชโอสถศักดา. **ปัญหาการใช้แหล่งสารนิเทศและความสามารถในการค้นหาสารนิเทศของนักศึกษาแพทย์หลักสูตรแบบดั้งเดิมและหลักสูตรแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก.** วิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษ์ศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538.

ชัชวาล ทองดีเลิศ, กิ่งกร นรินทรกุล ณ อยุธยา, วราลักษณ์ ไชยทัพ, ปริศนา พรหมมา. **การวิเคราะห์และประเมินชุมชนในสถานการณ์โลกาภิวัตน์**.พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. 2549

ชูชาติ พ่วงสมจิต. **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

ทิศนา แขมมณี. **14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

ธีระพงษ์ แก้วหาวงศ์, **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมกับ เครือข่ายประชาคมสุขภาพในท้องถิ่น, 2543

นัดดา อังสุโวทัย. **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาเคมีที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี.** วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550

นิตยา โสรีกุล. **ผลการใช้การสอนแนะในการเรียนรู้ด้วยกรณีศึกษาบนเว็บที่มีต่อการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีรูปแบบการคิดต่างกัน.** วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุขมหาวิทยาลัยมหิดล, 2527

ประชาสรรณ์ แสนภักดี. **เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม [Online].** แหล่งที่มา http://www.prachasan.com/mindmapknowledge/aic.html [7 มกราคม 2555]

ประดิษฐ์ ศิริสอน. **แผนการประยุกต์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) ในการบริหารจัดการระบบข้อมูลรายงานเอดส์ให้มีประสิทธิภาพ จัดหวัดร้อยเอ็ด.** วิทยานิพนธ์ระดับปริญญามหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

ประยงค์ รณรงค์. **รวมความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิด ของชุมชนไม้เรียง.** นครศรีธรรมราช : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2546

ประยงค์ รณรงค์. **ผู้นำการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2550

ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541

ปาริชาติ วลัยเสถียร. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชน**. สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด. 2546

พรพิมล หรรษาภิรมย์โชค, **การจัดการความรู้ในการศึกษา (KM in Education)**. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษมพริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด 2554

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และเขมณัฏฐ์ อินทรสุวรรณ. **ตัวชี้วัด: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข.**พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข. 2553

พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ และ Basanti Majumdar. **การเรียนรู้โดยใช้ปัญหา.** กรุงเทพฯ : ธนาเพรสแอนด์กราฟิค, 2544.

พัชรินทร์ สิรสุนทร, **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท วี. พริ้นท์ (1991) จำกัด, 2550

ยุรวัฒน์ คล้ายมงคล. **การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยการประยุกต์แนวคิดการใช้ปัญหาเป็นหลักในการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีความสามารถพิเศษทางคณิตศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

รัฐพล ชินวรรณ. **การศึกษาชุมชนนักปฏิบัติในองค์กรสาธารณสุข กรณีศึกษาคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล.** รายงานการค้นคว้าอิสระระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารเทคโนโลยี วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552

ลีลาภรณ์ นาครทรรพ. ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้. **วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช**. 8 (2) (พฤษภาคม – สิงหาคม 2538): 38-48. 2538

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. การเรียนรู้ด้วย “กรณีศึกษา” อย่างมีประสิทธิภาพ. **รังสิตบิวสิเนสรีวิว.** 2 (มกราคม-มิถุนายน 2542) : 81-84

วิไลพร มณีพันธ์. **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. **แผนที่เดินทาง (Road Map) เศรษฐกิจพอเพียง.**กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย. 2552

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ. **สรุปผลการศึกษาโครงการส่งเสริมและศึกษาศัยภาพสตรีในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาหมู่บ้าน.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, 2537.

สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2550

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. 2547

สายันต์ ไพรชาญจิตร์, นัยนา หวายคำ, นิลวดี, พรหมพักพิง และธำรง มั่นคง. 2549. **กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน ด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สุกัญญา นิมานนท์. **การสอนแบบให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง**. กรุงเทพฯ : กองบริการศึกษา, 2536

สุธีระ ประเสริฐสรรพ์,2553. **ถอดรหัสความหมายข้อมูลวิจัย: ฉบับนักวิจัยสามัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** .[Online].Available from http://pikul.lib.ku.ac.th/FullText_SE/SE010191.mht [2011, Jan 15]. ,2554

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก. **เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**. กรุงเทพฯ.2550.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **คู่มือการประกวดผลงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ครั้งที่ 2 [Online].Available.http://122.155.0.114/enough2/web/Download.aspx [2010, June 23]. 2553.

อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนพัฒนา, 2541

อรพินท์ สพโชคชัย. **โครงการฝึกอบรมผู้นำการประชุม A-I-C เทคนิคการประชุมระดมความคิด การรวมพลังสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540.

อัจฉรา สโรบล, **ชุมชน การพัฒนาชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและชุมชน**. เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและชุมชน. สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การใช้กรณีตัวอย่างในการฝึกอบรม. **วารสารครุศาสตร์.** 14 (ตุลาคม-ธันวาคม 2528) : 71-78

ภาษาต่างประเทศ

Arends Richard, Learning Teach. **(5th ed)** Singapore : McGraw-Hill Higher Educattion, 2001.

Barrows Howard and Robyn, **Problem-based Learning : An Approach to Medical Education,** NY : Springer Publishing Company, 1980.

Delisle Robert. **How to use problem-based learning in the classroom**. USA : Association for Supervision and Curriculum Development, 1997.

Dixon, Nancy M. **The Organizational Learning Cycle : How We Can Learn Collectively**. 2nd ed. London : Cambridge University Press. 2000

Erik de Graaff. Introduction : The Principle of Problem based learning. 9-13 in **Implementation of Problem based Learning in Higher Education.** Amsterdam : Thesis Publisher, 1993.

Fogarty Robin, **Problem based learning and other curriculum models for the multiple intelligences classroom**. USA : Skylight, 1997.

Fran Rees, **The Facilitator Excellence Handbook**, 2nd ed. The United States of America. Wiley & Sons, Inc, 2005.

Jonasson, D.H. & Hermamdez-Serrano, J. Case-Based Reasoning and Instruction Design : Using Stories to Support Problem Solving. **Educational Technology Research and Development.** 50(2002) : 65-67

Kim Sbarcea. **The Future of Knowledge : Increasing Prosperity Through Value Network.** Australia : Butterworth-Heinemann, 2003

Knowles, M.S. **The Adult learness : A Guide for learner and teacher.** New York : Association Press, 1975

Peter Schwartz, Stewart Mennin and Graham Web, **Problem-Based Learning.** UK : Kogan, 2001.

Watson, D.L. and Thrap, R.G. **Self-Directed Behavior, Self-Modification for Personal Adjustment.** California : Brook/Cole, 1997

ภาคผนวก ก

- **รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์**
- **รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม**

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
“การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน”

1. คุณตรา	เหมโคกน้อย	องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน
2. คุณสมภพ	พานทอง	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
3. คุณณรงค์	บุญขวัญ	ศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบข้อมูลครัวเรือน
4. คุณถั่น	จุลนวล	องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู
5. คุณปวัน	พรหมพิทักษณ์	กระทรวงมหาดไทย
6. คุณสิทธิพงษ์	มาเอียด	ศูนย์ประสานงานภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชน
7. คุณชุรีย์	เทียบประทีป	องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย
8. คุณขนิษฐา	รักษ์เขียว	องค์การบริหารส่วนตำบลเขาถ่าน
9. คุณคณพัฒน์	ทองคำ	องค์การบริหารส่วนตำบลบางจาก
10. คุณเฉลิมพล	บุญฉายา	โครงการ NGO
11. คุณนงเยาว์	สานต๊ะ	องค์การบริหารส่วนตำบลแสนตอ
12. คุณรังสรรค์	น้อยท่าช้าง	ภาคประชาชน
13. คุณบังอร	ศรีมารักษ์	องค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน
14. คุณยุทธภูมิ	ใจสุวรรณ	องค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง
15. คุณเมฆินทร์	สายสี	องค์การบริหารส่วนตำบลนาบัว
16. คุณสุวรรณา	เมืองพระฝาง	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาบัว
17. คุณเสถียร	ยุระชัย	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
18. คุณอมรชัย	ว่องไวสกุล	ภาคประชาสังคม
19. คุณเสนอ	นราผล	หน่วยงานภาครัฐ
20. คุณสานิตย์	ฝ้าแพ้	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง
21. คุณชัยวัฒน์	โยธายุทธ	องค์การบริหารส่วนตำบลไทยเจริญ
22. ดร.สม	นาสอ้าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์
23. คุณรพีพัฒน์	มหาโคตร	องค์การบริหารส่วนตำบลนาคู่
24. คุณสม	เจาะจง	เทศบาลตำบลเมืองยาง
25. คุณประยูร	คำทอง	ภาคประชาชน
26. คุณฉลวย	โสภิพัฒน์	ภาคประชาชน
27. คุณนิพนธ์	สว่างทองหลาง	องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง
28. คุณทนงศักดิ์	ใจสบาย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครพนม
29. คุณบุญเรือง	ปาแสนกุล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
30. คุณนกน้อย	สีนวล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
31. คุณสมหมาย	เจือจาน	เทศบาลตำบลบางขุด

32. คุณพัชรดนัย	ปาขะ	องค์การบริหารส่วนตำบลหวังหมัน
33. คุณประทีป	วิเศษศรี	องค์การบริหารส่วนตำบลโคกหม้อ
34. คุณนิคม	บุญกมุติ	องค์การบริหารส่วนตำบลดงขวาง

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
“การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน”

1. คุณสมพงษ์	สุทธิวงษ์	หัวหน้าโครงการจังหวัดอุทัยธานี
2. คุณเสรี	จุ้ยพริก	ประธานมูลนิธิกองทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. คุณเนตรดาว	ยั่งยุบล	ผู้จัดการภาคกลางของสถาบันการจัดการทางสังคม
4. คุณอุกฤษฎ์	อิสมาแอล	แกนนำในการพัฒนาของชุมชน และ ที่ปรึกษาป่าชายเลนศูนย์วิจัยป่าชายเลน
5. คุณยุพิน	ขำนิล	เลขาธิการสมาคมพัฒนาผู้ประกอบการ
6. คุณประยงค์	รณรงค์	ปราชญ์ชาวบ้าน
7. คุณอนุชา	แหสมุทร	คณะทำงานจังหวัดพิษณุโลก
8. คุณสุคนทิพย์	รักแก้ว	รองผู้อำนวยการโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไทยองค์กรชุมชนภาคใต้
9. คุณพิษณุ	ไชยมงคล	ผู้ประสานงานภาค/หัวหน้าโครงการสนับสนุนภาค
10. พระมหาสุภาพ	พุทธวิริโย	พระสงฆ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์
“หลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน”

1.	ศ.ดร.อภิชัย	พันธเสน	สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม
2.	ศ.ดร.บุญคง	หันจางสิทธิ์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3.	ศ.ดร.อารี	วิบูลย์พงศ์	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
4.	รศ.ดร.สุธีระ	ประเสริฐสรรพ์	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
5.	รศ.ดร.โกวิทย์	พวงงาม	คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6.	รศ.ดร.ธร	สุนทรายุทธ	ศูนย์นวัตกรรมบริหารและผู้นำทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
7.	รศ.สมพร	อิศวิลานนท์	สถาบันคลังสมองของชาติ
8.	รศ.ดร.โสมสกาว	เพชรานนท์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
9.	คุณณรงค์	คงมาก	ผู้ประสานงานภาคใต้
10.	คุณสมภพ	พานทอง	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม
คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

1. ศ.ดร.อารี	วิบูลย์พงศ์	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รศ.ดร.สุธีระ	ประเสริฐสรรพ์	คณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. ดร.สีลาภรณ์	บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
4. ดร.สมนา	สะอ้าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์
5. พระมหาสุภาพพุทธวิริโย		พระสงฆ์
6. คุณเสรี	จุ้ยพริก	ประธานมูลนิธิกองทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
7. คุณเนตรดาว	ยั่งยุบล	ผู้จัดการภาคกลางของสถาบันการจัดการทาง สังคม
8. คุณอุกฤษฎ์	อิสมาแอล	แกนนำในการพัฒนาของชุมชน ที่ปรึกษาป่าชายเลน ศูนย์วิจัยป่าชายเลน
9. คุณทรรศิน	สุขโต	นักวิชาการอิสระ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม
“คู่มือการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

1. ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์	คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ์	คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. คุณณรงค์ คงมาก	ผู้ประสานงานภาคใต้
4. คุณสุวรรณาเมืองพระฝาง	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาบัว
5. คุณนกน้อย สีนวล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
6. คุณยุพิน ขำนิล	เลขาธิการสมาคมพัฒนาผู้ประกอบการ
7. คุณศรีนิตย์ บุญทอง	สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
8. นายสมบูรณ์ วงศ์กาด	สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
9. คุณเกียรติพงศ์ เกตุลอย	ผู้นำชุมชนเกตุไพเราะ พระโขนง กทม. (ได้รับรางวัลจากโครงการของ กปร.)
10. คุณเนตรดาว ยั่งยุบล	ผู้จัดการภาคกลางของสถาบันการจัดการทางสังคม

ภาคผนวก ข

- กรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์
- แบบสัมภาษณ์
- แบบประเมินแบบสัมภาษณ์
- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินแบบสัมภาษณ์

กรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน
การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อนำไปสู่การให้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน

ประกอบด้วย 2 ส่วน

ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – นามสกุล.....หมายเลขรหัส.....
2) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....
   วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
   สถานที่สัมภาษณ์.....
3) เพศ..... 4) อายุ.....ปี
5) ระดับการศึกษา.....
6) สถานที่อยู่อาศัย.....
7) ตำแหน่ง.....
8) หน่วยงานที่สังกัด.....
9) ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์.....
   .....

ปฏิกิริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์.....
.....

ส่วนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
บัญชีครัวเรือน	**1.1การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนระดับบุคคล/ครอบครัว**		
บัญชีครัวเรือน	1.1.1 บันทึกรายรับ-จ่ายอย่างเป็นหมวดหมู่	1. ท่านมีการบันทึกรายรับ-จ่ายในลักษณะใด	
บัญชีครัวเรือน	1.1.2 บันทึกลงสมุดบัญชีรายวัน รายสัปดาห์และสรุปรายเดือน	2. ท่านมีการสรุปบัญชีในลักษณะใด	
บัญชีครัวเรือน	1.1.3 สะท้อนถึงรายได้-รายจ่ายมาจากอะไร เพื่อรู้จักตนเอง	3. ท่านสามารถนำการสรุปรายรับ-จ่ายจากบัญชีแล้วนำมาวิเคราะห์ว่าตนเอง/ครอบครัวมีสภาพการเงินในปัจจุบันเป็นอย่างไร	
	1.4 ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนบุคคล (ลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย, หารายได้เสริม, ประกอบอาชีพ)	4. ท่านมีการปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้างเมื่อท่านเข้าใจถึงสภาพการเงิน ณ ปัจจุบัน เช่น ลดค่าใช้จ่ายเรื่อง....., หารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพ....., รวมถึงการจัดการกับหนี้สิน เป็นต้น)	
	1.5-เชื่อมโยงกับการจัดการหนี้สิน	รวมกับข้อ 4 ได้	
	1.6-จัดทำแผนชีวิตเพื่อกำหนด	5. ท่านมีการวางแผนชีวิต/แผนครอบครัวอย่างไรบ้าง	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
	อนาคตของตนเอง (จัดการการเงินครอบครัว, ปรับพฤติกรรมการใช้จ่าย, ลดการผลิต	เช่น กำหนดเป้าหมายในการปลดหนี้ในแต่ละปี	
	1.7-วิเคราะห์การปลดหนี้ได้ต่อปี		
	2. การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนระดับชุมชน		
พีรธร บุณยัตนพันธุ์ (2552:101-104) ได้สรุปไว้ในโครงการวิจัยศึกษารูปแบบของความสำเร็จ “Best Practices Model” (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537) SWOT ชุมชน	**กระบวนการวางแผนชุมชน** -ทบทวนแผนเดิม -การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของชุมชนเพื่อกำหนดปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ -การกำหนดเป้าหมาย -การกำหนดตัวชี้วัด -การกำหนดกิจกรรม (คนในหมู่บ้านต้องทำ, สิ่งที่ต้อง	6. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดทำแผนชุมชนของท่านอย่างไร 7. ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์สรุปภาพรวมอย่างไรบ้างที่ทำให้ทราบถึงแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชน	1.ใช้ข้อมูล จปฐ. กชช 2 ค ข้อมูลบัญชีรับจ่ายของครัวเรือน ร่วมในการวิเคราะห์และจัดทำแผนชุมชน 2.ตัวแทนครัวเรือนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน 3. อปท.มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนตั้งแต่ต้น 4.มีแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษร 5.มีกระบวนการชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนงาน/โครงการสอดคล้องกับยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข 6.มีกิจกรรมพึ่งตนเอง ทำเองในแผนชุมชน และมีการนำไปปฏิบัติได้จริงของกิจกรรมพึ่งตนเอง -แผนงานยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข 5 ด้าน 1.แผนงานสร้างการเรียนรู้และความสามารถในการจัดการของ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
	ร่วมกันทั้งตำบล, สิ่งที่ต้องให้ อบต.ช่วย,สิ่งที่ต้องให้ หน่วยงานราชการในจังหวัด ช่วยจัดการ, สิ่งที่ต้องให้ ราชการส่วนกลาง หรือรัฐบาล ช่วยจัดการ -การกำหนดคณะทำงาน (ชุดที่ 1 – N) -การประเมินผล		ชุมชน 2.แผนงานกำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพของชุมชนภายใต้ระบบและกลไกของตลาด 3.แผนงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน 4.แผนงานสนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทรองรับความอ่อนแอของครอบครัวไทย 5.แผนการดูแลความอุดมสมบูรณ์องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคนิค AIC (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537) 1.ขั้นเตรียมการ 1.1 ศึกษาชุมชน ประวัติการพัฒนา โครงสร้างทางสังคม ปัจจัยพื้นฐาน แหล่งทรัพยากรของหมู่บ้าน 1.2คัดเลือกตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆในชุมชน ประมาณ 30-50 คน โดยการสอบถามกลุ่ม และผู้นำของหมู่บ้าน 1.3ชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้นำ กรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการประชุมได้อย่างราบรื่น 1.4 เตรียมตัวของผู้นำการประชุม 1.5 เตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุมชน 2. เทคนิค AIC 2.1 ขั้นการสร้างความรู้ (Appreciation)

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			1) วิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน 2)กำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใดโดยมีจินตนาการ 2.2 Influence ก่อให้เกิดการเรียนรู้จากของจริงและมาจากทุกฝ่าย 2.3 การจัดการ (Control) เพื่อควบคุมให้เกิดแผนปฏิบัติการ ชุมชนศึกษา (ดุสิน ดวงสา,2541 อ้างถึงในธีระภัทรา เอกผาชัย สวัสดิ์,2553: 350) ประเด็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ PRA 1.ลักษณะทางกายภาพ -ที่ตั้ง อาณาเขตที่สำคัญในชุมชน -สภาพการตั้งบ้านเรือน บริเวณไร่นา สวน บ่อน้ำ - ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ เช่น แหล่งน้ำ ต้นไม้ ฯลฯ 2.ประชากร -โครงสร้างอายุประชากร -ผู้มี/ไม่มีสัญชาติไทย -จำนวนครัวเรือน -อัตราการเกิด การตาย ในรอบปีที่ผ่านมา -ประชากรวัยแรงงาน วัยทารก วัยเรียน สตรีวัยเจริญพันธุ์ ฯลฯ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			เทคนิคการ SWOT 1)วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน 2.กำหนดวิสัยทัศน์/กำหนดทางเลือกของชุมชน 3.กำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของชุมชน 4.วางแผนยุทธ์ศาสตร์/กลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชน นภาพรณ์ หะวานน์ (2550:35-39) ได้กล่าวถึง มิติทางสังคม คือ ความสามารถของชุมชนในจัดระเบียบทางสังคมให้สามารถแก้ไขปัญหาร่วมกันในชุมชน เช่น ความสามัคคี
ชุมชนศึกษา (ดุสิน ดวงสา ,2541 อ้างถึงในธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์,2553: 351) นภาพรณ์ หะวานน์ (2550:35-39)	2.2 เชื่อมโยงกับการทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุน	8. ท่าน/ชุมชน มีวิธีวิเคราะห์เศรษฐกิจในชุมชนอย่างไรบ้าง 9. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 10. ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง	ตัวอย่างประเด็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ PRA ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการลุ่มน้ำ ป่าไม้ อาชีพ การถือครองพื้นที่ทำการเกษตร ฤดูกาลผลิต ปฏิทินการเกษตร ชนิดของพืชที่ปลูกในแต่ละพื้นที่ ผลผลิต รายได้ หนี้สิน ชนิดและจำนวนของสัตว์เลี้ยง ฯลฯ นภาพรณ์ หะวานน์ (2550:35-39) มิติทางเศรษฐกิจ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		(เช่น 1)การเกษตร: การทำปุ๋ยลดต้นทุน, การลงทุนในการประกอบอาชีพ, การปลูกข้าว, เมล็ดพันธุ์ข้าว, ผักปลอดภัย ฯ 2)กองทุนหมู่บ้าน และ 3) ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น)	-ศักยภาพของชุมชนในการจัดการระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนปรับตัวเข้าระบบการผลิตการค้า (มีกลไกลการระดมเงินของชุมชน, ลดต้นทุนการผลิต, สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า, การเพิ่มแหล่งรายได้,ใช้เครื่องทุนเรื่อง)
บัญชีครัวเรือน	2.3 เชื่อมโยงกับการลงทุนในการประกอบอาชีพ	ข้อ 10	
บัญชีครัวเรือน	2.4 เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของชุมชน	ข้อ 10	
บัญชีครัวเรือน	2.5 เชื่อมโยงกับการเกษตร (การปลูกข้าว, เมล็ดพันธุ์ข้าว, ผักปลอดภัย)	ข้อ 10	
บัญชีครัวเรือน	2.6 เชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้าน	ข้อ 10	
บัญชีครัวเรือน	2.7 เชื่อมโยงกับธนาคารหมู่บ้าน (ธนาคารปูไข่	ข้อ 10	
มูลค่าโดยรวมของ	2.8 เชื่อมโยงกับการแก้ไข	11. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการวิเคราะห์/ประเมินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร	มูลค่าโดยรวมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางเศรษฐศาสตร์

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางเศรษฐศาสตร์ (Pearce & Turner, 1989 อ้างถึงในโสมสกาว เพชรานนท์ , 2553: 200-203) ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมขั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ	ปัญหาด้านทรัพยากร (น้ำ ดิน ป่า)	บ้าง 12.ท่าน/ชุมชนของท่านมีวิธีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 13.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง	1. มูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ 1.1 โดยตรง ได้แก่ มูลค่าจากการใช้เพื่อการบริโภค (ล่าสัตว์ น้ำ) และมูลค่าจากการใช้ที่ไม่ใช่เพื่อการบริโภค (การดูนก ว่ายน้ำ) 1.2 โดยอ้อม ได้แก่ คุณภาพน้ำที่ดีช่วยลดต้นทุนการผลิตน้ำประปาซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง 1.3 เผื่อจะใช้ ได้แก่ ความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ประโยชน์อนาคต 2.มูลค่าที่เกิดจากการมิได้ใช้ประโยชน์ 2.1 การคงอยู่ต่อไป เมื่อบุคคลทราบว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพดี 2.2 เพื่อลูกหลาน เมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในภาพดีที่ทำให้ลูกหลานได้เห็นหรือได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมขั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ 1.ปฐมภูมิ คือ มีผลต่อสุขภาพมนุษย์ ลดอัตราการตาย, การไม่สบาย, การเป็นโรค และด้านเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การเจริญรุ่งเรือง 2.ทุติยภูมิ ได้แก่ ผลิตภาพของแรงงานเพิ่มขึ้นเนื่องจากการมีสุขภาพดีของแรงงาน

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			การเชื่อมโยงด้านพฤติกรรมกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม 1.ทางตรง 1.1 วิธีทางการเมือง โดยการออกเสียงลงประชามติกับการดูแลรักษา 1.2 วิธีใช้เหตุการณ์แบบสมมติ โดยใช้แบบสอบถามความเต็มใจที่จะจ่ายในการปรับปรุงคุณภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 2. ทางอ้อม 2.1 วิธีค่าใช้จ่ายในการหลีกเลี่ยง โดยการประเมินการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสินค้าบริการซึ่งทดแทนสินค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ 2.2วิธีต้นทุนการเดินทาง โดยการวัดมูลค่าการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์สำหรับสินค้าประกอบกัน 2.3 วิธีฮีโดนิค เป็นวิธีที่ใช้สินค้าแสดงมูลค่าของส่วนประกอบซึ่งมีองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยในการประเมินราคาที่แอบแฝงอยู่ในส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น นภาพรณ์ หะวานน์ (2550:35-39) มิติทางเศรษฐกิจ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม -ความสามารถของชุมชนในการจัดระบบดูและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน
-คุณภาพชีวิตและสังคม -บัญชีครัวเรือน	2.9 เชื่อมโยงกับการดูแลสุขภาพ	14.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์สุขภาวะของคนชุมชนอย่างไรบ้าง 15.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการสร้างเสริมสุขภาพอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 16.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง	ดาว มงคลสมัย และคณะ (2543) ศึกษาและสร้างแบบจำลองรายจ่ายสุขภาพ ได้สรุปว่า หากรายได้ครัวเรือนต่อหัวสูงขึ้น สัดส่วนประชากรสูงอายุมากขึ้น และจำนวนแพทย์ต่อประชากรสูงขึ้น รายจ่ายสุขภาพในภาคเอกชนจะสูงขึ้น และสัดส่วนรายจ่ายภาครัฐมีความสัมพันธ์เป็นลบ คือ การทดแทนกันระหว่างรายจ่ายสุขภาพภาครัฐ กล่าวคือ ถ้าภาครัฐใช้จ่ายเพื่อสุขภาพมากขึ้น ภาคเอกชนจะลดรายจ่ายสุขภาพลดลง Phelps (1997 อ้างถึงในสมชาย สุขสิริเสรีกุล, 2552: 309) ได้สรุปถึงตัวชี้วัดกับระดับสุขภาพ 1. รายได้ต่อหัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ระดับสุขภาพของประชากรดีขึ้นได้ด้วยการปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น รวมทั้งการมีน้ำดื่มที่สะอาด ถนนที่ปลอดภัย และโภชนาการ 2.รายได้ต่อหัวของประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ประชาชนมีอำนาจในการซื้อเพิ่มการซื้อบริการสุขภาพที่มากขึ้นย่อมส่งผลให้ระดับสุขภาพดีขึ้นด้วย 3.ประชาชนใช้รายได้ต่อหัวที่เพิ่มขึ้นเพื่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			นำมาสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต 4.ประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงขึ้นเสริมสร้างสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้นได้ด้วยการบริหารจัดการกับชีวิตตัวเองให้เหมาะสมตลอดจนรู้จักใช้บริการสุขภาพให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้สูงสุด 5. ประชาชนที่มีระดับสุขภาพที่ดีขึ้นสามารถเพิ่มศักยภาพของตนเองในการศึกษาและทำงานซึ่งในที่สุดจะกลายมาเป็นรายได้ที่มากขึ้น ชุมชนศึกษา (ดุสิน ดวงสา,2541 อ้างถึงในธีระภัทรา เอกผาชัย สวัสดิ์,2553: 351) ประเด็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ PRA คุณภาพชีวิต 1.จำนวนผู้ติดยาเสพติดชนิดต่าง ๆ 2.การให้ภูมิคุ้มกันโรค 3.การคุมกำเนิด 4.แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค 5.ครัวเรือนที่มีส้วมถูกสุขลักษณะใช้ 6.ผู้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ผู้ติดเชื้อเอดส์ ผู้ป่วยเอดส์
สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย	2.10 เชื่อมโยงกับสวัสดิการชุมชน	17.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์สวัสดิการชุมชนอย่างไรบ้าง	สวัสดิการชุมชน -กองทุนประกอบอาชีพ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
เสรี พงศ์พิศ (2544) อ้างถึงใน ปัทมาวดี โพชนุกูล ซูซูกิ (2552: 46) บัญชีครัวเรือน		18.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการสวัสดิการชุมชนอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 19.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสวัสดิการชุมชนอย่างไรบ้าง	-กองทุนสิ่งแวดล้อม -กองทุนประเภทต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัมนา
ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์) สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2539) บัญชีครัวเรือน	**-กระบวนการเรียนรู้** -กระบวนการสร้างทีมงานให้พื้นที่เป็นผู้กำหนด -พัฒนาความรู้ / ทักษะ (บัญชี, กองทุน, การตลาด, ผลิตภัณฑ์, ภาวะผู้นำ, ทีมงาน, การจัดการโรงสีชุมชน, การบริหารจัดการกลุ่ม/เครือข่าย, การมีส่วนร่วม, การจัดทำแผนบูรณาการ, การเปิดการค้าเสรี, มาตรฐานสินค้า, การทำงานแบบเชิงบูรณาการระดับพื้นที่)	20.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์การศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดของชุมชนอย่างไรบ้าง 21.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 22.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดของชุมชนอย่างไรบ้าง	ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2546 อ้างถึงในสุขาดา จักรพิสุทธิ์ และคณะ, 2548) การศึกษาทางเลือก โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน ความรู้ของชุมชน 1.ในเชิงปฏิบัติเพื่อตอบปัญหาในเชิงปฏิบัติ 2.ที่มีมุมมองด้านศาสนธรรมกำกับอยู่ เช่น เกษตรอินทรีย์ เป็นเรื่องการเคารพชีวิตอื่น ๆ ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ จนถึงผู้บริโภค 3.ที่ตอบปัญหาของชุมชน 4.ที่ไม่อยู่ในรูปของลายลักษณ์อักษร เช่นประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ชุมชนศึกษา (ดุสิน ดวงสา,2541 อ้างถึงในธีระภัทรา เอกผาชัย สวัสดิ์,2553: 351) ประเด็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ PRA การศึกษา

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
	-การจัดการความรู้ (การถอดความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้, การบำรุงรักษาความรู้) -วิทยากรกระบวนการ (ครู ก, ครู ข) -ต้นแบบการเรียนรู้ (บุคคล ชุมชน) -การจัดกระบวนการคืนข้อมูลให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหา **กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน** -การคิดวิเคราะห์ -การตั้งคำถาม -การหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ		1.ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีในชุมชน 2.ความรู้พื้นฐานของประชากร 3.ความต้องการทางการศึกษา 4.จำนวนผู้รู้/ไม่รู้หนังสือ 5.จำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ 6.จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ฯลฯ

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
มิติทางวัฒนธรรม		23.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์วัฒนธรรมในชุมชนอย่างไรบ้าง 24.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน 25.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไรบ้าง	ชุมชนศึกษา (ดุสิน ดวงสา,2541 อ้างถึงในธีระภัทรา เอกผาชัย สวัสดิ์,2553: 351) ประเด็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบ PRA วัฒนธรรม 1.ผู้นำและบทบาทของผู้นำ 2.การรวมกลุ่ม การแบ่งกลุ่ม 3.ระบบเครือญาติ 4.ความเชื่อ ศาสนา 5.ภูมิปัญญาของชาวบ้านหรือบุคคลที่มีบทบาทพิเศษ เช่น หมอผี คนทรง ช่างฝีมือ ผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน นภาพรณ์ หะวานน์ (2550:35-39) มิติทางวัฒนธรรม -ความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา
ปัจจัยสนับสนุน บัญชีครัวเรือน	-กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน -จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน	26. ท่าน/ชุมชนมีวิธีการทำงานอย่างไรให้ทุกภาคส่วน เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนของท่าน	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
	-การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชน (เกษตร อุตสาหกรรม บริการ) -การบูรณาการแผนชุมชน กับแผน อปท.	27.ท่าน/ชุมชนของท่านมีวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนอย่างไรบ้าง 28. ท่าน/ชุมชนสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนของ อปท.อย่างไร	
ชุมชนเข้มแข็ง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 255-257, วรรณ แกมเหตุ, 2545, ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2553,)		29. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้	ชุมชนเข้มแข็ง -มีความเป็นอิสระ -รวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมมิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน -มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรม -มีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ -มีจิตวิญญาณ -สามารถจัดการตนเอง แก้ปัญหาของตนเองได้ -มีสภาพเป็นปึกแผ่นและมีสันติภาพ -พึ่งตนเองได้ -มีการเกิดขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ
ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ :2541: 14-17)		30. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้	ชุมชนแห่งการเรียนรู้ -มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นร่วมที่สนใจของชุมชน -มีข้อมูลและฐานองค์ความรู้ที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			-มีสิ่งเอื้ออำนวยในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ -มีการจัดทำแผนชุมชนที่สามารถจัดการปัญหาของชุมชนได้

กรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์นักจัดกระบวนการเรียนรู้

การประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน

ปัจจัยแวดล้อม

-คุณภาพชีวิต
-เศรษฐกิจพอเพียง
-บัญชีครัวเรือน
-การประยุกต์ใช้บัญชีครัวเรือนสู่การวางแผนชุมชน
-การประเมินแบบเสริมพลัง
-เครื่องมือในการประเมินชุมชน

การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน

-ระดับบุคคล / ระดับครอบครัว
-ระดับชุมชน

การวิเคราะห์ชุมชน

-การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน
-การเปรียบเทียบตัวเลขภาพรวมรับ-จ่ายของตำบล (ค่าเฉลี่ย) มาใช้เป็นแนวทางการจัดทำแผนชุมชน
-การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน (ประเมินพื้นที่ ลักษณะทั่วไปของชุมชน และกิจกรรมของชุมชน)
-กาประเมินโอกาส อุปสรรค (ประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดในอนาคต พร้อมทั้งแนวทางการแก้ปัญหา)

การจัดกระบวนการเรียนรู้

ปัจจัยสนับสนุน

-กระบวนการทางสังคม
-การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน
-สัมพันธภาพของสมาชิกในชุมชน
-การจัดการ
-ทุนทางสังคม
-กระบวนการเรียนรู้
-กระบวนการสร้างทีมงานให้พื้นที่เป็นผู้กำหนด
-พัฒนาความรู้ / ทักษะ (บัญชี, กองทุน, การตลาด, ผลิตภัณฑ์, ภาวะผู้นำ, ทีมงาน, การจัดการโรงสีชุมชน, การบริหารจัดการกลุ่ม/เครือข่าย, การมีส่วนร่วม, การจัดทำแผนบูรณาการ, การเปิดการค้าเสรี, มาตรฐานสินค้า, การทำงานแบบเชิงบูรณาการระดับพื้นที่)
-การจัดการความรู้ (การถอดความรู้, การแลกเปลี่ยนเรียนรู้, การนำความรู้ไปใช้, การบำรุงรักษาความรู้)
-วิทยากรกระบวนการ (ครู ก, ครู ข)
-ต้นแบบการเรียนรู้ (บุคคล ชุมชน)
-การจัดกระบวนการคืนข้อมูลให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหา

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

-การคิดวิเคราะห์
-การตั้งคำถาม
-การหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

การวางแผนชุมชน

ปัจจัยสนับสนุน

-กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน
-จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน
-การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชน (เกษตร อุตสาหกรรม บริการ)
-การบูรณาการแผนชุมชน กับแผน อปท.

กระบวนการวางแผนชุมชน

-ทบทวนแผนเดิม
-การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาสของชุมชนเพื่อกำหนดปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
-การกำหนดเป้าหมาย
-การกำหนดตัวชี้วัด
-การกำหนดกิจกรรม (คนในหมู่บ้านต้องทำ, สิ่งที่ต้องร่วมกันทั้งตำบล, สิ่งที่ต้องให้อบต. ช่วย,สิ่งที่ต้องให้หน่วยงานราชการในจังหวัดช่วยจัดการ, สิ่งที่ต้องให้ราชการส่วนกลาง หรือรัฐบาลช่วยจัดการ
-การกำหนดคณะทำงาน (ชุดที่ 1 – N)
-การประเมินผล

ชุมชนเข้มแข็ง

-มีความเป็นอิสระ
-รวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน
-มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรม
-มีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้
-มีจิตวิญญาณ
-สามารถจัดการตนเอง แก้ปัญหาของตนเองได้
-มีสภาพเป็นปึกแผ่นและมีสันติภาพ
-พึ่งตนเองได้
-มีการเกิดขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้

-มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นร่วมที่สนใจของชุมชน
-มีข้อมูลและฐานองค์ความรู้ที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
-มีสิ่งเอื้ออำนวยในการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ
-มีการจัดทำแผนชุมชนที่สามารถจัดการปัญหาของชุมชนได้

กรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อทราบถึงหลักการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน

ประกอบด้วย 2 ส่วน

ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – นามสกุล.....หมายเลขรหัส.....
2) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....
   วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
   สถานที่สัมภาษณ์.....
3) เพศ..... 4) อายุ.....ปี
5) ระดับการศึกษา.....
6) สถานที่อยู่อาศัย.....
7) ตำแหน่ง.....
8) หน่วยงานที่สังกัด.....
9) ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์.....
   .....

ปฏิกิริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์.....
.....

ส่วนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
ถอดรหัสความหมายข้อมูลวิจัย (สุธีระ ประเสริฐสรรพ์ ,2553:30-48)	**1.1** หลักการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเป็นความรู้		
	1.1.1 ข้อมูลที่เป็นข้อความ	1.ท่านคิดว่าหลักสำคัญในการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยการเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ให้กับข้อมูล(รายจ่ายสูงสุด 5 ลำดับแรก, แผนการผลิตเพื่อพึ่งตนเองภายในชุมชน, รายจ่ายฟุ่มเฟือย, เงินออม)	
	1.1.2 ข้อมูลจากตาราง		
	1.1.3 ข้อมูลเส้น		
ถอดรหัสความหมายข้อมูลวิจัย (สุธีระ ประเสริฐสรรพ์ ,2553:30-48)	1.2 หลักการวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน		
	1.2.1 ข้อมูลตัวเลขหมวดหมู่		
	1.2.2 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ		
		2. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	รายจ่ายสูง	2.1 ค่าปุ๋ยเคมี/ค่ายาฆ่าแมลง	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		2.2 ค่าน้ำมันเชื้อเลิง (เครื่องสูบน้ำ) 2.3 ค่าพลังงาน (ไฟฟ้า, แก๊ส) 2.4 ค่าน้ำ 2.5 ค่าจัดเก็บขยะ 2.6 ค่าซื้อปลากิน 2.7 ค่ารักษาพยาบาล 2.8 ค่าเมล็ดพันธุ์ 2.9 ค่าหัวอาหารในการเลี้ยงไก่ไข่ 2.10 ค่าอาหาร	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	รายได้ลด	2.11การหาสัตว์ทะเลไปขาย (กุ้ง หอย ปู ปลา) 2.12 การเก็บของในป่าชุมชนไปขาย 2.13 การขายผลผลิตลดลง	
		3. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	1.2.3 ด้านสุขภาพ		
	รายจ่ายสูง	4. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง	
		4.1 ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล 4.2 ค่ายา	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		4.3 ค่าเหล้า 4.4 ค่าบุหรี่ 4.5 ค่าสารเคมีในการทำการเกษตร 4.6 ค่าผักที่รับประทาน 4.7 ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด 4.8 ค่าข้าวสาร 4.9 ค่าเงินทำบุญงานศพ 4.10 ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร 4.11 ค่าขนมขบเคี้ยว 4.12 ค่าแชมพูสระผม 4.13 ค่าน้ำยาล้างจาน 4.14 ค่าเนื้อสัตว์	
	รายจ่ายลดลง	4.15 ค่ายาเวชภัณฑ์ลดลงจากการใช้ยาสมุนไพรไทย	
		5. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสุขภาพที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	1.2.4 ด้านสวัสดิการ		
		6. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง	
	รายจ่ายสูง	6.1 ค่ารักษาพยาบาล 6.2 ค่าเมล็ดพันธุ์	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		6.3 ค่าน้ำดื่ม 6.4 ค่าจัดงานศพ 6.5 ค่าเนื้อสัตว์บริโภค 6.6 ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน 6.7 ค่าจ้างแรงงานในชุมชน 6.8 ค่าหวย 6.9 ค่าเล่นการพนัน 6.10 ค่าซื้อข้าวของชาวนา 6.11 ค่าเงินออม	
	รายได้สูง	6.12 เงินออมสูง 6.13 การขายสินค้าในร้านค้าชุมชน	
	รายได้ลดลง	6.14 ตอนเจ็บป่วย 6.15 คนด้อยโอกาสและคนพิการ	
		7. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสวัสดิการที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	1.2.5 ด้านการเรียนรู้		
		8. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง	
	รายจ่ายสูง	8.1การศึกษาของบุตร 8.2 รับ-ส่งเด็กนักเรียนนอกชุมชน	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		8.3 การลงทุน 8.4 การขาดทุน 8.5 ค่าปุ๋ย 8.6 ค่ายาฆ่าแมลง 8.7 ค่ายารักษา	
	รายได้สูง/รายได้ลด	8.8 อาชีพเสริม (EM, น้ำส้มควันไม้, น้ำหมักชีวภาพ, ขายถ่าน, ขายพวงหรีด)	
		9.ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านการเรียนรู้ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร	
ข้อมูลจากการวิจัยงวดที่ 1	1.2.6 ด้านวัฒนธรรม		
		10. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง	
	รายจ่ายสูง	10.1 การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย (เซ่เว่น, บิ๊กซี) 10.2 ค่าทำบุญ 10.3 ค่าอาหาร 10.4 ค่าโต๊ะจีน 10.5 ค่าจัดงานบวช 10.6 ค่าจัดงานเลี้ยง	
	รายจ่ายลดลง	10.7 ค่าซื้อปลา 10.8 ค่าแรงซ่อมบ้านที่อาศัยแรงช่วยกัน	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
	รายได้สูง	10.9 จากการทอผ้า	
		11. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร	
		12. ท่านคิดว่าการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาจากรายรับ-รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือนดังกล่าวสามารถสรุปให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้อย่างไรบ้าง	
		13. ท่านคิดว่าหลักสำคัญและข้อควรระวังในการวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ตนเองได้มีอะไรบ้าง	
ปัจจัยสนับสนุน บัญชีครัวเรือน	-กลไกการทำงานจากทุกภาคส่วน -จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน -การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชน (เกษตร อุตสาหกรรม บริการ)	14.ท่านคิดว่าวิธีการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการแก้ปัญหาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่คุณค่า) ในชุมชนอย่างไรบ้าง	
		15. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งต่อการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง	
		16. ท่านคิดว่าเทคนิคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนมีอะไรบ้าง และทำอย่างไร (การตั้งคำถาม, ประเภทข้อมูลแบบไหนที่มีพลังมาก)	

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
		17. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงมีอะไรบ้าง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ	
ชุมชนเข้มแข็ง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 255-257, วรรณ แกมเหตุ, 2545, ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2553,)		18. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้	ชุมชนเข้มแข็ง -มีความเป็นอิสระ -รวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมมิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตน -มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรม -มีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ -มีจิตวิญญาณ -สามารถจัดการตนเอง แก้ปัญหาของตนเองได้ -มีสภาพเป็นปึกแผ่นและมีสันติภาพ -พึ่งตนเองได้ -มีการเกิดขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ
ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ :2541: 14-17)		19. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้	ชุมชนแห่งการเรียนรู้ -มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นร่วมที่สนใจของชุมชน -มีข้อมูลและฐานองค์ความรู้ที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน -มีสิ่งเอื้ออำนวยในการสนับสนุน

แนวคิด / ทฤษฎี	การวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน	ประเด็นคำถามสัมภาษณ์	หมายเหตุ
			ส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ -มีการจัดทำแผนชุมชนที่สามารถจัดการปัญหาของชุมชนได้
		20. ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร	

แบบสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน

เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนนำไปสู่การใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนชุมชน

ประกอบด้วย 2 ส่วน

ได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – นามสกุล.....หมายเลขรหัส.....

2) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

3) เพศ..... 4) อายุ.....ปี

5) ระดับการศึกษา.....

6) สถานที่อยู่อาศัย.....

7) ตำแหน่ง.....

8) หน่วยงานที่สังกัด.....

9) ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

.....

10) ปฏิกิริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์.....

.....

ส่วนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1.ท่านมีการบันทึกรายรับ-จ่ายในลักษณะใด

2.ท่านมีการสรุปบัญชีในลักษณะใด

3.ท่านสามารถนำการสรุปรายรับ-จ่ายจากบัญชีแล้วนำมาวิเคราะห์ว่าตนเอง/ครอบครัวมีสภาพการเงินในปัจจุบันเป็นอย่างไร

4.ท่านมีการปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้างเมื่อท่านเข้าใจถึงสภาพการเงิน ณ ปัจจุบันเช่น ลดค่าใช้จ่ายเรื่อง....., หารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพ....., รวมถึงการจัดการกับหนี้สิน เป็นต้น)

5.ท่านมีการวางแผนชีวิต/แผนครอบครัวอย่างไรบ้าง เช่น กำหนดเป้าหมายในการปลดหนี้ในแต่ละปี

6.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดทำแผนชุมชนของท่านอย่างไร

7.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์สรุปภาพรวมอย่างไรบ้างที่ทำให้ทราบถึงแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชน

8. ท่าน/ชุมชน มีวิธีวิเคราะห์เศรษฐกิจในชุมอย่างไรบ้าง

9. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

10. ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง (เช่น 1)การเกษตร: การทำปุ๋ยลดต้นทุน, การลงทุนในการประกอบอาชีพ, การปลูกข้าว, เมล็ดพันธุ์ข้าว, ผักปลอดภัย ฯ 2) กองทุนหมู่บ้าน และ 3) ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น)

11. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการวิเคราะห์/ประเมินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไรบ้าง

12.ท่าน/ชุมชนของท่านมีวิธีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

13.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง

14.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์สุขภาพของชุมชนอย่างไรบ้าง

15.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการสร้างเสริมสุขภาพอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

16.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง

17.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์สวัสดิการชุมชนอย่างไรบ้าง

18.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการสวัสดิการชุมชนอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

19.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสวัสดิการชุมชนอย่างไรบ้าง

20.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์การศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดของชุมชนอย่างไรบ้าง

21.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

22.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดของชุมชนอย่างไรบ้าง

23.ท่าน/ชุมชนมีวิธีการวิเคราะห์วัฒนธรรมในชุมชนอย่างไรบ้าง

24.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน

25.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไรบ้าง

26. ท่าน/ชุมชนมีวิธีการทำงานอย่างไรให้ทุกภาคส่วน เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนของท่าน

27.ท่าน/ชุมชนของท่านมีวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนอย่างไรบ้าง

28. ท่าน/ชุมชนสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนของ อปท.อย่างไร

29. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้

30. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

แบบสัมภาษณ์นักจัดกระบวนการเรียนรู้

“เพื่อพัฒนาคู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน”

ประกอบด้วย 2 ส่วนได้แก่

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
2. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – นามสกุล.....หมายเลขรหัส.....

2) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

3) เพศ..... 4) อายุ.....ปี

5) ระดับการศึกษา.....

6) สถานที่อยู่อาศัย.....

7) ตำแหน่ง.....

8) หน่วยงานที่สังกัด.....

9) ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

.....

.....

10) ปฏิกิริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์.....

.....

ส่วนที่ 2 คำถามในการสัมภาษณ์

ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ชุมชน

1. ชุมชน/ท่านมีการศึกษา/วิเคราะห์ชุมชนอย่างไรบ้าง (ใช้บัญชีครัวเรือน, แบบประเมิน, แผนที่ชุมชน, ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติบุคคลสำคัญ, ผังโครงสร้างกลุ่ม/องค์กรชุมชน, แผนที่ความรู้)
2. รูปแบบความสัมพันธ์ของระหว่างคน กับ คน/กายภาพ/ความเหนือธรรมชาติ/สารสนเทศ/แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง

การบริหารจัดการ

3. ท่าน มีวิธีการวางแผนชุมชนอย่างไรบ้างในการแก้ปัญหา ระบบเกษตร,ทุนชุมชน,สวัสดิการชุมชน, ธุรกิจชุมชน,สิ่งแวดล้อม, สาธารณสุข,องค์กรชุมชน
4. เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ / สุขภาวะ / สังคมและวัฒนธรรม / ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม / การศึกษา และการเมืองควรเป็นอย่างไร
5. ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชนในพื้นที่อย่างไรบ้างที่ทำให้ได้แกนนำชุมชนที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมและคิดเป็นระบบ
6. แกนนำชุมชนที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร
7. ทักษะที่จำเป็นสำหรับแกนนำชุมชนมีอะไรบ้าง และวิธีการพัฒนาทักษะดังกล่าวอย่างไร

การเรียนรู้ (ที่เข้าใจระบบนิเวศน์)

8. เป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้ของคนในชุมชนคืออะไร
9. รูปแบบการเรียนรู้ใดบ้างที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของคนในชุมชน(งานวิจัย, ประสบการณ์ บทเรียนทางเลือกใหม่ พลังภายนอก)
10. ทักษะการเรียนรู้ใดบ้างที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของคนในชุมชน(Personal Mastery, Mental Model, Shared Vision, Team Learning, Systems Thinking)
11. สภาพแวดล้อม/กิจกรรมอะไรบ้างที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนของท่าน
12. สภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนของท่าน**เกิด**ขึ้นได้อย่างไรใครบ้างที่หนุนเสริมสภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ดังกล่าว
13. สภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนควรมีอะไรบ้าง และมีวิธีการอย่างไร

คน

14. ใครบ้างที่มีผลต่อการสนับสนุน/ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนและควรมีลักษณะอย่างไร(ผู้นำ แกนนำชาวบ้าน,ปราชญ์, นักพัฒนาสังคม, วิทยากรกระบวนการ, ชาวบ้าน)
15. ชุมชน/ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมอย่างไรเพื่อให้เกิดแกนนำชุมชนในพื้นที่
16. ชุมชน/ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชนในพื้นที่อย่างไรบ้างที่ทำให้ได้แกนนำชุมชนที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมและคิดเป็นระบบได้
17. วิทยากรกระบวนการควรทำหน้าที่อะไรบ้างที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน
18. วิทยากรกระบวนการที่ดีควรมีคุณลักษณะอย่างไร
19. เทคนิคในการระเบิดความคิดของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง และทำอย่างไร

เทคโนโลยี

20. เทคโนโลยีใดบ้างที่มีผลต่อการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และมีแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างไร

การมีส่วนร่วม

21. การมีส่วนร่วมที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร (ริเริ่ม วางแผน ดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และการประเมินผล)

ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน

การทบทวนแผนเดิม / การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน

22. สิ่งใดที่ทำให้ทราบว่า “มีปัญหาของชุมชน/ครอบครัวเกิดขึ้น” และมีวิธีการอย่างไรที่ทำให้คนในชุมชนเข้าใจ/รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น(SWOT Analysis: แบบแผนการจัดการทรัพยากรดิน/น้ำ/ป่า, ประวัติศาสตร์ชุมชน, โครงสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจ/ชนชั้น/ผลประโยชน์, สังคมและวัฒนธรรม แบบแผนการผลิตและการทำมาหากิน, อุดมการณ์และความเชื่อ)
23. ใครบ้างที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน และมีวิธีการอย่างไรที่ทำให้ผู้อื่นเข้าร่วมในการเข้าใจ/แยกแยะปัญหาของชุมชน
24. ชุมชน/ท่านรู้ได้อย่างไรว่าต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ กับใคร ทำไมถึงต้องทำ และทำอย่างไร มีใคร/สิ่งใดที่ทำให้เกิดความคิดอย่างนั้น (มีคนคอยให้คำแนะนำ,แรงบันดาลใจ)
25. วิทยากรกระบวนการมีวิธีในการให้คำแนะนำกับชาวบ้าน/ แกนนำ อย่างไร/เมื่อใด /บ่อยแค่ไหน
26. วิทยากรกระบวนการมีวิธีการตั้งคำถามอย่างไรถึงทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด/ทัศนคติ/พฤติกรรม
27. วิทยากรกระบวนการมีแบบฝึกหัดอะไรบ้างและมอบหมายโดยวิธีการอย่างไรถึงทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด/ทัศนคติ/พฤติกรรม

การกำหนดเป้าหมาย / การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมชุมชน

28. สิ่งใดทำให้คนในชุมชน/ท่าน มีวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคต ที่จะแก้ปัญหา/พัฒนา และมีวิธีการบอกอย่างไรที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจถึงวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคต ดังกล่าว
29. ชุมชน/ท่านทราบได้อย่างไรว่าต้องมีวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคตอะไร ทำอย่างไร ในการแก้ปัญหา/พัฒนาชุมชน (มีใครคอยแนะนำหรือไม่อย่างไร)
30. วิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคต ที่สามารถแก้ปัญหา/พัฒนาได้อย่างยั่งยืนควรมีลักษณะอย่างไร

การร่วมวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน

31. ใครบ้างที่มีส่วนในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งใดทำให้เกิดขึ้น
32. วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งใดทำให้เกิดขึ้น
33. สิ่งที่ต้องตระหนักสำหรับการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง
34. วิธีการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นที่สะท้อนความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงควรทำอย่างไร

35. เป้าหมายการเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร

การร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล/แหล่งวิทยาการ

36.. ใครบ้างที่มีส่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูล, แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่าน และมีวิธีการอย่างไร

37. วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล, แสวงหาแหล่งเรียนรู้ มีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งใดที่ทำให้เกิดขึ้น(วิธีใดมีใครแนะนำ)

38. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้มีอะไรบ้าง

39. ข้อมูลอะไรบ้างที่ชุมชนควรนำมาไว้ในแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้

การร่วมวางแผน/ ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาชุมชน

40. ใครบ้างที่มีส่วนในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาของชุมชน และวิธีการมีอะไรบ้าง

41. วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาของชุมชน มีอะไรบ้าง และ เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

42. ในการวางแผน / ดำเนินการเรียนรู้ที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนควรมีวิธีการอย่างไร (การสร้างแนวทางพัฒนา : การคิดโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์/ การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ, การสร้างแนวทางปฏิบัติ : การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ / การตกลงในรายละเอียดการดำเนินงาน)

การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชน

43. ใครบ้างที่มีส่วนในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการมีอะไรบ้าง

44. วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาชุมชนมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

45. วิธีการสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

การถอดความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชน

46. ในชุมชน/ท่านคิดว่าองค์ความรู้อะไรบ้างที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

47. ในชุมชน/ท่าน มีการถอด/สกัดความรู้อะไรบ้างที่ใช้ในการพัฒนาพื้นที่หรือไม่ และ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

48. ท่านคิดว่าการถอด/สกัดความรู้ที่จะทำให้ได้ถึงภูมิปัญญาควรมีวิธีการอย่างไร

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

49. ในชุมชน/ท่าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนหรือไม่ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

50. ท่านคิดว่ารูปแบบ/กิจกรรมใดในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้คนในชุมชน

การนำความรู้ไปใช้

51. ในชุมชน/ท่าน มีการนำความรู้ไปใช้/ เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนหรือไม่ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

52. ท่านคิดว่าวิธีการอะไรบ้างที่สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชน

การบำรุงรักษาความรู้

53.ในชุมชน/ท่าน มีการบำรุงรักษาความรู้โดยจัดเก็บเป็นระบบ/ทำให้ทันสมัยเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลประกอบในการพัฒนาพื้นที่/ชุมชน/คน หรือไม่ และวิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)

54.ท่านคิดว่าวิธีการอะไรบ้างในการบำรุงรักษาความรู้ให้เป็นระบบและทันสมัยต่อการเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาพื้นที่/ชุมชน/คน

55. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

56. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนอยู่ดีมีสุข” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

57. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

58. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนที่ยั่งยืน” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

" หลักการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนเพื่อนำไปสู่แนวทางสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตของชุมชน"

ประกอบด้วย 2 ส่วน

ได้แก่

3. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
4. คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชื่อ – นามสกุล.....หมายเลขรหัส.....

2) จำนวนครั้งสัมภาษณ์.....

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

3) เพศ..... 4) อายุ.....ปี

5) ระดับการศึกษา.....

6) สถานที่อยู่อาศัย.....

7) ตำแหน่ง.....

8) หน่วยงานที่สังกัด.....

9) ปฏิกิริยาของผู้ให้สัมภาษณ์.....

.....

.....

11) ปฏิกิริยาและความรู้สึกของนักวิจัยต่อผู้ให้สัมภาษณ์
และการสัมภาษณ์.....

.....

ส่วนที่ 2 คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

1.ท่านคิดว่าหลักสำคัญในการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยการเชื่อมโยงอะไรกับอะไรทั้งนี้เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ให้กับข้อมูล(รายจ่ายสูงสุด 5 ลำดับแรก, แผนการผลิตเพื่อพึ่งตนเองภายในชุมชน, รายจ่ายฟุ่มเฟือย, เงินออม)

2. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง

2.1 ค่าปุ๋ยเคมี/ค่ายาฆ่าแมลง

2.2 ค่าน้ำมันเชื้อเลิง (เครื่องสูบน้ำ)

2.3 ค่าพลังงาน (ไฟฟ้า, แก๊ส)

2.4 ค่าน้ำ

2.5 ค่าจัดเก็บขยะ

2.6 ค่าซื้อปลากิน

2.7 ค่ารักษาพยาบาล

2.8 ค่าเมล็ดพันธุ์

2.9 ค่าหัวอาหารในการเลี้ยงไก่ไข่

2.10 ค่าอาหาร

2.11การหาสัตว์ทะเลไปขาย (กุ้ง หอย ปู ปลา)

2.12 การเก็บของในป่าชุมชนไปขาย

2.13 การขายผลผลิตลดลง

3. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

4. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง

4.1 ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล

4.2 ค่ายา

4.3 ค่าเหล้า

4.4 ค่าบุหรี่

4.5 ค่าสารเคมีในการทำการเกษตร

4.6 ค่าผักที่รับประทาน

4.7 ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด

4.8 ค่าข้าวสาร

4.9 ค่าเงินทำบุญงานศพ

4.10 ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร

4.11 ค่าขนมขบเคี้ยว

4.12 ค่าแชมพูสระผม

4.13 ค่าน้ำยาล้างจาน

4.14 ค่าเนื้อสัตว์

4.15 ค่ายาเวชภัณฑ์ลดลงจากการใช้ยาสมุนไพรไทย

5. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสุขภาพที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่อย่างไร

6. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง

6.1 ค่ารักษาพยาบาล

6.2 ค่าเมล็ดพันธุ์

6.3 ค่าน้ำดื่ม

6.4 ค่าจัดงานศพ

6.5 ค่าเนื้อสัตว์บริโภค

6.6 ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน

6.7 ค่าจ้างแรงงานในชุมชน

6.8 ค่าหวย

6.9 ค่าเล่นการพนัน

6.10 ค่าซื้อข้าวของชาวนา

6.11 ค่าเงินออม

6.12 เงินออมสูง

6.13 การขายสินค้าในร้านค้าชุมชน

6.14 ตอนเจ็บป่วย

6.15 คนด้อยโอกาสและคนพิการ

7. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสวัสดิการที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

8. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง

8.1การศึกษาของบุตร

8.2 รับ-ส่งเด็กนักเรียนนอกชุมชน

8.3 การลงทุน

8.4 การขาดทุน

8.5 ค่าปุ๋ย

8.6 ค่ายาฆ่าแมลง

8.7 ค่ายารักษา

8.8 อาชีพเสริม(EM, น้ำส้มควันไม้, น้ำหมักชีวภาพ, ขายถ่าน, ขายพวงหรีด)

9.ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านการเรียนรู้ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

10. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง

10.1 การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย (เซ่เว่น, บิ๊กซี)

10.2 ค่าทำบุญ

10.3 ค่าอาหาร

10.4 ค่าโต๊ะจีน

10.5 ค่าจัดงานบวช

10.6 ค่าจัดงานเลี้ยง

10.7 ค่าซื้อปลา

10.8 ค่าแรงซ่อมบ้านที่อาศัยแรงช่วยกัน

10.9 จากการทอผ้า

11. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

12. ท่านคิดว่าการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาจากรายรับ-รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือนดังกล่าวสามารถสรุปให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้อย่างไรบ้าง

13. ท่านคิดว่าหลักสำคัญและข้อควรระวังในการวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ตนเองได้มีอะไรบ้าง

14.ท่านคิดว่าวิธีการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการแก้ปัญหาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่คุณค่า) ในชุมชนอย่างไรบ้าง

15. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งต่อการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง

16. ท่านคิดว่าเทคนิคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนมีอะไรบ้าง และทำอย่างไร (การตั้งคำถาม, ประเภทข้อมูลแบบไหนที่มีพลังมาก)

17. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงมีอะไรบ้าง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ

18. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้

19. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

20. ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

แบบประเมินความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้”

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ……..

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาว่าข้อคำถามที่กำหนดมีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการวัดหรือไม่

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนระดับบุคคล/ครอบครัว	1. ท่านมีวิธีบันทึกรายรับ-จ่ายอย่างไร				
	2. ท่านมีการสรุปบัญชีในลักษณะใด				
	3. ท่านสามารถนำการสรุปรายรับ-จ่ายจากบัญชีแล้วนำมาวิเคราะห์ว่าตนเอง/ครอบครัวมีสภาพการเงินในปัจจุบันเป็นอย่างไร				
	4. ท่านมีการปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้างเมื่อท่านเข้าใจถึงสภาพการเงิน ณ ปัจจุบัน เช่น ลดค่าใช้จ่ายเรื่อง....., หารายได้เสริมจากการประกอบอาชีพ....., รวมถึงการจัดการกับ				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	หนี้สิน เป็นต้น)				
	5. ท่านมีการวางแผนชีวิต/แผนครอบครัวอย่างไรบ้าง เช่น กำหนดเป้าหมายในการปลดหนี้ในแต่ละปี				
การวิเคราะห์บัญชีครัวเรือนระดับชุมชน	6. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดทำแผนชุมชนของท่านอย่างไร				
	7. ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนในชุมชนมาวิเคราะห์สรุปภาพรวมอย่างไรบ้างที่ทำให้ทราบถึงแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชน				
เศรษฐกิจ	8. ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่ามีปัญหาด้านรายรับ-รายจ่ายในชุมชนเกิดขึ้น				
	9. ท่าน/ชุมชน มีวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายในภาพรวมของชุมชนได้อย่างไร				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	10. ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้อย่างไรบ้าง (เช่น 1)การเกษตร: การทำปุ๋ยลดต้นทุน, การลงทุนในการประกอบอาชีพ, การปลูกข้าว, เมล็ดพันธุ์ข้าว, ผักปลอดภัย ฯ 2)กองทุนหมู่บ้าน และ 3) ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น)				
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	11. ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่าชุมชนมีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน				
	12.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไรบ้าง				
	13.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชี				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	ครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง				
ด้านสุขภาพ	14.ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่าเกิดปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในชุมชน				
	15.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการสร้างเสริมสุขภาพอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน				
	16.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาสุขภาพอนามัยของคนในชุมชนย่างไรบ้าง				
สวัสดิการชุมชน	17.ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่าคนในชุมชนต้องการสวัสดิการต่าง ๆ				
	18.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการสวัสดิการชุมชนอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน				
	19.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนา				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	สวัสดิการชุมชนอย่างไรบ้าง				
การเรียนรู้ชุมชน	20.ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่าคนในชุมชนต้องการพัฒนาการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา รวมถึงการมีความเชื่อ คุณค่า ความคิดต่าง ๆ ในชุมชน				
	21.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดอย่างไรให้กับคนภายในชุมชน				
	22.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาการศึกษา/การเรียนรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ คุณค่า ความคิดของชุมชนอย่างไรบ้าง				
วัฒนธรรม	23.ท่าน/ชุมชน ทราบได้อย่างไรว่าในชุมชนมีวัฒนธรรมอะไรบ้าง				
	24.ท่าน/ชุมชน มีวิธีการส่งเสริมสนับสนุนวัฒนธรรมอย่างไรให้กับคน				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	ภายในชุมชน				
	25.ท่าน/ชุมชน มีการนำข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาวิเคราะห์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไรบ้าง				
กลไกทำงานทุกภาคส่วน	26. ท่าน/ชุมชนมีวิธีการทำงานอย่างไรให้ทุกภาคส่วน เช่น จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนของท่าน				
	27.ท่าน/ชุมชนของท่านมีวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่คุณค่าในชุมชนอย่างไรบ้าง				
	28. ท่าน/ชุมชนสามารถบูรณาการแผนชุมชนกับแผนของ อปท.อย่างไร				
เป้าหมายของการพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็ง	29. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
เป้าหมายของการพัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้	30. ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้				

แบบประเมินความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้”

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ……..

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาว่าข้อคำถามที่กำหนดมีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการวัดหรือไม่

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ชุมชน)	1.ชุมชน/ท่านมีการศึกษา/วิเคราะห์ชุมชนอย่างไรบ้าง (ใช้บัญชีครัวเรือน, แบบประเมิน, แผนที่ชุมชน, ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติบุคคลสำคัญ, ผังโครงสร้างกลุ่ม/องค์กรชุมชน, แผนที่ความรู้)				
	2.รูปแบบความสัมพันธ์ของระหว่างคน กับ คน/กายภาพ/ความเหนือธรรมชาติ/สารสนเทศ/แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง				
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (การบริหารจัดการ)	3.ท่าน มีวิธีการวางแผนชุมชนอย่างไรบ้างในการแก้ปัญหาระบบเกษตร,ทุนชุมชน,สวัสดิการชุมชน, ธุรกิจชุมชน, สิ่งแวดล้อม, สาธารณสุข,องค์กรชุมชน				
	4.เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ / สุขภาวะ / สังคมและวัฒนธรรม / ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม / การศึกษา และการเมืองควรเป็นอย่างไร				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	5.ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชนในพื้นที่อย่างไร บ้างที่ทำให้ได้แกนนำชุมชนที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมและคิดเป็นระบบ				
	6.แกนนำชุมชนที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร				
	7.ทักษะที่จำเป็นสำหรับแกนนำชุมชนมีอะไรบ้าง และวิธีการพัฒนาทักษะดังกล่าวอย่างไร				
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (การเรียนรู้ที่เข้าใจระบบนิเวศน์)	8.เป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้ของคนในชุมชนคืออะไร				
	9.รูปแบบการเรียนรู้ใดบ้างที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของคนในชุมชน (งานวิจัย, ประสบการณ์ บทเรียน ทางเลือกใหม่ พลังภายนอก)				
	10.ทักษะการเรียนรู้ใดบ้างที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ที่ยั่งยืนของคนในชุมชน (Personal Mastery, Mental Model, Shared Vision, Team Learning, Systems Thinking)				
	11.สภาพแวดล้อม/กิจกรรมอะไรบ้างที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนของท่าน				
	12.สภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนของท่านเกิดขึ้นได้อย่างไร ใครบ้างที่หนุน				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	เสริมสภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ดังกล่าว				
	13.สภาพแวดล้อม/กิจกรรม/แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชนควรมีอะไรบ้าง และมีวิธีการอย่างไร				
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (คน)	14.ใครบ้างที่มีผลต่อการสนับสนุน/ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และควรมีลักษณะอย่างไร (ผู้นำ แกนนำชาวบ้าน, ปราชญ์, นักพัฒนาสังคม, วิทยากรกระบวนการ, ชาวบ้าน)				
	15.ชุมชน/ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมอย่างไรเพื่อให้เกิดแกนนำชุมชนในพื้นที่				
	16.ชุมชน/ท่าน มีวิธีการสร้าง/หนุนเสริมแกนนำชุมชนในพื้นที่อย่างไรบ้างที่ทำให้ได้แกนนำชุมชนที่ดี สามารถทำงานเป็นทีมและคิดเป็นระบบได้				
	17.วิทยากรกระบวนการควรทำหน้าที่อะไรบ้างที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน				
	18.วิทยากรกระบวนการที่ดีควรมีคุณลักษณะอย่างไร				
	19.เทคนิคในการระเบิดความคิดของคนในชุมชนมีอะไรบ้างและทำอย่างไร				
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (เทคโนโลยี)	20.เทคโนโลยีใดบ้างที่มีผลต่อการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และมีแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้อย่างไร				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
ด้านองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (การมีส่วนร่วม)	21.การมีส่วนร่วมที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร (ริเริ่ม วางแผน ดำเนินงาน รับผลประโยชน์ และการประเมินผล)				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การทบทวนแผนเดิม / การร่วมรับรู้ปัญหาชุมชน)	22.สิ่งใดที่ทำให้ทราบว่า “มีปัญหาของชุมชน/ครอบครัวเกิดขึ้น” และมีวิธีการอย่างไรที่ทำให้คนในชุมชนเข้าใจ/รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น (SWOT Analysis : แบบแผนการจัดการทรัพยากรดิน/น้ำ/ป่า, ประวัติศาสตร์ชุมชน, โครงสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจ/ชนชั้น/ผลประโยชน์, สังคมและวัฒนธรรม แบบแผนการผลิตและการทำมาหากิน, อุดมการณ์และความเชื่อ)				
	23.ใครบ้างที่มีส่วนร่วมในการระเบิดปัญหาของชุมชน และมีวิธีการอย่างไรที่ทำให้ผู้อื่นเข้าร่วมในการเข้าใจ/แยกแยะปัญหาของชุมชน				
	24.ชุมชน/ท่านรู้ได้อย่างไรว่าต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ กับใคร ทำไมถึงต้องทำ และทำอย่างไร มีใคร/สิ่งใดที่ทำให้เกิดความคิดอย่างนั้น (มีคนคอยให้คำแนะนำ,แรงบันดาลใจ)				
	25.วิทยากรกระบวนการมีวิธีในการให้คำแนะนำกับชาวบ้าน/แกนนำ อย่างไร/เมื่อใด /บ่อยแค่ไหน				
	26.วิทยากรกระบวนการมีวิธีการตั้งคำถามอย่างไรถึงทำให้				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด/ทัศนคติ/พฤติกรรม				
	27.วิทยากรกระบวนการมีแบบฝึกหัดอะไรบ้างและมอบหมายโดยวิธีการอย่างไรถึงทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด/ทัศนคติ/พฤติกรรม				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การกำหนดเป้าหมาย / การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมชุมชน)	28.สิ่งใดทำให้คนในชุมชน/ท่าน มีวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคตที่จะแก้ปัญหา/พัฒนา และมีวิธีการบอกอย่างไรที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจถึงวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคต ดังกล่าว				
	29.ชุมชน/ท่านทราบได้อย่างไรว่าต้องมีวิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคตอะไร ทำอย่างไร ในการแก้ปัญหา/พัฒนาชุมชน (มีใครคอยแนะนำหรือไม่อย่างไร)				
	30.วิสัยทัศน์/เป้าหมาย/อนาคต ที่สามารถแก้ปัญหา/พัฒนาได้อย่างยั่งยืนควรมีลักษณะอย่างไร				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การร่วมวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและ	31.ใครบ้างที่มีส่วนในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งใดทำให้เกิดขึ้น				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาชุมชน)					
	32. วิธีการที่ทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร สิ่งใดทำให้เกิดขึ้น				
	33.สิ่งที่ต้องตระหนักสำหรับการวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นและกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง				
	34.วิธีการค้นหาความต้องการ/ความจำเป็นที่สะท้อนความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงควรทำอย่างไร				
	35.เป้าหมายการเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล/แหล่งวิทยาการ)	36. ใครบ้างที่มีส่วนในการเก็บรวบรวมข้อมูล, แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่าน และมีวิธีการอย่างไร				
	38. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล/ แสวงหาแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถแก้ปัญหา				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	ของชุมชนได้มีอะไรบ้าง				
	39.ข้อมูลอะไรบ้างที่ชุมชนควรนำมาไว้ในแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้คนสามารถพึ่งตนเองได้				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การร่วมวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาชุมชน)	40. ใครบ้างที่มีส่วนในการวางแผน/ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาของชุมชน และวิธีการมีอะไรบ้าง				
	41. วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการวางแผน/ ดำเนินการเรียนรู้และแก้ปัญหาของชุมชน มีอะไรบ้าง และ เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)				
	42. ในการวางแผน / ดำเนินการเรียนรู้ที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนควรมีวิธีการอย่างไร (การสร้างแนวทางพัฒนา : การคิดโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์/ การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ, การสร้างแนวทางปฏิบัติ : การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ / การตกลงในรายละเอียดการดำเนินงาน)				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน	43. ใครบ้างที่มีส่วนในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาชุมชน และวิธีการมีอะไรบ้าง				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
(การร่วมสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชน)					
	44. วิธีการทำให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการสรุปบทเรียนและประเมินผลในการแก้ปัญหาชุมชนมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)				
	45. วิธีการสรุปบทเรียนและประเมินผลการแก้ปัญหาชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การถอดความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชน)	46. ในชุมชน/ท่านคิดว่าองค์ความรู้อะไรบ้างที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน				
	47. ในชุมชน/ท่าน มีการถอด/สกัดความรู้อะไรบ้างที่ใช้ในการพัฒนาพื้นที่หรือไม่ และ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)				
	48. ท่านคิดว่าการถอด/สกัดความรู้ที่จะทำให้ได้ถึงภูมิปัญญาควรมีวิธีการอย่างไร				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน	49. ในชุมชน/ท่าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนหรือไม่ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
(การแลกเปลี่ยนเรียนรู้)					
	50. ท่านคิดว่ารูปแบบ/กิจกรรมใดในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้คนในชุมชน				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การนำความรู้ไปใช้)	51. ในชุมชน/ท่าน มีการนำความรู้ไปใช้/ เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชนหรือไม่ วิธีการมีอะไรบ้าง เกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ) 52. ท่านคิดว่าวิธีการอะไรบ้างที่สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการต่อยอดและขยายผลเพื่อการพัฒนาในพื้นที่/ชุมชน				
ด้านขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อวางแผนชุมชน (การบำรุงรักษาความรู้)	53.ในชุมชน/ท่าน มีการบำรุงรักษาความรู้โดยจัดเก็บเป็นระบบ/ทำให้ทันสมัยเพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลประกอบในการพัฒนาพื้นที่/ชุมชน/คน หรือไม่ และวิธีการมีอะไรบ้างเกิดขึ้นได้อย่างไร (สิ่งใดทำให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดมีใครแนะนำ)				
	54.ท่านคิดว่าวิธีการอะไรบ้างในการบำรุงรักษาความรู้ให้เป็นระบบและทันสมัยต่อการเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาพื้นที่/ชุมชน/คน				
	55.ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการ				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	เรียนรู้ได้				
	56.ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนอยู่ดีมีสุข” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้				
	57.ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้				
	58.ท่าน/ชุมชนมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนที่ยั่งยืน” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้				

แบบประเมินความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางชุมชนแห่งการเรียนรู้”

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ……..

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาว่าข้อคำถามที่กำหนดมีความสอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการวัดหรือไม่

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	1.ท่านคิดว่าหลักสำคัญในการใช้ข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยการเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความหมายใหม่ให้กับข้อมูล(รายจ่ายสูงสุด 5 ลำดับแรก, แผนการผลิตเพื่อพึ่งตนเองภายในชุมชน, รายจ่ายฟุ่มเฟือย, เงินออม)				
	2. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง 2.1 ค่าปุ๋ยเคมี/ค่ายาฆ่าแมลง 2.2 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (เครื่องสูบน้ำ) 2.3 ค่าพลังงาน (ไฟฟ้า, แก๊ส) 2.4 ค่าน้ำ 2.5 ค่าจัดเก็บขยะ 2.6 ค่าซื้อปลากิน				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	2.7 ค่ารักษาพยาบาล 2.8 ค่าเมล็ดพันธุ์ 2.9 ค่าหัวอาหารในการเลี้ยงไก่ไข่ 2.10 ค่าอาหาร 2.11การหาสัตว์ทะเลไปขาย (กุ้ง หอย ปู ปลา) 2.12 การเก็บของในป่าชุมชนไปขาย 2.13 การขายผลผลิตลดลง				
	3. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่อย่างไร				
	4. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง 4.1 ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล 4.2 ค่ายา 4.3 ค่าเหล้า 4.4 ค่าบุหรี่ 4.5 ค่าสารเคมีในการทำการเกษตร				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	4.6 ค่าผักที่รับประทาน 4.7 ค่าอาหารที่แยกประเภทละเอียด 4.8 ค่าข้าวสาร 4.9 ค่าเงินทำบุญงานศพ 4.10 ค่าเครื่องปรุงแต่งอาหาร 4.11 ค่าขนมขบเคี้ยว 4.12 ค่าแชมพูสระผม 4.13 ค่าน้ำยาล้างจาน 4.14 ค่าเนื้อสัตว์ 4.15 ค่ายาเวชภัณฑ์ลดลงจากการใช้ยาสมุนไพรไทย				
	5. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสุขภาพที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร				
	6. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง 6.1 ค่ารักษาพยาบาล 6.2 ค่าเมล็ดพันธุ์				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	6.3 ค่าน้ำดื่ม 6.4 ค่าจัดงานศพ 6.5 ค่าเนื้อสัตว์บริโภค 6.6 ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน 6.7 ค่าจ้างแรงงานในชุมชน 6.8 ค่าหวย 6.9 ค่าเล่นการพนัน 6.10 ค่าซื้อข้าวของชาวนา 6.11 ค่าเงินออม6.12 เงินออมสูง 6.13 การขายสินค้าในร้านค้าชุมชน 6.14 ตอนเจ็บป่วย 6.15 คนด้อยโอกาสและคนพิการ				
	7. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านสวัสดิการที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร				
	8. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง 8.1การศึกษาของบุตร				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	8.2 รับ-ส่งเด็กนักเรียนนอกชุมชน 8.3 การลงทุน 8.4 การขาดทุน 8.5 ค่าปุ๋ย 8.6 ค่ายาฆ่าแมลง 8.7 ค่ายารักษา 8.8 อาชีพเสริม (EM, น้ำส้มควันไม้, น้ำหมักชีวภาพ, ขายถ่าน, ขายพวงหรีด)				
	9.ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านการเรียนรู้ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร				
	10. ท่านคิดว่าการใช้ข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงอะไรกับอะไร ซึ่งทำให้เกิดความหมายใหม่กับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้บ้าง 10.1 การบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย (เซเว่น, บิ๊กซี) 10.2 ค่าทำบุญ 10.3 ค่าอาหาร 10.4 ค่าโต๊ะจีน 10.5 ค่าจัดงานบวช				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	10.6 ค่าจัดงานเลี้ยง 10.7 ค่าซื้อปลา 10.8 ค่าแรงซ่อมบ้านที่อาศัยแรงช่วยกัน 10.9 จากการทอผ้า				
	11. ท่านมีประเด็นในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนอื่น ๆ อีกหรือไม่อย่างไร				
	12. ท่านคิดว่าการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาจากรายรับ-รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือนดังกล่าวสามารถสรุปให้เห็นภาพรวมของชุมชนได้อย่างไรบ้าง				
	13. ท่านคิดว่าหลักสำคัญและข้อควรระวังในการวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ตนเองได้มีอะไรบ้าง				
	14.ท่านคิดว่าวิธีการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของการแก้ปัญหาเป็นระบบครบวงจร (ห่วงโซ่คุณค่า) ในชุมชนอย่างไรบ้าง				
	15. ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ส่งต่อการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนอง				

ประเด็นที่ต้องการวัด	คำถามสัมภาษณ์	ระดับความสอดคล้อง			ความคิดเห็นเพิ่มเติม (ถ้ามี)
		สอดคล้อง	ไม่แน่ใจ	ไม่สอดคล้อง	
	ความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง				
	16. ท่านคิดว่าเทคนิคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนมีอะไรบ้าง และทำอย่างไร (การตั้งคำถาม, ประเภทข้อมูลแบบไหนที่มีพลังมาก)				
	17. ท่านคิดว่าปัญหา อุปสรรคในการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เกิดการวางแผนชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงมีอะไรบ้าง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะ				
	18. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ควรมีลักษณะและวิธีอย่างไรบ้างที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้				
	19. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับคำว่า “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ควรมีลักษณะและวิธีการอย่างไรบ้างที่จะทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้				
	20. ท่านมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร				

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินแบบสัมภาษณ์

1. รศ.ดร.ชัชรี	นฤทุม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. คุณทรรศิน	สุขโต	นักวิชาการอิสระ
3. คุณศรีนิตย์	บุญทอง	สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

ภาคผนวก ค

- ตัวอย่างปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

ตัวอย่างปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

1. ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในการกระตุ้นซ้ำการเรียนรู้ของคนในชุมชน

ป้ายบอกเป้าหมายในการดำเนินงานของชุมชนไม้เรียง จ.นครศรีธรรมราช

2. มีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเพื่อไว้เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับคนภายในและภายนอก

3. มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

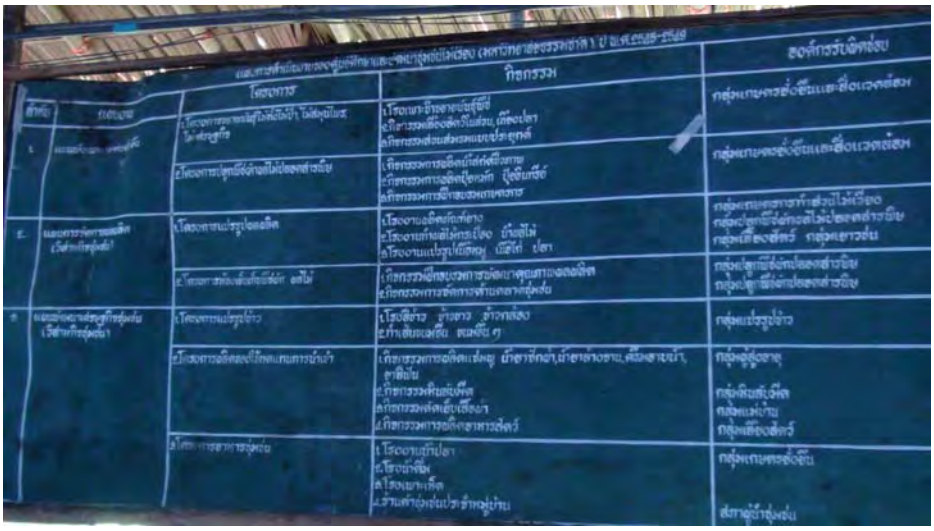

4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้

มีเครื่องผลิตไบโอดีเซลในชุมชนไม้เรียง จ.นครศรีธรรมราช

มีอุปกรณ์ที่สามารถส่งเสริมอาชีพในชุมชน ได้จริง เช่น เตานึ่งก้อนเชื้อเห็ด

มีการทดลองเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ในชุมชนไม้เรียง จ.นครศรีธรรมราช

5. ใช้วัดหรือศาสนสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน

มัสยิดในชุมชนบ้านหัวทาง จ.สตูล เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของคนในชุมชน

6. ใช้ปัญหาของชุมชนเป็นตัวเดินเรื่องในการร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านหัวทาง จ.สตูล ร่วมใจกำหนดเวลาประตูเข้า-ออกป่าชายเลนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นการช่วยกันดูแลและป้องกันป่าชายเลนถูกทำลาย

7. ยกย่องชมเชยผู้รู้ / ปราชญ์ชาวบ้านในการนำภูมิปัญญาของตนเผยแพร่ให้กับผู้สนใจ

เทคนิคการเลี้ยงปูนิ่มแบบธรรมชาติชุมชนบ้านหัวทาง จ.สตูล

8. ใช้การเรียนรู้เพื่อชีวิตเพื่อดึงดูดความสนใจจากเยาวชน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องรอบตัวของเยาวชนในช่วงเวลา 19.00 - 22.00 น. ชุมชนบ้านหัวทาง จ.สตูล

9. ใช้สื่อสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ของคนในชุมชน

แผนที่ทำมือ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

10. มีการสรุปข้อมูลที่ทำให้เห็นภาพย่อยและภาพรวมของการดำเนินงานทั้งหมด สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความความเข้าใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อ

รายรับ	จำนวนเงิน
1. รายผลผลิตจากการทำนา	2,555,376,510.08
2. รายสัตว์เลี้ยง	228,066,336.96
3. รายผลิตภัณฑ์จากงานหัตถกรรม	28,195,016.64
4. การค้าขายสินค้าที่เชื่อมา รวมทั้งการขายอาหาร	385,816,784.64
5. การขายพืชหรือสัตว์ที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ	67,003,507.20
6. ค่าจ้างการทำงานหรือให้บริการ	788,576,570.88
7. เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ค่าคอมมิชชั่น	856,891,008.96
8. เงินสงเคราะห์และสวัสดิการต่าง ๆ	75,973,857.12
9. รายได้จากการขาย หรือเช่าที่ดิน บ้าน รถไถ	97,531,812.00
10. รายรับจากดอกเบี้ยเงินกู้	33,452,385.12
11. รายได้จากการเสี่ยงโชค	15,754,354.56
12. เงินที่ได้รับจากการกู้ยืม ขอยืม	2,874,480.00
13. เงินที่ลูก หลาน ญาติพี่น้อง ที่อาศัยอยู่นอกครัวเรือนส่งมาให้	245,417,276.16
14. เงินที่ผู้อื่นช่วยงานต่าง ๆ	56,553,010.08
15. เงินหรือสิ่งของที่มีคนนำมาให้เป็นกรณีพิเศษ	8,591,241.12
รวมรายรับ	5.546,074,151.52
รายจ่าย	
หมวดที่ 1 : ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ	
1.1 ค่าจ้าง	253,041,677.28
1.2 ค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าเครื่องมือในการประกอบอาชีพ	336,530,806.08
1.3 ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	43,812,867.84
1.4 ค่าน้ำมันเชื้อ	404,154,555.84
1.5 ค่าปุ๋ยชีวภาพ ค่าปุ๋ยอินทรีย์	93,218,781.60
1.6 ค่าปุ๋ยเคมี	370,809,156.48
1.7 ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช	140,703,699.36
1.8 ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือ	67,108,409.76
1.9 เงินสด เงินเครดิต หรือเงินผ่อน เพื่อซื้อยานพาหนะ	289,989,940.80
1.10 ซื้อสินค้ามาจำหน่าย	234,843,013.44

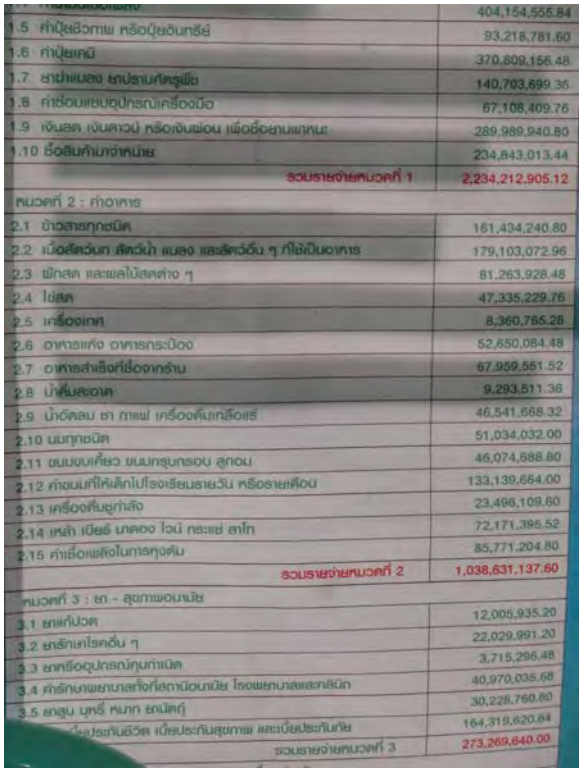

	404,154,555.84
1.5 ค่าปุ๋ยชีวภาพ หรือปุ๋ยอินทรีย์	93,218,781.60
1.6 ค่าปุ๋ยเคมี	370,809,156.48
1.7 ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช	140,703,699.36
1.8 ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์เครื่องมือ	67,108,409.76
1.9 เงินสด เงินเครดิต หรือเงินผ่อน เพื่อซื้อยานพาหนะ	289,989,940.80
1.10 ซื้อสินค้ามาจำหน่าย	234,843,013.44
รวมรายจ่ายหมวดที่ 1	2,234,212,905.12
หมวดที่ 2 : ค่าอาหาร	
2.1 ข้าวสารทุกชนิด	161,434,240.80
2.2 เนื้อสัตว์บก สัตว์น้ำ แมลง และสัตว์อื่น ๆ ที่ใช้เป็นอาหาร	179,103,072.96
2.3 พืชสด และผลไม้สดต่าง ๆ	81,263,928.48
2.4 ไข่สด	47,335,229.76
2.5 เครื่องเทศ	8,360,765.28
2.6 อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง	52,650,084.48
2.7 อาหารสำเร็จที่ซื้อจากร้าน	67,959,551.52
2.8 น้ำดื่มสะอาด	9,293,511.36
2.9 น้ำอัดลม ชา กาแฟ เครื่องดื่มเกลือแร่	46,541,668.32
2.10 นมทุกชนิด	51,034,032.00
2.11 ขนมขบเคี้ยว ขนมกรุบกรอบ ลูกอม	46,074,688.80
2.12 ค่าขนมที่ให้เด็กไปโรงเรียนรายวัน หรือรายเดือน	133,139,664.00
2.13 เครื่องดื่มชูกำลัง	23,496,109.60
2.14 เหล้า เบียร์ นาตอง ไวน์ กระแช่ สาโท	72,171,395.52
2.15 ค่าเชื้อเพลิงในการหุงต้ม	85,771,204.80
รวมรายจ่ายหมวดที่ 2	1,038,631,137.60
หมวดที่ 3 : ยา - สุขภาพอนามัย	
3.1 ยาแก้ปวด	12,005,935.20
3.2 ยารักษาโรคต่าง ๆ	22,029,991.20
3.3 ยาเครื่องอุปกรณ์คุมกำเนิด	3,715,296.48
3.4 ค่ารักษาพยาบาลที่สถานีอนามัย โรงพยาบาลและคลินิก	40,970,036.68
3.5 ยาสูบ บุหรี่ หมาก ยานัตถุ์	30,226,760.80
ค่าเบี้ยประกันชีวิต เบี้ยประกันสุขภาพ และเบี้ยประกันภัย	164,319,620.84
รวมรายจ่ายหมวดที่ 3	273,269,640.00

11. ฝึกทักษะการจดบันทึกข้อมูล ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อใช้ประกอบในการวางแผนชุมชน

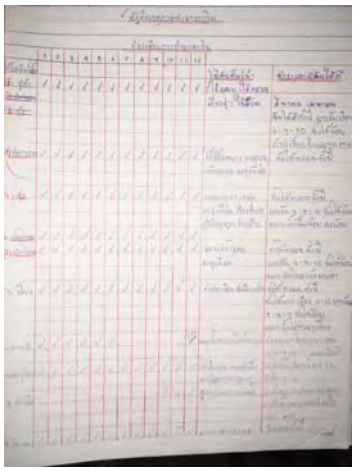

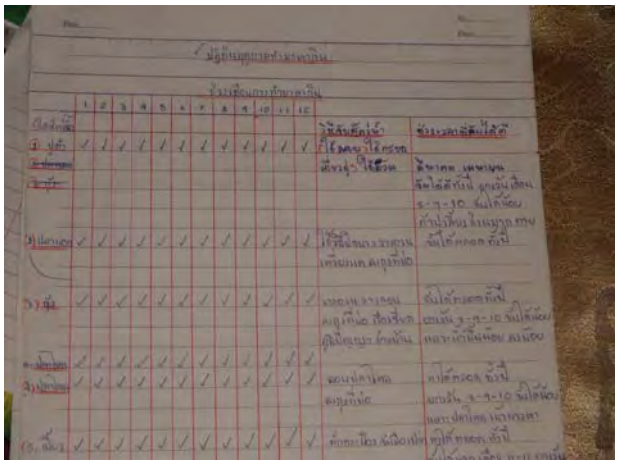

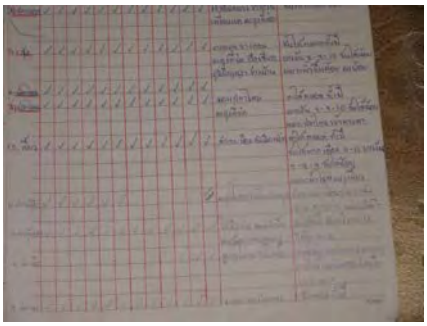

การจดบันทึกช่วงเวลาที่จับสัตว์น้ำได้ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ในการประกอบอาชีพของตนเอง ของชาวบ้านตำบลปากแพรก จ.สุราษฎร์ธานี

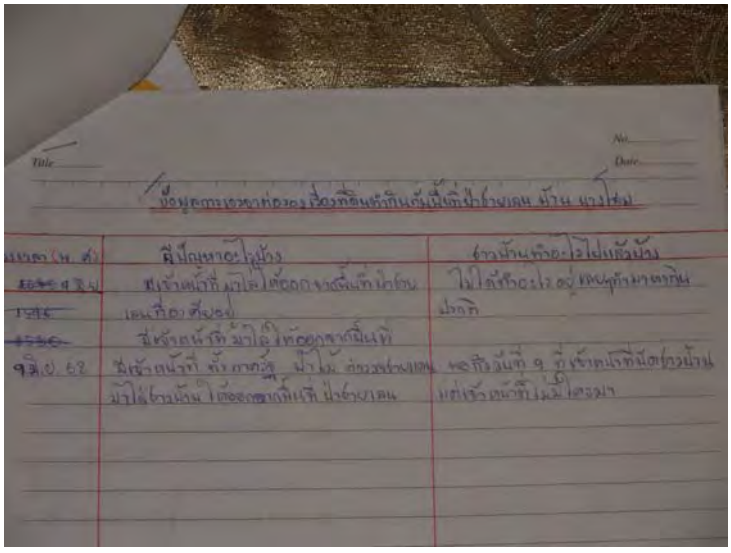

การจดบันทึกปัญหาและข้อมูลที่เกี่ยวข้องจะทำให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้อย่างแท้จริง เช่น ปัญหาที่ดินทำกินพื้นที่ป่าชายเลน บ้านนางโสม จ.สุราษฎร์ธานี ทำให้ทราบว่าใครเป็นเจ้าของที่ดินตัวจริง และใครที่เป็นคนบุกรุก

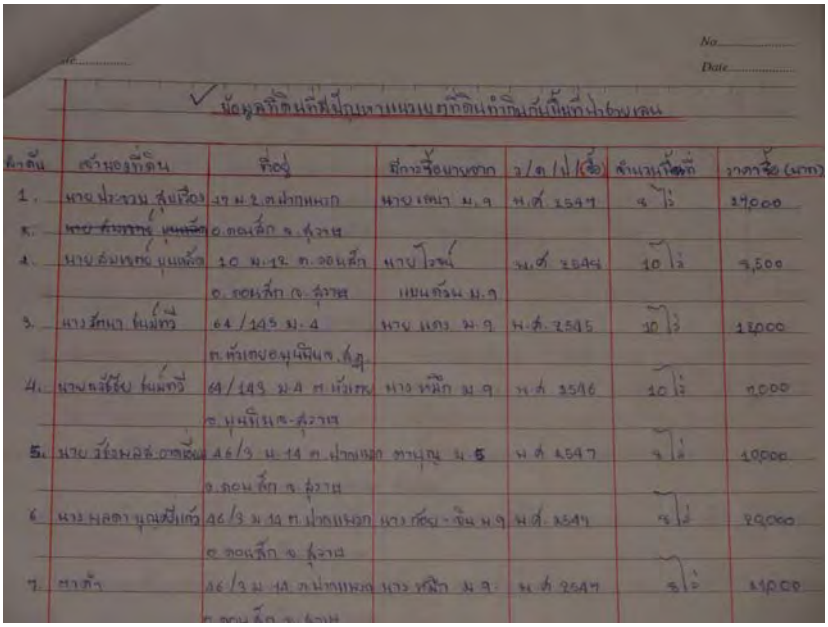

ข้อมูลที่ดินที่มีปัญหาแนวเขตที่ดินทำกินกันเพื่อนบ้านในชุมชน

ลำดับ	เจ้าของที่ดิน	ที่อยู่	ที่ดินซื้อมาจาก	ว/ด/ปี(ซื้อ)	จำนวนเนื้อที่	ราคาซื้อ(บาท)
1.	นาย ปราจน สุขเรือง	49 ม.2 ต.ปากแพรก อ.ถอนสึก จ.สุราษ	นาย เทศ ม.9	พ.ศ 2549	8 ไร่	24000
2.	นาย สำเภา บุญแล้ว	10 ม.12 ต.ถอนสึก อ.ถอนสึก จ.สุราษ	นาย ไวพ์ แซนดัน ม.9	พ.ศ 2545	10 ไร่	9,500
3.	นาง วิภา ใหม่ทวี	64/145 ม.4 ต.หัวเขาอุบนิษน จ.สุ	นาย แดง ม.9	พ.ศ. 2545	10 ไร่	12000
4.	นาย ชลิธีรัย ใหม่ทวี	64/145 ม.4 ต.เขาเพช อ.บุนพิเพช-สุราษ	นาง หนิก ม.9	พ.ศ 2546	10 ไร่	7000
5.	นาย วีรพล ชาติชัย	46/3 ม.14 ต.ปากแพก ตาบุญ ม.5 อ.ถอนสึก จ.สุราษ		พ.ศ 2547	8 ไร่	10000
6	นาง ผลดา บุญชีแก้ว	46/3 ม.14 ต.ปากแพรก อ.ถอนสึก จ.สุราษ	นาง ทอง-จีน ม.9	พ.ศ. 2549	8 ไร่	20000
7.	ตาดำ	46/3 ม.14 ต.ปากแพก อ.ถอนสึก จ.สุราษ	นาง หนิก ม.9	พ.ศ 2547	8 ไร่	11000

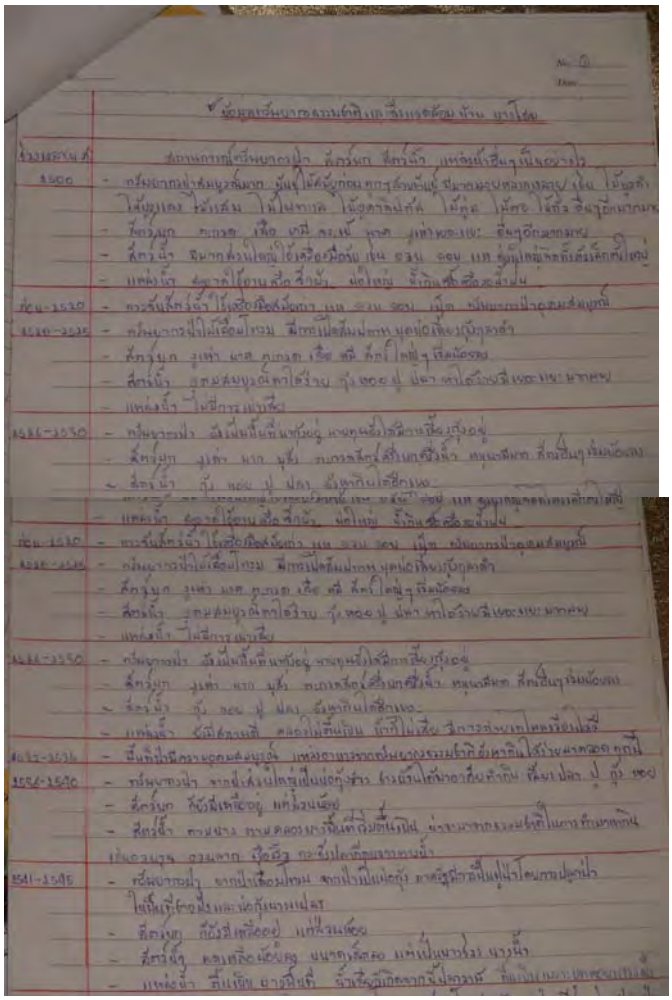

ข้อมูลเวียนบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับ บ้านนางโสม

ช่วงเวลาที่	สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะ ที่ตั้ง แหล่งน้ำ สิ่งปลูกสร้าง
2500	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2530-2535	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2535-2540	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2540-2550	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2550-2555	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2555-2560	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่
2561-2565	- ปลูกยางพารา ต้นยางมีขนาดใหญ่ ต้นยางมีขนาดเล็ก ปลูกแซมด้วยไม้ผลชนิดต่างๆ เช่น ไม้ยูคา ไม้ยูคาลิปตัส ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่

การจดบันทึกข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น บ้านนางโสม จ.สุราษฎร์ธานี

12. มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอย่างชัดเจน

การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนและสามารถบอกถึงแนวทางการดำเนินงานหลักได้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจังหวัดอุทัยธานี

การมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนจะ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ของคนในชุมชนจังหวัดอุทัยธานี

มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาให้กลายเป็นตำบลในฝันของจังหวัดอุทัยธานี

13. มีการประเมินผลการเรียนรู้ก่อน - หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

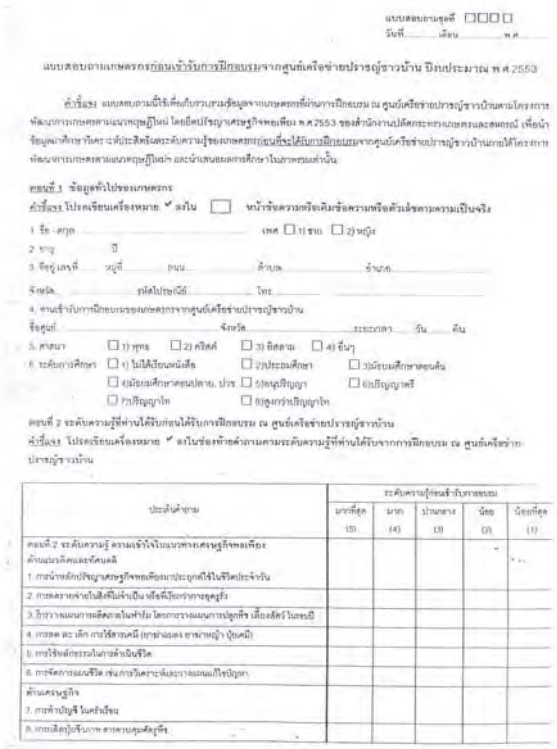

แบบสอบถามชุดที่ □□□
วันที่ เดือน พ.ศ.

แบบสอบถามเกษตรกรก่อนเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ปีงบประมาณ พ.ศ 2553

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านตามโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ 2553 ของสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิผลระดับความรู้ของเกษตรกรก่อนที่จะได้รับการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านตามโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ฯ และนำเสนอผลการศึกษาไปเกษตรแต่ละคน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร
คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน □ หน้าข้อความหรือเติมข้อความหรือตัวเลขตามความเป็นจริง

1. ชื่อ - สกุล เพศ □1) ชาย □2) หญิง
2. อายุ ปี
3. ที่อยู่ เลขที่ หมู่ที่ ถนน ตำบล อำเภอ
จังหวัด รหัสไปรษณีย์ โทร
4. ท่านเข้ารับการฝึกอบรมของเกษตรกรจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
ชื่อศูนย์ จังหวัด ระยะเวลา วัน คืน
5. ศาสนา □1) พุทธ □2) คริสต์ □3) อิสลาม □4) อื่นๆ
6. ระดับการศึกษา □1) ไม่ได้เรียนหนังสือ □2)ประถมศึกษา □3)มัธยมศึกษาตอนต้น
□4)มัธยมศึกษาตอนปลาย, ปวช □5)ปวส/ปริญญา □6)ปริญญาตรี
□7)ปริญญาโท □8)สูงกว่าปริญญาโท

ตอนที่ 2 ระดับความรู้ที่ท่านได้รับก่อนได้รับการฝึกอบรม ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหัวข้อคำถามตามระดับความรู้ที่ท่านได้รับจากการฝึกอบรม ณ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน

ประเด็นคำถาม	ระดับความรู้ก่อนเข้ารับการอบรม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ตอนที่ 2 ระดับความรู้ ความเข้าใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง					
ด้านแนวคิดและทัศนคติ					
1. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
2. การลดรายจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น หรือที่ไร้ประโยชน์ลงบ้าง					
3. มีการวางแผนการผลิตภายในฟาร์ม โดยการวางแผนการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ในรอบปี					
4. การลด ละ เลิก การใช้สารเคมี (ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี)					
5. การใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต					
6. การจัดการแบบชีวิต เช่น การวิเคราะห์และวางแผนแก้ไขปัญหา					
ด้านเศรษฐกิจ					
7. การทำบัญชี ในครัวเรือน					
8. การเลือกใช้ปัจจัยการ สามารถคุมต้นทุนได้					

ประเด็นคำถาม	ระดับความรู้ก่อนเข้ารับการอบรม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
9. การสร้างแหล่งน้ำในไร่นาเพื่อการเกษตร					
10. การขุดบ่อเลี้ยงปลาและพันธุ์ไม้น้ำต่างๆ					
11. การปลูกพืชผักสวนครัว สมุนไพร เพื่อบริโภคในครัวเรือน					
12. การปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น					
13. การเลี้ยงปลาในน้ำ					
14. การเลี้ยงสัตว์ปีก และ					
15. การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ใช้เอง					
16. การผลิตพลังงานทดแทน (ไบโอดีเซล แก๊สชีวภาพ)					
17. การทำน้ำยาอเนกประสงค์ การทำหมู่น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า เพื่อใช้ในครัวเรือน					
18. ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
19. การเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์โดยการแปรรูปและกระบวนการ					
ด้านสังคม					
20. การรวมกลุ่มเพื่อการผลิตทางการเกษตร					
21. การรวมกลุ่มการแปรรูปของผลิตผลทางการเกษตร					
22. การรวมกลุ่มเพื่อการตลาด					
23. การจัดทำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ					
24. การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมนอกเหนือจากข้างต้น ที่ได้แก่ด้าน และแรงบันดาลใจจากการฝึกอบรม เช่น การออมทรัพย์ความรู้ใหม่เพื่อนเกษตรกร การเป็นวิทยากร การทำเป็นจุดเรียนรู้)					
ด้านสิ่งแวดล้อม					
25. การทำนาแบบลดการไถพรวน / ไม่ทำการไถพรวน					
26. การทำเกษตรอินทรีย์					
27. การจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การขุดบ่อ การซ่อมแซมระบบน้ำ ประปาภูเขาเป็นต้น					
28. การอนุรักษ์ดิน น้ำ และสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ					
29. หลุมรู้ดินได้ (การปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง ,การปลูกไม้ 5 ระดับ ,การปลูกไม้ 7 อย่าง ได้ประโยชน์ 5 อย่าง)					
30. อื่นๆ ระบุ					

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตัวอย่างแบบประเมินผลก่อน – หลัง เข้ารับการฝึกอบรมในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช

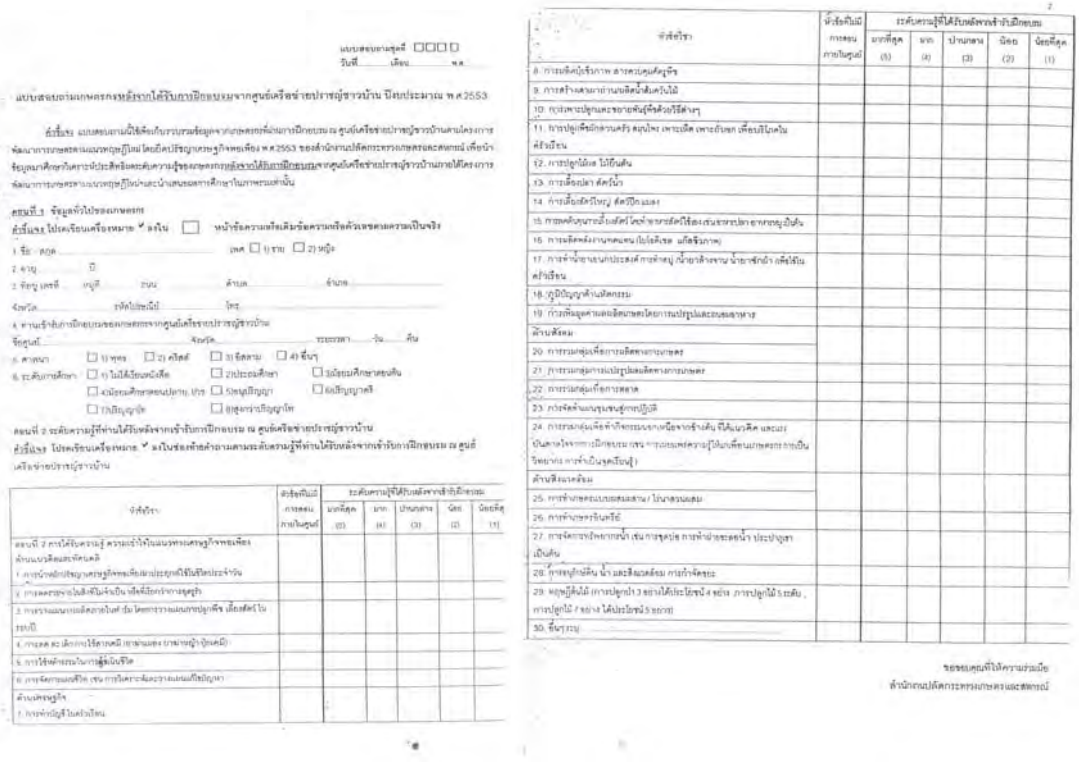

14. มีเอกสารรายละเอียดประกอบการเรียนรู้ เช่น คู่มือการอบรม, กำหนดการฝึกอบรม

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
มหาวิทยาลัยธรรมชาติ
สถาบันเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเอง

คู่มือการอบรม / สัมมนา

หลักสูตร การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการ การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่
โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รุ่นที่ .....

ระหว่างวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. 2553

ณ ห้องประชุมศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน
141 หมู่ 2 ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

จัดทำ ออกสาร โดย
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง

กำหนดการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
ของ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง
ณ ห้องประชุมศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช

วัน เดือน ปี	เวลา	เรื่อง	วิทยากร
วันแรก	07.00-08.30 น.	ลงทะเบียน	
	08.30-09.30 น.	พิธีเปิดการอบรมบรรยายพิเศษ	นายอำนวย ฉวาง
	09.30-10.00 น.	อาหารว่าง	
	10.00-12.00 น.	การปรับทัศนคติ (กระบวนกลุ่ม)	ประธงค์ วงษ์ทอง
	12.00-13.00 น.	อาหารกลางวัน	
	13.00-14.30 น.	ปัญหาพื้นฐานในสังคมและการเมืองไทย	อ.จำนงค์ แรกพินิจ
	14.30-14.45 น.	อาหารว่าง	
	14.45-16.30 น.	ปัญหาพื้นฐานในสังคมและการเมืองไทย(ต่อ)	อ.จำนงค์ แรกพินิจ
	17.00-19.00 น.	อาหารเย็น	
	19.00-21.00 น.	การจัดทำแผนชีวิต แผนชุมชนกับการพัฒนา	สมัย เด็ดโกร
	21.30 น.	พักผ่อน	
วันที่สอง	06.00-07.00 น.	ภารกิจส่วนตัว	
	07.00-08.00 น.	อาหารเช้า	
	08.00-09.00 น.	การพัฒนาอาชีพหลัก สร้างอาชีพรอง อาชีพเสริม	ประธงค์ วงษ์ทอง
	09.00-12.00 น.	การแต่งแผนชุมชนวิสาหกิจชุมชน (อาหารว่างระหว่างอบรม)	รัชนี พูลนวล
	12.00-13.00 น.	อาหารกลางวัน	
	13.00-15.30 น.	ศึกษาดูงานในพื้นที่ (อาหารว่างในพื้นที่)	สายัน วงษ์ทอง ตระกูลศักดิ์ ไม้เรียง
	15.30-17.00 น.	นิทรรศการปฏิบัติการจัดการหรือพรรค	ชรา รัตนพงศ์
	17.00-19.00 น.	อาหารเย็น	
	19.00-21.00 น.	นิทรรศการปฏิบัติการจัดการหรือพรรค(ต่อ)	ผ่องศรี พรหมเกิด สมจิต บัวสด พนิดา จนาภูษาพงษ์

15. สร้างแรงจูงใจในการทำให้คนอยากเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน

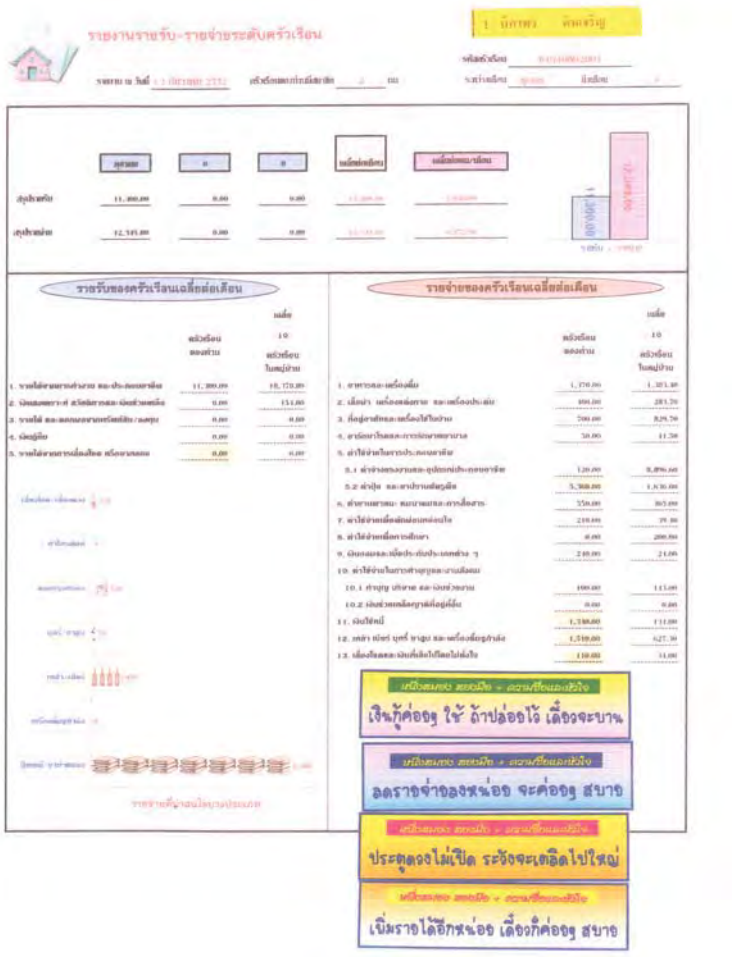

ใช้สติ๊กเกอร์สีระบุข้อความในการวิเคราะห์ปัญหาของผู้ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เจ้าของข้อมูลรู้จักตนเอง และสามารถมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ของจังหวัดอุทัยธานี